İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ: 2

BALTHAZAR

Lawrence Durrell

CAN

Türkçesi
ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ: 2

BALTHAZAR

Lawrence Durrell

Türkçesi
ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

BALTHAZAR

Lawrence Durrell

İkinci Kitap

ÇAĞDAŞ DÜNYA- YAZARLARI

Bu kitap 1984 yılında, İstanbul’da, Ağaoğlu Basımevi’nde dizilip basıldı.

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

İkinci Kitap

BALTHAZAR

Lawrence Durrell

ROMAN

Türkçesi
ÜLKER İNCE

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, Kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 5286113

Özgün adı
The Alexandria Quartet
BALTHAZAR
1958

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

JUSTINE
BALTHAZAR
MOUNTOLIVE
CLEA

Ayna bir insanı güzel görür, onu sever; başka bir ayna onu korkunç görür, ondan nefret eder; oysa iki etkiyi de yaratan aynı kişidir.

Justine
(D.A.F. de Sade)

Evet, o ayrıntıların üzerinde duruyoruz, sense onların korku verici keskin ağızlarını bir edep perdesiyle gizliyorsun; yalnızca insanı yakından tanımak isteyene yararlı olacak şeyler yok olmaz; insan ruhunun gelişmesi için bu tabloların ne kadar yararlı olduğu konusunda bir şey bilmiyorsun; belki de salt bu konular üstüne yazmak isteyenlerin aptalca çekingenlikleri yüzünden bu bilgi dalında böylesine kör cahil kaldık. Saçma, sapan korkulardan bir türlü kurtulamayan bu adamlar en budala birinin bile bildiği çocukça şeyleri tartışıyorlar, insan yüreğine cesaretle el atıp onun devsel özelliklerini gözümüzün önüne sermeyi göze alamıyorlar.

Justine
(D.A.F. de Sade)

NOT

Bir dörtlünün ikincisi olan bu roman JUSTINE'in bir devamı değil, ana-baba-bir kardeşidir. Bu romandaki kişiler ve durumlar baştan sona düşseldir, anlatıcının kişiliği de öyle. Düşsellik bakımından kent de onlardan aşağı kalmaz.

Çağdaş edebiyat artık önümüze Üç Birlik diye bir şey çıkarmıyor, bu yüzden ben de bilime yöneldim, biçimini görecelik önermesinden alan dört-katlı bir romanı tamamlamaya çalışıyorum.

Üç ölçek uzamama karşılık bir ölçek zaman: İşte bu süremin harcında bulunanların reçetesi böyle. Dört romana bu ölçü uygulandı.

Ama ilk üçü, bir dizi oluşturacak biçimde birbirlerini izlemeyip uzama yayıldılar («devamı» sözcüğü yerine «kardeşi» sözcüğünün kullanılmasının nedeni bu). Üst üste, iç içe olmaları tam anlamıyla uzamsal ilişkiden kaynaklanıyor. Zaman durdurulmuş durumda. Zamanı yalnızca dördüncüsü verecek ve ötekilerin gerçek devamı olacak.

Görelilikte özne-nesne ilişkisi çok önemlidir, bu bakımdan romanı hem öznel hem de nesnel biçemlere yöneltmeye çalıştım. Üçüncü bölüm MOUNTOLİVE *düpedüz doğalcı roman geleneğinde yazıldı. JUSTINE ile BALTHAZAR'ın anlatıcısı orada bir nesne, yani bir roman kişisi, oluyor.*

Gerek Proust'un gerekse Jayce'un yöntemiyle bunun bir ilgisi yok — çünkü onlar bence Bergson'un «Süre»sini açıklayan örnekler, «Uzam-Zaman»ı değil.

Kitabın ana sorunu çağdaş sevi ilişkisinin araştırılması.

Bu düşüncelerim size belki de alçakgönüllülükten uzak, hatta yukarıdan atma gibi gelebilir. Ama zamanımızın «klasik»i denebilecek biçimbilimsel bir biçim bulgulayıp bulgulayamayacağımızı görmek için bir deneme yapmaya değer. Sonuç gerçek anlamda bir «bilim-kurgu» olsa bile.

L.D.
Ascona, 1957

ANNEME
bellekte yaşayan bir kentin şu anmalığı

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Doğa görünümü renkleri: Kahverengiden tunç rengine, inişli çıkışlı kent silueti, alçak bulutlar, bulanık istiridye, menekşe rengi yansımalı inci rengi toprak. Çölün aslan rengi tozu: Eski zaman gölünün üstündeki gün batınımda çinko ve bakır rengine dönüşen peygamber mezarları. Denizin karada bıraktığı izler gibi, havanın bıraktığı izlere benzeyen kocaman kum fayları; top-madeni renginde, ıslak, titrek, erik-karası bir yelken bezinde erimeye yüz tutmuş yeşil, limon rengi; yapışkan-kanatlı orman perisi. Devrilmiş sütunların, gemicilere yol gösteren işaret direklerinin arasında Taposiris ölü halde yatıyor, zıpkıncı ortada yok... Ma-reotis sıcak leylak rengi bir göğün altında.

yaz: devetüyü kum, sıcak mermer gök.
güz: şiş, çürük griler.
kış: dondurucu kar, soğuk kum.
duru gök yüzeyleri, mika parıltılı.
deltanın ıslak yeşilleri.
görkemli yıldız görünümleri.

İlkbahar mı? İlkbahar ne gezer Delta'da. Orada yenilenme, tazelenme duygusu diye bir şey bilinmez. Kıştan çıkar, doğruca: Soluk alınamayacak kadar sıcak, balmumundan yapılma bir yaz bozuntusunun içine dalarsınız. Ama hiç değilse burada, İskenderiye'de, savaş gemilerinin oluşturduğu engeli aşıp Grande Corniche'teki kahvehanelerin çizgili tentelerini uçuran deniz-solukları bizi yazın hiçlik duygusunun gelgitsiz ağırlığından kurtarır. Ben hiçbir zaman...

Yarı-düşsel (ama gene de tam anlamıyla gerçek) kent bizim içimizde başlar, bizim içimizde biter, kökleri belleğimizdedir. Şu ada evini pençesine alıp bırakan Ege Denizi'nin rüzgârı, söğüt ağaçlarını yay gibi geriye bükerken, şuraya, keçiboynuzu ağacı odunlarının ateşinin yanına neden her gece oturup yazarak o kente döneyim? İskenderiye için söyleyeceklerim

bitmedi mi? Onun düşüyle, orada yaşayanların anısıyla bir kez daha sayrılığa tutulmam mı gerekiyor? Düşleri ak kâğıdın hapishanesine kilitlediğimi, belleğin demir kapılı odalarına emanet ettiğimi sanıyordum! Kendime çok yüz verdiğimi düşüneceksiniz. Doğru değil. Rastgele bir tek etken her şeyi değiştirdi, beni yeniden eski rayıma soktu. Aynada kendisiyle göz göze gelen bir anı.

Justine, Melissa, Clea... Aslında sayımız çok azdı — bir tek kitapla bunlardan kolayca kurtulunacağını sanırsınız, öyle değil mi? Ben de o düşüncedeyim, öyle de *sanıyordum.* Artık zaman ve koşulların bozduğu elektrik devresi sonsuza dek kopuk kalacak...

Ben onları sözcüklerle diriltme işine girişmiştim, onları bellekte belli bir yere yerleştirme, her birine kendime özgü zamandaki yerlerini verme işine. Bencilce. Kitabı yazma işini tamamlayınca sanki içinde davranışlarımızın bulunduğu kukla evinin kapısına kilit vurmuşum gibime geldi. Gerçekten de dostlarımı, sevgililerimi artık canlı, yaşayan kişiler olarak değil, zihnin renkli aktarımları olarak görüyordum; tıpkı halı desenleri gibi benim kâğıtlarıma işlenmişlerdi, artık kentte oturmuyorlardı. Onlara, onları anlatırken kullandığım sözcüklerden daha çok bir gerçeklik bağışlamak güçtü. Beni kendime dönmeye çağıran ne?

Ama devam edebilmek için önce geriye dönmek gerek: Onlarla ilgili yazdıklarımda doğru olmayan şeyler mi vardı? Hayır, bununla bir ilgisi yok. Ancak onları yazarken olguların hepsi elimin altında değildi. Çizdiğim tablo iğretiydi — birkaç kırık vazoya, bir yazılı tablete, bir tılsıma, birkaç insan kemiğine, gülümseyen altın bir maskeye bakarak çizilen yitik bir uygarlığın resmine benziyordu.

Pursewarden bir yerde, «Kendi seçtiğimiz, yalanlar üzerine kurulu hayatlar yaşıyoruz,» diye yazıyor. «Gerçeklik algımızı zaman ve uzam içindeki konumumuz belirliyor — kişiliklerimiz değil, oysa biz ikincisini yeğlerdik. Böylece gerçekliğin her bir yorumu tek bir konuma dayanıyor. İki adım sağa ya da sola kaysak, bütün görünüm değişecek.» Buna benzer bir şeyler...

Kişilere gelince, ister gerçek olsunlar ister uydurma, yeryüzünde böyle yaratıklar yok. Her ruh karşıt eğilimlerin karınca yuvasına benziyor.

Değişmez nitelikli kişilik diye bir şey bizim kendi kuruntumuz — ama eğer *yaşamaya niyetimiz varsa* gerekli bir kuruntu!

Değişmeden kalan şeye gelince... örneğin Melissa'nın utangaç (tarihin ilk baskı yöntemleri kadar acemice) öpücüğünü önceden kestirebilirsiniz, ya da Justine'in kaş çatmalarını — öğle zamanı Sfenks'in çizdiği yörüngelere benzeyen o ateşli kara gözlere düşen gölgeyi. «Sonunda, » diyor Pursewarden, «her şeyin herkes için doğru olduğu anlaşılacak. Aziz ile Kötü Ruhlu Kişi, ikisi iki ortak.» Haklı.

Gerçeklerden ayrılmamak için elimden geleni yapıyorum...

Bana ulaşan son mektubunda Balthazar şöyle yazıyor: «Sık sık seni düşünüyorum, hem de bıyık altından kötü kötü gülerek. Bizimle, yaşamlarımızla ilgili bütün verileri toplayıp — topladığını sanıyorsun — adana çekildin. Kuşkusuz yazarca bir biçimde kâğıt üstünde bizleri bir yargıya indirgiyorsun. Bunun sonunda ortaya ne çıkacak, merak ediyorum. Doğruya yaklaşabileceğini hiç sanmıyorum: Yani bizimle — hatta senin kendinle ilgili — benim sana anlatabileceğim doğrulara. Ya da, ne bileyim, Clea'nın (Clea, şimdi Paris'te, artık bana mektup yazmayı kesti) sana anlatabileceği doğrulara. Seni görür gibiyim, büyük bir bilge edasıyla *Moeurs*'ün, Justine ile Nessim'in günlüklerinin falan üstüne kapanmışsın, doğruyu onlarda bulacağını sanıyorsun. Ne büyük yanılgı! Ne yanılgı! «Bir insanla ilişkili doğruyu arıyorsan, en son başvuracağın yer onun günlüğü olmalı. Hiç kimse en son itirafını kâğıt üzerinde kendine yapmaya cesaret edemez; hiç değilse aşkla ilgili olanlarını. Justine'in gerçekten kimi sevdiğini biliyor musun? Sen, seni sevdiğini sanıyordun, öyle değil mi? İtiraf et!»

Buna yanıtım, ağır işleyen kalemimin altında gittikçe kalınlaşan koca kâğıt demetinin üstüne başlık olarak pek de uygun düşmeyen Justine'in adını yazıp —*Defterler* de diyebilirdim— postalamak oldu. Aradan altı ay geçti. Bu çok sevindirici bir sessizlikti; çünkü eleştiricimin gönderilenleri doyurucu bulup sesini kıstığını gösteriyordu.

Kenti unuttuğumu söyleyemem, ama anısını hiç uyandırmamaya çalışıyorum. Kuşkusuz hep orada yerinde duruyor, her zaman da duracak, tıpkı yolcuların sık sık gördükleri bir serap gibi zihnimde asılı. Pursewarden bu olguyu şöyle anlatmış:

«Arkadaşım birdenbire bağırıp parmağıyla ufku gösterdiğinde henüz kara görünmemişti; karanın görünebilmesi için buharlı gemiyle daha en azından iki üç saatlik yolumuz vardı. Gökyüzünde ters dönmüş durumda kentin tam-ölçek serabını gördük, sanki toz rengi ipek üzerine yapılmış bir resme benziyordu, titrek ve ışıklı; ama en ince ayrıntılarına kadar görünüyordu. Her yeri ezbere çıkarabiliyordum: Ras El Tin Sarayı, Nebi Daniel Camii, falan. Taptaze çiyle boyanmış bir başyapıt kadar soluk kesici bir görüntüydü. Uzunca bir süre gökte öylece asılı kaldı, belki de yirmi beş dakika, sonra yavaş yavaş sisli ufukta eriyip yok oldu. Bir saat sonra küçük bir leke halinde görünen *gerçek* kent genişleyerek serabın büyüklüğüne ulaştı.»

Bu adada yapayalnız iki ya da üç kış geçirdik — sert rüzgârlı kışlar, sıcak yazlar. Bereket versin çocuk benim gibi kitap eksikliği, başka insanlarla konuşma eksikliği duymayacak kadar küçük. Mutlu ve neşeli.

İlkbaharla birlikte uzun dinginlikler, gelgitsiz, kokusuz, gelecek sezgisiyle dolu günler başlıyor. Deniz uysallaştı, tetikte bekliyor. Kayalıklardaki çobanın yavan kaval sesine yakında cırcırböceklerinin çatırtılı müziği eşlik edecek. Tırmanarak ilerleyen kaplumbağayla kertenkele dışında hiç dostumuz yok.

Hemen şunu da söylemeliyim ki, dış dünyadan düzenli olarak gelen tek konuğumuz İzmir adında bir posta gemisi; haftada bir kez, akşam karanlığı bastıktan sonra hep aynı saatte hep aynı hızla burnun açıklarından güneye doğru geçiyor. Kışın kabaran deniz ve rüzgârlar yüzünden görünmüyor, ama şimdi — oturup onu bekliyorum. İnsan ilkin uzaktan uzağa motorların hafif uğultusunu duyuyor. Sonra burnu dönen o yaratık, denizde oluşturduğu ipek köpüklü çizgiyi ikiye bölüyor; koyulaşmış ama hareket halindeki bir sinek bulutu gibi sınır çizgileri henüz belirginleşmemiş Ege gecesinin kelebek yumuşaklığındaki karanlığında pırıl pırıl parlıyor. Çok hızlı ilerlediği için kısa sürede ikinci burnun gerisinde gözden kayboluyor. Geriye belki de yalnızca bir halk ezgisinin bölük pörçük sözleri kalıyor ya da ertesi günü çocukla birlikte yüzmeye gideceğim çakıllı plajda kıyıya atılmış bulacağım bir mandalin kabuğu.

Çınarların altındaki zakkumlu kameriye — işte yazı odam orası. Çocuk yattıktan sonra buraya, deniz-lekeli eski masaya oturur, haftalık konuğu beklerim, o geçmeden parafin lambasını yakmayı canım istemez.

Burada haftanın bildiğim tek günü perşembedir. Size saçma gelecek ama, böylesine değişiklikten yoksun bir adada izin gününü sabırsızlıkla bekleyen bir okullu gibi, geminin haftalık ziyaretini beklerim. Kayıkla mektupların getirildiğini biliyorum, ama dağıtılması için yirmi dört saat daha geçmesi gerekir. Küçük teknenin gözden kaybolduğu an içimi hep hüzün kaplar. O geçip gittikten sonra içimi çekerek lambayı yakar, kâğıtlarıma dönerim. Öylesine yavaş, öylesine acı çekerek yazıyorum ki. Pursewarden bir keresinde yazma sanatından sözederken, bana yaratı sırasında duyulan acının, sanatçılarda, tam anlamıyla delilik korkusundan geldiğini söylemişti; «biraz daha ileriye gider ve kendi kendine *delirmekten* korkmadığını söylersen, bu işi hızlandırmış, böylece o engeli yıkmış olursun.» (Bu ne derece doğru bilmiyorum. Ama vasiyetnamesinde bana bıraktığı para çok işime yaradı, henüz beni şu kahrolası borçlardan, çalışmaktan koruyacak üç-beş kuruşum var.)

Haftalık eğlencemi çok ayrıntılı anlatıyorum, çünkü bir Haziran akşamı hiç habersiz çıkagelip beni şaşırtan Balthazar, bu tablonun içine süzülmüştü — az daha «şaşırtan» yerine «beni sağır eden» diyecektim (burada konuşacak hiç kimse yok). Bu akşam olağanüstü bir şey oldu. Küçük teknecik her zamanki gibi gözden kaybolacağı yerde, birden yüz elli derecelik bir yay çizip geri dönerek sığ gölcüğe girdi, orada, kendi ışığının tüylü kozasında duruyordu; kendisinin oluşturduğu altın havuzcuğun ortasına sanki doğrunun araştırılmasının simgesi olan çıpanın ağır, uzun zincirini bıraktı. Bütün yazarlar gibi ruhu kara parçalarıyla kuşatılmış biri için dokunaklı bir görüntüydü bu — gerçekten de şişenin içinde, hiçbir yere gitmeyen bir gemi gibiydim — belki de Yeni Dünya'nın kıyılarına ulaşan ilk beyaz adamın teknesini izleyen bir yerli gibi izliyordum onu.

Küreklerin düzensiz şıpırtıları sessizliği bozuyor, karanlığı yırtıyordu; bir süre sonra da kaldırım taşları üstündeki ayakkabı takırtıları aynı şeyi yaptı. Boğuk bir ses yön söyledi. Sonra gene sessizlik. Tam lambayı yakıp fitili düzelteceğim ve böylece kendimi bu akşam kuralı bozan geminin büyüsünden kurtaracağım sırada, dostumun esmer, ciddi yüzü ölüler dünyasından gelen keçi suratlı bir hayalet gibi mersin ağacının sık dalları arasından belirdi. İkimiz de soluğumuzu içimize çekmiş, birbirimize gülümseyerek, sarı ışıkta, karşı karşıya ayakta duruyorduk: Koyu renk, Asurlu bukleleri, Pan sakalı.

— Yoo, düş görmüyorsun, benim, dedi Balthazar gülerek.

Birbirimize sımsıkı sarıldık. Balthazar!

Akdeniz gülünç derecede küçük bir deniz; onu olduğundan daha geniş sanmamızın nedeni tarihinin uzunluğundan, büyüklüğünden geliyor. Aslında İskenderiye — düşseli kadar gerçeği de — şuracıkta, birkaç yüz deniz mili güneyde bir yerde.

— İzmir'e gidiyorum, sana şunu oradan postalayacaktım, dedi.

Eski, çentikli masanın üstüne bir süre önce ona gönderdiğim elyazması kitap paketini bıraktı — satırların arasını dolduran tümcelerle, paragraflarla, soru işaretleriyle dağlanmış, süslenmiş koca kâğıt demetini yani. Mefisto'ya benzeyen yüzüyle karşıma oturup, daha alçak, kararsız bir sesle şöyle ekledi:

— Buraya not ettiğim şeylerin bazılarını sana söyleyip söylememeyi kendi kendime çok düşündüm. Bazan söylemenin aptallık, küstahlık olacağına karar veriyordum. Sözün kısası — *bizimle* gerçek kişiler olarak mı yoksa «roman kişileri» olarak mı ilgilendiğini bilmiyordum. Hâlâ da öyle. Şu kâğıtlar senin bildiklerine hiçbir şey eklemeyebilir, onlar yüzünden senin dostluğunu da yitirebilirim. Eğri bir yüzeyin üstüne küçük fırça dokunuşlarıyla kentin tablosunu yapmaktasın — şiiri mi amaçladın, yoksa gerçeği mi? İkinci-siyse o zaman bir takım şeyler var ki onları bilmek hakkın.

Nasıl oldu da böyle karşımda bitiverdi, henüz bana bunu açıklamamıştı, çünkü bu ziyaretin asıl amacı konusundaki kaygıları daha ağır basıyordu. Doğal olarak boşalmış olması gereken koydaki ateşböceği bulutuna şaşkınlıkla baktığımı görünce gülümsedi ve şöyle açıkladı:

— Motorundaki bir bozukluk yüzünden gemi birkaç saat burada kalacak. Nessim'in gemilerinden biri. Kaptan eski bir dostum, Hasim Kohly; belki onu anımsarsın? Anımsamıyorsun ha. Evet, senin tanımlamalarına göre aşağı yukarı nerede oturduğunu kestirebilmiştim; ama böyle kapının eşiğinde ineceğini ummuyordum doğrusu!

Onun kahkahasını yeniden duymak çok güzeldi.

Ama ben onu dinlemiyordum, çünkü bu konuşmalarından sonra bana yazdığı notları bir an önce incelemek, (benim için en küçük bir önemi olmayan, çünkü hiçbir zaman yayımlanmayacak) kitabımı değil, o kente, o kentte yaşayanlara bakışımı yeniden elden geçirmek için sabırsızlanıyordum. Çünkü bütün bu yalnızlığım sırasında benim kendi kişisel İskenderiye'm bir içgözlem felsefesi kadar değerlenmiş, hemen

hemen tek saplantım olmuştu. Öylesine heyecanlıydım ki, ona ne diyeceğimi bilemiyordum.

— Bizimle kal Balthazar, dedim, bir süre kal...

— İki saat sonra hareket ediyoruz, dedikten sonra önündeki kâğıtlara eliyle vurarak kuşkulu bir biçimde şöyle ekledi:

— Bunlar senin heyecanını, kuruntularını artırabilir.

— İyi ya, benim istediğim de bu.

— Her şeye karşın biz — hala yaşayanlarımız — gerçek insanlarız, *sen* bizi nasıl gösterirsen göster. Melissa'yla Pursewarden sana yanıt veremezler, çünkü ikisi de öldü. Hiç değilse biz öyle sanıyoruz.

— Biz öyle sanıyoruz. En iyi yanıtlar hep mezarın ötesinden gelir.

Oturup eski günleri konuştuk, kolay olmadı kuşkusuz. O, gemide yemeğini yemişti, adanın güzel şarabı dışında buyur edecek bir şeyim yoktu. Bardağındaki şarabı yudumlamaya başladı. Daha sonra Melissa'nın çocuğunu görmek istediğinde, onu zakkumların arasından geçirerek çocuğun bulunduğu odayı görebileceğim bir yere götürdüm; ocaktaki büyük ateşin ışığıyla aydınlanan odada başparmağını ağzına sokmuş uyuyan çocuk öylesine güzel, öylesine ciddi görünüyordu ki. Alçak sesle,

— Bir gün Nessim onu görmek isteyecek. Çok yakında. Unutma. Ondan sözetmeye, onu merak etmeye başladı bile. Yaşlılık kapıyı çalınca ondan destek arayacak. Bu sözlerimi unutma, dedikten sonra Yunanca olarak şunları ekledi:

— İlkin gençler, asma gibi, yaşlıların kalın dallarına tırmanırlar, yaşlılar onların yumuşak, körpe parmaklarını gövdelerinde duyarlar; daha sonra yaşlılar gençlerin onlara destek olan güzel gövdelerinden aşağı, ölümlerine doğru inmeye başlarlar.

Ben bir şey söylemedim. Şimdi yaşayan şey odaydı — gövdelerimiz değil.

— Burada çok yalnızsın.

— Ama olağanüstü, güzel bir yalnızlık.

— Evet, seni kıskanıyorum. Ama gerçekten.

Sonra birden, bir zamanlar başka bir yaşamda Clea'nın bana verdiği, Justine'in yarım kalmış portresi gözüne ilişti.

— Şu portre — bir öpücükle yarıda kesilmiş şu portre. Onu bir kez daha görmek ne güzel — ne güzeli

Gülümsedi.

— Bir müzik parçasını dinlerken kulağına birden tanıdığın, çok sevdiğin bir ezginin çalınması gibi bir şey, seni hiç eksilmeyen, her zaman yeniden yakalayabileceğin bir coşkuya alıp götürüyor.

Hiçbir şey demedim. Cesaret edemedim. Bana dönerek, sanki bir yankıyı sorguya çekermişçesine,

— Clea'dan ne haber? diyebildi sonunda.

— Ondan haber almayalı belki iki yıl var, belki de daha çok. Burada zaman hesabı yoktur. Belki evlenmiştir, başka bir ülkeye gitmiştir, belki çocukları olmuştur, belki bir ressam olarak ünlenmiştir falan... onun için dilenebilecek ne varsa hepsi olmuş olabilir.

Bana tuhaf tuhaf baktıktan sonra başını sallayarak, «Hayır,» dedi; ama başka bir şey söylemedi.

Karanlık zeytinlikten denizciler seslendiklerinde saat gece yarısını epeyce geçiyordu. Onunla birlikte deniz kıyısına kadar yürüdüm, çok çabuk ayrıldığı için üzgündüm. Suyun kıyısında bir sandal bekliyordu, içinde küreklere yapışmış bir tayfa vardı. Arapça bir şeyler söyledi.

Güneşli bir günden sonra deniz suyu insanı baştan çıkaracak kadar ılıktı. Balthazar tam sandala binmek üzereyken, kıyıdan uzaklığı 200 metreyi bile bulamayan gemiye kadar yüzerek ona eşlik etme isteğine kapıldım ansızın. Aklıma geldiği gibi yaptım, geminin yanına gelince oralarda oyalanarak onun merdivenlere tırmanışını, sandalın yukarı çekilişini izledim.

— Dikkat et uskura takılmayasın, motorlar çalışmadan geri dön, diye seslendi.

— Olur.

— Ama dur — dur biraz.

Bir kamaraya dalıp çıktıktan sonra suyun içine, bana yakın bir yere bir şey attı. Düşen şey yumuşak olmalıydı.

— İskenderiye'den bir gül... Kendisini sevenlere mutluluktan başka her şey verebilen kentten, dedi ve kıkır kıkır güldü.

— Çocuğa ver.

— Güle güle, Balthazar!

— Bana yaz — cesaretin varsa!

Işıkların çapraz örgülü ağına bir örümcek gibi yakalanmıştım, karanlık kıyıyla aramda hala duran o san ışıklı gölcüklere yönelirken ona el salladım, o da bana karşılık verdi.

O değerli gülü dişlerimin arasına alıp, içimden konuşa konuşa, çakıllı kıyıda giysilerimin bulunduğu yere doğru yüzdüm.

İşte orada, lambanın sarı ışığının altında, masanın üstünde —onun adını verdiğim kitap— *Justine,* satır aralarına eklenmiş o müthiş notlarla birlikte duruyordu. Değişik renkli mürekkeplerle, daktiloyla üstüne çaprazlar çizilmiş, yanlışları gösteren işaretler konmuş kâğıtlar sorular ve yanıtlarla bezenmişti. Bir an bu kâğıtları ortak gerçeğimizin — üstüne her birimizin kendi bireysel izlerimizi kat kat bıraktığımız, yazboz tahtası olmuş bir parşömene benzeyen gerçekliğimizin — aşağı yukarı bir simgesi gibi görmüştüm.

Şimdi ona yepyeni bir gözle bakmayı, Balthazar'ın eklediği notlara kendimi alıştırmayı öğrenmem mi gerekiyor? Onun yazdıklarını nasıl coşkuyla okuduğumu anlatamam — bazan çok ayrıntılı, bazan da (örneğin, «Birtakım Yanılgılar ve Yanlış Anlamalar» başlıklı listede olduğu gibi) kısa, özlü notlar düşmüştü; orada büyük bir serinkanlılıkla şöyle diyordu. «No 4. Justine'in seni 'sevmesi' konusu. O eğer birini 'sevdiyse' Pursewarden'ı sevdi. 'Bu ne demek?' Nessim'in, yani evlendiği adamın kıskançlığından onu korumak için seni yem olarak kullanması gerekiyordu. Pursewarden'ın onu zerrece iplediği yoktu — işte aşkın yüce mantığı böyledir...

Yeşil gölün düz aynasında, çölün sınırını çizen kumtaşının inişli yokuşlu böğründe yavaş yavaş beliren kent bir kez daha usumda canlandı. Aşk taktikleri, arzunun kamçıladığı dümenler, iyiyle kötü, erdemle gelgeç gönüllülük, aşkla cinayet... bunların hepsi İskenderiye sokaklarının, alanlarının, genelevlerinin, kabul salonlarının karanlık köşelerinde hafifçe kıpırdadı — düzenbazlıkların, karşı-düzenbazlıkların balçığında kocaman bir yılanbalığı yumağı gibi kımıldadı. Benim gerçek (gizli) yaşamım üzerine görüşlerle dolu o sihirli kâğıt yığınını elimden bıraktığımda hemen hemen gün ağarmak üzereydi. Yatağa girdiğimde sarhoş gibiydim, başım ağrıyor, kentin yankılarıyla çınlıyordu — yeryüzünde başka örneği olmayan o kentte, birbirine en uzak soylar, en yabancı alışkanlıklar buluşabilir, ruhsal yazgılar kesişebilir. Tam uykuya dalacağım sırada şu sözleri yineleyen dostumun yavan sesini duyar gibi oldum: «Ne kadarını öğrenmek istiyorsun... daha ne kadarını öğrenmek istiyorsun?» Ona düşümde şöyle yanıt verdim: «O kentten kurtulabilmek için *her şeyi* öğrenmeliyim.»

«Bir çiçeği dalından çeker koparırsan, dal yine yerine döner. Aynı şey yürekteki sevgiler için doğru değildir.» Bir keresinde Clea Balthazar'a böyle demiş.

Başladığım noktaya dönmek öylesine canımı sıkmış, öylesine keyfimi kaçırmıştı ki, çok uzun bir yolculuktan sonra kendisine uykuda gezdiği söylenmiş bir adam gibiydim. Bir keresinde Balthazar eski bir tenis çorabına sümkürerek, «Zamanla kendisini en çok yalanlayan şey 'doğru'dur,» demişti.

Bir başka kez de Pursewarden, hiç unutamadığım şu sözleri söyledi: «Eğer şeyler hep göründükleri gibi olsalardı, insan imgelemi ne kadar yoksullaşırdı!»

Kentlerin orospusu bu kentten, deniz, çöl, minare, kum, deniz kentinden kendimi nasıl kurtaracağım?

Hayır. Her şeyi dümdüz, ak ve kara olarak, yazmalıyım, anısı ve itici gücü tükeninceye dek. Çevirmeye çalıştığım anahtarın kendi içimde olduğunu biliyorum.

II

Sabahın erken saatlerinde tıraş olmak için Mnemjian'ın aynalı, palmiyeli, boncuk perdeli — tertemiz ılık su ve kar gibi beyaz örtülerle sanki cesetlerin gömülmeye hazırlanışının, yağlarla ovuluşunun hoş bir yansılamasının yaşandığı — Batlamyüs berber salonuna toplandığımız günler, Capodistria bize *Le cénacle*[1] derdi. Bu töreni menekşe rengi gözlü kamburun kendisi yürütürdü, çünkü hepimiz de değerli müşterilerdik (sodyum karbonat banyosuna yatırılmış ölü firavunlar, değiştirilmesi, yerlerine yenilerinin konması gereken bağırsaklar, beyinler). Ölüleri tıraş ettikten sonra hastaneden doğruca buraya koşup geldiği için berberin kendisi genellikle tıraşsız olurdu. Kısacası, her birimiz kendi işimize — Da Capo simsarlarını görmeye; akşamdan kalma, ağzı çirişli Pombal (sanki bütün gece göz yuvarlarının üstünde yürümüş gibi bir duyguyla) sendeleye sendeleye Fransız konsolosluğuna, ben okula, Scobie de Polis Dairesine v.b. — gitmeden önce burada, yastıklı koltuklarda, aynalarda buluşuyorduk.

Bu sabah töreninin flaşla çekilmiş soluk bir fotoğrafı var bende; Global Ajans muhabiri zavallı John Keats çekmişti. Şimdi bu resme bakmak çok tuhaf. Üstüne kefen kokusu sinmiş. İskenderiye'de bir ilkbahar sabahının sesli bir resmi: Kahve dibeği tokmaklarının sessiz sürtünüşleri, şişman güvercinlerin pıhtılaşmış bağırtıları. Dostlarımı çıkardıkları seslerden tanırım: Siyasal konuşmalara karşı Capodistria'nın *«Pöhh»* sesi, ardından yavan kahkahası — madensel bir midenin öğürtüsü gibi; Scobie'nin sigara öksürüğü, «Köh, Küöh»; sanki çelik üçgene vuruluyormuş gibi Pombal'ın *«Tien. Tien»*leri.

İşte bir köşede, o sefil yağmurluğumla ben görülüyorum — bundan iyi öğretmen imgesi bulamazsınız. Öteki köşede de zavallı Toto de Brunel'cik oturuyor. Keats'in makinası onu yüzüklü bir parmağı tam şakağına — ölümcül şakağına — götürürken yakalamış.

Toto! Onun eşi benzeri yoktur, o bir *numéro*'dur.[2] Kuru bir büyücü yüzü, küçük bir oğlan çocuğunun kahverengi gözleri, alnında V biçimli saç çizgisi, tuhaf *art nouveau*[3] gülüşü. Jigolaya para ödemeyecek kadar gururlu ve yaşlı sosyete kadınlarının sevgilisiy*di. «Toto, mon chou, c'est toi!*[4]

(Madam Umbada), «*Comme il est charmant ce Toto*!»[5] (Athena Trasha). Yaşı olmayan — galiba oldukça mutlu — bir yüzün buruşukları arasına her gün biraz daha gömülen yanak çukurluklarıyla yaşlı kadınların erkeği işte bu kuru övgülerle karın doyuruyordu. Evet.

«Toto-comment vas-tu?» — «Si heureux de vous voir, Madame Martinengo!»[6]

Pombal'ın küçümseyici deyimiyle tam bir «İkinci Çöküş Dönemi Efendisi»ydi. Gülüşü insanı rahatsız eder, kibarlığı dondururdu. Önemli bir serveti yoktu, aşırı davranışları sıradandı, ama gene de toplum trafiğinin tam ortasında bulunuyordu. Sanırım onun için yapılacak bir şey kalmamıştı, çünkü o bir kadındı; ama kadın olarak doğmuş olsaydı şimdiye çoktan ağlaya ağlaya ince hastalığa yakalanırdı. Sevimlilikten yoksun kulamparalığı ona haksız bir saygınlık sağlıyordu. *«Homme serviable, homme gracieux*[7] (Kont Banubula, General Cervoni — insan daha başka ne ister?)

Bir gün, mizahla ilgili olmasa da, insanları gülmekten katıltacak bir şey bulmuştu. Orta derecede İngilizce ve Fransızca konuşur, bulamadığı bir sözcüğün yerine anlamını bilmediği bir başka sözcüğü koyardı. Bu tuhaf yer değiştirme genellikle çok hoş sonuçlar veriyordu. Bu onun değişmez üslubu durumuna gelmişti. Neredeyse şiirsel denebilecek noktalara ulaştığı oluyordu — örneğin «Daktilomdan sinekler döküldü» gibi, «Bugün arabamın kafatası açıldı» gibi, ya da «Öyle hızlı koştum ki başım kepeklendi» gibi şeyler söylediği zaman. Bu işi üç dilde de yapabiliyordu. Böylece üçünü de öğrenme zahmetinden kurtulmuş oluyordu. Kendine özgü bir Toto-dili vardı.

O sabah orada görünmeyen Keats, merceğin gerisinde duruyordu — hiçbir kötü niyet taşımayan, Dünyanın İyisi denebilecek bir insandı. Hafifçe ter kokardı. *C'est le metier qui exige.*[8] Bir zamanlar yazar olmak istiyormuş, ama yanlış yola sapmış; şimdiki mesleği onu gerçek yaşamın yüzeyinde (olmuş şeylerle olmuş şeylere ilişkin gerçekler düzeyinde) kalacak biçimde öylesine eğitmiş ki, sonunda tam gazetecilere özgü bir sinir hastalığı bulmuş (hepsi o hastalığı yatıştırmak için içki içiyorlar); hastalık da şu: Bir sokak ötede Bir Şey oldu ya da olmak üzere, onlar duymadılar, duyduklarında da iş işten geçmiş olacak. Hiç de önemli olmadığını, hatta

anlamsız olduğunu önceden bildiği en küçük bir gerçeklik parçasını kaçırma korkusu yüzünden, genellikle tuvalete gitmek isteyen çocuklardaki gibi bir tik edinmişti, durmadan oturduğu yerde kımıldar, bacağını bacağının üstüne atar, indirirdi. Birkaç dakika konuştuktan sonra sinirli sinirli ayağa kalkar, «Bir şey unutmuşum — şimdi dönerim,» derdi. Sokağa çıkınca ciğerlerindeki havayı keskin bir ıslık sesiyle boşaltarak rahatlardı. Uzağa gitmez, tedirginliğini yatıştırmak için oralarda dolanırdı. Her şey her zamanki gibi doğal görünürdü kuşkusuz. Savunma ödenekleri konusunda Mahmud Paşa'ya şimdi mi telefon etse yoksa yarını mı beklese... Cebi yerfıstığıyla doludur, fıstıkları dişleriyle kırar tükürür, tedirgin ve sinirlidir, nedenini bilmez. Bir süre dolaştıktan sonra tırıs tırıs kahveye ya da berber dükkânına döner. Utangaç utangaç, özür dilercesine gülümse-mektedir: Bir «Ajans Muhabiri» — çağdaş dünyamızın en iyi bütünleşmiş tipi. Yaşamını sürdürmeyi yeğlediği düzey dışında John'un hiçbir kusuru yoktu — ama aynı şey adaşı için de söylenebilirdi, öyle değil mi?

Bu soluk fotoğrafı ona borçluyum. (Çok daha sonra, hiç elden bırakmadığı budalalığı uğruna, çölde öldürülecekti.) Her şeyi ölümsüzleştirmek, fotoğraflamak, kayda geçirmek manyaklığı uğruna! Galiba bu, hiçbir şeyi doya doya yaşayamadığını, içine çektiği her solukla yaşamın tazeliğini soldurduğunu duyumsayan bütün insanlarda görülüyor. İmzalı yemek lis-teleriyle, anılı purolardan çıkarılmış kuşaklarla, posta pullarıyla, resimli posta kartlarıyla dolu sayısız «dosya»sı vardı. İleride bunlar işe yaradı, çünkü nasılsa Puraewarden'ın *obiter dicium*'larının[9] bazılarını not etmişti.

Fotoğrafın doğusunda koca göbekli eski dostum sevgili Pombal oturuyor, gözlerinin altında gerçek birer diplomat torbacığı. İşte insanın bir parça sevgiyi kendisinden esirgeyemeyeoeği biri. Tek düşüncesi işini kaybetmek ya da *impuissant*[10] olmak: Jean-Jacques'tan beri bütün Fransızların ulusal korkusu. Onunla çok kavga ederiz, ama dostça, çünkü önemsiz ıvır zıvır yanında daha önemli ıvır zıvırla — yani kadınlarla — dolu küçük dairesini ikimiz paylaşıyoruz. Ne olursa *olsun* iyi bir dost, iyi yürekli bir insan, kadınları gerçekten seviyor. Uykum kaçsa ya da hasta olsam «*Dis donc, tu* vas *bien?*», tam bir *bon Copain*[11] ağzıyla kibarlığa kaçmadan sorar: *«Ecoute — tu veux une aspirine?»*[12] ya da *«Ou bien —*

J'ai une jaune amie dans ma chambre si tu veux.»[13] (Baskı yanlışı değil: Pombal bütün *poule'lere*[14] *'jaunes femmes'*[15] *derdi. «Hein? Elle n'est pas mal — et c'est tout paye, mon cher. Mais ce matin, moi je me sens un tout petit peu antiféministe — j'en ai marre, hein!»*[16] Böyle zamanlarda üstüne bir gözüdoymuşluk gelirdi. Komik bir biçimde gözünü devire devire, *«Je deviens de plus en plus anthropophage»*[17] derdi. Ayrıca işi için de çok kaygılanıyordu, oldukça kötü bir ünü vardı, özellikle kendisinin *«l'affaire Sveva»*[18] dediği şeyden sonra herkes dedikoduya başlamıştı; üstelik dün tam ayakkabılarını Kançılarya'nın perdesine silerken Başkonsolos içeri girivermişti... *«Monsieur Pombal! Je suis obligé de vous faire qeulques observations sur votre comportement officiel!»*[19] Uff! Birinci sınıf bir azar.

Fotoğrafta. Pombal'ın üzgün üzgün oturmasının nedeni bu işte, olanları düşündüğü için keyfi adamakıllı kaçık. Son günlerde Melissa yüzünden biraz bozuştuk. Ona aşık olduğum için bana kızıyor, çünkü o alt tarafı gece kulübünde dansözmüş, bu yüzden de ciddi bir ilgi göstermeye değmezmiş. Ayrıca işin içine züppelik de giriyor, çünkü sonuç olarak Melissa artık bizimle oturuyor, Pombal'sa bunu küçültücü buluyor; hatta diplomatik açısından belki de sakıncalı.

«Aşk,» der Toto, «sıvı bir fosildir,» — doğrusu yerinde bir söz. Bu durumda bir bankerin karısına aşık olmak gülünç de olsa bağışlanabilir... Bağışlanabilir mi acaba? İskenderiye'de herkesin yürekten alkışladığı tek şey entrika *per se*,[20] oysa âşık olmak insanı toplum içinde gülünç duruma düşürür. (Pombal'da tam bir taşralı ruhu vardır.) Melissa'nın ölüsünün o korkunç dinginliğini, soyluluğunu düşünüyorum, sanki onarılmaz, kötü bir kaza geçirmiş gibi sargılar içinde yatan incecik gövdesini. Evet.

Ya Justine? Bu fotoğrafın çekildiği gün, Balthazar'ın dediğine göre, Clea'nın yapmakta olduğu tablo bir öpüşle yarıda kesilmiş. Bu sahneleri gözünün önüne getirmekte bunca güçlük çeken ben, nasıl olup da bunları anlaşılır kılayım? Galiba Justine'i, Pursewarden'ı, Clea'yı yepyeni bir açıdan görmeye çalışmam gerekiyor... Yani, onların eylemleriyle benim aramda duran —benim kendi yaradılışımın, görme gücümün sınırlamalarından oluştuğunu sandığım— ışık geçirmez zarı kaldırmaya çalışmalıyım. Pursewarden'a karşı duyduğum kıskançlık, Justine'e

duyduğum tutku, Melissa’ya duyduğum acıma. Bunların hepsi de çarpıtıcı birer ayna... Tek doğru yol olgulara başvurmak. En iyisi, daha başka ne biliyorsam hepsini yazmak, gerekirse hayal gücü zoruyla bunu kendim için anlaşılır, kabul edilir kılma girişiminde bulunmak. Ya da acaba olgular kendi hallerine bırakılabilirler mi? » O (erkek) âşık oldu,» ya da «O (kadın) âşık oldu,» deyip de bunun ne anlama geldiğini oranlamadan, bunu kabul edilebilir bir bağlama yerleştirmeden bırakabilir misiniz? Bir keresinde Pombal, Justine için, «O kaltak,» demişti, *«Elle a l’air d’etre bien chambrée!*»[21] Melissa için de, « *Une pauvre petite poule quelconque*...»[22] Haklıydı, belki de, ama bunlar doğru anlamlarını başka bir yerde buluyorlar; burada, sanırım, iç yaşamımın iplikleriyle örümcek gibi dokuduğum, üstüne yazılar çiziktirdiğim şu kâğıtlarda.

Ya Scobie? Hiç değilse o bir grafik gibi kolay anlaşılır bir — ulusal marş kadar düz. Bu sabah özellikle neşesi yerinde görünüyor, çünkü son günlerde mesleğinde büyük bir ilerleme gösterdi. Mısır Polisi’nde on dört yıllık Binbaşılıktan, kendi deyimiyle «yaşamının sonbaharı»ndan sonra... sözcükleri yazmaya cesaret edemiyorum, çünkü onun gizlilik karşısındaki titreyişini, gözevinde uğursuzca dönen cam gözünü görür gibi oluyorum... Gizli Servis’e atandı. Tanrıya şükür şu anda hayatta değil, yoksa bu sözcükleri okuyunca titrerdi. Evet, Kadim Denizci, Tatwig sokağının gizli korsanı, gerçek insan. Kent onu ne çok arıyor. (Onun ‘acayip’ sözcüğünü kullanışını!)

Gizemli bir çağrı üzerine nasıl gittiğimi, olağanüstü büyük bir odada eski korsan dostumu bir masanın arkasına oturmuş ağzına iyice oturmayan takma dişlerinin arasından ıslık çalarak bana bakarken bulduğumu başka bir yerde anlatmıştım. Galiba bu yeni görev — onun biricik sırdaşı olan — beni ne kadar şaşırttıysa kendisini de şaşırtmıştı. Uzun süredir Mısır’ da oturduğu, Arapçayı iyi bildiği doğruydu kuşkusuz, ama gene de iş yaşamı oldukça karanlıktı. Bir istihbarat ajanı ondan ne öğreneceğini sanıyordu acaba? Dahası — o benden ne öğreneceğini sanıyordu? Balthazar’ın Kabala ilkelerini açıklayan konuşmalarını dinlemek üzere ayda bir toplanan küçük grubun casuslukla hiçbir ilgisinin bulunmadığını ayrıntılarıyla zaten anlatmıştım; aynı konulara ilgi duydukları için bir araya gelen Hermesçi[23] öğrencilerden başka bir şey değildiler. İskenderiye mezhepler kentidir — şöyle üstünkörü yapılacak bir araştırma bile Balthazar’ın anlattığı Hermesçi

felsefeyle ilgilenen grup benzeri daha başka birçok grubun varlığını ortaya çıkarırdı: Steinerciler, Hıristiyan Bilimciler, Ouspenskiciler, Adventistler... Dikkatini özellikle Nessim, Justine, Balthazar, Capodistria gibi insanlara yöneltmesinin nedeni neydi? Ben bunu bilmiyordum, acaba o biliyor muydu?

Onlar bir haltlar karıştırıyorlar. Bize Kahire'den söylenen bu, diyordu her hafta.

Besbelli kendi patronlarının kimler olduğunu bile bilmiyordu. Anladığım kadarıyla görünmez insanlar ona yapacağı işleri özel bir telefon aracılığıyla bildiriyorlardı. Ama şu «Kahire» dediği neyse, ona çok iyi para ödüyordu; mademki saçma sapan araştırmalar için sokağa atacak parası vardı, bu parayı bana vermesini engellemek benim haddime düşmezdi. Balthazar'ın Kabalası'na ilişkin verdiğim birkaç rapordan sonra bu konunun kapanacağını sanıyordum, ama ne gezer. Durmadan daha çok bilgi istiyorlardı.

Sözünü ettiğim o sabah, fotoğraftaki yaşlı gemici yukarı mahallenin en pahalı berber dükkânı olan Mnemjian'ın orada tıraş olarak hem yeni görevini hem de bu görevin getireceği yüksek ücreti kutluyordu. Bu fotoğrafın «Gizli bir buluşma yeri»ni ölümsüzleştirdiğini unutmamalıyım; doğal olarak Scobie neye uğradığını şaşırmış görünüyor. Çünkü, etkinlik alanlarının araştırılıp öğrenilmesi gereken casusların tam ortasına düşmüş durumda — Fransız *Deuxieme'inin*[24] başı olduğu söylenen bir Fransız diplomatı da bunun içinde.

Çok küçük bir polis aylığı ve gemicilik emekliliğiyle geçinen Scobie, olağan koşullarda böyle pahalı bir dükkanın müşterisi olamazdı. Ama şimdi o büyük bir adam.

Bizim kambur tam bir diplomat inceliğiyle, sanki tıraş edilecek bir şey varmış gibi —çünkü Scobie'nin parlak tepesinin çevresinde bir kaz palazının gerisindeki tüyler kadar ince tüylerden başka bir şey yoktu, kışı anımsatan cılız torpedo sakalını da son yıllarda kesmişti— onu tam boy tıraş ederken aynada bana göz kırpmaya bile cesaret edemiyordu.

Biraz sonra, gırtlaktan çıkan sesiyle «Şurası muhakkak ki,» diye söze başlayacak (biz casusların, bunca kuşkulu kişinin arasında, «Olağan» bir biçimde konuşmamız gerekir):

— Şurası muhakkak ki, azizim, buradaki şu titizlik hiçbir yerde yok. Mnemjian gerçekten biliyor.

Gırtlağını temizleyecek,

— Hem de bu sanatın bütün inceliklerini.

Teknik deyimler karşısında sesi tumturaklı çıkardı.

— Bu bir diploma sorunu — Bond Caddesinde bir berber dostum vardı, bana o söyledi. Diplomasız olmaz.

Kısık, vantrilok (karnından konuşan) sesiyle Mnemjian teşekkür etti.

Yaşlı adam cakalı bir biçimde,

— Bir şey değil. İşin püf noktalarını bilirim, dedi.

Artık bana göz kırpabilirdi. Ben de ona karşılık verdim. İkimiz de gözlerimizi birbirimizden kaçırdık.

Serbest kalınca ayağa kalktı, bütün kemikleri çatırdıyordu, korsan çenesine sağlıklı, dinç bir görünüm vermişti. Büyük bir keyifle aynadaki yansımasını inceledi. Kısa, kesin bir baş hareketiyle,

— Evet, güzel, dedi.

— Başınıza elektrikli masaj ister misiniz, efendim?

Tam o sırada Scobie kırmızı saksı benzeri *tarbuşunu*[25] giymek üzereydi, «istemez» anlamında sertçe başını salladı.

— Başımı sivilcelendiriyor, dedikten sonra sırıtarak ekledi:

— Kalanları ben *arak*la beslerim.

Mnemjian bu espriyi küçük bir el hareketiyle selamladı. Dışarı çıktık.

Ama gerçekten de hiç sevinçli değildi. Şerif Paşa'dan aşağı Büyük Corniche'e doğru ağır ağır birlikte yürürken, başı önüne eğikti. At kılından yapılmış sinek-öldüreceğini sıkıntılı sıkıntılı dizine vuruyor, zift bağlamış piposunu dalgın dalgın tüttürüyordu. Düşünceler. Birden öfkelenerek söylediği şey şu oldu:

— Şu Toto denen adama dayanamıyorum. Tam bir ibne. Benim zamanım da biz...

Uzun süre ağzının için de bir şeyler homurdandıktan sonra yeniden sessizliğe gömüldü.

— Ne var, Scobie? diye sordum.

— Canım sıkılıyor. Gerçekten sıkılıyor, dedi.

Yukarı mahalledeyken yürüyüşü, davranışları değişir, kabadayılanmaya başlardı — sanki o, Beyaz Adam'ın temsilcisiydi ve

Beyazların sorunlarını —Beyazların Ağır Yükü dedikleri sorunları— kara kara düşünüyordu. Scobie'ye bakarak yargıda bulunmak gerekirse, bu yük çok ağırdı. En küçük bir hareketinde, eliyle dizine vuruşunda, dudağını emişinde, dükkânların vitrinleri önünde kara kara düşünürmüş pozlarına girişinde aşırı bir yapaylık vardı. Çevresindeki insanlara sanki cambaz ayaklıkları üstünden bakar gibiydi. Bu pozları bana İngiliz aile romanlarındaki kahramanları anımsatıyordu: Bir Tudor şöminesinin önüne dikilmiş, kırbaçla çizmelerini döven kahramanları.

Arap mahallesine yaklaştığımızda bütün bu yapmacıklardan en küçük bir iz bile kalmadı. Rahatlamış, alnını silmek için *tarbuşunu* geriye itmiş, uzun yılların senlibenliliğinden doğan bir sevgiyle çevresine bakmıştı. Onu bağrına basan yer burasıydı, o burada gerçekten kendi yurdunda gibiydi, Goharri camisinin yakınlarındaki bir duvardan dışarı uzatılmış kurşun borudan (genel bir çeşme) meydan okurcasına su içerdi. Oysa kendi içindeki Beyaz Adam bu suyu içmenin tehlikeli olduğunu pekala bilirdi. Bir satıcı tezgâhının önünden geçerken bir şekerkamışı sopası ya da keçiboynuzu alır, sokakta kemirmeye başlardı. Burada sokağın sesleri her yerden onu selamlar, o da onlara neşeyle karşılık verirdi.

— *Y'alla, effendi, Skob.*

— *Naharak said, ya Skob.*

— *Allah salimak.*

İçini çeker. «Yüce ruhlu insanlar. Burayı ne kadar sevdiğimi bilemezsin!» derken bir yandan da kocaman *bercim* (hayvan yemi olarak kullanılan aktirfil) balyalarıyla dar sokaktan geçen ve bizi yere devirecekmiş gibi görünen ıslak gözlü deveden kaçardı.

— Tanrı undursun.

— Müsaadenle, anacığım.

— Hayırlı günler.

— Benden lütfunu esirgeme, Şeyhim.

Soobie burada, kendi çöplüğüne gelmiş bir adamın rahatlığıyla tıpkı bir Arap gibi, ağır, çalımlı adımlarla yürüyordu.

Bugün ikimiz bir süre eski caminin gölgesinde oturup hurma ağaçlarının çıtırtısını, aşağıda, görünmeyen limandaki açık deniz yolcu vapurlarının düdük seslerini dinledik.

Sonunda Scobie hüzünlü, kırık, cılız sesiyle şöyle dedi:

— *Pederast*[26] dedikleri şey konusunda bugün bir genelge gördüm. Bu beni çok sarstı, aziz dostum. İtiraf edeyim — o sözcüğü bilmiyordum. Sözlüğe bakmak zorunda kaldım. Her ne pahasına olursa olsun onları içimizden atmamız gerektiği yazılıydı. Örgütün güvenliği açısından tehlikeli görülüyorlar.

Güldüm, o da küçük bir kıkırtıyla bana katılma isteği belirtileri gösterdi, ama sıkıntısı ağır basınca bu istek biraz kırmızımsı yanaklarındaki küçük çukurluklarda yok oldu. Öfkeyle piposunu üfledi. Dudak bükerek bir kez daha «*Pederast*» diye yineledikten sonra kibrit kutusunu arandı.

— Bizimkilerin bunu anladıklarını sanmıyorum. Oysa Mısırlılar bir adamın Eğilimleri olmuş olmamış, hiç umursamazlar — yeter ki namuslu biri olsun, benim gibi, dedi üzüntüyle.

Sözlerinde içtendi.

— Ama şu durumda ben eğer şeyde çalışacaksam... Neresi olduğunu biliyorsun... onlara söylemem gerekir — ne dersin?

— Budalalık etme, Scobie.

— Bilmiyorum. Onlara karşı dürüst davranmak isterim. Zarar vermek istemem. Galiba insanın birtakım Eğilimlerinin olmaması gerekiyor — koca bir burnun, siğillerin olmaması gerektiği gibi. Ama elimden ne gelir?

— Kuşkusuz, artık bu yaşta yapılacak bir şey yok.

Yaşlı korsan birden eski durumunu alarak,

— Haksızlık bu. İğrenç, acımasız, kahpece, dedi.

Piposunun üstünden yan yan bana bakarak birden neşelendi. Daldan dala atlayan o enfes monologlarından birine başladı — en eski dostu olan ve artık efsaneleşmiş Toby Mannering'in çevresinde geliştirdiği masala bir bölüm daha ekledi.

— Bir ara Toby ölçüyü kaçırıp kafayı üşüttü — sana anlatmıştım galiba. Anlatmadım mı? Evet — Kafayı Üşüttü.

Bunları büyük bir keyifle andığına kuşku yoktu.

— Tanrım, gençken nasıl da hızlıydı. Kendini bu işe büsbütün kaptırdı. En sonunda doktorun eline düştü, bir Alet takmak zorunda kaldı.

Sesi neredeyse bir oktav yükselmişti.

— Kıyıya çıktığında leopar kürkünden bir manşonla dolaşıyordu, Ticaret Filosu toptan ayaklanıncaya kadar bu böyle sürdü. Altı ay bir yere kapattılar. Bilmemne Evine. 'Traksiyon yapılması gerekir,' demişler —

nasıl bir şeyse. Tewkesbury'de onun bağırışlarını duymayan kalmamış, Toby öyle söylüyor. İyileştiriyoruz diyorlar, ama hiçbir şey yaptıkları yok. Hiç değilse onu iyileştiremediler. Bir süre sonra geri geldi. Yapılacak bir şey kalmamış. Çaresiz bir Yırtıklık hastalığına yakalanmış, öyle dediler. Zavallı Toby'cik!

Sırtını caminin duvarına dayar dayamaz uyukladı. («Tavşan uykusu» derdi buna, «ama dokuzuncu dalgayla birlikte hemen her zaman uyanırım.» Daha ne kadar sürecek, merak ediyordum.) Bir an sonra dokuzuncu dalga onu düşlerin köpüklü dalgaları arasından kumların üstüne atmıştı. Sıçrayıp doğruldu.

— Ne diyordum Evet, Toby. Babası Parlementodandı. Çok yüksek biri. Varlıklı bir adamın oğlu. Toby ilkin kiliseye girmek istemiş. Tanrı'nın kendisini çağırdığını söylemiş. Bana kalırsa onu çağıran papazların giydikleri kılıktı — onda müthiş bir tiyatro tutkusu vardı, o Toby'de. Sonra inancını yitirdi, yanlış yola saptı ve bir trajedi yaşadı. Yakalayıp içeri tıktılar. Kendisini şeytanın kışkırtığını söyledi. «Dikkat et de, bir daha kışkırtmasın,» dedi Yargıç. «Tooting Common'da kışkırtmasın, en azından.» Onu kodese kapatmak istediler — çok seyrek görülen bir hastalığı varmış — bolluk hastalığı dedilerdi galiba. Ama bereket versin babası Başbakana gidip her şeyi örtbas etti. O sıralar bütün kabine üyelerinin birtakım Eğilimlerinin olmasına ne dersin? Çok acayip. Başbakan, hatta Canterbury Başpiskoposu. Zavallı Toby'nin durumunu anladılar. Şans bu kadar olur. Daha sonra kaptanlık beratı aldı ve denizci oldu.

Scobie bir kez daha uyukladı; ama yalnızca birkaç saniye süren uykusundan aktörce bir sıçramayla uyandı. Hiç duraksamadan, «Beni,» diyerek konuşmasını sürdürmüşken durup dindarca haç çıkarıp yutkundu.

— Beni Tanrı İnancına çeken Toby olmuştu. Bir gece ikimiz *Meredith'te* (güzel bir gemiydi) nöbetteydik, bana 'Scurvy,' dedi, 'bilmeni istediğim bir şey var. Hiç Meryem Ana'yı duydun mu?' Duymuştum elbette, hayal meyal. Ama, deyim yerindeyse, ne işe yaradığını bilmiyordum...

Bir kez daha uyukladı, bu kez dudaklarının arasından küçük, çatlak bir horultu çıktı. Piposunu yavaşça elinden alıp kendime bir sigara yaktım. Yarı-ölüm gibi bir şeye bu dalış çıkışları bana nedense dokunuyordu. Yakında göçeceği sonsuzluğa yaptığı, Toby ile Budgie'nin ve ne işe

yaradığı bilinen bir Meryem Ana'nın uygun görünümleriyle tamamlanan bu küçük ziyaretler... Ve, benim anlayabildiğim kadarıyla, kuru kuru övünmeleri dışında hiçbir zararının kalmadığı bir yaşta bu tür sorunlardan yakasını kurtaramamış olması... (Yanılıyordum — Scobie uslanmaz birisiydi.) Bana dokunaklı geliyordu.

Bir süre sonra bu derin uykudan gene uyandı, silkintin gözlerini ovuşturarak ayağa kalktı. İkimiz birlikte evinin yolunu tuttuk. Kentin sefil varoşlarında, Tatwig sokağında, yıkık dökük, iki üç odalı bir evde oturuyordu. Düşünce zincirini bıraktığı yerden sürdürerek, bir kez daha aynı sözü yineledi:

— Evet, onlara söyleme diyorsun. İyi de, ben bir türlü karar veremiyorum.

(Tam burada, bir dükkânın kapı aralığında durup içeride pişirilen Arap ekmeğinin kokusunu içine çektikten sonra, 'Annemin kucağı gibi kokuyor!' dedi birden.) Düşünceleri gibi rahvan adımlarla yürüyordu.

— Gördün ya, şu Mısırlılar olağanüstü insanlar, azizim. İyi yürekli. Beni çok iyi tanıyorlar. Bazı bakımlardan hain görünebilirler, ama Tanrı'nın lütfuna erişmiş hainler bunlar, bunu her zaman söylerim. Birbirlerine karşı hoşgörülü. Geçen gün Nimrod Paşa'nın kendisi bana ne dese beğenirsin: 'Oğlancılık başka — *haşiş* başka.' Ciddiydi ha. Artık işteyken hiç *haşiş* içmiyorum — benim için kötü olur yoksa. Şurası da var ki, İngilizler benim gibi Britanya Krallığı Nişanı taşıyan birine dokunamazlardı. Ama Mısırlılar bir kez beni — tehlikeli — görmeye başladılar mı, azizim, işim de gider, maaşım da. Beni kaygılandıran bu.

Tırtıklı fare delikleriyle dolu pis kokulu merdivenleri tırmanmaya başladık.

— Biraz kokuyor, diyerek onayladı. «Ama insan alışıyor. Şu fareler yok mu! Hayır, buradan başka bir yere taşınmayacağım. On yıldır bu mahallede oturuyorum — tam on yıl. Herkes beni tanır. Herkes sever. Üstelik bizim Abdül de hemen şu köşede oturuyor.»

Kıkır kıkır güldü. Birinci sahanlıkta soluk almak için durduğumuzda alnını iyice kurulayabilmek için saksısını başından çıkardı. Sonra başını önüne eğdi, ciddi düşüncelere daldığı zaman hep böyle yapardı: Sanki düşüncenin ağırlığı altında eziliyormuş gibi bel verirdi. İçini çekti. Ne pahasına olursa olsun açık konuşmak, bir düşünceyi gücü yettiğince açık bir

biçimde dile getirmek isteyen bir adam tavrıyla ağır ağır konuşmaya başladı:

— Sorun birtakım Eğilimler sorunu — insan bunu ancak öfkeli delikanlılık dönemi geçtikten sonra anlıyor.

Bir kez daha içini çekti.

— Sorun *sevecenlik* eksikliği, sevgili dostum Her şey eninde sonunda senin kurnazlığına kalıyor. yalnızlık duymaya başlıyorsun. Abdül gerçek bir dost.

Bir kez daha gülüp neşelendi.

— Ona Emir Bul Bul diyorum. Bu işi ona ben kurdum, salt dostluk olsun diye. Her şeyini ben aldım: Dükkânını, küçümencik karısını. Ona fiske dokundurtmadım, böyle bir şey yapamazdım, çünkü adamı seviyordum. Şimdi öyle davrandığıma seviniyorum, çünkü ne kadar kocarsam kocayayım beni gerçekten seven bir dostum var. Her gün geçerken uğrar, onları görürüm. Bunun beni nasıl mutlu ettiğini anlatamam. Onların mutluluğunu görmek çok gönendiriyor beni. O zavallı iki Arabı görünce, oğlumla kızımı görmüş gibi oluyorum. Kavga ettikleri zaman çok üzülüyorum. Çocuklar için. Galiba Abdül karısını kıskanıyor, haksız da değil. Kadın bana biraz hoppa gibi geliyor. Ama bu sıcak havada cinsellik öylesine güçlü ki — Deniz Ticaret Filosunda rom için söylediğimiz gibi, bir kez tattın mı, bir daha tutamazsın. Yattığın zaman dondurma düşler gibi onu düşlersin, romu değil, cinselliği. Şu Müslüman kızlan var ya, sevgili dostum, onları sünnet ediyorlar. Zalimlik bu, gerçekten zalimlik. Hep aynı şeyi düşünmelerine yol açmaktan başka işe yaramıyor. Örgü ya da nakış öğrensin diye çok uğraştım, ama öylesine aptal ki kavrayamadı. Herkes bana takılıyordu. Aldırdığım falan yoktu. Ben yalnızca yardım etmeye çalışıyordum. Abdül’e iş kurmak bana 200 sterline patladı — biriktirebildiğim bütün para. Ama şimdi durumu çok iyi — evet, çok iyi.

Bu konuşma ona son hamle için bütün gücünü toplama olanağı verdi. Son on basamağı rahatça çıktık, Scobie kapıyı açtı. Eskiden bu sefil odaların yalnızca birini kiralayabilmişti — ama şimdi, yeni kazancıyla hepsini kiralamış.

Hem yatak odası hem de konuk odası olarak kullandığı en geniş oda eski Arap odasıydı. Çok rahatsız gibi görünen tekerlekli bir karyolayla eski moda bir kek sehpasından başka eşyası yoktu. Yıkık dökük ocağın rafında birkaç buhurlu kamış, bir polis takvimi ve bizim korsanın yarım kalan

portresi duruyordu — Clea’nın yaptığı portre. Scobie odanın tek tozlu ampulünün düğmesini çevirdi — bu son yenilik onu çok gururlandırıyordu (‘Parafin çabuk tükeniyor.’) — gerçek bir hoşnutlukla çevresine bakındı. Sonra parmak uçlarına basarak odanın karşı köşesine yürüdü. Karanlıkta öteki kiracıyı gözden kaçırmışım: Pirinçten yapılma bir kafesin içinde parlak yeşil bir Amazon papağanı. Şu anda üstünde koyu renk bir örtü vardı ve Scobie’nin sanki korka korka kaldırdığı örtü oydu.

— Sana Toby’den sözettim, çünkü geçen hafta Yokohama’ya geçerken İskenderiye’ye uğradı. Bunu ondan aldım — satmak zorunda kaldı — kahrolasıca şu kuş yüzünden neler geldi başımıza bilsen. Çok iyi konuşuyor, öyle değil mi, Ron, ha? Ne hinoğlu hinsin sen, ha?

Papağan hafif bir ıslık sesi çıkararak başını suya daldırır gibi bir hareket yaptı. Scobie «Evet ya,» diye onayladıktan sonra bana dönerek şöyle ekledi:

— Ron’u çok pahalıya aldım, evet, çok. Neden biliyor musun?

Birden, nedendir bilinmez, gülmeye başlayarak iki büklüm oldu, burnu neredeyse dizlerine değiyordu; küçük bir insan — topaç gibi sessizce vızırdıyordu, sonunda kendi baldırına aynı derecede sessiz bir şaplak indirerek doğruldu — ani bir nöbet.

— Ron yüzünden nasıl bir patırtı çıktı bilemezsin. Toby kuşu karaya çıkarmış. Kuşun konuştuğunu biliyormuş, ama Arapça konuştuğundan haberi yokmuş. Aman Tanrım. Bir kahveye oturmuş, eskilere dalmıştık (tam beş yıldır Toby’yi görmüyorum) birden seninki konuşmaya başlamaz mı! Arapça. Biliyor musun hem de Eşhedü cümlesini okudu, dinselliği bir yana, Kuran’dan kutsal bir cümle. Kelime-i şehadet. Her sözcükten sonra seninki yelleniyor. Öyle yapmadın mı, Ron?

Papağan bir ıslık sesi daha çıkararak onayladı. Scobie ciddi ciddi açıklıyordu:

— Kelime-i şehadet öylesine kutsaldır ki, bir anda çevremize öfkeli bir kalabalık toplandı. Bereket versin ben ne olup bittiğinin farkındaydım. Müslüman olmayan ve adı geçen cümleyi okurken yakalanan birinin Derhal Sünnet edilmesi uygundur, bunu biliyordum.

Gözü parladı.

— Karaya çıktığı sırada böyle sünnet edilmek. Toby için ne kötü bir manzara düşünebiliyor musun? Bu yüzden telaşlanmıştım. (Ben zaten sünnetliyim.) Ama soğukkanlılığımı hiç kaybetmedim. Toby birkaç herifin

kafasını zımbalamak istedi, ama onu tuttum. Üstümde polis üniformam vardı, anlıyorsun ya, bu işimi biraz daha kolaylaştırdı. Orada toplanmış kalabalığa kısa bir konuşma yaptım, o imansızla baş belası kuşunu Savcıya teslim etmek üzere içeri tıkacağımı söyledim. O zaman sakinleştiler. Ama Ron bir türlü susmak bilmiyordu, hatta örtünün altında bile, öyle değil mi, Ron? Ta buraya gelinceye kadar Eşhedü'yü okudu. Koşmak zorunda kaldık. Tanrım, ne serüvendi o!

Konuşurken bir yandan da polis üniformasını çıkarıyordu, yatağının biraz yukarısında, içinde bir testi içme suyunun durduğu küçük oyuktaki haçın üstünde küflü bir çiviye *tarbuşunu* astı. Metal düğmeli, eski, tarazlanmış bir ceket giydikten sonra başını silerken konuşmasını sürdürdü:

— Ha, şunu söyleyeyim — bunca yıl sonra Toby'yi yeniden görmek benim için olağanüstü bir şeydi. Elbette o patırtıdan sonra kuşu satmak zorundaydı. O kuşla birlikte bir kez daha rıhtımı geçmeyi göze alamazdı. Ama şimdi de ben onu dışarı çıkarmaya çeki-niyorum, kimbilir daha başka neler biliyor.

İçini çekti.

— Toby'nin getirdiği bir şey daha var — sahte viski reçetesi. Hiç duydun mu? Ben de duymamıştım. İskoç viskisinden daha iyi, üstelik sudan ucuz, sevgili dostum. Bundan böyle kendi içkimi kendim yapacağım, Toby'nin sayesinde. Şuraya bak. Şuna.

Köpürmüş gibi görünen bir sıvıyla dolu pis bir şişeyi gösteriyordu.

— Ev birası, öyle de güzel ki. Üç şişe yapmıştım, ama öteki ikisi patladı. Plaza birası olacak adı.

— Neden o? Satacak mısın yoksa?

— Yok canım! Yalnızca evde kullanmak için.

Dalgın dalgın midesini okşayarak dudaklarını yaladı.

— Bir bardak denesene.

— Sağol, istemez.

Yaşlı adam kocaman bir kol saatine baktıktan sonra dudaklarını büzdü.

— Biraz sonra Ave Maria saatim geliyor. Seni kapı dışarı etmek zorunda kalacağım, sevgili dostum. Ama dur, gitmeden şu bizim viski ne âlemde, bir bakalım.

Bu yeni deneyleri nasıl yaptığını çok merak ettiğim için hemen ardına takıldım; önce sahanlığa çıktık, oradan da içinde ince çinko kaplamalı

demir bir küvetin bulunduğu pis bir girintiye yürüdük. Bu küveti özellikle yasadışı amaçları için almış olmalıydı. Kirli bir tuvalet penceresinin altında duruyordu, çevresindeki raflarda yeni mesleğinin bütün gereçleri vardı — bir düzine boş bira şişesi — ikisi kırık — Soobie'nin her zaman «Aile yadigârı» diye söz ettiği kocaman oturak, eski püskü bir plaj şemsiyesiyle bir çift lastik ayakkabı. En sonuncular için ister istemez şu soruyu sordum:

— Bunlar ne işe yarıyor? Onlarla üzüm mü çiğniyorsun, yoksa patates mi?

Scobie gücenmiş, yaşlı bir bakire gibi önüne baktı, yapılan şakadan hoşlanmadığı zaman hep böyle yapardı. Bir an dikkatle kulak kabarttı, sanki mayalanma sesini dinliyordu. Sonra titrek dizlerinden birinin üstüne diz çökerek kuşkulu, ama dikkatli bakışlarını küvetin içindeki şeye yöneltti. Küveti ağzına kadar dolduran bayatlamış sıvıya bakarken cam gözü yüzüne daha da mekanik bir görünüm veriyordu. İsteksizce koklayıp «Tüh!» dedikten sonra ayağa kalktı.

— Umduğum kadar iyi görünmüyor. Ama dur bakalım, hele biraz daha zaman geçsin.

Parmağıyla tattıktan sonra canlı gözünü devirerek şöyle dedi:

— Tadı bir tuhaf, sanki içine işenmiş gibi.

Bu yasak imbiğin bulunduğu yerin anahtarı yalnızca kendisiyle Abdül'de vardı, benim bu işte bir suçum olamazdı. Kuşkulu bir sesle,

— Tatmak ister misin? diye sordu.

— Sağol, Scobie, istemem, dedim.

— Ah evet, galiba göztaşı bayattı. Blighty'ye ravent ısmarlamıştım. Yirmi kilo. Tamam, o bayattı, sana söylememde sakınca yok. Ama miktarların doğru olduğunu iyi biliyorum, çünkü Toby gitmeden önce ikimiz birlikte yaptık. Zamana gerek var, tek eksiği zaman.

Bu umutla bir kez daha neşelenerek yatak odasına yöneldi, konyakla kafayı bulduğu zamanlar yüksek sesle söylediği ünlü şarkının birkaç satırını hafif hafif ıslıkla çalıyordu. Şarkının sözleri şöyle bir şeydi:

Gönlümdekine uygun
Birini isterim
Zevkime uygun
Birini
Tuttum kendimi nice zamandır

Artık alacağım onu kollarımın arasına
Tam ti tam tam ti büyüler...

Buralarda bir yerde ezgi bir kayalıktan aşağı yuvarlanıp düştü, oysa Scobie hala sözlerini mırıldanıyor, parmaklarıyla tempo tutuyordu.

Şimdi de karyolasının üstüne oturmuştu, eski pabuçlarına bakmaktaydı.

— Bu gece Nessim'in Mountolive için vereceği partiye gidiyor musun?

— Galiba.

Sertçe burnunu çekti.

— Beni çağırmadı. Yat kulübünde değil mi?

— Evet.

— Şimdi o bir Sör, öyle değil mi? Geçen hafta gazetede okudum. Lord olmak için çok genç. Onun karşılanışında ben Polis Tören Birliğinde görevliydim. Hepsi de bozuk sesler çıkarıyorlardı, ama Tanrı'ya şükür, o hiçbir şey farketmedi.

— Çok genç sayılmaz.

— Elçi olmak için, ha?

— Ellisine yaklaşmıştır, sanırım.

Scobie (sanki konuyu kafasından atmak istermiş gibi gözlerini sımsıkı kapatmıştı ama) o anda verilmiş, daha önceden düşünülmemiş bir kararla yatağa sırtüstü uzanıp ellerini başının altına koyduktan sonra şöyle dedi.

— Gitmeden önce sana itiraf etmek istediğim küçük bir şey var, sevgili dostum. Tamam mı?

Rahatsız sandalyeye oturup başımı salladım. Vurgulayarak «Tamam,» dedikten sonra derin bir soluk aldı.

— Dinle öyleyse: Bazan, dolunayda bir şeye *Yakalanıyorum*. Bir *Etkinin* altına giriyorum.

Görünüşe bakılırsa, bu, hoş görülmeyecek, kötü bir şeydi, çünkü yaşlı adam kendi açıklamasından rahatsız olmuşa benziyordu. Bir gurultu çıkardıktan sonra alçak, çekingen, her zamanki böbürlenmeden uzak bir sesle,

— Bana ne oluyor bilmiyorum, dedi.

Ne demek istediğini pek anlamamıştım.

— Yani uykuda gezdiğini mi söylemek istiyorsun?

«Hayır» anlamında başını sallayarak yutkundu.

— Kurt kılığına mı giriyorsun, Scobie?

Tam ağlamak üzere olan bir çocuk gibi bir kez daha başını salladı.

— Kadın kılığına girip başıma da Dolly Varden[27] takıyorum, dedikten sonra gözlerini açarak acıklı acıklı bana baktı.

— Ne dedin?

Yataktan kalkıp dimdik dolaba yürüyerek kapağını açtığı zaman çok şaşırdım. İçinde güve yenikli, tozlu, eski moda bir kadın kılığı asılıydı, onun yanındaki bir çivide de eski, yağlı bir kloş şapka — «Dolly Varden» dediği bu olmalıydı. Nuh nebiden kalma çok yüksek topuklu, sivri burunlu bir çift iskarpin bu şaşırtıcı kılığı tamamlıyordu. Kendimi tutamayıp attığım kahkahaya ne tepki göstereceğini bilememişti. Hafifçe kıkırdadı.

— Çok saçma, değil mi?

Yüzündeki gülümsemeye karşın hala ağlayacak gibiydi, sesinin tonuyla beni felaketli durumunu anlamaya çağırıyordu.

— Bana ne oluyor bilmiyorum. Ama hep o eski nöbet, anlıyorsun ya...

Bu sözler üzerine ruh durumu, onda her zaman görüldüğü gibi, birden değişiverdi; bütün huzursuzluğu, tedirginliği kaygısızlığa dönüşüverdi. Bakışı düşünceli değil, işveliydi, benim şaşkın gözlerimin önünde aynaya yürüyüp şapkayı dazlak başına geçirdi. Bir anda kendisi gitmiş, yerine düğme gözlü ustura burunlu küçük yaşlı bir yosma gelmişti — Waterloo Köprüsü döneminin bir yosması, tam bir orospu. Kahkaha ve şaşkınlığım boğazıma düğümlenmişti, ne birini ne de ötekini açığa çıkarabiliyordum. Sonunda,

— Sokakta böyle dolaşmıyorsun umarım, Scobie. diyebildim.

Yeniden çaresizlikle yatağın üstüne oturdu, gülünç yüzünü daha da gülünçleştiren (Dolly Varden'ı hala başındaydı) üzüntülü bir ifadeyle,

— Yalnızca o *Etkinin* altına girdiğim zamanlar. Tam anlamıyla davranışlarımdan sorumlu tutulamayacağım zamanlar, dedi.

Orada ezik ezik oturuyordu. Şaşkınlığımı gösteren küçük ıslığımı papağan hemen yansıladı. Bu gerçekten ciddi bir şeydi. Bütün sabah kafasını kurcalayan düşüncelerin neden böyle vicdan hesaplarıyla dolu olduğunu şimdi anlıyordum. Elbette, insan Arap mahallesinde bu kılıkta dolaşırsa... Benim düşünce zincirimi o da izlemiş olacak ki,

— Arasıra, yalnızca Filo geldiğinde, dedi. Sonra haklılığına inanan bir sesle sözünü şöyle sürdürdü:

— Elbette bir sorun çıksaydı, kılık değiştirerek gezdiğimi söyleyecektim. Unutma ki ben bir polisim. Ayrıca Arap Lawrence bile gecelik entarisi giyerdi, haksız mıyım?

Başımı salladım.

— Ama Dolly Varden giymezdi. Şunu kabul et, Scobie, seninki gibisi görülmüş bir şey değildir... dedim ve kahkahamı tutamadım.

Scobie başındaki o acayip şeyle hâlâ yatağın üstünde oturuyor, gülüşümü izliyordu.

— Çıkar şunu başından lütfen, diye üsteledim. Çok ciddi ve düşünceliydi, ama hiçbir harekette bulunmadı.

— Artık her şeyi biliyorsun. İhtiyar gemi süvarisinin iyi-kötü her şeyini. Şimdi ben —

Tam bu sırada sahanlığın kapısı vuruldu. Şaşılacak bir soğukkanlılıkla yerinden fırlayan Scobie dolaba girerek gürültüyle kapağını kapattı. Kapıyı ben açtım. Elinde bir sürahiyle sahanlıkta dikilen uşak içi bir sıvıyla dolu olan sürahiyi Skob Efendiye getirdiğini söylüyordu. Elinden alıp adamı savdıktan sonra odaya dönüp Scobie'ye seslendim. Dazlak başı, eski ceketiyle eski haline dönmüş olarak dışarı çıktı. Soluyordu.

— Az daha yakalanıyordum. Neymiş?

Sürahiyi gösterdim.

— Ha, o mu — Sahte viski için. Her üç saatte bir.

Sonunda bu tuhaf ve sindirilmesi güç huyun beklenmedik açıklamalarından kurtulmaya çabalayarak,

— Eh, ben gideyim artık, dedim.

Ben Scobie'nin dolunaydaki ikinci yaşamını düşündükçe artan şaşkınlığımla gülme isteğimin arasında bocalarken — nasıl olup da şimdiye kadar bir rezalet çıkmadı, hayret? — o,

— Dur bir dakika, dostum. Bunları sana söyledim, çünkü senden bana bir iyilikte bulunmanı istiyorum, dedi.

Takma gözü kafasındaki düşüncenin baskısıyla şimdi gerçekten dönüyordu. Gene beli büküldü.

— Böyle bir şey benim için korkunç zararlı olabilir. Korkunç, sevgili dostum, dedi.

— Herhalde.

— Senden dileğim şu: Bunları benden al. Etkiye karşı koyabilmem için başka çarem yok.

— Almak mı?

— Evet, al şunları. Bir yere kilitle. Tek kurtuluşum bu. Başka kurtuluş yolu olmadığını biliyorum, sevgili dostum. Çünkü böyle bir istek geldiği zaman karşı koyamıyorum.

— Peki.

— Tanrı senden razı olsun, evlat.

İkimiz birlikte dolunay üniformasını gazete kâğıdına sarıp iple bağladık. Duyduğu rahatlamayı azaltan bir kuşkusu vardı. Kaygıyla,

— Kaybetmezsin, değil mi? diye sordu.

— Ver şunları bana, dedim sertçe. Uysal uysal paketi bana uzattı. Duyduğu rahatlama ve gönülborcunu dile getirmek çabasıyla arkamdan şu sözleri söylüyordu:

— Senin için dua edeceğim, evlat.

Koltuğumun altındaki paketle yeniden rıhtımı geçerken, bir gün bu olağanüstü öyküyü paylaşmaya değer birine anlatmayı göze alıp alamayacağımı düşünüyordum.

Savaş gemileri kendi mürekkebimsi yansımalarının içine gömülmüşlerdi — gemi direkleri ormanı ve Ticaret Limanındaki ipler suyun ayna görüntüleri arasında hafif hafif salınıyorlardı; bir yerlerden, bir gemi radyosundan yayılan en son caz parçası ta İskenderiye'ye ulaşmaktaydı*:*

Old Tiresias
No-one half so breezy as.
Half so free and easy as
Old Tiresias.

III

Batan güneşle birlikte liman yolları boşalmış, yabancı savaş gemilerinin koyu renkli gölgeleri dışında hiçbir şey kalmamıştı — titrek ışıklı bir grilik vardı, hâlâ benek benek yelkenlilerle dolu bir denizin yüzeyinde renksiz, yankılanmasız bir ışık oyunu. Aceleyle yerlerine dönen küçük sandallar — tıpkı ilkçağ rençberlerinin kocaman çizmeleri arasından seğirten fareler gibi — gemilerin arasına dalıp çıkarak iç limanda kaçışıyorlardı. *Jean Bart'ın* — havaya dikilmiş — toplarının hareketleri ağırlaşmıştı, daha sonra, yüksek minareleri gün batımının son ışıklarıyla hala altın gibi parlayan kentin gül renkli yüreğini nişan alıp düşünceli bir kımıltısızlığa gömüldüler. Havada kule gibi yükselen güvercin sürüleri vardı; kanatlarına güneş vurdukça konfeti gibi parlıyorlardı. (Güzel bir anlatım!)

Ama Yat Kulübünün metal çerçeveli pencerelerinin büyük camları elmas gibi ışıl ışıldı; üstleri yiyecek dolu kar gibi beyaz masalara bu camların parlak ışığı düşüyor, kadehleri, mücevherleri, gözleri rahatsız edici son bir alevle tutuşturuyordu; biraz sonra kalın perdeler çekilecek ve Mountolive'i selâmlamak için gelmiş yüzler mum ışığının ılık solgunluğuna. gömüleceklerdi.

Siyasal yaşamda başarılar, ince davranış olanakları, içtenlik, sabır... Hovardalık ve aşırı duygululuk... gevşeklikle sevgiyi öldürme... can sıkıntısını uykuyla geçiştirme... İskenderiye buydu, kendi tarihini oluşturan adlarda, yüzlerde simgelenen bilinçsizce şiirsel bir ana-kent. Dinleyin.

Tony Umbada, Baldassaro, Trivizani, Claude Amaril, Paul Capodistria, Dmitri Randidi, Onouphrios Papas, Kont Banubula, Jacques de Guéry, Athena Trasha, Cambulat Bey, Delphine de Francueil, General Cervoni, Ahmed Hassan Paşa, Pozzo di Borgo, Pierre Balbz, Gaston Phipps, Haddad Fahmi Amin, Mehmed Adm, Wilmot Pierrefeu, Toto de Brunel, Albay Necip, Dante Borromeo, Benedict Dangeau, Pia dei Tolomei, Gilda Ambron... Ticaretin tarihi, şiiri, Venedik ile Cenova'yı yutmuş olan Doğu Akdeniz ülkelerinin uyak-düzeni. (Buralara yolu düşen birinin bir gün mezarlıktaki taşlarda okuyabileceği adlar.)

Mountolive'in kişisel başarısı olan ve bir buhar bulutu halinde gittikçe yükselen sıcak söyleşinin arasında Mountolive bir kıyıda ev sahibi

Nessim'le ayakta konuşuyordu; kibar yüz ifadesi kusursuz eğitiminden gelen uslüplaşmış çekingenliğini daha çok ortaya koyuyordu. İki adam gerçekten de birbirlerine çok benziyorlardi; yalnızca Nessim'in esmer yüzü ötekine göre daha kılsız, daha temiz görünüşlüydü, ama gözleri tedirgindi, elleri de öyle. Aralarındaki yaş farkına karşın çok iyi anlaşıyorlardı — hatta Mountolive'in Mısır'dan uzakta bulunduğu sıralarda doğrudan doğruya yazışmamış olmalarına karşın yılların eskitemediği ortak beğenileri hâlâ sürüyordu. Mountolive hep Leyla'ya yazardı, oğullarına değil. Her neyse, geri döndüğüne göre artık birlikteydiler ve eskisi kadar konuşacak çok şeyleri olduğunu görüyorlardı. İlkbaharda her öğleden sonra, normal olarak herkesin uyuduğu saatlerde Elçiliğin kortundan onların tenis raketlerinin sert seslerini duyardınız. İkisi birlikte çölde at gezintileri yapıyor ya da Justine'in Yazlık Saray'a koydurttuğu teleskobun başında yıldızları inceleyerek saatlerce yan yana oturuyorlardı. Birlikte resim yapıyor, birlikte avlanıyorlardı. Gerçekten de Mountolive döndü döneli hemen hemen hiç ayrılmıyorlardı. Bu gece ikisi arasında ayrım gözetmeyen ışık Mountolive'in şakaklarındaki kır saçları ve o düşünceli hakemin gözlerinin çevresindeki kırışıkları saklayacak kadar yumuşaktı. Mum ışığında iki adam, aynı aileden değilse bile, aynı yaşta görünüyorlardı.

Bin tane yüz... o yüzlerdeki yankılanmalı ifadeleri hiç anlamıyorum (Pursewarden'ın kitabındaki bir kişi, «Hepimiz değişmez engeller altında yarışıyoruz,» der, onların arasında benim görmek için yanıp tutuştuğum bir tek yüz var — Justine'in esmer, sert yüzü. Balthazar'ın o soğuk, acımasız sözlerini okuduktan sonra kendimi bile yeni bir bağlamda görmeyi öğrenmem gerekiyor. «Âşık» bir adam nasıl görünür? (İngilizce'de bu sözcük alçak, koyun melemesi sesiyle söylenmeli.) *Peccavi!* Geri zekâlı! Giyilebilecek tek takım elbisemle orada dikilmiş duruyorum, dizleri torbalanmış pantolonum eskilikten parlıyor, kısık gözlerimle alık alık çevreme bakıyor, aradığım kadının... Ne önemi var? Fotoğrafımı çekecek bir Keats'e hiç gerek yok. Buradaki hiç kimseden daha çirkin ya da daha az hoş olduğumu sanmıyorum; üstelik bu benim kendimi beğenmişliğim çok genel bir şey, çünkü Justine'in neden dönüp benimle ilgilenmesi gerektiğini kendi kendime sormaktan bir an bile geri durmadım.

Başka bir yerde bulamayacağı ne verebilirdim ona? Benim kitap gibi konuşmalarımdan mı hoşlanıyordu, yoksa acemi sevişmelerimden mi —

hele hele onun gibi İskenderiye'nin bütün erkek ardiyesini elinde tutan birisi, «Bir yem!» Bunu anlamak, bunu sindirmek benim için çok yaralayıcı, ama ters ve kırıcı bir olgunun bütün sözgeçiriciliği var onda. Ayrıca, şimdiye kadar anlayamadığım birtakım şeyler de açıklanmış oluyor — sözgelişi Pursewarden'ın bana neden miras bıraktığı. Justine'in beni «severek» Melissa'ya ne denli kötülük ettiğini bilmekten doğan suçluluk duygusunun sanırım, bunda büyük payı vardı. Oysa Justine, kendince onu Nessim'in olabilecek gücüne karşı korumaktan başka bir şey yapmıyordu. (Şu anda Nessim mum ışığında nasıl da yumuşak nasıl da sakin görünüyor.) Bir keresinde hafifçe içini çekerek bana şöyle demişti: «Bizim kentimizde bir ölüm ya da ortadan silinme düzenlemekten kolay bir şey yoktur.»

Ağaçların su arayan kökleri gibi birbirlerini arayan bin karşılıklı konuşma — parlak gülücüklerin ardında, gözlere bastırılan ellerin ardında, kötülüğün, coşkunlukların, doygunlukların ardında yaşamların gizli anlamı. (Justine artık çevresinde uzun boylu kara uşaklarla sessizce kahvaltı etmeye, mum ışığı pırıltıları eşliğinde akşam yemeği yemeye başlamıştı. Hiçten, sokaktan başlamış, sonra kentin en yakışıklı bankeriyle evlenmişti. Bütün bunlar nasıl oldu? O esmer, zarif yüzüne, uysallaşmamış bakışlarında, olağanüstü güzel, beyaz dişleriyle gülümseyişine bakarak hiçbir şey anlayamazsınız...) Ama tek bir olağan konuşmada bütün yaşamın tohumu bulunabilir. Örneğin Balthazar, elinde perno kadehiyle kırmızı brokar bir perdenin önünde Clea'yı gördüğü zaman, gözlerini onun ılık, altın rengi saçlarında, sıcak ilkyaz güneşinde deniz banyosu yapmaktan rengi neredeyse yanık şeker rengi kadar tatlılaşmış derisinde dolaştırarak, «Clea, sana söyleyeceklerim var,» diyebilirdi. «Ne?» Yalansız gözleri peygamber çiçekleri kadar maviydi, bir mücevhercinin başyapıtı, özenle işlenmiş iki değerli tacı gibi duruyorlardı başında. «Söyle.» Kara saçlı baş (çünkü boyuyordu), her zamanki kulak tırmalayıcılığıyla alçaltılan ses, Balthazar, şöyle dedi:

— Baban beni görmeye geldi. Başka bir kadınla kurduğun sanılan yasak ilişkiye çok üzülmüş. Dur, bir şey söyleme, kırılmış gibi de bakma.

Gerçekten de Clea sanki yarasına basılmış gibi olmuştu, çocukça bir anlam almış olan acılı, ciddi ağzı sanki daha çok sıkmaması için yalvarır gibiydi.

— Senin bir çocuk, bir budala olduğunu, İskenderiye'nin böyle insanlara...

— Lütfen, Balthazar,

— Onun üzüntüsünden bu kadar etkilenmemiş olsaydım sana bundan hiç söz açmazdım — rezalet için üzülmüyor; dedikodu kimin umurunda? Ama senin incineceğinden korktuğu için kaygılanıyor.

Bir mekanizmayla yüzde bir oranında küçültülüp paket edilmiş bir düşünce gibi küçük, kısılmış bir sesle Clea şöyle dedi:

— Bir yıldır Justine'le hiç yalnız kalmadım. Anladın mı? Tablo bitince her şey bitti. Eğer dost kalmamızı istiyorsan bir daha bu konuyu bana açmazsın.

Ürkek ürkek gülümsemişti, çünkü tam o sırada Justine sıcak, ışıl ışıl gülümsemesiyle konuşmalarının üstüne gelmişti. (İnsanın en çok yaraladığı kişileri sevmesi çok olasıdır.) Büyük bir deniz kuşu gibi mum ışığında dönerek seğirtti, sonunda benim yanıma geldi.

— Bu gece gelemiyorum. Nessim evde kalmamı istiyor, diye fısıldadı.

Bu sözler karşısında düş kırıklığımın acısını hâlâ duyar gibiyim.

— Gelmelisin, diye homurdandım.

Oysa daha on dakika önce, briç oynamayı hiç sevmeyen Nessim'e, «Sevgilim, Cervoniler'e briç oynamaya gidebilir miyim? Araba sana gerekli mi?» diye sorduğunu nereden bilebilirdim? Pursewarden'ın onunla çölde buluşmaya razı olduğu ender akşamlardan biriydi — bu buluşmalara, tıpkı bir uyurgezer gibi hiç aksatmadan gidiyordu. Neden? Neden?

Şimdi Balthazar şunları söylüyordur:

— Baban, buna seyirci kalmaya dayanamadığını, ama ne yapacağını da bilemediğini söyledi. «Tıpkı güçlü bir makinanın dişlilerine doğru küçük bir çocuğun kayışını izler gibiyim,» dedi.

Clea'nın gözlerine yaşlar dolmuştu, sonra içkisini yudumlarken yavaş yavaş silindiler. «Her şey bitti,» diyerek tek ve aynı hareketle hem Balthazar'a sırtını dönmüş hem de konuyu kapatmıştı. Somurtkan ağzını, tüneğinde eğilip doğrulan Scobie'nin yeşil papağanı kadar kibarca eğilip sallanan Kont Banubula'yla incir çekirdeği doldurmaz konuları tartışmaya çevirdi. Güzelliğiyle onu açıkça etkilediğini görmek çok hoşuna gitmişti, adam altın okların yağmuruna tutulmuş gibiydi. O sırada bir kez daha Justine geçti, geçerken Clea'nın bileğini tutmuştu. Clea hasta bir çocuğu sorarcasına «Nasıl?» diye sordu. Yüzünü hafifçe buruşturan Justine etkili bir sesle, «Ah, Clea — çok kötü. Ne korkunç bir hata. Nessim olağanüstü

bir insan — bunu asla yapmamalıydım. *Her yerde izleniyorum,»* dedi. Uzunca bir an birbirlerinin gözlerine sevgi ve duygudaşlıkla baktılar. Aylardır ilk kez karşılaşıyorlardı. (Öğleden sonra Pursewarden şöyle yazmış: «Bu akşamla ilgili, hasta yatağımdan, tümüyle sevgisiz olmayan gelişigüzel birkaç söz.» Yatakta falan yattığı yoktu, deniz kıyısında bir kahvede oturuyor, bunları yazarken gülümsüyordu.) Söylenmiş, söylenmemiş iletiler, çaprazlaşan, birbirine dolanan, yaşamlarımızın akıntılarını taşıyan iletiler, korkular, gizlenen duygular, kederler. O sırada Justine hâlâ evliliğine gölge düşmediği izlenimini vermeyi başarıyordu — onları ilk tanıdığımda kıskanılacak kadar kusursuz bulduğum, o alçı kalıba. «Gerçekten sevenlerin mutlu evliliği,» diye düşünmüştüm; ama nerede bulmalı o «iki başlı olağanüstü yaratığı»? Nessim'in —ruhça güçsüz bir adamın— korkunç kıskançlığını ilk ayrımsadığı zaman Justine çok üzülmüş, çok korkmuştu. Yanlışlıkla düşülmüş bir tuzak. (Clea bütün bu olanları sanki bir hastanın beden ısısı çizelgesini izler gibi izliyordu, yalnızca dostluk duygusuyla yapıyordu bunu, yoksa, şu dağınık, şu kendi kendisini tanımayan Yahudi'ye duyduğu sevgiyi tazeleme isteğinden değil.)

Justine sorunu kendi kendine başka türlü ortaya koyuyor, çok daha ilkel bir biçimde, şöyle düşünüyordu: Şimdiye değin sevdiği erkekleri hep kokularına göre yargılamıştı. İlk kez bu duygusuna danışmayı savsaklıyordu. Ve Nessim'de çöl havasının, sırvermez, kuru çöl yazının kokusuz arılığı vardı. Nasıl da tiksinirdi arılıktan! Sonra? Evet, göğsündeki kılların arasına gömülmüş küçük altın haçtan iğrenmişti. Bir Kıpti — bir Hıristiyan. İşte kadınların kafalarının içi böyle çalışır. Ama bu düşüncelerden utandığı için kocasına karşı tutkusu, dikkati iki kat artmıştı. Gene de öpüşmeler arasında, kafasının ta gerisinde dulluğun rahatlığının, dinginliğinin özlemi vardı! Bu benim uydurmam mı? Sanmam.

Bütün bunlar nasıl olmuştu? Bunu anlamak için çarkları geriye doğru işletmek gerek, benim el yazmama Balthazar'ın eklediği satır aralarından geçip Clea'nın yaptığı portrenin bir öpüşle kesildiği ana dönmek gerek. Şimdi o portreye bakmak bana tuhaf geliyor; bir ada evinin eski-usul ocağının rafında duran, yarım kalmış portreye bakmak. «Usuna bir düşünce gelmiş, ama henüz dudaklarına ulaşamamıştı.» Sonra ressamın ıslak fırçasının değdiği yere yavaşça kapanan dudaklar. Öpüşmeler, fırça-vuruşları — zavallı Melissa'yı yazmalıyım!

Şu konu ne kadar tatsız — Pursewarden'ın «yakın dostların yavan öpüşmeleri» dediği şey; ve ne kadar da günahsız! Portrede giydiği kara eldivenler iliklendiği zaman yürek biçiminde küçük bir açıklık kalıyordu. O günahsız, o gülünç öpüş, Justine'in ırmak kıyısında oynarken çalınan kızını yitirişiyle ilgili anlattığı şeylere duyulan acıma ve hayranlığın ifadesiydi yalnızca. «Bilekleri, incecik bilekleri. Ah, görsen ne güzel, ne uysaldı, bir sincap gibiydi.» Sesinin beğukluğu, kederli gözleri, iki yanağında iki virgül oluşturarak aşağı doğru sarkmış ağzı. O incecik bilekleri tanımlamak için başparmağıyla işaret parmağı birleşmiş elini uzatışı. Clea elini yakalayıp kara eldivendeki yüreği öptü. Aslında çocuğu öpüyordu, anneyi öpüyordu. Bu korkunç duygudaşlığın arasından onun temiz yüreği kısır bir sevginin iç tüketici karaltısını yansıtıyordu. Ama çok acele ediyorum. Üstelik kendimin ancak güç bela anlayabildiğim sahneleri. Aziz Saba'daki kararan işlikte paçavralar, boya kapları arasında, duvarları dolduran — Balthazar'ın, Da Capo'nun hatta Clea'nın en sevgili dostu Nessim'in — portrelerinin canlı sergievinde, biri sarışın biri bronz rengi, iki kadını nasıl anlatacağım? Onları değişmez bir renge boyamak, dış çizgilerini belirginleştirmek çok güç.

Tam bu sırada... hiçlikten gelen Justine, İskenderiyeli taşralıların çok ustaca buldukları bir yola baş vurmuş, bir yabancı olan Arnauti'yle evlenmiş, ama sonunda kendisinden boşanıp gitmesine izin verdiği için herkesçe küçümsenmeyi hak etmişti. Kuşkusuz çocuğun ne olduğunu bilen ya da merak eden pek azdı. Justine, dedikleri gibi «kibarlar dünyasında» değildi... Yoksulluk onu Atelier'nin resim öğrencilerine saati bilmem ne kadara modellik etmeye zorlamıştı. Onu yalnızca dedikodulardan tanıyan Clea, bir gün uzun galeriden geçerken poz veren Justine'i görünce esmer İskenderiyeli güzelliğinden vurulmuşa dönerek bir portresini yapmak üzere onunla anlaştı. İşte bu uzun karşılıklı konuşmalar ressamın sessizliklerinde böyle büyüdü; çünkü Clea, kımıldamadıkları sürece modellerinin rahatça konuşmalarından hoşlanırdı. Bu onların yüz çizgilerine bir denizaltı yaşamının gölgesini düşürür, bakışlarını düşüncenin bilinçsiz yorumlarıyla doldururdu — bunlar olmadığında ölüden farkı kalmayan etin gerçek güzelliğiyle.

Kendi kendisiyle kavgalı bir usun olgusal örnekleriyle (kendi felaketimizi kendi ellerimizle hazırlarız, bizim parmak izlerimizi taşırlar), kendine özgü acılarıyla Justine'in içinde yaşadığı boşluğu görebilmek için

Clea’nın eliaçık saflığı gerekiyordu. O yapılan hareket, yaşantının, gerçek acının gizini kendine aktarmak için yapılmış beceriksiz bir girişimdi — tıpkı kutsal bir kişiye dokunarak kendinde eksik olan iyiliği kendisine aktarmayı uman Yakarıcı gibi. Bu öpüş, bir başka öpüşle karşılanmayı — bir güvenin aynadaki yansıması gibi kendine öykünülmesini — bir an bile ummamıştı. Önceden düşünülmüş olsaydı, çok pahalıya patlayan bir davranış olurdu. Öyle de oldu! Clea’nın gövdesi kendi arılığının sargılarından kurtulmaya çalıştı — tıpkı cerrahın kıskacından kurtulmaya çalışan bir bebek ya da yaratıcısının parmakları altından kurtulmaya çalışan bir yontu gibi. Onun batkısı (iflâsı) aşırı gençliğinden geliyordu, Justine’inkiyse, yaşı olmamasından. Onun saflığı bellek kadar savunmasızdı. Justine’in acısının ağırbaşlılığına hayran olduğu, ona ulaşmaya çalıştığı sırada kendisini beklenmedik bir sevginin yakıcılığıyla başbaşa bulmuştu.

Zengin anlatımlı bir Arap deyimiyle «ak yürekliydi»; Justine’in başının, omuzlarının karanlığını boyarken birden fırça dokunuşlarının, daha önceden ne tanıdığı ne de olmasına izin vermeyi düşündüğü okşamaları yansıladığını anladı. Yaşayan, canlı deneyim dünyasına değin mutsuzluklarını anlatan o güçlü, o derin sesi dinlerken soluğunu tutuyor, modelindeki bilinçsiz soyluluk belirtileri dışında artık hiçbir şeyi düşünmemeye çalışıyordu: Hala kucakta duran eller, alçak ses, gerçek gücün belirtisi olan çekingenlik. Ama, «Ben iyi bir insan değilim, biliyor musun. Ben insanlara keder vermekten başka işe yaramam. Arnauti böyle derdi. Benim aklımı başıma getiren o oldu, haz dışında hiçbir şeyin önemli olmadığını bana o öğretti — mutluluğun karşıtı, trajik yanı olmalı haz,» gibi şeyler söylediği zaman Clea bile, deneyimsizliğinden olacak, Justine’e acımadan edemiyordu. Bunlar Clea’ya dokunuyordu, çünkü Justine’in hazzı hiç tatmamış olduğu açıkça belliydi — bunu yapabilmek bir eliaçık-lık işidir. Bencillik öyle bir kaledir ki, *conscience de soi-meme*[28] bir asit gibi, o kalenin içindeki her şeyi eritir. Aslında gerçek haz vericiliktedir.

— Arnauti’ye gelince, sorgulamalarıyla neredeyse beni delirtiyordu. Karısı olarak yitirdiğim şeyi bir hasta olarak kazandım — onun deyişiyle «durumum»a duyduğu ilgi bana karşı besleyebileceği her türlü sevgiden daha ağır basıyordu. Sonra, çocuğumu yitirince, daha önceleri duyarlı, iyi yürekli bulduğum insandan tiksinmeye başladım. Belki de kitabını,

Moeurs’u okumuşsundur. Çoğu uydurma — sözde «iyileşmeyi» yadsıyarak onun gururunu incittiğim için kendini beğenmişliğini doyurmak, bana kendisi sırt çevirmiş olmak amacıyla uydurulmuş şeyler. Bir insanın ruhunu alçıya alamazsın. Bir Fransız’a, ‘Hurma ağacı düşlemezsem seninle sevişemiyorum,’ dersen ilk yapacağı iş, gidip en yakın hurma ağacını kesmek olur.

Clea tutkusuz sevemeyecek kadar soylu bir insandı; ama öte yandan, yılda ancak bir kez konuştuğu birini sevebilecek kadar da yetenekli. Yüreğinin derin durgun ırmağı imgelerini biriktiriyor, hızla akan sularında onları durmadan yansıtıyor, onları belleğinin, hiçbirimizin beceremeyeceği kadar, derinlerine gömüyordu. Gerçek arılık, bayağı olan bir şey yapamaz, ayrıca arılık yürek cömertliğiyle birleştiği zaman, dünyanın en kolay incinen niteliği çıkar ortaya.

Clea gerilimi, ateşliliği bakımından genellikle okullu kızların kadın öğretmenlerine karşı duydukları o gülünç tutkularla karşılaştırılabilecek olan bu tepeden inme, tüketici deneyimde ileri yaşların gitgide *artan* sızılarını duyuyordu, ama bunda doğanın sert, olgun çizgilerinin izleri, karşısındakinin önüne Justine’in her zaman sürebileceği uzman bir aşkın şeytansı çizgileri de vardı: Karşılayamayacağı, kendisini parça parça edecek istekler önünde Clea’nın eti, ruhu korkup geriliyordu. Yüreğinde kendisi için yepyeni bir duyumun ilk kıpırdanışları vardı; sanki kendi içindeki yumurtanın sarısı yumurtadan ayrılıyormuş gibi. İnsanlar işte böyle tuhaf biçimlerde büyürler.

Zavallı yavrucak, hepimizin geçirdiği aynı bükülmeleri geçirecekti, üstünde beceriksizce kireç söndürülen bir suçlunun gövdesi gibi yanacaktı gövdesi. Gizli buluşmalar, insanı kızgın demir gibi dağlayan istekler, kuşkular dünyası — birden kendini bu dünyanın içinde buldu. Kafası öylesine allak bullaktı ki, başkalaşım geçirmiş Justine’in önüne oturup âşıkların sağlıksız gözlerine Afrodit’in gerdiği perdenin, kutsal bir görmezliğin koyu karaltısının, her şeyi başkalaştıran zarın öteki yanında onun gerçek görünüşünü anımsamaya çalışıyordu.

Modeliyle buluşacağı saate kadar bütün gün ateşler içinde yanacaktı. Saat dörtte işliğin kapalı kapısının önüne gelip durduğunda içeride bacak bacak üstüne atmış *Vogue* dergisini karıştırırken sigara içerek kendisini bekleyen Justine’in oturduğu köşeyi rahatça görebiliyordu. Oysa usundan şunları geçirmişti: «N’olur Tanrım, gelmemiş olsun, hastalansın, bir yere

gitsin. Ah onu kayıtsız bulsam ne çok sevinirdim!» Ne tuhaf, bu tiksinmeler o boğuk, o soylu sesi bir kez daha duyma isteğiyle aynı yerden geliyor, sevdiğini bir kez daha görme umudundan doğuyordu. Böylesine duygu kutuplaşmaları onu çok hazırlıksız yakaladığı için şaşırtmış, korkutmuştu.

Sonra zaman zaman uzaklara gitmek isteği duydu, sevgili dostuna daha tam olarak ait olabilmek için! Zavallı budala. Bir aşk serüvenini oluşturan kendini aldatma listesindeki şeylerden hiçbiri ondan esirgenmemişti. Başka hazlar bulmaya çalıştı, ama böyle bir şeyin olmadığını anladı. Yüreğin tekdüzelikten bıktığını, alışkanlığın, umutsuzluğun sevgiyle aynı yatağı paylaştıklarını biliyordu, sanki yaşlıca bir kadın gibi, etin kendi zorlamalarını aşmasını, kendisinin aradığı türden olmadığını anlamaya başladığı bir bağlanmadan kurtulmasını bekledi. Boşuna bekledi. Her gün daha derine batıyordu. Ama gene de bütün bunların ona bir yararı oldu, hiç değilse böyle ilişkilerin onun doğasal gereksinimlerini karşılamadığını kanıtladı. Daha birinci saatinde yanlış bir kadınla evlendiğini, ama yapılacak hiçbir şeyin kalmadığını anlayan bir adama benziyordu. Sonunda şu ortaya çıktı ki, o bir kadındı ve erkeklere aitti — mutsuzluğunun içinde tek kaçak avuntusu.

Ama benliğinin derinliklerindeki ressam için, birtakım duyarlık karışıklıklarının önemini kavrayan biri olarak gerçekliğin başkalaşımlarını son derece ilginç buluyordu. «İşliğe doğru yürürken birden soluğu kesilircesine kendisini gerçekdışı duyumsardı, sanki tuvalin üstüne boyanmış bir resimdi. Soluk almakta güçlük çekerdi. Bir an sonra yoğun bir mutluluk, iyilik duygusuna kapılır, tüy gibi hafifleyiverirdi. Galiba ayakkabılarının ağırlığı da olmasa yerde duramayacaktı. Her an yeryüzünden havalanabilir, yerçekimi zarını delip geçebilir, kendisini tutamayabilirdi. Bu duygu öylesine güçlü, öylesine etkileyiciydi ki, durup en yakın duvara tutunmak zorunda kalıyor, fırtınaya tutulmuş bir geminin güvertesindeymiş gibi tutuna tutuna, iki büklüm yürüyordu. Bunu izleyen başka kötü duygular da vardı — başını sıkan sıcak demir bir çember, kulaklarında çırpan kanatlar. Yatakta yarı düş görür durumda yatarken, birden başına saldıran boynuzlar beynine batıyordu; kırmızı madensel bir parıltının içinde Mithra boğasının kanlı gözlerini görmüştü. Serin bir geceydi... Arap mahallesinde kimyasal ışıklı kovuklar vardı. Uzun yağlı saç örgüleri, cicili bicili giysileriyle ortalıkta acayip erkekler dolaşıyordu; kara meleklerin yüzleri, kıyı mahallelerin erkekleri, kadınları.» (Bu sözleri

Balthazar'ın titiz bakımına bırakılmış bir kadın ruh hastasının günlüğünden olduğu gibi aktardım — «aşk» yüzünden sinir bunalımı geçiren bir hasta — aşkı karşılık görmüş mü görmemiş mi, kim bilebilir? Önemli mi? Aşkın nedenleriyle deliliğin nedenleri aynıdır, yalnızca dereceleri değişiktir. Demin buraya aldığım parça yalnız Clea için değil, hepimiz için geçerli olabilir.)

Ama Justine yalnızca geçmişten değil, verilmesi gereken kararların ağır baskısını duyduğu bir şimdi ki zamandan sözediyordu. Bir anlamda şu sırada Clea'nın duyduğu her şey onun için önemsizdi. Tıpkı müşterisinin bir ozan olduğundan, hiçbir zaman okumayacağı bir şiirle kendisini ölümsüzleştireceğinden haberi olmayan bir orospu gibi koyu cinsel hazların ardına takılan Justine, onların Clea'ya yıllarca damgalarını vuracağından — yaradılışı gereği vermeye en çok yatkın olduğu şeyi, bölüntüsüz sevgiyi verme gücünü azaltacağından habersizdi. Gençlik işte. Ama gene de o sefil yaratığın içinde kötülük yoktu. O yalnızca Doğu'ya özgü hoşa gitme isteğinin kurbanıydı, kendi yaşamında biriktirdiği ve sözün kısası, henüz kendisi için anlamı olmayan hazineden bu altın saçlı dostunu yararlandırmak istiyordu. Her şeyini verdi, çünkü hiçbir şeyin değerini bilmiyordu, ruhça gerçek bir *parvenue*'ydü.[29] (Nereden gelirse gelsin) her sevgiyi yanıtlayabiliyordu, ama yalnızca dostluğun çok kullanılan kalıplaşmış sözleriyle yapıyordu bu işi. Gövdesinin kendisi için hiçbir anlamı yoktu. Çok kolay kandırılabilirdi. Alçakgönüllülüğüne diyecek yoktu. Böylesine bir veriş gerçekten çok etkileyicidir, çünkü bir Arap insanı kadar sadedir, erken olgunluktan uzaktır, köylüler arasındaki içki içme alışkanlığı kadar inceliksizdir. Avrupalıların parçalanmış ruhunda aşk kavramı doğmadan çok önce doğmuştu o — aşk bilgisi (ya da yalanı) canlı varlıklar merdiveninde insanı, ancak doygunlukla öldürülebilen, ama asla doymayan açlıkların tutsağı, en kolay incinen yaratık yapacaktı; yapmacık bir yazını beslememiş olsaydı — asıl yürürlük alanı olan — dinin konusu olurdu. Böyle şeyleri insan nasıl bilebilir?

Duygularının yarattığı kuruntulardan dengesi bozulmuş, kendi bilinmeyen benliğinin korku verici yönlerinin baskısı altında acı çeken bir kadının en çok sevdiği, en çok hayran olduğu kişileri —Clea'yı, beni, en sonunda da Nessim'i— yaralamak için, ölümden korkan bir er gibi, kendisini *melee*'nin[30] ortasına atmasının da başka bir planda en küçük bir

önemi yoktur. Kimi insanlar ötekilere göre daha çok kötülük, daha çok iyilik etmek üzere doğarlar — kurtulamadıkları hastalıkların bilinçsiz taşıyıcılarıdırlar. Bana kalırsa, bizim belki de onları incelememiz gerekir, çünkü görünürde kendi yaydıkları ya da ulaşmaya çalıştıkları bozuşma ve karışıklık derecesinde evreni ileri götürüyor olabilirler. Şimdi, şu anda bile, onun budala ya da duygusuz olduğunu söyleyemem; tek söyleyebileceğim, kendi içinde geçen şeyleri («yüreğin karanlık odasını») tanıyamadığı, olağan işler dünyasındaki kendi ürkünç anlamsızlık imgesinin çevresine belli bir çerçeve koyamadığıdır. Çevresini sarar görünen uçurumun tek bir niteliği vardı — değer eksikliği, sevinci yok eden anlam verme eksikliği — mutluluğa giden görkemli yolu bulmuş, kendi çıplaklığından utanmayan bir ruhun içsel ahlâk anlayışından doğan bir uçurum. İkimizin acıklı durumumuzun gerçeğini şimdi daha iyi görebildiğime göre, eleştirmem kolaydır. Bana oynadığı oyundan, beni tehlikeye atmış olmaktan çok utanmış olduğunu sanıyorum. Bir keresinde El Bab kahvesinde oturmuş *arak* içerek konuşuyorduk, birden gözlerinden yaşlar boşandı, ellerimi öpmeye başladı: «Sen çok iyi bir insansın, gerçekten iyi bir insansın. Öylesine üzgünüm ki,» dedi. Ne için? Gözyaşları için mi? Goethe'den sözediyordum. Ahmak! Sersem! Düşüncelerimi anlatışımdaki duyarlılıkla onu etkilediğimi sanmıştım. Ona armağanlar verdim. Clea da verdi, daha sonra da verdi; tuhaf değil mi, ressamların bu en yeteneklisi, en duyarlısı olan kişi, sanki ilk kez *vertu'lü*[31] nesneler seçmedeki beğenisini yitirmişe benziyordu. Tam bir İskenderiyeli sıradanlığını yansıtan küpeler, broşlar! Bunu hiç anlayamıyorum — ola ki sevmek sersemlemektir...

Ama aslında bilmiyorum; bu konuda Balthazar'ın eklediği açıklamalar geliyor usuma. «İnsan bu konularda yüksek ahlakçı kesilmeye yatkındır — ama aslında güneşte ısınmış bir duvarın üstüne sarkan olgun bir elmayı koparmaya uzandığı için kim kendisini suçlar? Yaradılışları, geçmişleri Justine'inkine benzeyen pek çok kadm, onun yaptıklarını yapmaya cesaret edemez, kendilerini engelleyen hiçbir şey olmasa da. Doktor her zaman ateşli bir alın, suçlu bir bakış bulsun diye düşlere ve *Petit Mal'e* katlanmak insan ruhuna pahalıya patlamaz mı? Bilmiyorum. Özgür davranıştaki ahlaksal niteliği ayırmak güçtür. Sonra, insanın kendinden daha az bilgisi olan biriyle sevişmesinde onu ayartmanın, onu tutkuları üreten çamurun içine — şiirlerle, Tanrı kuramlarıyla birlikte — çekmenin

bilincinden doğan ayrı bir haz vardır. Belki de yargıda bulunmamak daha akıllıca olur.»

Ama bütün bunların dışında gündelik yaşam dünyasında, Justine'in yeniden güvenceye bağlamak gereğini duyduğu sorunlar vardı. «Pek iyi tanımadığım Nessim'in benimle evlenmek istemesine hem biraz şaşırdım, hem de bundan ürktüm. Gülmeli mi, sevgili Clea, yoksa utanmalı mı, yoksa ikisini de mi yapmalı?» Clea bütün temiz yürekliliğiyle bu habere çok sevinirdi, çünkü Nessim onun en sevdiği dostuydu, Justine'in gerçekten mutsuz yaşamının üzerine onun saygınlığının, inceliğinin çevrileceği düşüncesi ona birden çok parlak göründü — her şeyin çözümü gibi geldi. Ortalığı velveleye vererek yardım çağıran birinin yanından bir şövalyenin geçmesinden daha iyi ne olabilir? Justine elleriyle gözlerini kapatarak güçlükle şöyle dedi:

— Bir an yüreğim ağzıma geldi, az daha 'evet' diye bağıracaktım; ah, canım Clea'cığım, nedenini biliyorsun. Çocuğumu aramak için onun parasına gereksinimim var — düşünebiliyor musun, o yavrucak şu anda Mısır'ın bilmem hangi köşesinde acılar içinde kıvranıyor, yapayalnız, belki de itilip kakılıyor.

Ağlamaya başladı, sonra birden susup öfkeyle şöyle ekledi:

— İkimizin de felaketi olabilecek bir şeyden hem onu, hem kendimi korumak için Nessim'e, 'Senin gibi bir adamı asla sevemem; seni bir an bile mutlu edemem. Sağol ve hoşça kal,' dedim.

— Ama bundan emin misin?

— Bir adamı parası için kullanmak mı, Tanrı saklasın.

— Justine, ne istiyorsun?

— Önce çocuğu. Sonra dünyanın gözünden ırak bir yere kaçıp kendi kendime sahip olabileceğim bir köşeye çekilmek. Kişiliğimde anlamadığım yönler var. Bana zaman gerek. Bugün gene Nessim'den mektup aldım. Benden istediği ne olabilir? Benimle ilgili bilmediği bir şey yok.

Clea'nın kafasından şu düşünce geçiyordu: «Acıma üstüne kurulmuş olan sevgi, dünyanın en tehlikeli sevgisidir.» Bu düşünceyi kafasından hemen uzaklaştırıp bir kez daha Justine'in mutsuzluk seline göğüs geren, set çeken o ince, bilge, açık yürekli adam imgesine kendini bıraktı. Böyle bir çözümle birlikte yerine gelmiş olacak olan bir başka isteği de ona yüklemekle haksızlık mı ediyorum? (Yani Justine'den, Justine'in duygu ve düşünceleri üzerindeki baskısından kurtulmak isteği. Resim yapmayı

büsbütün bırakmıştı.) Nessim'in — toplumun koridorlarında tepkisizce sürüklenen o uzun boylu, esmer adamın iyi yürekliliğine böylesine bir görev gerekiyordu; şövalye doğmuş bir insan şatoların, halı dokuyan üzgün bakirelerin bulunmadığı bir dünyada görevini nasıl yerine getirebilirdi? İkisinin saplantıları her bakımdan uyuşuyordu — sevgi isteği dışında.

Justine, «Ama para önemli değil,» demişti; gerçekten de Nessim için kesinlikle doğru olduğunu bildiği bir şey söylemişti. Sahip olduğu koca servet Nessim'in hiç umurunda değildi. Ama burada şunu da belirtmek gerekir ki, Nessim Justine'i çok etkileyen, ona dokunaklı gelen bir davranışta bulunmuştu. Cecil Oteli'nin oturma salonunda, tıpkı iki iş ortağı gibi pamuk şirketlerini birleştirmeyi tasarlayan İskenderiyeli simsarların soğukkanlılığıyla bu evlilik işini konuşmak üzere, resmen birkaç kez buluştular. Bu kentin göreneği böyledir. Hepimiz akılcı insanlarız, dünyasalız, coşkusal yaşamımızı aile yaşamımızdan her zaman kesinlikle ayırmışızdır. Bu ayrımlar Akdeniz yaşamı denen bütünün bir parçasıdır, eski ve acınacak kadar şiirsizdir. Nessim yüzü kızararak başını önüne eğip şöyle karşılık verdi:

— Karar vermeni güçleştiren şey maddi durumlarımız arasındaki eşitsizlikse, sana bir doğum günü armağanı vermeyi öneriyorum, böylece kendini büsbütün bağımsız bir kişi — yalnızca bir kadın — olarak düşünebilirsin, Justine. Bu kentte herkesin düşüncesine sızan bu iğrenç saplantı her şeyi zehirliyor! Herhangi bir karara varmadan önce gel kendimizi ondan kurtaralım.

Üstünde «Üç Bin Sterlin» sözcükleri yazılı ince yeşil bir çeki masanın karşısına uzattı. Justine şaşkınlıkla uzun uzun baktı, ama ona dokunmadı. Sonunda Nessim telaşlanarak kekeledi:

— Seni incitmedi ya.

— Hayır. Yaptığın her şey gibi. Ama seni sevmiyor olmamı ne yapacaksın?

— Kendini zorlamana gerek yok elbette.

— O zaman nasıl bir yaşamımız olacak?

Nessim ateşli utangaç gözlerle ona baktıktan sonra sert bir azar yemiş gibi bakışlarını masaya indirdi. Bir süre sessizlikten sonra, Justine,

— Söyle. Lütfen, söyle. Karşılığında hiçbir şey vermeden senin servetinden, toplumsal durumundan yararlanamam, Nessim, dedi.

— Eğer çaba göstermek istersen, birbirimizi kandırmamıza gerek kalmaz. İnsan yaşamı hiç de uzun değil. Çabalamak, mutlu olmanın bir yolunu bulmak insanın kendi elinde.

Sesinin tonundan tiksinmiş, ama aynı zamanda ölçüsüz derecede etkilenmiş olan Justine birden sordu:

— Benimle yatmak mı istiyorsun? İsteyebilirsin. Evet. Ah! Senin için her şeyi yapardım, Nessim — her şeyi.

Ama Nessim geriledi, şöyle dedi:

— Ben karşılıklı anlayıştan sözediyorum, bu anlayış içinde eğer umduğum gibi olursa aşk başlayana kadar aşkın yerini tutabilecek bir dostluk ve yakınlıktan sözediyorum. Elbette seninle yatacağım — ama ben bir âşık, sen bir dost gibi. Kimbilir? Belkide bir yıl sonra. Eninde sonunda İskenderiye'deki bütün evlilikler iş evliliğidir. Tanrım, ne kadar budalasın, Justine. Belki de farkında olmadan birbirimize gerek duyuyoruz, bunu anlayamıyor musun? Denemeye değer. Bizi her şey engelleyebilir. Ama bu koca kentte tek *gereksindiğim* kadının sen olduğun düşüncesinden kendimi kurtaramıyorum. Bir erkeğin isteyebileceği çok kadın olabilir, ama istemek demek gereksinmek demek değildir. İstediğim başka kadınlar olabilir — gereksinme duyduğum sensin! Aynı şeyi senin için söyleyemem. Hayat ne acımasız ve ne saçma.

Daha önce hiç kimse ona böyle şeyler söylememişti — hiç kimse amacının temizliği kadar soğukkanlılıkla tasarlanmış bir birleşme önermemişti. Bu yönden ne kadar hayran olunsa azdı. Ağır ağır şöyle konuştu:

— Sen her şeyi kumara sürüp tehlikeye atacak türden bir adam değilsin. Para konularından çok iyi anlayan bankerlerimizin kafaları kadın konusunda pek işlemiyor.

Elini Nessim'in bileğinin üstüne koydu:

— Doktoruna görünsen iyi edersin, sevgili dostum. Seni sevemeyeceğini söyleyen bir kadını istemek — ne biçim bir gözüpekliktir bu? Yo, hayır!

Nessim hiçbir şey söylemedi, bu sözlerin kendisine yöneltilmediğini biliyordu: Bunlar Justine'in kendi kendisiyle yaptığı uzun bir tartışmanın parçalarıydı. Kendi yalınlığıyla afyonlanmış soğuk yüzü ne kadar da güzeldi: Birinin ona salt kendisi için değer vermesine inanamıyordu — kendisi diye bir şey varsa. Gerçekten de, bütün varını yoğunu bir tekerleğin

dönüşüne bağlamış kumarbaza benzediği kanısındaydı. Şu anda Justine bir kararın eşiğinde, tıpkı dik bir kayalığın sırtında yürüyen bir uyurgezer gibiydi; atlamadan önce uyanmalı mı yoksa bu düşü bozmamalı mı? Bir kadın olarak hala koşullar ileri sürmek gerektiğine, şu direşken adam kandırıcı inceliğiyle saldırılarını sürdürürken kendisini gizlemek gerektiğine inanıyordu. «Nessim, uyan,» diyerek onu yavaşça sarstı.

— Ben uyanığım.

Dışarıda deniz rüzgârının kemirdiği hurma ağaçlarının bulunduğu alanda ince ince yağmur yağıyordu. Zilhicce ayının onu, Kurban Bayramının birinci günüydü; ellerinde yüce dinlerinin belgisi büyük ipek sancaklar, buhurdanlıklarla renk renk giysili küçük gruplar büyük alayı oluşturmak üzere toplanıyorlardı, her yıl Nebi Daniel camisinde yeniden diriltilen unutulmuş Nübye soyunun uzun yakarışından parçalar okuyorlardı.

Ana renklerle beneklenmiş, parıl parıl parlayan bir kalabalıktı. Tef sesleriyle hava dalgacıklanıyor, bağırışların, yakarı seslerinin üstüne inen sessizlik uzantılarında hışırtılı mangallarda ısıtılarak derileri yavaş yavaş gerilen uzun davulların karmakarışık sesleri duyuluyordu. Atlar sızlanıyor, yağmurla yıldızlanmış öğle sonrasında çatal uçlu bayraklar yelken gibi şişiyordu. Arap mahallesinin renk renk kılıklı yosmalarıyla dolu bir at arabası çığlık sesleriyle geçti; mandolin tıngırtılarına, zil tıslamalarına renk renk boyalı gelirlerin türküleri eşlik ediyordu; hepsi birden bir tropik hayvanı kadar göz kamaştırıcıydı. Justine,

— Nessim, ama bir tek koşulum var — bu akşam seninle mutlaka yatacağız, demek budalalığında bulundu.

Nessim’in yüzü şakaklarına doğru gerildi,

— İnsanda görgü eksikliğini kapayacak biraz zekâ olmalı — ne gezer? derken öfkeden dişleri sıkılmıştı.

Onun birden nasıl canını sıktığını gören Justine,

— Özür dilerim, kaygılarımı gidermek istemiştim, dedi.

Nessim’in yüzü adamakıllı soluktu. Çeki cüzdanına yerleştirmeden önce şunları söyledi:

— Ben sana çok başka bir şey önermiştim. Bunu anlamadığını görmek doğrusu beni biraz şaşırttı. Elbette, koşulun oysa yatarız. Haydi gel hemen şimdi buradan, bu otelden bir oda bulalım.

Böyle incindiği zamanlar gerçekten çok çekiciydi. Birden Justine'in içinde bir şeyler kımıldadı; ondaki suskunluğun güçsüzlük olmadığını, bu şaşırtıcı düşüncelerin, ağırbaşlı sözlerin gerisinde — çok ince olmasa da — alışılmamış türde bir duyarlığın yattığını anlar gibi oldu. Nessim şimdi daha yumuşak konuşuyordu:

— Bu işi yapmakla birbirimize neyi kanıtlamış olacağız — ya da yapmamakla, yani hiç sevişmemekle?

Justine biraz önceki sözlerinin nasıl yersiz kaçtığını şimdi çok iyi anlıyordu.

— Yaptığım kabalıktan çok utanıyorum, dedi. Bu sözleri gerçekten utandığından değil, salt onun dünyasına, onun kendisine bir ödün olarak söylemişti — davranış incelikleriyle oyalanan, temelinde beğeninin yattığı coşkular geliştirmeye elveren bir dünyadan henüz hoşlanmayacak kadar kabaydı. İnsanın ancak, deyim yerindeyse, deri deriye geldiği zaman aşka getirebileceği bir dünya! Hayır, sözlerinde içten değildi çünkü, düşüncesi ne kadar kaba görünmüş olsa da, sezgisiyle kendisinin haklı olduğunu biliyordu, önerdiği şey kadınlar için gerçekten de erkek denen yaratığın en önemli denektaşıydı; bir erkeğin çözümlenebilecek ya da çıkarsanabilecek niteliklerinin değil, kişiliğinin asıl tadının bilgisiydi. Birbirimize ilişkin bu doğruyu bize ancak gövdesel aşk edimi söyleyebilir. Çekiciliğinin, inandırıcılığının altında yatan şeyi somut olarak görme şansını kendisinden esirgeyen Nessim'in anlayışsızlığına çok üzüldü. Ama nasıl üsteleyebilirdi?

— Doğru, çünkü bizim evliliğimiz nazik bir sorun olacak, daha çok bir davranış töresi sorunu, ancak —

— Özür dilerim, gerçekten de seninle, seni düş kırıklığına uğratmayacak, yakışık alır biçimde nasıl konuşmam gerektiğini bilemedim.

Ayağa kalkarken Nessim onu ağzından öptü.

— Önce gidip annemin iznini almalı, erkek kardeşime söylemeliyim. Şu anda sana kızmış da olsam çok mutluyum.

İkisi birlikte dışarı çıkıp arabaya kadar yürüdüler, birden Justine büyük bir güçsüzlük duydu, sanki derinlerdeki sığınağından dışarı sürüklenip okyanusun ortasında bırakılmış gibiydi.

— Daha başka ne söyleyebileceğimi bilmiyorum. Tam araba hareket etmek üzereyken Nessim, «Hiçbir şey söyleme. Yaşamaya başla,» dedi. Justiııe ağzına bir tokat yemiş gibi oldu. Hemen en yakın kahveye gidip kendisine sıcak bir kakao ısmarladı, içerken elleri titriyordu. Sonra saçlarını

taradı, makyajını tazeledi. Güzelliğinin yalnızca bir vitrin olduğunu biliyor, tazeliğini gururla korumaya çalışıyordu. Hayır, gerçekten kadınca bir yanı vardı.

Asansörle bürosuna çıkıp masasına oturan Nesrim bir kartın üzerine şunları yazdı: «Çok sevgili Clea, Justine benimle evlenmeyi kabul eti. Onun — ya da — benim sana olan sevgimi bunun herhangi bir biçimde değiştireceğini ya da engelleyeceğini düşünseydim, böyle bir şeye asla kalkışmazdım...»

Clea’ya yazacağı şeylerin çok duygusal olacağı düşüncesinden korktuğu için kartı yırttı, kollarını kavuşturdu. Uzun uzun düşündükten sonra parlak telefonu kaldırıp Capodistria’nın numarasını çevirdi «Da Capo,» dedi alçak sesle. «Justine ile evlenme tasarımı anımsıyor musun? İşler yolunda.» Sanki bir ton ağırlığındaymış gibi telefonun almacını yavaş yavaş yerine koyduktan sonra parlak masasında yansıyan görüntüsüne bakmaya koyuldu.

IV

Önerisini kabul ettirme gibi büyük bir iş başarmış olduğu şu sırada kendine güvenini tümüyle yitirmiş, yepyeni bir duyguyla karşı karşıya kalmıştı: Korkunç bir utangaçlık duygusuydu bu, dosdoğru annesinin karşısına çıkıp tasarılarını ona açmayı hiç istemiyordu. Bu isteksizliğe çok şaştı, çünkü her zaman annesiyle birbirlerine çok yakın olmuşlardı, aralarında sözcüklerin yorumuna gerek bırakmayan derin bir sevgi ve güven vardı. Şimdiye değin utanmış ya da çekinmişse, kardeşinden çekinmişti, asla annesinden değil. Peki şimdi? Onun gözünden düşmek korkusu da değildi bu — ağzından çıkacak bütün isteklerini onaylayacağını biliyordu. Peki öyleyse onu tutan neydi? Bunu söyleyemezdi. Ama şu anda annesini düşündükçe yüzü kızarıyordu, bütün sabahı tedirgin, bilinçsiz davranışlarda bulunarak geçirmişti, eline bir roman alıyor, sonra bir yere bırakıyor, kendine bir içki hazırlıyor, içmeden unutuyor, resim çizmeye başlıyor, sonra birden elindeki kalemi atıp büyük evin avlusuna çıkıyor, yerinde duramıyordu. Bürosuna telefon edip rahatsız olduğunu söyledi ama sonra, yalan söylediği zamanlar hep başına geldiği gibi, gerçekten de bir mide sancısına tutuldu.

Sonra Leyla'yla Naruz'un oturdukları eski köy evinin numarasını istemek üzere ayağa kalktı, ama ondan da vazgeçip santrale garajının numarasını verdi. Arabası yıkama-yağlamadan öğleye dönermiş, telefonda öyle söylediler. Uzanıp ellerini yüzüne kapadı. Daha sonra sekreteri Selim'i arayıp kardeşine telefon etmesini, hafta sonunda Karm Abu Girg'e geleceğini bildirmesini söyledi. Tanrım! Bundan daha doğal ne olabilirdi? «Yeni nişanlanmış bir hizmetçi gibi davranıyorsun,» dedi kendi kendine öfkeyle. Buluşmanın gerilimini azaltmak için bir an yanında birisini götürmeyi düşündü — Justine'i mi? Olamaz. Pursewarden'ın bir romanını alıp rastgele şunları okudu: «Aşk siper savaşı gibi bir şeydir — düşmanını göremezsin, ama orada olduğunu bilirsin, en iyisi başını siperden hiç çıkarmamaktır.»

Kapının zili çaldı. Getirdiği mektupları imzalatan Selim, Nessim'in bavuluyla el çantasını hazırlamak üzere yavaşça yukarı çıktı. Naruz'a götürmesi gereken birtakım kâğıtlar vardı — çiftlik çevresindeki çölün

suyunu boşaltmak ve çölü tarıma elverişli duruma getirmek için gerekli pompalarla ilgili kâğıtlar. İş konuları en iyi çareydi.

Hosnani mal varlığı iki yöne yayılmış, iki sorumluluk alanına bölünmüştü, her bir kardeşin kendi sorumluluk alanı ayrıydı. Nessim banka kuruluşuna ve Akdeniz şubelerine bakıyordu, Naruz bir Kıpti toprak ağası gibi yaşıyor, çölü zehirleyen tuzu pompalarla dışarı atarak her yıl çevresinden — keçiboynuzu, kavun ve buğday — ekilebilir alan çalarak genişleyen Hosnani topraklarının bulunduğu Karm Abu Girg'den ayrılmıyordu.

Geri dönen atmaca yüzlü sekreteri,

— Araba geldi. Ben mi süreceğim? diye sordu.

Nessim çenesi avucunda bir kez daha bahçeyi arşınlamadan önce sessiz bir baş hareketiyle onu savdı. Zambaklı havuzun yanında durup eski Japon İmparatorlarının pahalı oyuncaklarına, bir zenginlik ve gösteriş döneminin kalıntıları olan balıklara baktı — onları getirtmek için öyle büyük paralar ödemişti ki, şimdi de bilinmeyen bir hastalıktan — kimbilir, belki de yurt özleminden? — ölüyorlardı. Pursewarden saatlerce bakardı onlara. Sanatı düşünmesine yardımcı olduklarını söylüyordu!

Büyük, gümüş renkli araba kapının önündeydi, kontak anahtarı üstünde duruyordu. Düşünceli düşünceli bindi. Kentin sokanlarında arabayı çok yavaş sürüyor, sakin bakışlarla parkları, alanları, yapıları inceliyor, kararsızlığın etkisiyle bile bile ağırdan alıyor, ama gideceği yerin düşüncesi usuna gelir gelmez istenciyle onu kafasından uzaklaştırıyordu. Kıyıya indiğinde birden pürüzsüz denizi, bulutsuz havayı seyretmek üzere güneş ışığıyla parlayan Corniche'e saptı, araba neredeyse duracak gibiydi. Sonra birden vites değiştirip daha kararlı bir hızla kıyı boyunca sürmeye başladı. Eve gidiyordu.

İlkyaz rüzgârlarında çatırdayan palmiyeleriyle kenti geride bırakıp içerilere doğru saptı, faylardan, kurumuş göl yataklarından oluşan çorak bölgeye yöneldi; burada taş döşeli yolun yerini kıyıları sazlarla, tatlı-mısır tarlalarıyla çizgi çizgi taranmış, iki yanında kara bataklıkların uzandığı toprak setleri izleyen koyu renk toprak yollar alıyordu. Arabanın tekerleklerinden çıkan toz içeriye dolarak incecik bir örtü gibi her şeyi kapladı. Giderek tozlanan ön camı temiz tutmak için silecekleri çalıştırıyordu.

Bütün kıvrımlarını ezbere bildiği dar yolu izleyerek bir saat kadar sonra, iki yanı koyu mavi suyla kaplı dar, uzun bir burnun kıyısına geldi. Arabayı yıkık bir evin, belki de Dimyat'la Körfez arasındaki ırmak trafiğinin işlediği günlerde yapılmış eski bir gümrük barakasının kalıntılarının gölgesine bıraktı: İskenderiye'nin kavurucu güneşi altında her gün biraz daha kuruyup çatlayan, yıkılan, sahipsiz bir baraka.

Arabayı dikkatlice kilitledikten sonra gürültücü, pürtüklü mısır buğdayıyla çevrili bir tarladan, tozlu kavunlarla cılız fasulyelerin arasından geçerek iskeleye geldi. Çok eski bir sandalın içinde yaşlı bir kayıkçı kendisini bekliyordu. Birden öteki kıyıda bekleyen atları, atların yanında kısacık kalmış Naroz'un karaltısını gördü. Nessim'i görür görmez Naruz heyecanla kolunu kaldırarak acemi bir sevinç gösterisinde bulunmuştu.

— Naruz!

Dış görünüşleri, beden yapılan birbirine hiç benzemeyen iki kardeş Nessim'deki yepyeni bir utangaçlık duygusunun sessiz acısıyla ılınmış bir sevgiyle kucaklaştılar.

Nessim'den daha genç, daha kısa, daha yapılı olan kardeşi, yakası açık, kolları sıvanmış mavi bir Fransız köylü mintanı giymişti, kara kıvırcık tüylerle kaplı kolları, elleri çok güçlüydü. Sırtından aşağı eski bir İtalyan omuz fişekliği sarkıyordu. Beli eski moda uç-kurlu, torba gibi Türk pantolonunun paçaları, yumuşak deriden eski buruşuk çizmelerin içine tıkılmıştı. Kenetten kurtulmaya çalışan bir boksör gibi ağabeyinin kollarına heyecanla, beceriksizce atılıp atılıp geri çekiliyordu. Ama ona bakmak için başını kaldırdığında Naruz'un yaşamını kara bir yazgı gibi yöneten şeyin ne olduğu ortaya çıktı. Üst dudağı burnundan aşağı doğru — sanki korkunç bir yumruk yemiş gibi — ikiye yarıktı: Zamanında davranılıp dikilmemiş bir tavşan dudak. Beyaz bir dişin iki ucunu da açıkta bırakan, her zaman ıslak olan üst dudağı tam ortada iki pembe et dilciğiyle son buluyordu. Kara saçları kadın saçı gibi dalga dalga kaşlarına kadar iniyordu. Gözleri çok güzeldi; neredeyse Clea'nınkilere benzer mavilik ve arılıktaydı; gerçekten de çirkinliğinin görkemi onlardan geliyordu. Üst dudağının üstünde tüyleri aynı uzunlukta olmayan tırtıklı bir bıyığı vardı, tıpkı çirkin bir duvara sardırılmış sarmaşık gibi — ama kılların iyice seyrek olduğu yerden dudağının yarığı görünüyordu; kısa, yeterince sık olmayan sakalı da gizleme işini pek yapamıyordu, sanki topu topu bir haftadır tıraş olmamış gibiydi. Sakal denecek kılığı yoktıı, kalın boynunun, çıkık elmacık

kemiklerinin çizgilerini de bozuyordu. Tuhaf, ıslıklı, utangaç bir gülüşü vardı, dudağını saklamak için, gülerken hep yere bakıyordu. Bütün hareketleri çirkindi — hafifçe kıvrık kolları, bacakları, örümcek gibi kıllıydı — ama sıkıca dizginlenen ezici bir güç izlenimi veriyorlardı. Kalın, titrek sesinde kontralto kadın sesindeki büyüye benzer bir şeyler vardı.

Buluştukları zaman, utangaçlıklarını hafifletmek için — olanağı varsa — yanlarında uşaklar ya da başka dostlar bulundurmaya çalışırlardı; bugün de Naruz atlarla birlikte sandalı karşılamaya gelirken yanına kâhyası Ali'yi almıştı. Kesik kulaklı yaşlı uşak Nessim'in ayağının dibinden bir tutam toz alıp alnına bastıktan sonra onunla tokalaşmak üzere elini uzattı ve çocukluğundan beri sevdiği birini kucaklamak için kollarını açmış olan Nessim'e çekine çekine sarıldı. Ağabeyinin yumuşak, dostça, ama duyarlı davranışı Naruz'un çok hoşuna gitti — yere bakarak keyifle güldü.

Alçak sesle, «Leyla nasıl?» diye soran Nessim'in parmakları bir an şakağına gitti.

Yeni reçinelenmiş bir yaydan fırlarmışcasına çıkan bir sesle Naruz,

— İyi. Son iki aydır iyi, Tanrıya çok şükür, dedi.

Arasıra anneleri ussal dengesini yitiriyor, haftalarca da sürse sonunda yeniden iyileşiyordu. Gerçek dünyadan bir kopuştu bu, ama artık hiç kimse yadırgamıyordu, çünkü böyle bir nöbetin yaklaşmakta olduğunu anlayan anneleri gerekli hazırlıkları yapıyor, bu dönemlerde zamanını gül bahçesinin bitimindeki küçük kulübede çoğunlukla Mountolive'in Japonya'da, Finlandiya'da ya da Peru'da okuyacağı o uzun mektupları yazarak, okuyarak geçiriyordu. Yanında tek dostu kobrayla birlikte ifritin ya da cinin etkisinin geçmesini beklerdi. Babalarının ölümünden sonra, annelerinin hastalığı başlayalı ve büyük evin yaşamından bu ayrılışlarını iki oğlan umursamayalı beri bu alışkanlık yıllardır sürüp gidiyordu. Naruz titrek sesiyle bir kez daha,

— Leyla'nın kafa sağlığı iyi, dedi. Mountolive'in dönüşüne öyle sevindi ki. Kaç yaş birden gençleşti görsen.

— Anlıyorum.

İki kardeş atlarına binip toprak setlerin arasına örülmüş yolları yavaş yavaş izleyerek gölün öteki kıyısındaki işlenmiş toprak adacıklarına doğru ilerlediler. Nessim bu at yolculuklarını her zaman çok severdi, çünkü babasının ölümünden sonra Leyla'nın bir süre oturduğu Abu Kir'deki evde

geçmiş, o birkaç yıla göre çok daha güzel, çok daha renkli olan asıl çocukluğunu anımsardı.

Naruz keyifle güldü, ama kafasının yarısı başka yerdeydi; ekili adacıkları birbirinden ayıran belirsiz yollar, ırmağın yumuşak kara kıyıları onu yavaş yavaş geriye, burada geçmiş çocukluğunun anımsayabildiği gömütlerine götürmüştü. Çünkü burası gerçek Mısır'dı — Kıptilerin Mısır'ı — oysa beyaz kent, yabancı toprakların kaygı verici, yadırgatıcı imgelerinin —Yunanistan, Suriye ve Tunus'un sızıntılarının— oluşturduğu tozlu bir tayfın içindeydi sanki.

Güzel bir gündü; denize dökülen ırmaklarda uzun kıvrık direkleriyle, yay gibi gerilmiş üçgen yelkenleriyle sandallar fasulye tarlaları arasından geçerek ırmak kollarına doğru seğirtiyorlardı. Bir yerde darbukayla tempo tutarak türkü söyleyen kayıkçının sesi *sakiye*'lerin iç çekişlerine, ırmak kıyısındaki milli topraklarda çalışan arabalar ya da kısa demirli sabanlar için yekpare tekerlekler üreten marangozların, tekerlekçilerin uzak köylerden duyulan patırtılarına karışıyordu.

Yıldırım gibi inen dere kuşları sığlıkta avlanırken, kendi türlerinin gece alışkanlıklarını unutmuş küçük, kahverengi baykuşlar iki kıyı arasında uçuşuyor ya da suspus olmuş çiftler ağaçların arasına birlikte yuvalanıyorlardı.

Bercim ve fasulye kokan yemyeşil tarlalar atlıların iki yanından ötelere doğru yayılmaya başlamıştı, oysa yol hâlâ inatla ırmak kıyısını izliyordu, böylece sudaki yansımalarıyla birlikte yol alıyorlardı. Sağda solda küçük köyler vardı, pişmemiş çamurdan yapılmış evlerin düz damlarında sapsarı mısır koçanı yığınları parlıyordu. Arada bir, ırmakta işleyen sala doğru ilerleyen bir deve kervanının ya da parlak burunlarını durgun suyun bereketli çamuruna, pisliğine sokan, kuyruklarıyla kırış kırış derilerinin üstünden sinekleri kovan büyük, kara camız — Mısır mandası — sürüsünün yanından geçiyorlardı.

Hosnani topraklarına doğru ilerlerken, buradaki yaşamın böylesine yavaş devinmesi ona çok tuhaf geldi — bambu sopalarından yapılmış bir sacayaktan sarkan keçi tulumunu çalkalayarak tereyağı çıkaran, çömlekleriyle tek sıra ırmağa inen kadınlar. Su dolabında türkü söyleyen mavi pamuklu gömlekli adamlar, töre gereği tepeden tırnağa soluk kara ince kumaşlara sarınmış, nazara karşı mavi boncuk takmış hatunlar. Sonra yoldan geçenlerin eski zaman işi selâmlaşmaları, sanki bu yerlere olduğu

kadar, bu dile özgüymüş gibi görünen çınlamalı sesiyle Naruz'un onları yanıtlayışı. Yoldan geçenler kendilerine gülümseyerek selâm verirken Naruz *«Naharak Said!»* ya da *«Said Embarak!»* diye neşeyle bağırıp duruyordu. Kentin Arap mahallesi dışında insanın hiçbir yerde duyamayacağı bu eski zaman işi selamlaşmaların büyüsüne kapılan Nessim başını sallayarak gülümserken anımsayabildiği çevirilerini düşündü: «Günün mübarek ola,», «Bugünün de dünün kadar mübarek ola.»

Yana dönerek «Naruz,» diye seslenince atını yavaşça onunkinin yanına süren kardeşi,

— Kamçımı gördün mü? diye sordu.

Gene başını eğerek gülümsemişti, dudağındaki yarıktan dişi görünüyordu. Atın eyer kağışına gevşekçe dolanmış, suaygırı derisinden yapılma nefis bir kamçısı vardı.

— Tam üç yıl sonra istediğim gibisini buldum. Şeyh Bedawi bunu Asuhan'dan göndermiş. Biliyor musun?

Ağabeyinin kara gözlerine bakmak için o parlak mavi gözlerini bir an büyük bir sevinçle yukarı kaldırdı. Bir çocuk heyecanıyla ekledi:

— Tabancadan iyi, hiç değilse 99'luğu aratmıyor. Bununla epeyce çalıştım — görmek ister misin?

Yanıt beklemeden başını indirip ilerideki bir çoban kulübesinin yanında çıplak toprağı eşeleyen bir düzineye yakın tavuğun bulunduğu yere kadar atını koşturdu. Ötekilerden daha hızlı kaçan ürkek bir horoz atın ayaklarına dolandı. Nessim izlemek için durmuştu. Naruz'un kolu yukarı fırladı, kıvrımları havada yavaş yavaş açılan uzun kamçı, ani, donuk bir ses şaklaması ve kahkahayla pat diye dimdik indi; başı ezilmiş, kanatları gövdesinden yarı kopmuş, hala sıcak, hala çırpınan sakatlanmış yaratığı almak için atından indi. Ara sıra elini torbalanmış pantolonuna silerek onu kıvançla Nessim'e getirdi.

— Ne diyorsun?

Büyük kamçıyı tutan Nessim ona hayranlıkla bakarken, kardeşi ölü hayvanı kâhyasına fırlatıp hâla kendi kendine gülerek ağır ağır atına bindi. Şimdi yan yana gidiyorlardı, sanki konuşmalarını engelleyen büyü bozulmuştu, Nessim ısmarladığı yeni makineleri anlatıyor, Naruz'un kuraklıkla, kum yığınlarıyla savaşlarının öyküsünü dinliyordu. Böylesine yansız konularda kendilerini unutur, normalleşirlerdi. Onları birbirlerine en çok yaklaştıran konular bunlardı, sanki dokunmadan meramlarını

anlatamayan iki kör âşık gibiydiler: Ancak kendi toprakları konusu aralarında köprü kurabiliyordu.

Ilgın ve keçiboynuzu ekili araziler şimdi daha da zenginleşmişti, ama verimli toprak şeridini üç yönden saran çöllerle uğraşamayacak kadar tembel ya da yoksul toprak sahiplerinin yüzüstü bıraktıkları yıkkın yerler görülüyordu. Kullanılmayan, bakımsız, ot bürümüş eski evler, çerçevesiz pencereleri, parçalanmış kapılarıyla suyun öte yakasından dik dik bakıyorlardı. Yan yanya begonvillerle sarılı küflü bahçe kapıları, içinde mermer havuzları, yıkık dökük yontularıyla geçmişte kalan bir debdebeye tanıklık eden bahçelerin bakımsız yaban güzelliğine açılıyordu. Onların iki yanında aile mülkünün dış şeridini, sınırlarını oluşturan iyi ağaçlandırılmış yerler göze çarpıyordu — gölge ve su olmadığı zaman yok olup çöle dönüşecek yaşama güç veren ağaçlar: hurma, akasya, firavun inciri. Gerçekten de insan burada gözüyle görmese bile — ayinde dağıtılan tuzsuz ekmek kadar içler acısı tatsızlıktaki — çölün varlığını duyumsar.

Şurada bir ada, yıkılmış bir saray; orada eğri büğrü akarsu kanallarından *tibbin* (mısır) yükleme işlerine koşuşturan ipince kuş biçimli sandallar; artık köye yaklaşıyorlardı. Çamurun iki kıyısı arasında bir köprü yükseliyordu, çok güzel bir hurma ağacı koruluğuyla süslenmişti, zincirin açılmasını bekleyen yan yana dizilmiş renk renk sandallar vardı. Köprünün çıkışında bir ara, buraya toplanmış bolluk kuşağının, yeşil tarlaların, su şeridinin ötesinde bir çöl ufkunun mavi pusu dikkati çekiyordu.

Bir köşeyi dönünce kendilerini bekleyen köylü kalabalığıyla karşılaştılar. «Köyümüze onur verdiniz!» «Safalar getirdiniz!» diye haykıran köylüler, ileriye doğru gülümseyerek yol alan atlıların yanı sıra yürümeye başladılar. Bazıları, köyün ileri gelenleri, yanlarına yaklaşıp ellerini öptüler, hatta kimileri Nessim'in üzengi demirlerini öpüyordu. Böylece zümrüt rengi su parçasının kıyısında incir biçimli zarif minarelerin, atalarının Kıpti kiliselerini ötekilerden ayıran arı kovanı biçimli göz kamaştırıcı kubbelerin egemen olduğu köyü geçtiler. Buradan sonra yol tarlaların arasından yeniden geriye dönerek dış duvarları kötü hava koşullarıyla aşınmış, pek çok yerleri ıslaklıktan ufalanıp dökülmüş, kimi yerleri ifriti büyülemek için boş inanların armağanı olan resimlerle — kara, tılsımlı el izleri ya da «Bism'illah ma'şa'llah» (Tanrı kötülükten korusun) yazılarıyla kaplı büyük eve gidiyordu. Duvarın köşelerinde kolları dönen bir insanın kolları gibi açılmış küçük tahta yel değirmenleri vardı, büyük

evin sahipleri bunları bu dindar köylüler adına ifriti korkutup kaçırmak için yaptırmışlardı. Karm Abu Girg'deki konaklarıydı bu.

Dış kapıda bekleyen baş kâhya Emin, töre gereği her zamanki gibi sert selamladı; atları tutacak, atlıların inmesine yardım edecek utangaç çocuklar vardı çevresinde.

Demir sürgülü, aynalıkları yazıtlı büyük kanatlı avlu kapıları ardına kadar açıktı, böylece doğruca içeri girdiler, ev tam karşıda, iki katlıydı — konukların kabul edildiği üst kat, tahıl ambarları, kabul odaları, kilerler ve ahırlardan oluşan alt kat. Nessim eşiği geçmeden önce duvarın sağ yanını süsleyen soluk ama hala seçilebilen resimlere baktı — Ürdün ırmağına yüzmeye gidişiyle ilgili kutsal yolculuğunu anlatan neredeyse çivi yazısı işaretlerine benzeyen resimler şeridi: Bir at, bir araba, bir gemi, bir uçak... hepsi de çok basit çizilmişti. Onun bir dua mırıldandığını gören hizmetçiler kent yaşamının ona köy göreneklerini unutturmadığını görmenin mutluluğuyla gülümsediler. Bunu yapmayı hiçbir zaman unutmazdı. Sanki pasaportunu gösterir gibiydi. Ağabeyinin bu ince davranışına Naruz da teşekkür borcu duyuyordu — çünkü böylece kendisini evin hizmetçilerine sevdirdiği gibi, hizmetçilerin gözünde onun kendi durumunu da kurtarmıştı.

Kapı kirişinin öteki yanındaki resimler, dinin ilkelerine inanan her Kıpti için farz olan o hac yolculuğunu küçük kardeşin de yaptığını gösteriyordu.

Ana girişin iki yanında iki güvercin kulesi vardı — her nasılsa, birbirine çimentoyla tutturulmuş toprak testilerden oluşan iki hantal sütun, Mısır'ın köy evlerine özgü bu sütunlar köy ağasının sofrasının en seçkin yemeğini sağlar. Tonozlu avlunun üstünde bütün gün bir güvercin bulutu guruldayarak uçuşurdu. Burada müthiş bir kaynaşma vardı: Zenci gece bekçisi, *gaffir*ler, çiftlik kâhyaları, uşaklar teker teker gelip ağabey mirasçıyı selamladılar. Kendisine bir tas şarapla bir tutam çiçek verildi, o sırada yanında duran Naruz övünçle gülümsüyordu.

Sonra pencereleri renkli camlı dehlizden ağır ağır geçtiler, bir an renkli birer palyaçoya dönüşmüşlerdi, sonra salkım saçak kameriyeli bir gül bahçesine çıktılar, kıvrıla kıvrıla giden patikaların sonunda yazlık küçük bir köşk vardı, Leyla orada başı açık oturmuş okuyordu. Eve yaklaşırlarken Naruz onu uyarmak için adıyla seslendikten sonra.

— Bil bakalım, kim geldi? diye ekledi.

Hemen örtüsünü başına alan annesi, parlak kara gözlerini güneş vurmuş kapıya çevirerek,

— Çocuk gene sütü getirmedi. Ona söylesen iyi olur, Naruz. Aklı bir karış havada. Yılanı zamanında beslemezsen huysuzlanıyor, dedi.

Sonra uçarken birden yana sapan bir kuş gibi ses düşmeye başladı. «Nessim» adı üstünde hoş ezgili bir yarı-hıçkırıkta son buldu. Kucaklaşırken adını iki kez yinelemişti. Birbirlerine öylesine coşkun bir sevgiyle sarıldılar ki, Naruz yutkunarak güldü, ağabeyinin Leyla'ya olan sevgisini görmekten duyduğu mutluluğun yanı sıra Nessim'in — güzel oğulun — annesinin gözdesi olduğunu anlamanın acısını da yaşadı. Nessim'i kıskanmış değildi; onu inciten şey annesinin sesindeki tatlılık, kendisiyle konuşurken hiç kullanmadığı ses tonuydu. Bu hep böyle olmuştu.

— Ben o çocukla konuşurum, diyen Nessim çevresine bakınarak yılanı aradı.

Mısırlılar yılanı evlerinin en uğurlu konuğu sayarlar, onu öldürmek uğursuzluk getirir, hele kedi gibi tabaktan süt içmeyi öğrenmiş bu tembel kobra olmasa, Leyla'nın küçük yazlık köşkteki kendi kendisiyle yaptığı sonu gelmez konuşmaları eksik kalırdı.

Birbirlerinin ellerini tutarak oturdular, kendisine dikilmiş o kara, o zeki, o genç gözlere bakarak Nessim siyasal konulardan söz açtı. Ara sıra Leyla kararlılıkla sertçe başını sallayarak onaylıyordu. İkisini imrenerek izleyen küçük kardeş — uzun bir toplumsal yaşam sonucu — Nessim'in düşüncelerini en kısa, en kestirme biçimde dile getirişine büyük bir hayranlık duyuyordu. Naruz az çok sezebildiği anlamlarla yüklü bu soyut sözcükleri sıkıntıyla dinliyor, onların herkesi olduğu kadar kendisini de ilgilendirdiğini biliyor, ama gene de filozoflarla matematikçilerin yaşadıkları bambaşka bir dünyaya ait olduklarını düşünüyordu — Mısır'dan ya da aile mülkünden sözedildiğinde kendi içinde kımıldadığını duyumsadığı birbirini tutmaz istekleri, belirsiz özlemleri biçime sokup dile getiren birtakım yaratıkların dünyasına. İşaret parmağının boğumunu emerek orada oturuyor, önce annesine, sonra Nessim'e bakarak konuşulanları dinliyordu. Nessim sözünü şöyle tamamladı:

— Artık Mountolive geri döndüğüne göre şimdi ne yapmak istediğimizi ilk kez anlatabileceğiz. Leyla — o bize yardım eder, elinden gelirse eder. O anlar.

Mountolive adının iki yönlü bir etkisi oldu. Leyla gözlerini önündeki henüz bitmemiş mektubun üstünde duran kendi ak ellerine indirdi — rastık ve sürmeyle gözleri öylesine güzel boyanmıştı ki onlardaki yaşları ayrımsamak kolay olmayacaktı. Ama yaş yoktu. Yalnızca sevgi kıvılcımları saçılıyordu. Ayrılıkları süresince hiç aksatmadan yazdığı o uzun mektupları mı düşünüyordu acaba? Beri yandan o adın anılmasıyla birlikte Naruz'un beyninde birden bir kıskançlık kımıldamıştı. Bu duygunun altında, sanki bir mezar taşının altında yatar gibi, bambaşka bir dönemin anıları yatıyordu — yani bir zamanlar annesinin — («sevdiği» demeye dili varmıyor bu sözcüğün yerini zihninde her zaman boş bırakıyordu) Yüksek Komisyonun genç sekreteriyle ilgili anıları; yalnız onlar mı, tekerlekli sandalyesinde hiç yakınmadan her şeyi izleyen hasta kocasının anıları. Mountolive'in adı bir piyanonun tuşuna basılmış gibi duyulur duyulmaz Naruz'un ruhu babasının tutkusuyla titredi. Şu anda annesinin titreyen elleriyle mektubu katlayıp zarfın içine koyuşunu izlerken tedirgin olmuş, yerinde kımıldanarak yutkunmuştu. Annesi, Nessim'e,

— Ona güvenebilir miyiz? diye sordu.

Nessim «Hayır» demiş olsaydı, ağzına bir tokat indirirdi. O yalnızca onun adının bir kez daha söylendiğini duymak istiyordu. Sorusu yalnızca yanıtı yineletmek için sorulmuştu. Annesinin elini öperek,

— Mountolive'e de güvenemezsek kime güveneceğiz? diyen Nessim'in o dalkavukça gülüşünü Naruz hayranlıkla izliyordu.

Genç kızlığında Leyla hem güzel hem de zengindi. Bir doktorun kızıydı, manastırda yetiştirilmişti, kibarlar âleminin içindeydi, peçeyi atan, ailesinin hiç istememesine karşın tıp öğrenimine başlayan ilk Kıpti kadınlarından biriydi. Ama genç yaşta kendisinden çok büyük bir adamla evlenince kendisine tutamak olabilecek yetenekleriyle tırmanabileceği geniş ufuklu bir dünyaya yaptığı bu akımlar yarıda kaldı. Mısır toplum yapısı da zaten kadının özgürlüğüne düşmandı, böylece beğendiği bir koca ve olaysız bir köy yaşamı adına mesleğinden vazgeçti. Ama gene de ateş için için yanmasını sürdürmüştü. Dostları, ilgileri oldu, birkaç yılda bir Avrupa'ya gitti, dört dilden dergilere abone oldu. Onun düşünceleri yalnızlıkla biçimlendi, ancak uzak yerlerdeki dostlarına yazdığı mektuplarda yapabildiği tartışmalarla, haremde gizli gizli okuduğu kitaplarla zenginleşti. Sonra Mountolive çıkageldi, ardından kocasının ölümü. Büyümekte olan iki oğul dışında hiçbir yükü kalmamıştı, yepyeni bir dünyanın eşiğinde özgürce

soluyordu. Paris'e mi yoksa Londra'ya mı yerleşeceğine karar veremediği bir yıl içinde her şeyini yitirdi. Bütün güzel kadınlar gibi o zamana kadar hiç önem vermediği güzelliğini bir çiçek hastalığı aldı götürdü. Mısırlı bir falcının görkemli gözleri dışında o güzel yüz çizgilerinden hiçbir şey kalmadı. Nice zamandır bir kölelik simgesi olarak gördüğü o çirkin peçe, bir zamanlar çarpıcı bulunan bir güzelliğin yıkıntılarını saklayan bir sığınak olmuştu. Artık bu eriyip akmış yüzü Avrupa'nın başkentlerinde dolaştıracak, eski durumunu anımsayan dostlarının sessiz başsağlığı dileklerini kaldırabilecek cesareti yoktu. Böylesine apar topar geri püskürtülünce hiçbir yere kımıldamadan yaşamını kendisine yakışacağı gibi aile mülkünde, insanlardan uzak tamamlamaya karar verdi. Bu durumda ona tek yapılacak şey mektup yazmak, okumak kalıyordu — tek kaygısı da çocuklarını yetiştirmekti. Tutkularının büyük gelgitini bu dar alana sığıştırdı. İlişkiler dünyasının üstesinden gelinmeliydi, bir erkek gibi cesaretle bunun üstüne yürüdü. Hastalık, yalnızlık, can sıkıntısı — tek tek hepsiyle savaştı, hepsini yendi — tahtından indirilmiş bir imparatoriçe gibi burada, yılanını besleyerek, şimdi peçenin gizlediği, ama o genç kara gözlerden sızan yaşam kıvılcımlarıyla, yaşam sevinçleriyle dolu sonu gelmez mektuplar yazarak yapayalnız yaşadı.

Artık insan içine hiç çıkmıyordu, onu eski günlerden anımsayanlar, bir zamanlar ona gerçekten de «kara kırlangıç» adını takmış olanlar arasında söylence gibi bir şey olmuştu. Artık bütün gün kaba bir çam masanın başında oturuyor, altın bir hokkaya divitini batıra batıra o dik**,** o dikkatli el yazısıyla yazıyordu. Bütün yaşamı bu mektuplar olmuştu, onları yazarken, gerçek kişilerden sözeden yazarların başlarına gelen tuhaf bir çarpık gerçeklik duygusu yaşamaya başladı, örneğin Mountolive'e yazdığı yıllar içinde deyim yerindeyse, onu yeniden bulguladı, hem de sonuç öylesine başarılıydı ki, artık Leyla için o gerçek bir insandan çok, imgelemindeki biri olarak vardı. Hatta neye benzediğini, maddi varlığının nasıl bir şey olduğunu hemen hemen unutmuştu. Bu yüzden Mountolive'in birkaç ay içinde Mısır'da olmayı umduğunu bildiren telgrafını aldığında Leyla'nın ilk tepkisi kızgınlık oldu, sanki onun gövdesel varlığı imgelemindeki görüntüyle arasına girecekti. İlkin öfkeyle «Onu görmeyeceğim,» dedi, ama işte o zaman titremeye başladı, bozuk yüzünü elleriyle kapadı.

Nessim tam konu açılmışken,

— Mountolive seni görmek istiyor, dedi. «Onu ne zaman buraya getirebilirim? Elçilik yakında yazlığa taşınıyor, böylece her zaman İskenderiye'de olabilecek.»

— Ben buna hazır oluncaya kadar beklemesi gerek.

O sevgili düşe el uzatılmasına karşı içinde bir kez daha öfkenin kabardığını duydu.

— Bunca yıldan sonra.

Ardından şunları çılgınca öğrenmek istemesi çok acıklıydı:

— Yaşlanmış mı — saçları ağarmış mı — Ayağı nasıl — Yürüyebiliyor mu? Hani Avusturya'da kayak yaparken düşmüştü ya...

Bütün bunları Naruz havaya dikilmiş başı, kurşun gibi bulutlanan yüreğiyle dinliyordu: Bir müzik cümlesini izler gibi sesindeki duyguyu izleyerek.

— Her zamankinden daha genç, bir gün bile yaşlanmamış.

Nessim'in elini avucuna alıp yanağına götürerek kırık bir sesle şunları söylemesi çok şaşırtıcıydı:

— Ah, çok kötüsün, çok kötü, ikiniz de öylesiniz. Gidin. Beni yalnız bırakın. Yazılacak mektuplarım var.

Bu hastalık onu kendisini beğenme olanağından yoksun bırakalı beri haremde ayna bulundurmaz olmuştu; ama yalnız kaldığı zamanlar altın sırlı bir cep aynasında — elinde kalan tek hazinesi — gözlerini gizli gizli boyuyor, kalemle düzeltiyor, değişik boyama biçimleri, değişik sözlere uygun değişik bakışlar deniyor, yüzünden arta kalan şeye canlı zihninin geniş sözcük dağarcığını kazandırmaya çalışıyordu. Ansızın kör olmuş ve elleriyle — işe koşabileceği tek organıyla — okuma öğrenen birine benziyordu.

İki erkek, duvarlarında eski zaman halıları, nakışlı hasırlar asılı çoktan modası geçmiş — eski Mısır evlerinde rastlanan bir tür Osmanlı sedef kakması — dev eşya ölüleriyle dolu, odaları serin ama tozlu eski eve yürüdüler. Çirkinliğini, İkinci İmparatorluk zamanından kalma eski moda eşyalarını, kıskançlıkla korunan töresini anımsayınca, Nessim'in yüreğinin en ince noktasına dokunulmuş gibi oldu. Göreneklere göre kâhya bütün saatleri durdurmuştu. Naruz'un diliyle bunun anlamı şuydu: «Bizim yanımızda öyle az kalıyorsun ki, saatlerin geçişinin anımsatılmasını istemiyoruz. Tanrı sonsuzluğu yarattı. Gel zamanın baskısını büsbütün kaldıralım.» Bu eski kalıtımsal incelikler Nessim'i çok duygulandırıyordu.

Hatta evin sağlık ve temizlikle ilgili bölümlerinin ilkelliğinde bile — banyo diye bir şey yoktu — sıcak suyu çok sevmesine karşın, şeylerin niteliğiyle tuhaf bir uygunluk görüyordu. Naruz yaz kış çıplak uyur, bir hizmetçinin ibrikten döktüğü suyla avluda yıkanırdı. Ev içinde eski mavi bir harmani, Türk işi terliklerle dolaşır, asker tüfeği uzunluğunda bir nargileyle tütün içerdi.

Ağabeyi bavulunu açarken Naruz yatağın ucuna ilişip el çantasındaki kâğıtları büyük bir dikkatle inceledi, çünkü ölü kumu yaşatma girişimlerini sürdürmek, daha da genişletmek için kendisine gerekli makinelerle ilgiliydiler. Kafasının gerisinde boş alanlara doğru durmadan ilerleyen ağaçlar, fundalar ormanı vardı — deniz tuzuna boğulmuş bomboş, tozlu bölgelerde çevrelerine diriliğin yeşil rengini yayan keçiboynuzu, zeytin, asma, iğde, şam fıstığı, şeftali ve kayısı ağaçları. Nessim'in getirdiği parlak kitapçıklardaki gereç resimlerine neredeyse yiyecek gibi bakıyordu, parmaklarıyla dokunarak okşuyor, ölü tuzları yavaş yavaş topraktan çıkarıp ağaçların köklerini besleyecek toprağı canlandıran tatlı suyun pompalarla emilip basılışını duyar gibi oluyordu. Gebel Maryut, Abusir — zihni bir kırlangıç gibi kanat çırparak kum tepecikleri arasından ta çöle kadar uçuyor, çölü ele geçiriyordu.

— Çöl, dedi Naruz. «Ha, aklıma gelmişken, yarın benimle Abu Kar'daki çadırlara gelir misin? Bana bir Arap atı söz vermişlerdi, onu kendim eğitmek istiyorum. İyi bir gezi olur.»

Nessim bu tasarıya çok sevindi.

— Olur, dedi.

— Ama erken gideceğiz, hem zeytinlikten de geçeriz, neler yaptığımızı görürsün. Olur mu? Sakın olmaz deme.

Nessim'in kolunu sıktı.

— Tunus *çimlali*siyle başladığımız için hiç fire vermedik. Ah Nessim! Keşke burada bizimle kalsan. Senin yerin burası.

Nessim de her zamanki gibi aynı isteği duymaya başlamıştı. O gece eski usul yemek yediler — İskenderiye göreneğinin haddini bilmez lüksünden öylesine başkaydı ki: Her biri masadan peşkirini alıp köyde yemek öncesi yapılan tantanalı el yıkama töreni için avluya çıktı. İkisi yan yana durmuş, sarı sabunla parmaklarını yıkarken hizmetçiler su döküyorlardı, sonra portakal çiçeği suyuyla duruladılar.

Ardından masaya geçildi, masada çatal-bıçak diye bir şey yoktu, yalnızca, çorba içmek için konmuş birer tahta kaşıktan başka. İnce köy bazlamalarını elleriyle parçalayıp et yemeğinin içine batırıyorlardı. Leyla her zaman kadınlar bölümünde yalnız başına yer, erkenden yatar, böylece iki kardeşi yemekte başbaşa bırakırdı. Onlar da acele etmeden, bir yemek bitip ötekine başlamadan önce oyalana oyalana yediler, Naruz ev sahipliği ediyor, en iyi parçaları ağabeyinin tabağına koyuyor, konuğuna daha iyi sunabilmek için hindiyi, kuşu, uzun parmaklarıyla parçalıyordu. Sonunda şekerleme ve meyve de yenip bittikten sonra bir kez daha hizmetçilerin beklediği yere dönüp ellerini yıkadılar.

Bu arada temizlenen masa, odadan balkona çıkarılacak eski moda divanların geçebilmesi için geriye çekilmişti. Tütün takımları hazırdı — uzun marpuçlu nargileler, Naruz'un en sevdiği türden tütün, bir gümüş tabakta bonbon şekeri. Bir süre burada kahvelerini içerken sessizce oturdular. Nessim terliklerini çıkararak ayaklarını altına aldı; çenesini avucuna dayamış zihnini kurcalayıp duran şu evlilik haberini nasıl açacağını düşünüyordu; acaba kendisine eş olarak kendi dininden olmayan birini seçmesinin nedenini söyleyecek kadar açık konuşmalı mıydı? Sıcak, kımıltısız bir geceydi, balkona manolya çiçeklerinin kokularını taşıyan küçük hava anaforları, esintileriyle mumların ışığı titreşiyordu; kararsızlık içindeydi.

İnsan böyle durumlarda her türlü oyalanma umuduna cankurtaran simidi gibi sarılır, gerçekten de Naruz köyün türkücüsünü çağırtıp saz çaldırmayı önerince çok sevindi — gençliklerinde çok hoşlarına giden bir alışkanlıktı bu. Mısır gecesinin ağır sessizliğine *kemengeh*'in çocukça, dokunaklı sesinden daha uygun bir şey olamazdı. Naruz ellerini çırparak haber gönderdi. Aşırı yaşlılıktan, körlüğün eşiğine dayanmışlıktan dolayı ağır, yumuşak adımlarla yürüyen adam her gece evin hayır olarak dağıttığı yemeği yediği hizmetçiler bölümünden hemen geldi. Küçük kemençenin karnı yarım hindistan cevizinden yapılmıştı. Naruz yerinden fırlayıp onu balkonun ucundaki bir minderin üstüne yerleştirdi. Avludan ayak sesleri geliyordu, seslenen kişi tanıdık biriydi, merdivenleri tırmanıp, buruş buruş yüzüyle gülümseyerek Naruz'un elini sıkmaya koşan kişi öğretmen Muhammed Şebab'tı. Maymun yüzü gibi kıllı, ışıl ışıl bir yüzü vardı. Alışıldığı üzere koyu bir takım giymiş, yakasına gül iliştirmişti. Şıklık ve zevk düşkünü birine benziyordu. Yılın büyük bir bölümünü deltaya kapanıp

geçiren biri için büyük eve yapılan bu ziyaretler biricik eğlenceydi. Çeyrek yüzyıldır kendi mülkü olan değerli nargile ağızlığını yanında getirmişti. Biraz müzik duymak çok hoşuna gitti. Yaşlı adamın söylediği, çölün çılgınca kederiyle dolu, Arapların dinsel türküleri olan ilkel kasidaları kendinden geçerek dinledi. Kırılgan bir yaprak gibi kimi yerleri örselenmiş yaşlı ses gecenin üstünde bir yükselip bir alçalıyor, sanki türkülerin, yarı silinmiş duygu ve düşüncelerin tarihe karışmış yollarını izlermiş gibi titrek ezgi çizgisini izliyordu. Küçük kemençe ta çocukluklarına uzanan türkü sözlerinin üzerinde yakınmalarını çiziktiriyordu. Sonra birden Müslümanların Mekke özlemini, Peygamber sevgisini şaşılacak kadar güzel anlatan tutkulu bir hac türküsü başladı — bu ezgi iki kardeşin yüreklerinde titreşti, kapatılmış bir kuş gibi kanat çırptı. Kıpti olmasına karşın kendini Tanrı övgüsüne kaptıran Naruz «*All-ah, Allah!*» diyordu.

Sonunda Nessim,

— Yeter, yeter, diye haykırdı. Yarın sabah erken kalkacaksak erken yatmalıyız, öyle değil mi?

Naruz hemen yerinden fırladı, gene ev sahipliği edip ışık ve su getirmelerini söyledikten sonra önden yürüyerek onu konuk odasına götürdü. Nessim'in soyunup yıkanmasını, kendisine iyi geceler diledikten sonra eski gıcırtılı karyolaya tırmanmasını bekledi. Kapı aralığında dururken Nessim birden,

— Naruz, sana söylemek istediğim bir şey var, dedi.

Ama gene utangaçlık üstün gelmişti.

— Yarına kadar beklese de olur. Yarın yalnız olacağız, değil mi? diye ekledi.

Naruz başıyla onayladıktan sonra güldü:

— Çölden öylesine yılmışlar ki, kıyısına varır varmaz onları geri gönderiyorum, hizmetçileri.

— Evet.

Nessim Mısırlılar için çölün kötü ruhlarla — Müslümanların şeytanı — İblis'in tuhaf ziyaretçileriyle dolu bir boşluk olduğunu çok iyi biliyordu.

Sabah uyandığında kardeşini giyinmiş, yanında beklerken buldu, kahve ve sigara da hazırdı.

— Vakit geldi. Herhalde İskenderiye'de geç kalkıyorsundur...

— Yoo, tuhaf değil mi, genellikle saat sekizde büromda oluyorum.

— Sekizde ha! Ah, zavallı ağabeyciğim, diyerek hafifçe alay eden Naruz onun giyinmesine yardım etti.

Atlar dışarıda bekliyordu, gölden yükselen koyu mavimsi bir pusla kaplanmış gündoğumuna çıktılar. Kırağılı, serin bir hava vardı — ama güneş daha şimdiden yukarıdaki havayı etkilemeye, caminin minaresindeki çiyleri kurutmaya başlamıştı.

Naruz önden giderek kıvrımlı patikaları, dolambaçlı at yollarını, toprak setleri hiç şaşırmadan aşıyordu, çünkü bu toprakları en küçük ayrıntısına kadar bütün haritasını çıkarmış gibi ezbere biliyordu. Bir savaş taslağı gibi bunu hep kafasında taşır, her ağacın yaşını, her kuyudaki suyun miktarını, en küçüğüne kadar bütün kum yığıntılarını bilirdi. Bu onun saplantısıydı.

Büyük işletmeyi ağır ağır dolaşarak, ilerlemeleri gerçekçi bir gözle değerlendirdiler, yeni makineler geldikten sonra girişilecek yeni saldırı tasarılarını tartıştılar. Daha sonra ırmağın kıyısında, sazlarla çepeçevre sarılı ıssız bir noktaya geldikleri zaman Naruz, «Bir dakika bekle...» diyerek atından indi, omuzundan av çantasını da indirmişti. Yere doğru utangaç utangaç gülerek, «saklanacak bir şey...» dedi. İçindeki şeyi ırmağın sularına boşaltmak üzere tersine çevirdiğinde, Nessim ilgisiz ilgisiz bakıyordu. Ama dudakları gerilmiş, sapsarı dişleri görünen, şaşılaşmış gözleri içe bakan büzüşmüş bir insan başının sazların derinliklerinde gözden yitişini görmeye hiç hazır değildi.

— O ne? diye sordu.

Naruz yere bakarak küçük, ıslıklı bir kıkırtı çıkardıktan sonra yanıtladı:

— Abdel — Kader, kafası.

Yere çömelip torbayı suda yıkamaya başladı, hızla ileri geri çalkalıyordu, sonra bir gömleğin kolunu çevirirmiş gibi torbanın tersini yüzüne çevirdi, atına döndü. Nessim derin derin düşünüyordu.

— Demek sonunda bunu yapmak zorunda kaldın. Ben de bundan korkuyordum, dedi.

Naruz parlak gözlerini bir an ağabeyine kaldırıp ciddi bir sesle yanıtladı:

— Bedevi işçilerle sorunlarımız büyürse gelecek yıl bize bin ağaca patlar. Bu kadar tehlikeyi göze alamazdım. Üstelik beni zehirlemek istiyordu.

Daha başka bir şey söylemedi; ekili toprakların seyrekleşen kıyılarına —deyim yerindeyse şu anda göğüs göğüse çarpışmanın yapıldığı ön saflara, yani bir yaranın kıyısına benzeyen tırtıklı bölgeye— gelinceye kadar atlarını sessizce sürdüler. Bir yandan ekilebilir toprağın sızıntıları, öte yandan çölden süzülen su, her ikisi de korkunç tuzlu olduğu için arada kalan toprağı zehirlemiş, ona tam bir kıraçlık görüntüsü vermişti.

Burada yalnızca dev kamışlar, sazlar yetişiyordu, tek tük de diken çalısı vardı. Bu tuzlu, acı suda hiçbir balık yaşayamazdı. Kuşlar ondan uzak duruyordu. Çölle ekili toprakların ölümcül bir kucaklamayla buluştukları bu yer, kendi çirkin görüntüsünün bozduğu şeritte uğursuz, suskun bir takınak gibi uzanıyordu. Sapları beyazlanmış, tuzdan kabuk bağlamış, güneşte parlayan, kule gibi yüksek hasır otlarının arasından geçiyorlardı. Üstlerine sıçrayan ve sıçradığı yerde tuza dönüşen durgun suların içinde atlar soluk soluğa, güçlükle ilerliyorlardı; yapışkan çamur gölcüklerinin üstü tuzdan bir kabukla örtülüydü, atların ayakları bu kabuğu parçaladığı zaman altındaki kara çamurdan korkunç kokular çıkıyor, küçük ısırıcı sinekler, sivrisinekler birden bulut gibi havalanıyordu. Ama Naruz burada bile gözleri parlayarak çevresine ilgiyle bakıyordu, çünkü bu çorak yeri kafasında çoktan keçiboynuzu ağaçları, yeşil fundalarla doldurmuş, ele geçirmişti. Ama bu kötü kokulu sınır çizgisini, ondan sonraki kırışık, mumya benzeri uzun toprak parçasını geçerken ikisi de soluklarını tutmuş, hiç konuşmamışlardı. Sonunda çölün başladığı sınıra gelince gölgede durdular, Naruz ceplerini karıştırıp bilardocuların kullandıklarına benzeyen mavi tebeşiri aradı. Her zaman — hatta çocukken bile — yaptıkları gibi gözlerinin alt kapağına elleriyle biraz tebeşir sürdüler, güneşe karşı, başlarına da Bedevi örtüsü bağladılar.

Sonra: Çöl havasının ilk gerçek soluğu... suskunluk ve görkemine gömülmüş, gökyüzüne kadar uzanan kuramsal bir boşluk... el değmemişliğiyle insanın tutkularına ters düşen, insanın zekasını kınayan, yalnızca düş gücünün uydurduğu yaratıklarla dolu doğa parçaları.

Naruz'un haykırışı üzerine ansızın harekete geçen, yepyeni bir özgürlük ve mekân duygusuyla dolan atlar kum tepecikleri arasında uçuşan yeleleri, püskülleri, gıcırdayan eğerleriyle dörtnala ok gibi koşmaya başladılar. Bir süre böyle gittiler. Nessim heyecandan, neşeden gülüyordu. Böyle çılgınca dörtnala ata binmeyeli çok olmuştu.

Ama çölün kum tepeciklerinin, soluk inatçı bitki örneklerinin arasında yalpalayan kelebeklerle, yaban çiçeklerle dolu çalılık yere gelince doğuya doğru bir yay çizerek ağırlaştılar. Çakılların, vadilerdeki büyük sivri kumtaşlarının, pembe katmanlı taş tepeciklerinin üstünden geçerken atlarının nalları tıkırdıyordu. Nessim gençliğinde, burada, yıldızlarla aydınlanmış göğün, Vega yıldızının altında (soğuktan donmuş kazık ipleri elmas gibi parlayan) bir çadırda kamp yaptıkları gecelerin anılarıyla doluydu, dört yanlarını saran çölün bomboş bir oda gibi genişleyip yayılışını anımsıyordu. İnsan en önemli yaşantılarından birini unutabilir mi? Eskiden çaldığınız, ama nasılsa yıllardır kapağını açıp dokunmayı unuttuğunuz bir piyano gibi orada, öylece duruyordu. Anıların ışığına kapılmıştı, Naruz'u hiç görmeden izliyordu. Bütün bu uçsuz bucaksızlığın içinde onları görüyordu — bomboş bir gökyüzünde iki güvercin gibi uçan iki noktayı.

Büyük bir kayanın gölgesinde, mor bir koyuluktan oluşan vahada durup bir süre dinlendiler, soluk soluğa ve mutluydular. Naruz,

— Kaçan bir çöl kurdu görsem kırbaçımla yakalarım, dediği sırada parmaklarını büyük kırbacının üstünde gezdirerek onu okşuyordu.

Yeniden yola koyuldukları zaman ana yoldan saparak eski kervan yolunu, Şeyh'in adamlarının kendisiyle buluşacakları Kusur el Ataş'a (Susayanların köşkleri) giden *masrabı* aramaya başladı. Bir zamanlar bu yolları Nessim de ezbere bilirdi — Cezayir'le Mekke arasında işleyen kervanların kullandıkları kaçakçılık yollarını — Afrika'nın bir yerinden bir yerine baharat ve mal götüren kişilerin servetlerini taşıyan ya da Kutsal Kente gitmek isteyen müminlere tek gidiş olanağını sunan «cömert yolları». Bir zamanlar eşit derecede tanıdıkları çölle kardeşinin bu sıkıfıkılığını birden kıskandı. Ona öykünmeye çalıştı.

Biraz sonra Naruz boğuk boğuk haykırarak bir yeri işaret etti, kısa sürede *masraba* çıktılar — develerin ayak izlerinin açtığı, kimi yerleri ta kaya kitlesine kadar aşınmış inişli çıkışlı ama kesintisiz ilerleyerek bir ufuktan ötekine uzanan bir yoldu. Burada Naruz bir kez daha öne geçti. Mavi gömleğinin kol altlarında mor lekeler belirmişti. «Şuralarda bir yerde,» diye bağırdı, gökyüzünün inci rengi kıyılarından kırmızımsı volkanik taş kümesi yavaş yavaş yükseldi; alevler içindeki bir yüze, susuzluktan kavrulan sfenks gibi bir şeye benziyordu. Biraz ilerideki bir kayanın koyu gölgesinde anlaşılmaz şeyler konuşan birkaç kişi vardı, onları

Şeyh'e götürmek üzere bekliyorlardı: Kahverengi kâğıttan yapılmışa benzeyen uzun boylu dört sıska adam sesleri susuzluktan sözcüklerin kıyılarında çatırdıyordu, gülüşleri dizginlerinden boşanmış öfkeydi. Atlarını onlara doğru — çırpı gibi kolların, pek alışılmamış şıkırtılı bir Arapçanın kucağına doğru — sürdüler.

Bütün konuşmaları, açıklamaları Naruz yaptı. Nessim birden kendisini kentte büyümüş bir Avrupalı, bir yabancı gibi duyumsadı, çünkü ötekilerin hepsi içlerine sinmiş dar Arap dünyasının bilincini, o dünyanın göreneksel saygı ve düşmanlıklarını, ilkelliğini taşıyorlardı. Tıpkı susamış bir adamın çeşme araması gibi kendi kafasında Bonnard'ın bir resminin ya da Blake'in bir şiirinin anısını aramasına çok şaşırdı. Herhalde kaba saba bir İskoç kabilesi karşısında bir gezginci de böyle olurdu — onların biçimsiz ayaklarına, kaba tüylü bacaklarına hayranlıkla bakar, ama Avrupa kültürünün yaşamdan nefret eden, hazlardan hoşlanmayan bu insanların kaba gücünden çıkmadığına bin şükür ederdi. Burada birden kardeşini yitirdi, ondan ayrıldı, çünkü Naruz topraklarının, ağaçlarının nasıl bir parçasıysa bu Arap kervancıların yaşamının da bir parçasıydı. Kıllı gövdesindeki çizgili kaslar gururdan gerilmişti, çünkü kentte büyümüş bir İskenderiyeli — neredeyse hor görülen bir *Nasrani* — olmasına karşın atıcılıkta, dili konuşmada, at koşturmada hepsini geçerdi. Onun ataklığını bildikleri için yerliler ona biraz işkilli bakarlardı; kibar Nessim'i daha çok değişik kılıklarda görmüşlerdi, bakımlı elleri bir kent beyefendisi olduğunu fısıldıyordu. Ama saygılıydılar.

Burada uzun uzun anlama çabasına gerek yoktu, biraz töre bilgisi yeterdi, çünkü bu sevimli çöl insanları makine gibiydiler; Mountolive'i düşünen Nessim birden gülümsedi, çöl Araplarıyla ilgili efsanelerinin malzemesini İngilizlerin nereden bulduklarını merak etmişti. Son derece bayağı yaşamları öylesine dar, öylesine töreliydi ki. Bir gaydadan ne kadar heyecan duyulursa, onlardan da o kadar duyulurdu — ilkel düzeyin üstünde bir şeyler ifade etmeleri olanaksızdı. Tıpkı dans eden pireleri yöneten bir gösteri ustası gibi onların bütün davranış biçimlerini bilen kardeşinin onları yönetişini izliyordu. Zavallıcıklar! Kendisindeki kentli zekânın bir güç kaynağı olarak içinde kımıldadığını duyumsadı.

Hepsi sıkışık bir topluluk oluşturup Şeyh'in çadırlarına doğru yola koyuldular, uzun sırtlı, kum bayırlarını aştılar, yalnızca yağmur bulutlarının düşlerinde yaşayan otlak seraplarını geçtiler, sonunda küçük bir çember

oluşturan çadırların bulunduğu yere geldiler — erkeklerin hayvan derisi gökyüzleri... çocuksu anıları öylesine korkulu olmalıydı ki kendilerine daha dar bir gökyüzü bulmak zorundaydılar, insan soyunun tohumu onun içine kapatıldı, bu deri huninin içinde ilk çocuk doğdu, insanlar öpüşmenin gizliliğini ilk kez bulguladılar. Nessim Clea kadar iyi resim yapabiliyor olmayı öylesine isterdi ki. Saçma düşünceler ve de yersiz.

Ama Şeyh'in siyah, yeşil, kestane ve beyaz renkli çadır bezinden yapılmış kaba kıl çadırları hemen hemen iki yüz metre karelik geniş bir alana yayılmıştı. Dikiş yerlerinden sarkan püsküller rüzgârda uçuşuyordu.

Şeyh'le oğulları iskambil kâğıtları gibi sıralanmışlardı, hiç değilse Naruz'un nasıl karşılık verileceğini bildiği — geleneksel selâmlarla kendilerini karşıladılar. Şeyh'in kendisi onları bir çadıra götürüp,

— Burası sizin eviniz, buyrun rahatınıza bakın. Emirlerinizi bekliyoruz, dedi.

Onun ardından uşaklar geldiler, yolculuk sırasında kuruyup kabarcıklanan yüzlerini, ellerini, ayaklarını yıkamaları için su getirdiler. Bu kahverengi karanlıkta en azından bir saat kadar dinlendiler, çünkü günün en sıcak zamanıydı. Naruz minderlerin üstünde kollarını bacaklarını yayarak horlamaya başladı oysa Nessim kesik kesik uyuyor, arasıra uyanarak bedensel yorgunluğun getirdiği çabasız uykuyu izliyordu. Kardeşinin çirkinliğini düşündü — üst dudağındaki yarıktan görünen olağan üstü güzel beyaz dişleri. Dinlenme sırasında bile kabile reisleri sessizce gelerek çadırın girişinde ayakkabılarını çıkardıktan sonra içeri girip Nessim'in elini öpüyorlardı. Her biri hep aynı karşılama sözcüğünü fısıldıyordu: «*Mahubbah.*»

Öğleden sonra geç bir saatte uyanan Naruz, su isteyerek gövdesini ıslattı, aynı zamanda üstünü değiştirmek istediğini söyledi. Şeyh'in en büyük oğlu ona hemen giyecek bir şeyler getirdi. Daha sonra Naruz geniş adımlarla çölün sıcağına çıkarak,

— Gelelim taya. Bir iki saat sürebilir. Sizin için bir sakıncası var mı? Biraz geç dönebiliriz, dedi.

Gölgeye minderler konmuştu, Nessim, kardeşinin bakması için getirilmiş taylara doğru göz alıcı kumların üstünden koşarak gidişini yarı uzanmış izlerken yaşamından hoşnuttu.

İncelikle, zararsızca oynaşan tayların yelelerinin, başlarının sallanışı ona, atasözünün dediği gibi, «haziran denizinin köpüklü dalgaları»nı anımsattı.

Naruz yanlarına yaklaşınca durup tayları keskin bakışlarla süzdü. Sonra bir şeyler bağırdı, adamın biri elinde yular ve gemle onun yanına koştu. Boğuk bir sesle, «Beyazı,» diye haykırıyordu. Şeyh'in oğlunun yanıtını Nessim anlayamadı. Naruz yeniden yürümeye başladı, sakına sakına yavaşça genç yaratıkların arasına süzüldü ve daha ne oluyor demeye kalmadan, neredeyse görünmez bir hareketle taya yuları geçirip sırtına atladı.

Destansı yaratık put gibi duruyordu, parlak gözü faltaşı gibi açılmıştı, sanki sırtına binen bu yepyeni korkunç zekâyı anlamaya çalışıyordu; sonra eti bir titremeyle dalgacıklandı — insan dünyasıyla hayvan dünyasının böylesine çarpışmasından doğan korku gelgitleri. Atla binicisi sanki bir yontu için poz verirmişçesine dalgın dalgın duruyorlardı.

Daha sonra küçük bir korku kişnemesi çıkaran at silkindi, kurulmuş bir oyuncak gibi yay biçimli tuhaf sıçrayışlar yaptı; her seferinde ön ayakları üstüne çakılırcasına sert düşüyordu. Bunlar Naruz'u sırtından atmaya yetmedi. Naruz öne doğru eğilmiş atın kulağına bir şeyler mırıldanıyor, o mırıldandıkça at deliye dönüyordu, çünkü ileri fırlayarak, silkinerek eşkin yürüyüşe geçmişti; dönüyor, sıçrıyor, ileri atılıyordu. Çadırların çevresinde yavaş yavaş düzensiz bir çember çizdikten sonra ana çadırın kapı aralığında oturmuş sessizce onları izleyen Arap kalabalığının bulunduğu yere geldiler. Gerçek yaşamının büyük bir bölümünün — belki de çocukluğun — bir daha geri gelmemecesine bittiğini anlayan zavallı hayvancık bir kez daha küçük iniltili bir kişneme çıkardıktan sonra birden kendi soyuna özgü o uçarcasına hızlı, uzun adımlı, yorgunluk tanımaz dörtnala koşusuna geçti. Gökyüzünü parçalamayı nişan almış bir uçan-yıldızdı sanki, kum tepeciklerinin arasından rüzgâr gibi geçti, binicisi güçlü bacaklarıyla ona sımsıkı yapışmıştı — sanki cıvatayla tutturulmuşcasına. İkisi hızla küçülmeye başladılar, sonunda gözden kayboldular. Çadırlardan büyük bir hayranlık çığlığı yükseldi. Nessim lor peyniriyle kahvenin yanında Naruz'un hakkı olan kutlamaları da kabul etti.

İki saat sonra Naruz döndüğünde at terli, mahzun ve yorgundu, ancak soluk alabilecek, ayağını kederle yere vurabilecek kadar savaşma gücü kalmış, teslim olmuştu. Naruz'un kendisi de çılgınca yorgundu, sanki bir fırının içinden geçmiş gibi kamaşan, kan çanağına dönmüş gözleri, gerilmiş seğreyen yüzü kavganın amansızlığına tanıklık ediyordu. Ata söylediği okşayıcı sözler sıcaktan kavrulmuş, çatlak dudakların arasından çıkıyordu. Ama her şeye karşın mutluydu, çatlak bir sesle su istemesine, eve dönüş

için yolculuğa çıkmadan önce yarım saatçik uyku izni yakarmasına karşın neşesi yerindeydi. Bu güçlü gövdeyi sonuçta hiçbir şey yoramazdı — hattâ o uzun amansız kavga sırasında yaşadığı cinsel boşalım bile. Ama şu anda başının üstüne dökülen suyun altında gözlerini kapadığı zaman göz kapaklarının gerisinde parlayan, yorgunluk imgesi, koyu kanlı güneşi görüyor, derisinin üstündeki suyu çöl yalımının kavurup kuruttuğunu duyumsuyordu. Kafasının içi sivri sivri korku ve renk dikenleriyle doluydu — sanki bütün duyu sinirleri sıcakta boya gibi erimiş, düşünce-istek-arzu hepsi birbirine karışmıştı. Neşeden başı dönüyor, kendisini gökkuşağı kadar ağırlıksız duyumsuyordu. Gene de dönüş yolculuğu için hazır olması yarım saat bile sürmedi.

Kum tepeciklerinin oyuntularına düşen pembe ve erguvan gölgelerinin, eğik güneş ışınlarının arasında bu kez değişik bir konvoyla yola çıktılar. Kusur el Ataş'a doğru hızla yol alıyorlardı. Naruz Şeyh'in oğullarının beyaz tayı daha sonra kendisine getirmeleri konusunda anlaşmıştı, şimdi içi rahat gidiyor, ara sıra bir türküden dizeler mırıldanıyordu. Susayanların Köşklerine vardıklarında karanlık basmıştı. Ev sahipleriyle vedalaştıktan sonra bir kez daha çölü geçmeye koyuldular.

Atlarını yavaş sürüyorlar, çakıllı ırmak yataklarındaki nal seslerinin ya da çakal ulumalarının bozduğu sessizlikte, küçülmeye başlamış olan lekeli ayı izliyorlardı. Birden Nessim aralarındaki engelin kalktığını duyumsayarak,

— Naruz, ben evleniyorum. Bunu Leyla'ya senin söylemeni istiyorum. Bilmem neden, ben bu konularda utangacım, demeyi başardı.

Bir an Naruz buz gibi oldu — demir bir zırh giymiş gibi; sanki eyerin üstünde sendelemişti. «Clea'yla mı Nessim? Clea'yla mı?» derken öylesine zorlama, öylesine yapmacık bir sevinç göstermişti ki sesi tıkandı. Ama ağabeyi olumsuz anlamda başını sallayıp merakla yüzüne bakınca tık tık atan sinirlerine yeniden kanın yürüdüğünü duyumsadı. Nessim ölçülü, son derece açık sözcüklerle,

— Hayır. Bunu nereden çıkardın? Arnauti'nin eski karısıyla, diye yanıtladı.

Atlar yürümeye devam ediyor, eyerleri çıtırdıyordu. Büyük bir rahatlama duyarak kendi kendine gülümseyen Naruz,

— Çok mutlu oldum, Nessim! Sonunda sen de mutlu olacaksın, çocukların olacak, dedi.

Ama Nessim’in gene o öldürücü utangaçlığı tutmuştu, Justine’le, Justine’in çocuğunu yitirişiyle ilgili neler biliyorsa hepsini Naruz’a anlattıktan sonra şöyle ekledi:

— Şu anda beni sevmiyor, severmiş numarası da yapmıyor; ama kimbilir? Belki de ben çocuğunu geri alır, ona iç huzuru ve güven verebilirsem, her şey değişebilir.

Bir an sonra,

— Sence değişmez mi? diye sordu.

Bu konuda onun düşüncesini öğrenmek için değil, kum gibi aralarına dolan sessizliği bozmak için sormuştu.

— Çocuk konusu pek kolay değil. Savcılık elinden geldiğince kovuşturmuş — ellerinde *Magsub’la* (Esinli) ilgili küçük bir ipucu var. O akşam kentte bir şenlik varmış, o da oradaymış. Birkaç kez çocuk çalmakla suçlanmışsa da her seferinde kanıt yetersizliğinden yakayı kurtarmış.

Naruz kurt gibi kulaklarını dikerek öfkelendi.

— İpnotizmacıdan mı söz ediyorsun?

— Ona haber gönderdim, öğrenmek istediğim şeyi söylerse büyük — gerçekten de çok büyük — paralar vereceğimi söyledim. Anlıyor musun?

Kuşkuyla başını sallayan Naruz sakalını çekiştirin.

— O delidir. Her yıl Aziz Damiyana’ya gelirdi. Ama çok tuhaf bir delidir. Zeyn-el-Abidin. Mübarek bir adamdır aynı zamanda.

— İşte o.

Naruz sanki birden usuna bir şey gelmiş gibi iki atı da dizginleyerek, aile dilindeki geleneksel kutlama sözleriyle Nessim’i kucakladı.

— Leyla’ya söyleyeceksin, değil mi? N’olursun, kardeşim.

— Elbette.

— Ama ben gittikten sonra?

— Olur.

Bu gerilimin sona erişi, Naruz’un hiç zorluk çıkarmadan kabul edişi üzerine Nessim’in yüreğinden büyük bir yük kalkmış gibi oldu. O anda büyük bir yorgunluk duydu, neredeyse uyuyacaktı. Hızlı ama acele etmeden yollarına devam ettiler, yeniden çölün sınırına geldiklerinde saat gece yarısına yaklaşıyordu. Atlar burada bir tavşanı ürküttüler; Naruz kamçısıyla yakalama girişiminde bulundu, ama yarı karanlıkta kaçırdı. Geri döndüğünde sanki ayın aydınlattığı kum tepecikleri arasında yaptığı bu

küçük koşu kendisine sağlıklı bir düşünceye varmak için gerekli zamanı ve uzaklığı vermiş gibi,

— Bu çok güzel bir haber. Haftaya onu bize getirir misin — Leyla'ya? Ben onunla tanışmışımdır ama anımsamıyorum. Çok esmer? Türkünün dediği gibi «Gözleri ateşböceğinin karanlıktaki ışığı», ha? diyerek yere doğru gülümsedi.

Nessim uykulu uykulu esnedi.

— Ah kemiklerim ağrıyor. İşte İskenderiye'de yaşamanın armağanı. Naruz yatmadan önce sana sormak istediğim bir şey daha var. Pursewarden'ı görmüyorum. Toplantılar ne oldu?

Islıklı bir soluk alan Naruz parlak gözlerini ağabeyine çevirdi.

— Evet. Çok iyi gidiyor. Gelecek toplantı Aziz Damiyana'nın *mulid*inde, çölde.

Omuzlarının iri kaslarını büktü.

— On ailenin onu da geliyor — düşünebiliyor musun?

— Çok dikkatli ol, her şey gizli tutulmalı, hiçbir sızıntı olmamalı.

— Ebette.

— Yani, başlangıçta bunun siyasal bir niteliği olmamalı. Sorun anlaşıldıkça yavaş yavaş gelişmeli, öyle değil mi? Ben örneğin senin onlara konuyu anlatmaktan çok onlarla tartışman gerektiğine inanıyorum. Tehlikeden uzak durmalıyız. Anlıyor musun? Yalnızca İngilizler yok karşımızda.

Naruz sabırsızca bir bacağını salladı, dişlerini karıştırdı. Mountolive'i düşünerek içini çekti.

— Fransızlar da var — ikisinin amaçları da başka. Biz iki tarafı da kullanabilirsek...

— Biliyorum, biliyorum, dedi Naruz sabırsızca. Nessim onu sert sert süzdü.

— İyi dinle, çünkü her şey senin bu aşamada neler yapabileceğimizi anlamana bağlı.

Bu azar Naruz'un canını sıktı. Yüzü kızararak ellerini birleştirip ağabeyine baktı. Alçak, boğuk bir sesle,

— Dinliyorum, dedi.

Nessim birden yaptığından utanmış, kardeşinin kolunu tutmuştu. Sonra fısıltıyla sözünü sürdürdü:

— Biliyorsun arasıra anlayamadığımız sızıntılar oluyor. Yaşlı Cohen örneğin, geçen ay ölen kürkçü. Suriye'deki Fransızlar adına çalışıyordu. Geri döndüğünde Mısırlılar neyle görevli olduğunu biliyorlardı. Nasıl mı? Nasılını hiç kimse bilmiyor. Dostlarımız arasında kuşkusuz düşmanlarımız var — hem de İskenderiye'de, Anlıyor musun?

— Anlıyorum.

Ertesi sabah Nessim'in dönme zamanı geldiğinde iki kardeş atlarına bindiler, acele etmeden tarlaları geçip salla buluşacakları yere geldiler. Nessim,

— Neden hiç kente geliniyorsun? Haydi bugün gel benimle. Randidi'lerde bir balo var. Senin için bir değişiklik olur, dedi.

Birisi kente gelmesini önerdiği zamanlar hep olduğu gibi Naruz'un yüzü mahçuplaştı, yere bakarak yavaşça,

— Karnavalda gelirim, dedi. Ağabeyi gülerek koluna dokundu.

— Bunu diyeceğini biliyordum! Hep yılda bir kez, yalnızca karnavalda gelirsin. Neden bilmem!

Ama biliyordu. Naruz'un tavşan dudağından duyduğu korkunç utangaçlık onu neredeyse annesininki kadar yıkılmaz bir yalnızlığa itmişti. Ancak karnaval balolarında giyilen o kara kukuletalı giysi ona artık tıraş aynasında bile görmeye dayanamayacak kadar nefret etmeye başladığı dudağını gizleme olanağı veriyordu. Karnaval balosunda özgürlük duyuyordu. Ama bunun başka bir umulmadık nedeni daha vardı — Clea'ya karşı yıllardır süren bir tutku; şimdiye kadar hiç konuşmadığı, Nessim'le birlikte ata binmek için buraya geldiğinde iki kez gördüğü bir Clea'ya karşı tutkusu. Kendisine işkence edilse bile ağzından alınmayacak bir gizdi bu, ama her karnaval balosuna geliyor, o güne kadar adını hiç kimseye yüksek sesle söylemediği o genç kıza rastlama umuduyla kalabalıkta oradan oraya sürükleniyordu.

(Clea'nın karnaval mevsiminden hiç hoşlanmadığını, o günleri işliğinde resim yaparak, kitap okuyarak geçirdiğini hiç bilmiyordu.)

Birbirlerini sevgiyle kucakladıktan sonra ayrıldılar, Nessim'in arabası bir an önce kıyı yoluna çıkmak için tarlaların ılık havasına bir toz şeridi çiziktirerek uzaklaştı. Koydaki bir savaş gemisi, kimbilir hangi Mısır büyüğünün onuruna yirmi bir pare top atıyordu, bu patlamalar ilkyazda limanın göğünden eksik olmayan inci kümesi gibi bulutların titreşip renk değiştirmesine neden oluyordu. Bugün deniz kabarıktı. Dört balıkçı teknesi

yakaladıkları balıklarla birlikte kent limanına doğru volta vurmuşlardı. Nessim, Saad Zaglul'un köşesindeki çiçekçiden yakasına bir karanfil almak üzere yalnızca bir kez durdu. Sonra bürosuna gitti, yukarı çıkarken bir ara duraklayıp ayakkabılarını boyattı. Kent ona hiç bu kadar güzel görünmemişti. Yazı masasına oturur oturmaz önce Leyla'yı düşündü, sonra Justine'i. Bu kararına annesi ne diyecekti?

O sabah Naruz kendisine verilen görevi yerine getirmek için yazlık köşkün yolunu tuttu ama önce, babasının resminin iki yanında duran iki büyük vazoya koymak üzere kırmızı ve sarı gül goncalarından bir demet topladı. Annesi yazı masasının başında uyuyakalmıştı, ama kapı mandalının tıkırtısından uyandı. Uykulu uykulu hışırdayan yılan sonra yeniden başını yere indirdi. Annesi çiçekleri görünce,

— Sağolasın, Naruz, diyerek vazoları boşaltmak üzere hemen yerinden kalktı.

Birlikte gülleri vazolara yerleştirirlerken, Naruz ağabeyinin evlilik haberini açtı. Annesi uzun süre hiç kımıldamadan durdu, bozulmuş falan değildi, ciddileşmişti, sanki en gizli duygu ve düşüncelerine danışıyordu. Sonunda daha çok kendi kendine konuşurmuş gibi, «Neden olmasın?» dedi. Sanki tınısını sınıyormuş gibi bu tümceyi iki kez yineledi.

Sonra baş parmağını ısırdı ve küçük oğluna dönerek,

— Ama ya parasının peşindeyse, ya bir dalaveracıysa? İstemem. Bunu önlemek için ne gerekiyorsa yapacağım. Nasıl olsa benim iznim olmadan evlenemez, dedi.

Naruz bu gülünç sözler karşısında dayanamayıp kınarcasına güldü. Onun kıllı kolunu sarsan Leyla,

— Yaparım, dedi.

— Yapma lütfen.

— Yemin ediyorum.

Bu kez Naruz ağzının pembe tavanı görününceye kadar güldü. Ama annesi sanki hâlâ iç konuşmasını dinliyormuş gibi dalgındı. O gülerken dalgın dalgın koluna vurarak, «Sus,» diye fısıldadı; uzun bir duraklamadan sonra kendi düşüncelerinden şaşırmışcasına,

— Tuhaf değil mi, sözlerimde içtenim, dedi.

— Bana güvenemiyorsun demek, ha?

Naruz hâlâ gülüyordu ama sözlerinde ciddilik payı vardı.

— Kendi ağabeyimin onurunu gözeteceğime güveniyorsun.

Şu anda yüzü ciddiydi ama hâlâ gülmekten kurbağa gibi şişkindi.

«Aman Tanrım,» diye düşündü annesi, «ne kadar çirkin.» Parmakları siyah peçesine gitti, kendi derisindeki yara izlerini bastırıyor, onları düzeltmek istercesine öfkeyle elliyordu. Neredeyse ağlamaklı bir sesle,

— İyi yürekli Naruz'um, dedi.

Parmaklarını oğlunun saçlarının arasına sokmuştu; Arapçanın o olağanüstü şiiri Naruz'u hem heyecanlandırdı hem de yatıştırdı.

— Bal peteğim, kumrum, iyi yürekli Naruz'um. Ona evet dediğimi söyle. Kendisini kucakladığımı, evet dediğimi söyle.

Naruz bir tay gibi titreyerek kımıldamadan duruyor, annesinin sesindeki müziği, o sıcak, o yetenekli elin ender okşamalarını ta yüreğinde duyuyordu.

— Ama söyle, onu buraya, bize getirsin.

— Olur.

— Bugün söyle.

Silkintili, tuhaf, ileri geri sıçramalı adımlarla telefonun bulunduğu eski eve yürüdü. Tozlu masasına oturan annesi alçak, sakin bir ses tonuyla «Neden Nessim bir Yahudi kızı seçsin?» diye iki kez yineledi.

V

Balthazar’ın bana bıraktığı notlar dolambacından ancak bu kadarını derleyip toparlayabildim. Başka bir yerde, «Kafada kurmak kafadan uydurmak anlamına gelmez,» diyor, «başkalarının davranışlarını yorumlayan insana her şeyi bilme savında bulunma cesaretini de vermez. Tut ki o insanlar da dallardan çıkan yapraklar gibi kendi duygularından çıkmıştır. Ama birini ötekinden çıkarmayarak geriye dönebilir misin? Belki bir yazar yapabilir bunu, davranışlarımız arasındaki görünür boşlukları kendi yorumlarıyla doldurup kapatacak kadar yürekliyse. Nessim’in ruhunda neler olup bitiyordu? Gerçekten de kendi kendine sorman gereken bir soru bu.»

«Ya da Justine’in, iş oraya kalırsa? İnsan gerçekten bilemez; şu kadarını söyleyebilirim, birbirlerine olan saygıları, sevgileriyle ters orantılı gelişiyordu — çünkü, sana gösterdiğim gibi, aralarında sevgi yoktu, bunu ikisi de kabul etmişti. Belki böylesi de iyidir. Ama onlarla ayrı ayrı yaptığım konuşmalarda dikkati çekecek derecede başarısız bir ilişkinin işareti olabilecek hiçbir şey bulamıyordum — insan gözünün önünde bu ilişkinin toprak gibi her gün biraz daha çöktüğünü görüyor, nedenini anlayamıyordu. Dış yüzü öylesine güzel cilalanmış, öylesine kusursuzdu ki, örneğin senin gibi pek çok kişiyi yanıltıyordu. Ben Justi-ne’i hiçbir zaman sevmemiş olan Leyla’nın görüşüne de katılmıyorum. Her yıl Yortu’ya yakın bir zamana rastlayan Abu Girg’in büyük *mulid*inde Naruz’un düzenlediği tanıştırma toplantısında onun yanında oturuyordum. Justine Nessim’in isteğine uyarak Yahudi dinini bırakıp Kıpti olmuştu. Nessim ikinci evliliğini yapan bir kadınla ancak eş-dost arasında evlenebileceği için Naruz küçük bir toplantı düzenlemekle yetinmek zorunda kalmış, her zaman aile kalıbı içinde yaşamlarını birleştirmeye önem verdiği büyük evle hizmetçilerini Justine’le tanıştırmıştı.

«Dört gün süresince evin çevresinde çadırlardan, otağlardan oluşan bir kamp yükseldi — halılar, şamdanlar, parlak süsler. İskenderiye’deki serlerden gelmedik çiçek kalmadı, önemli kişiler de öyle, hepsi alay edebilmek için (kentte kibarların düğünleri kadar insanların alay zevkini kızıştıran bir şey yoktur) ta Abu Girg’e kadar gelip Leyla’yı kutladılar. Yerel mudirler, şeyhler, köylüler, uzak yakın dört bucağın ileri gelenleri

eğlenmek için doluşmuşlardı. Öte yandan kabile toprakları Hosnani arazisinin sınırına dayanan Bedeviler olağanüstü güzel binicilik gösterileri yaptılar, tabancalarını ateşleyerek evin çevresinde dörtnala at koşturdular — sanki Justine genç bir gelinmiş, bir bakireymiş gibi. Athena Trasha, Cervoni'ler nasıl gülümsüyorlardı kim bilir! Hatta Abu Kar bile ak Arap atıyla gelip evin merdivenlerini çıkarak elinde bir vazo çiçekle konuk kabul odasına girdi...

«Leyla'ya gelince, Leyla o zeki gözlerini bir an bile Justine'den ayırmamıştı. Tarihte ünlü bir kişiyi incelermiş gibi onu dikkatle inceliyordu. Bakışlarını izlediğim sırada 'Hoş değil mi?' diye sordum. Bana hışımla baktıktan sonra yeniden kendi düşünce konusuna daldı. 'Biz eski dostuz, Balthazar, seninle konuşabilirim. Kendi kendime onun bana benzediğini söylüyordum, benim eski halime, yani bir serüvenci o; Nessim'in yaşamının ortasına çöreklenmiş küçük, kara bir yılan.' Uygun düşeceği gibi karşı çıktım. Uzun uzun gözlerimin içine baktıktan sonra alçak sesle bir kıkırtı çıkardı. 'Evet, tıpkı bana benziyor — haz için her şeyi yapabilir, ama gene de kupkuru — bütün sütü güç-aşkına dönüşmüş. Ne olursa olsun sevecenliği, iyi yürekliliği, gerçek bir erkeğin karısı olması bakımından bana benziyor, anlıyor musun? Onun için ondan korkuyorum, kafamdan geçenleri okuyabilir.' Gülmeye başladı. 'Sevgilim,' diye Justine'e seslendi, 'gel yanıma otur.' Ona, kendisinin de en sevmediği şekerlemelerden uzattı — menekşe şekerlemesi. Justine'in istemeyerek aldığını gördüm, çünkü o da onları sevmezdi. Böylece ikisi, peçeli sfenksle peçesiz sfenks, yan yana oturup menekşe şekerlemelerini yemeye başladılar. Kadınları böyle en ilkel yönleriyle görmeye bayıldım doğrusu. Bu tür yargıların ne derecede geçerli olduğunu ben de sana söyleyemem. Hepimiz birbirimiz için yargılarda bulunuruz...

«Tuhaf değil mi, iki kadın arasında bir soğukluk —benzerlikten doğan soğukluk diyelim istersen— olmasına karşın, bu soğukluğun yanı sıra garip bir duygudaşlık, birbirleriyle özdeşlik duygusu uyanmaya başlamıştı. Örneğin günün birinde Leyla Mountolive'le karşılaşacak yürekliliği kendinde bulduğunda, bu işi gizlice ayarlayan Justine oldu. Onları Justine bir araya getirdi, karnaval balosunda, ikisi de maskeliyken. Ya da benim kulağıma böyle geldi.

«Nessim'e gelince, aşırı basitleştiriyor olma tehlikesini göze alarak şunu söyleyeceğim: Öylesine saf bir insandı ki, şu ya da bu ölçüde âşık

olunmadan bir kadınla yaşanamayacağmı anlayamamıştı — kıskançlık mülkiyet hakkının ne önemli kanıtıdır. Justine'i o derece kıskanıyordu ki, bundan canı sıkılıyor, korkuyor, kendisi için yepyeni bir şey olan kayıtsızlığı içtenlikle deniyordu. Doğru ya da yanlış? Bilmiyorum...

«Sonra madalyonun bir de öteki yüzü var: Tecimsel bir pazarlık derecesinde böylesine akılcı bir anlaşmanın evlilikte bir kadın için nişan yüzüğünden çok daha bağlayıcı olduğunu birden anlayan Justine'in çok öfkelenmeye başladığını söyleyeceğim. İnsan, bir kadın olarak (tutkusu uygun gördükten sonra) bir kocayı aldatma konusunu iki kez düşünmez; ama Nessim'i aldatmak çekmeceden para çalmak gibi bir şeydi. Ne dersin buna?"

Bence (Balthazar'ın yüksek izniyle) Justine, yalnızlığıyla, acı çekmesiyle kendini sevdiren bu adamın kişiliğindeki gizli şeyi yavaş yavaş anladı, yani onda bütün çıkış yolları kapatılmış, bu yüzden de daha korkunç, daha tehlikeli olmuş bir kıskançlık gördü. Bazan... ama olmaz... beni çok yaralayan, sonradan öğrendiğime göre Justine'in başka serüvenlerini gizlemek için bir paravan durumuna sokmuş olan o sözde aşk ilişkimiz sırasında bana verdiği gizleri açmış olacağım. Başka bir yerde gelişim serüvenini baştan sona anlattım. Ama şimdi onun bana Nessim'le ilgili söylediği şeyleri kendi ağzından açıklarsam, birincisi, belki de okuyucunun tatsız bulacağı, Nessim açısındansa gerçekten haksızlık olacak şeyler söylemek zorunda kalacağım. İkincisi: Görece doğruluğuna artık hiç güvenim yok, çünkü büyük bir aldatmaca planının bir parçası da olabilirler. Benim kendi ruhumdaki duygular («alınan büyük dersler» falan) bile Bathazar'ın notlarının zihnime soktuğu temel kuşkunun rengini taşıyorlar. «Kendisiyle en çok çelişen şey doğrudur...» Ne biçim bir kaba güldürüdür bu!

Ama Nessim'in kıskançlığıyla ilgili söylediği şeyler gene de doğru, çünkü ben o kıskançlığın gölgesinde bir süre yaşadım. Justine'i etkilediğine de kuşku yok. Hemen hemen ta en başından beri gözetim altında tutulduğunu, izlendiğini anlamıştı, bu da ona kuşkusuz güvensizlik duygusu veriyordu: Hele Nessim'in bundan açıkça hiç sözetmemesi güvensizliğini daha da artırıyordu. Söylediği en sıradan sözlerde, yemekten sonra yapılan en basit yürüyüşlerde bile bu görünmez kuşkunun ağırlığı duyuluyor, onlan bambaşka bîr renge bürüyordu. Nessim uzun mumların arasına oturur, ona kibar kibar gülümserken zihninde sessiz bir sorgulama yankılanarak sürerdi.

En basit, en açık davranışlar —kent kitaplığına uğramak gibi, bir alış-veriş listesi gibi, bir kartın üzerine yazılmış not gibi— duygusal kötürümlükten kaynaklanan bir kıskançlığın gözüne anlaşılmaz görünüyordu. Nessim'i Justine'in istekleri bitiriyordu, Justine'iyse Nessim'in gözlerinde yansıdığını gördüğü kuşkular, kendisinin omuzlarına bir atkı koyarken gösterdiği sevecenlik. Sanki Nessim boynuna bir ilmek geçiriyormuş gibisine geliyordu. Tuhaf değil mi, bu ilişki ilk kocasının *Moeurs*'de anlattığı — bir kişi olmaktan çok bir Hasta durumuna gelmiş, hastayı ne zaman rahat bırakmak gerektiğini bilmeyen kişilerin sonu gelmez sorularıyla neredeyse delirtilmiş Justine'le — ruhçözümsel ilişkiye benziyordu. Evet, tuzağa düşmüştü, burası kesindi. Delice bir kahkaha gibi bu düşünce beyninde yankılanıyordu. Hala yankılandığını duyuyorum.

Böylece adımları tıpatıp uyuşan iki koşucu gibi yan yana ilerliyorlar, İskenderiye'ye herkesin kıskandığı, ama hiç kimsenin öykünmeye cesaret edemeyeceği, kusursuz gibi görünen bir ilişkinin örneğini veriyorlardı.

«Kendi açısından,» diye yazıyor Balthazar, «sanırım o da doğruyu aramaktan başka bir şey yapmıyordu. Bu notlar biraz komik olmaya başlamadı mı? İstersen burda keselim! Ne de olsa çok acayip bir iş bu. Ama sana başka bir konuda başka bir örnek verebilirim istersen. Gölde Capodistria'nın ölümünü anlatıyorsun, o zamanlar hepimiz senin anlattığın gibi olmuş olabileceği kanısındaydık: Kendi aklımıza göre kuşkusuz.»

«Ama polisin aldığı yazılı tanıklıklarda olayla ilgili herkesin andığı bir şey var — kara göz bandıyla birlikte gölde yüzen gövdeyi sudan çıkardıklarında takma dişleri tak diye sandalın içine düşmüş ve herkesi korkutmuş. Şimdi bir de şunu dinle: Üç ay sonra ben onun dişçisi Pierre Balbz'la yemek yiyordum. Bana kesin olarak söylediğine göre Capodistria'nın dişleri hemen hemen tamammış, yani ağzından düşecek takma dişleri falan yokmuş. Öyleyse o kimdi?»

«Gerçek, doğası gereği, değişen bir şey, Bir keresinde Naruz bana çölü sevdiğini, çünkü orada insanın ayak izlerini rüzgârın mum gibi üfleyip sildiğini söylemişti. İşte ben gerçekliği böyle görüyorum. O zaman doğruyu nasıl yakalayacağız?»

Pombal diplomatlığın gereği olan kibar davranışlarla taşralı bir dava vekilinin bayağı kurnazlığı arasında yalpalayıp duruyordu; damla hastalığı - iskemlesinde parmaklarını kenetlemiş otururken yüzünde birbirine karşıt

duygular oynaşıyordu. Kendisiyle tam uzlaşan biri gibiydi. Beni süzerek şöyle konuştu:

— Dediklerine göre İngiliz *Deuxieme'inde*[32] çalışıyormuşsun. Ha? Söyleme, söylememen gerektiğini biliyorum. Sen aynı şeyi bana sorsan ben de söylemezdim. Benim de Fransızlarda çalıştığımı sanıyorsun, değil mi? Ama bunu sonuna kadar yadsırım. Benim sorum başka, senin bu dairede kalmana izin verip vermemem gerektiğiyle ilgili. Bu biraz... nasıl derler ona? Box ile Cox'a[33] benziyor. Öyle değil mi? Yani, neden birbirimize düşüncelerimizi satmıyoruz, ha? Sen yapmazsın biliyoruın. Ben de yapmam. Bizim mizah duygumuz... yani demek istiyorum ki ikimiz de... şeysek. Ama elbette sen bunu kabul etmezsin, ben de etmem. Yani ikimiz de değiliz. Ama iş benim kadınlarımı paylaşmaya geldi mi gururu falan unutuyorsun, öyle değil mi? *Autre chose.*[34] Bir içki ister misin, ha? Cin şişesi şurada. Hamid'den saklıyorum. Kuşkusuz bir şeyler olup bittiğini anlıyorum Öğreneceğimden umutsuz değilim. Bir şeyler... bilmek isterdim... Mountolive, ha?

Konuyu değiştirmek için,

— Yüzüne ne yaptın öyle, diye sordum.

Son zamanlarda bıyık bırakmıştı. Sanki benim sorumda zorla kestirme tehditi varmış gibi savunmaya geçerek bıyığını çekiştirmeye başladı.

— Ha, bıyığımı soruyorsun! Evet, son zamanlarda işe uğradığım yok diye öyle çok azar işittim ki, oturup kendimi derinlemesine, *au fond,* irdeledim. Kadınlar yüzünden erkek-saatlerimin kaçını çarçur ediyorum biliyor musun? Asla bilemezsin. Belki de bir bıyık (çok çirkin değil mi?) bırakırsam onları kendimden biraz uzaklaştırırım diye düşünüyordum, ama ne gezer. Hiç yararı olmadı. Sevgili dostum, keramet bende, benim çekiciliğimde değil, buradaki düzey düşüklüğünde. Daha iyisini bulamadıkları için beni sever görünüyorlar. Nasıl derler, *faisandé,*[35] diplomatlardan çok hoşlanıyorlar. Neden gülüyorsun? Sen de kadınlarla çok zaman yitiriyorsun. Ama senin arkanda İngiliz hükümeti var, sterlin var, ha? O kız bugün de buradaydı. *Mon* Dieu,[36] ne kadar zayıf, ne kadar bakımsız! Yemeğe kalmasını önerdim ama kalmadı. Senin odanın karışıklığını görseydin! Esrar kullanıyor o, değil mi? Neyse, ben Suriye'ye tatile gidince

burası hepten sana kalacak. Şömine siperliğime saygılı olman koşuluyla — sanat açısından güzel, değil mi?

Üstüne dağlama yöntemiyle «UÇARILIK - YAZGI -ANALIK» efsanesi işlenmiş kocaman parlak bir şömine siperliği yaptırmıştı dairesine.

— Ah, evet, İskenderiye'de sanat işte bu kadar. Ama şu Justine işine gelince, o tam sana göre bir barbar, öyle değil mi, ha? Öyle, öyle. Söyleme. Neden bu seni daha çok mutlu etmiyor? Siz İngilizler hep böyle sıkıntılı, hep böyle siyasetçisinizdir. *Pas de remors. mon cher.*[37] Birbiri ardına iki kadın — daha iyisi can sağlığı. Üstelik bir tanesi de solak — Da Capo sevicilere böyle der. Justine için söylenenleri biliyorsun, Valla, ben kendi adıma her şeyi yadsırım —

Böylece Pombal yaşantısının sığ ırmak yatağında neşe içinde akıyor, ben balkonda dikilmiş limanın üstünde kararan gökyüzünü izliyorum, buradaki yalnızlığımızı, Avrupa'ya özgü duygu ve düşüncelerin ılık Golfstrim'inden yalıtılmışlığımızı vurgulayan vapur düdüklerinin temel haykırışları duyuluyor. Bütün akıntılar Mekke'ye ya da kavranması güç çöle doğru sürüklenip gidiyor, Akdeniz'in bu yakasında tek ayak basacak yer bizim gelip yerleştiğimiz, tiksindiğimiz, kendi kendimizi aşağılama duygusuyla zehirlediğimiz bu kent var.

Issız kumsallarda yapayalnız yürüyen ya da annesiz bir evin basit işlerini gören birinin düşünce ve duygularına adada geçen bu dingin, bu donuk günlerden daha uygun bir yorum olamaz. Ama bugünler nereye gitsem, ister yemek pişirmek için mutfağa gideyim, ister çocuğa yüzme öğretmeye, ister ocak için odun kesmeye, o önemli notları hep yanıma alıyorum. Ama bu düş dünyalarının hepsi birden o ak kentin bir izdüşümü olarak yaşıyorlar — o kentin inci göklerini yalnızca ak minare çubukları, havada döne döne uçan kurşuni-mor kumru bulutları bozar; esen rüzgârın yönüne göre ağır ağır yay çizerek geri dönen yabancı savaş gemilerinin burunları limanın mavimsi yeşil, kara mermer sularında yansır; ya da tedirgin tedirgin devriye gezerek gözkulak olmaya çalıştıkları bu yan yana, üst üste yaşayan diller, dinler, soylar gibi kendi mürekkebimsi gölgeleriyle bitişerek, üst üste binerek onları yutan bu gemiler gücünü çeliğin — gün batımında gül gibi açılan kentin, sarı metal gölün karşısında duran şu asık yüzlü, can sıkıcı topların — örneklediği batı bilincini simgelerler.

İKİNCİ BÖLÜM

VI

«Pursewarden!» diye yazıyor Balthazar.

«Ona haksızlık etmişsin diyemeyeceğim, ama o kâğıtlarda benim tanıdığım adamın imgesini bulamadım. Galiba senin için o bir bilmece olarak kalmış (Belki de yalnızca bir insanın dehasına saygı duymak yetmez — onu biraz da sevmek gerekir, ne dersin?) Onun niteliklerini görmeni engelleyen şey sözünü ettiğin o kıskançlık olabilir, ama ben gene de bundan kuşkuluyum; böylesine sağlam, üstelik pek çok konuda (örneğin, paradan korkardı) acayipliğe varacak derecede saf bir adamı kıskanmak, bana insafsızlık gibi görünüyor. Onun büyüklüğüne inandığım, onunla çok iyi dost olduğum doğru — biliyor musun, bugüne kadar tek bir kitabını okumuş değilim, hatta dünyada büyük gürültüler koparan o son üçlemesini bile okumadım, ama başka insanlara karşı okumuş gibi yapıyorum. Şöyle rastgele şurasından burasından kurcaladım, ama daha fazlasını okumak gereğini duymuyorum.»

«O yüzden buraya onunla ilgili birkaç not ekleyeceğim, seni yalanlamak için değil, bilge dostum, yalnızca sana iki değişik imgeyi karşılaştırma olanağı vermek için. Yanılmışsan, onu Fransızların çok sevdiği *humeur noire*'la[38] değerlendiren Pombal'dan daha çok yanılmış olamazsın. O adamda kötümserlik diye bir şey olmadığı gibi, yaşamaktan usanmışlığı da yapmacık değildi; öte yandan dilinin acımasızlığı tam anlamıyla onun yalınlığından geliyordu, her zaman zarar vermekten hoşlanan biri değildi. Bence Pombal kendisine taktıkları 'Le Prepuce Barbu'[39] adından hiç kurtulamadı, beni bağışla, ama sen de Pursewarden'in senin romanlarında eleştirdiği şeyden kurtulamadın. Anımsıyor musun? 'Bu kitaplarda tuhaf, hatta çirkin bir acımasızlık izi var, insan sevgisi eksikliği, ilk okuduğumda beni çok şaşırtmıştı. Ama duygusal insanlar güçsüzlüklerini saklamak için hep bu yola başvururlar. Buradaki acımasızlık, duygusallığın karşıtıdır. Başkalarını yaralarlar, çünkü kendilerinin ezileceğinden korkarlar.' Kuşkusuz senin Melissa'ya olan aşkını küçümsediğini söylemekte haklısın — sonra sana taktığı, adının baş

harflerine uyan (Lineaments of Gratified Desire — Ödüllendirilmiş İsteğin Çehresi) adına da alınmış olabilirsin. 'İşte senin Çehre gidiyor, pis yağmurluğuyla.' Kötü bir şaka olduğunu biliyorum. Ama bunların hiçbiri çok ciddi değildi.»

«Bugün eski anılarla, notlarla dolu bir çekmeceyi boşalttım, biraz da ona kâğıtlardan bakmak istiyorum, bugün tatil, hastane kapalı. Bunun ne denli tehlikeli olduğunu bilmiyor değilim, ama belki de notlarımın giriş yaprağını okuduğunda kendi kendine sormuş olabileceğin soruya bir yanıt bulabilirim: Justine ile Pursewarden... nasıl olabilir?»

«Daha önce, bizlerle tanışmadan önce, Pursewarden İskenderiye'ye iki kez gelmiş, bütün kışı Mazarita'da bir kitap üstünde çalışarak geçirmiş; ama bu kez Atelier'de ders vermek üzere geldi, Nessim, ben, Clea yönetim kurulundaydık, o yüzden İskenderiye'deki yaşamın, hem çok hoşuna giden hem de canını sıkan yönünden uzak kalamadı. Bir mektubunda Mountolive'e şöyle yazmış:»

«'Sevgili David,»

«Bugünkü gazetelerde tam yetkili elçi olarak senin adını gördüm. Keşke buraya geleceğini daha önceden bilseydim. Burada kalabilirdim, oysa direnmekten vazgeçip geri dönme noktasına gelmiş durumdayım. Ne aksilik! Ama açık söyleyeyim, Yüksek Komisyonun dağıldığı şu sıra Mısır'a atanmak hiç de kıskanılacak bir şey değil. Eski ajan artıkları arasında kıyasıya bir savaş var, hakemlik edecek hiç kimse de yok. Buraya gelmen gerçekleşirse —sanırım ilkyaz başında geliyorsun— başını ağrıtacak kararlar vermek zorunda kalacaksın. Ben gene her zamanki gibi görevini savsaklamak, yapılacak işler konusunda keskin görüşleri olmak yüzünden gözden düştüm. Yitirecek hiçbir şeyim yok. Sizin Elçilikte acayip yaratıklar var. İşçi partisi Lordlar kamarası üyesi, Errol, yurt aşkıyla yanan o bilgisiz, o tuhaf yaratık; sonra sakal bırakıp Müslüman olan Donkin... Ama senin gözünü daha çok korkutmak istemiyorum. Anlaşmam nisanda bitecek, böylece bana yolculuk görünüyor. Açık söyleyeyim, hiç umurumda değil. Ama her şeyin ters işlediği bu siyaset kavgasına senin gelişinde hazır bulunmak eğlenceli olurdu. İş açısından böylesine korkunç olsa da hiç değişmemiş, hiç değişmeyecek bir İskenderiye bulacaksın; sedef işlemeli bir Babil. Nessim, Naruz, onların gözle görünmez, tuhaf suskunluğu... onlarla ilgili sana çok şey söyleyebilirim ama mektupta olmaz. Buradan sepetlenirsem sana diplomatik valizle mektup ulaştırmaya çalışırım.

Rusya’dan ne zaman ayrılıyorsun? Bir kart, lütfen. Yola çıkmadan önce seninle konuşmalıyım, çünkü burada perde gerisinde olup biten çok şey var. Bunları ben biliyorum, ama sizin allahlık Elçiliğinizin hiçbir bilgisi yok.’»

«‘Senin’»

«‘L.P.’»

«Anımsayabildiğim kadarıyla fiziksel görünüşü: Yakışıklıydı, boyu ortanın üstünde, güçlü yapılı, ama iri kıyım denemez. Kestane saçlar, kestane bir bıyık — bu ikincisi çok küçük. Son derece bakımlı eller. Güzel bir gülüş, ama gülmediği zamanlar yüzünde şakacı, neredeyse küstah bir anlatım. Açık kahve gözler, yüzünün en güzel yeri — başka gözlere, başka düşüncelere gerçek bir açık yüreklilikle, daha çok ürkütücü bir ayıklıkla bakardı. Biraz özensiz giyinirdi, ama kendisi her zaman tertemizdi, kirli tırnaktan, kirli yakadan tiksinirdi. Evet, ama yazı yazarken kullandığı kırmızı mürekkebin lekeleri olurdu üstünde başında bazan. Öyle!”

«Gerçekten de mizah duygusunun onu dünyadan kopardığını, kendine özgü bir yalnızlığa ittiğini düşünüyorum, ya da birtakım görüşleri olmanın kendisi için yararsızlığını anlamış, bu yüzden düşündüğünün tersini şaka yollu söylemeyi alışkanlık edinmişti. O bir alaycıydı, bu yüzden de insanların doğruluk duygusunu zedeler görünüyordu; açıklıktan uzak tutumu da öyle, önemli konuları hafife alışı da. Böylesine bir soytarılığın kimi konuşmalarda ayak izleri kalır. Onun küçük sözleri tereyağ kalıbının üzerinde bir kedinin ayak izleri gibi kaldı. Budalalıklara bir tek sözcükle karşılık verirdi ‘kwata.’»

«Başarının büyüklükte yattığına inanıyordu bence. Kendi başarısızlığı onu (kitaplarından çok az para kazanıyor, bütün kazandıklan da İngiltere’de oturan karısıyla iki çocuğuna gidiyordu) yeteneğinden kuşku duymasına yol açtı. Amerikalı olarak doğmuş olsa daha mı iyi olurdu? Bilmiyorum.»

«Soluk soluğa kalan Keats’le birlikte gemisini karşılamak üzere limana gidişimizi anımsıyorum — Keats bir konuşma yapmak istiyordu. Geç kalmıştık, onu göçmen fişi doldururken yakaladık. ‘Din’ hanesine şunları yazmıştı: *‘Protestan — ama protesto eden anlamında.’*»

«Keats görüşmeyi rahatça yapabilsin diye kıyıda bir yere içki içmeye gittik. Zavallı oğlancık tam anlamıyla şaşkınlık içindeydi: Pursewarden’ın basın için özel bir gülümsemesi vardı. O sabah Keats’in çektiği fotoğrafı hâlâ saklarım. Ölü bir bebeğin yüzünde donmuş olabilecek türden bir gülüş. Daha sonra bu gülüşün yaygın doğruluk duygusuna bir saldırı hazırlığı

anlamına geldiğini öğrendim. Onun kendinden başkasını eğlendirmek gibi bir derdi yoktu, dikkatini çekerim. Keats sık sık soluk alıyor, pufluyor, ‘içten’ görünmeye çalışıyor, sondaj yapıyordu, ama nafile. Daha sonra bu yaptığı konuşmanın bir kopyesini istedim. Daktilo edip bana getirdiğinde afallamış görünüyordu, o adamdan ‘haber’lik bir şey çıkmadığını söyledi. Pursewarden tuhaf konuşmuştu: ‘Tasarımsal olarak ülkesinden nefret etmek her yurtseverin görevidir,’ gibi; ‘İngiltere genelev isteğini haykırıyor,’ gibi. Bu ikinci tümceye biraz şaşıran zavallı Keats ‘başıboş serbestliği’ İngiltere için yararlı mı gördüğünü sordu. Pursewarden dinin kuyusunu kazmak mı istiyordu?»

«Bunları yazarken dostumun şaşırmış bir ses tonuyla ‘Hay Allah, hayır! Ben yalnızca İngiliz toplumundaki son derece üzücü bir durumun sona ermesini istiyorum, çocuklara yapılan acımasızlıkların, edebe aykırılık derecesine varan ev hayvanı düşkünlüklerinin önlenmesini istiyorum,’ derken yüzündeki muzipliği görür gibiyim. Pursewarden uzak ufukları süzerken gözlerini devire devire defterine stenoyla not alan Keats herhalde daha sonra bunların içinden çıkana kadar epeyce su yutmuştur. Ama bu tür yanıtlan içinden çıkılmaz bulduysa, siyasetle ilgili sorularına aldığı yanıtlardan büsbütün şaşırmıştır. Örneğin, o gün Kahire’de başlayacak olan Arap Kurulu Toplantısı için ne düşündüğünü sormuştu. ‘İngilizler yanlış yolda oldukları zaman tek çıkar yolu birden yön değiştirmekte bulurlar,’ dedi. ‘İngiliz siyasetini eleştirdiğiniz anlamına mı geliyor bu?’ ‘Elbette hayır. Bizim devlet adamlarımız kusursuzdur.’ Keats daha çok yelpazelenmeye başlayıp siyaset konusunu hemen kapattı. ‘Burada bulunduğunuz sürede bir roman yazmayı düşünüyor musunuz?’ ‘Başka doyum olanağı bulamazsam, evet.’»

«Daha sonra, zavallı Keats o pespembe yüzünü yelpazelemeyi sürdürerek bana, ‘Karışık bir herif, öyle değil mi?’ dedi. Ama işin tuhafı hiç de öyle biri değildi. Gerçekten düşünen bir insan bu sözde-gerçek dünyada kaçamak anlamlılığa sığınmazsa, budalalığa karşı sürekli kendisini nasıl savunur? Söyle bana. Özellikle bir ozan. Bir keresinde: ‘Ozanlar düşünceleri, insanları gerçekten ciddiye almazlar. Bir Paşa geniş *haremine* ne gözle bakarsa onlara o gözle bakar. Hoşturlar, evet. İşe yarardırlar. Ama doğru ya da yanlış olmaları, bir ruhlarının olup olmaması diye bir sorun yoktur. Böylece ozan her şeye yepyeni bir gözle bakar, ona her şey

inanılmaz gelir. Napolyon şiirin *science creuse*[40] olduğunu söylerken bunu demek istiyordu. Kendi açısından çok haklıydı.»

«Bu güçlü zihnin yargıları acımasızdı, ama kötümserlikle ilgisi yoktu. Joyce'un durmadan artan körlüğünü, D.H. Lawrence'in hastalığını anlatırken öylesine duygulanmıştı ki, elleri titremeye başladı, yüzü sapsarı oldu. Bir keresinde bana Lawrence'ın mektubunu göstermişti. Şöyle yazıyordu: *'Sende küfürbazlık denebilecek bir şey görüyorum — neredeyse şeylerde gelişen duygulu öze, karanlık tanrılara karşı bir nefret...'* Güldü. Lawrence'i çok severdi, ama bir kartın üzerine şunları yazmakta gecikmedi: *'Sevgili DHL. Şu ucuz tapınma — iyi bir s...ş kadar basit bir şey... uğruna Tac Mahal yaptırmak istemiyorum ben, senin gibi.»*

«Bir keresinde Pombal'a *'On fait l'amour pour mieux refouler at pour decourager les autres,'*[41] demiş, sonra şunları eklemiş: 'Golf oynamadığıma öylesine hayıflanıyorum ki.' Pombal'ın bu abuk sabuk sözlerden anlam çıkarması birkaç saniye sürerdi. *'Quel malin, ce type-la»*[42] diye fısıldardı. Ancak böyle zamanlarda — kendi üstünlüğünü sağlayan golü attığı böyle zamanlarda — Pursewarden küçük bir kıkırtı koyuverirdi. İkisi harika bir çift oluşturuyorlardı, sık sık birlikte içerlerdi.»

«Onun ölümü Pombal'ı bombok etti — üzüntüsünden iki hafta yataktan çıkamadı. Gözleri yaşarmadan ondan sözedemiyordu; buna kendisi çok bozuluyordu. 'Şu kahrolası herifi bu kadar sevdiğimi bilmiyordum...' der dururdu. Bütün bu işlere Pursewarden'in haince güldüğünü görür gibiyim. Hayır, sen ona haksızlık ediyorsun. Onun en sevdiği sıfat 'zırva' sıfatıydı! Ya da bana öyle söylemişti.»

«Anımsayacağın gibi verdiği konferanslar düş kırıcıydı. Daha sonra nedenini öğrendim. Onları bir kitaptan okuyormuş. Başkasının konferanslarıymış yani! Ama, bir keresinde ondan bir Yahudi okuluna gidip öğrencilere konuşma yapmasını istedim, çok sevindi. Onlara önce birtakım kağıt oyunları gösterdi, sonra edebiyat ödülünü kazanan öğrenciyi kutlayıp, ona yazdığı denemesini yüksek sesle okuttu. Daha sonra çocukların defterlerine üç şey not etmelerini istedi — unutmazlarsa, bir gün işlerine yarayacak şu üç şeyi:

ı. Beş duyumuzdan her birinin bir hüneri vardır.

2. Sanat konusunda ağzı sıkılığa çok dikkat edilmelidir.

3. Sanatçı en küçük bir rüzgâr kırıntısını bile yakalamalıdır.»

«Sonra yağmurluğun cebinden koca bir paket şeker çıkardı, çocuklar hemen kapıştılar, o da onlardan aşağı kalmadı, böylece o okulda o güne kadar yapılmış en başarılı edebiyat dersi tamamlanmış oldu.»

«Bir takım çocukça alışkanlıkları vardı, burnunu karıştırır, lokantada masanın altında pabuçlarını çıkarmaktan hoşlanırdı. Onun doğallığı, nükteleri sayesinde kolay ve verimli geçmiş çok toplantı anımsarım, ama sözünü hiç kimseden sakınmadığı, düşman kazandığı da doğruydu. Sevgili D.H. Lawrence'ına şunları yazmış: *'Maitre. Maitre,*[43] *adımlarına dikkat et: Başkaldırıyı çok uzatırsan zorba olmaya başlarsın.»*

«Kötü bir sanat yapıtından sözetmek istediğinde içten övgü ağzıyla 'Çok etkili' derdi. Bu kötü bir oyundu. Başkalarıyla oturup tartışacak kadar sanatla ilgilenmez ('Köpekler, üstüne çıkamayacakları kadar küçük itleri koklarlar ya' onun gibi) 'Çok etkili' derdi. Bir keresinde sarhoşken 'Sanatta etkili denen şeyler insanların değerlerinin gelişmesine yardım etmeksizin heyecanlarının ırzına geçen şeylerdir.' demişti.»

«Anlıyor musun? Anlıyor musun?»

«Bütün bunlar Justine'in üstünde iri birer av saçması etkisi yarattı, aklını darmadağın etti, ona bir daha hiç göremeyeceğini sandığı bir şeyi gösterdi: Gülme. Birazcık gülmenin Yüksek Bir Duyguya neler yapabileceğini görüyor musun! Bir keresinde Pursewarden sarhoşken bana, 'Justine'e gelince,' demişti, 'ona ben bıkkınlık verici köhne bir turnike gözüyle bakıyorum, o turnikeden herhalde hepimizin geçmesi gerek — o çakal İskenderiye Venüs'ünden. Tanrım, doğal olabilse, suçluluk duymasa ne korkunç bir kadın olurdu! Tam Pantheon'luk yani — ama insan onu Hahamlıktan alınacak basit bir tavsiye mektubuyla, Eski Ahid'in o zırvalarıyla, oraya gönderemez. Yoksa yaşlı Zeus ne demez?' Bu acımasızlık karşısında benim kınayıcı bakışlarımı görünce utanmış gibi yaparak, 'Özür dilerim, Balthazar. Onu ciddiye almaya cesaret edemiyorum. Bir gün sana nedenini söylerim,' dedi.»

«Justine onu ciddiye almayı çok istiyordu, ama o kendisine sevgi duyulmasını ya da, huzurunu, soğukkanlılığını borçlu olduğu yalnızlığının paylaşılmasını istemiyordu.»

«Biliyorsun Justine yalnızlığa dayanamazdı.»

«Bizim Sanat Derneğimizin Kâhire'deki birkaç şubesinde konferans vermeye gitmesi gerekiyordu. Anımsadığıma göre Nessim'in işleri çoktu,

Justine’den onu arabayla götürmesini rica etmiş. İşte böylece, bu yolculukta, kendilerini yan yana buldular, bu yolculuğa bir aşk ilişkisinin — sihirli bir lambadan yansıyan bir manzara resmi gibi — tuhaf gölgesi düştü. Ama tuhaf değil mi, bunu başlatan hiçbir biçimde Justine değil, daha yaramaz biri, romancının kendisiydi. ‘Tamam, bir oyundu!’ dedi Pursewarden daha sonra pişmanlıkla.»

«O sıralar yazmakta olduğu romanla iliklerine kadar doluydu, her keresinde olduğu gibi, yine gündelik yaşamının, çarpıtılmış bir biçimde, kitabındaki eğimleri izlemeye başladığını görüyordu. Bunu şöyle açıklardı: ‘Bir noktaya ne kadar istenç toplanırsa, yaşamın o kadarının yerini alır, yerini değiştirtir (Arşimed’in hamam suyu). ‘Gerçekliğin insan imgelemine öykünmeye çalıştığına, oradan ürediğine inanırdı. Bütün o soytarılıkların gerisinde oldukça kavrayıcı düşünceleri, kanıları olan nasıl ciddi bir insanın yattığını buradan anlayacaksın. Ama öte yandan, çalıştığı zamanlar hep yaptığı gibi, o gün de çok içkiliydi. İki kitap arasında ağzına bir damla içki koymazdı. Bir Ege gemisinin pruvasına benzeyen iri gözlerle süslü, esmer, güzel birinin yanında büyük arabada giderken sanki üstüne geçici olayların demir tozları serpilmiş bir kağıt parçasının altına sokulmuş bir mıknatıs benzeri — manyetik alanın kopyasını çıkarmak için okullarda yapılan o basit deneydeki gibi — kitabının hızla yaşamının altına itildiği duygusuna kapıldı.»

«Asla flört etmezdi, dikkatini çekerim; Justine’e yaklaştıysa birkaç konuşmayı, birkaç tutumu denemek, deyim yerindeyse, kitabı basımcıya vermeden önce kitapta vardığı birtakım sonuçların doğruluğunu araştırmak için yanaşmıştır! Daha sonra, kuşkusuz, bu küçük gevşekliğinden dolayı çok pişman oldu. O sıralar düzyazı anlatı biçiminin ‘O dedi,’ ‘Öteki dedi,’ ‘Sorarcasına göz kırptı, bir tokat attı, ağır ağır başını kaldırdı, falan gibi’ buyurularından kurtulmaya çalışıyordu. Bu tür payandaların yardımı olmadan roman kişisini ‘yaratmayı’ başarabilmiş miydi, bu olası mıydı? Kumda otururken kendi kendine sorduğu soru buydu. (‘Kadının kirpikleri erkeğin yanaklarını süpürüyordu. ‘*Merde alors!*[44] Bunu yazmış mıydı?) Justine’ in sık kara kirpikleri şeye... neye benziyordu? Böylece öpüşleri sıcaktı, içtendi, ama kafası dalgın olduğu için kimi öptüğünün farkında değildi. (Aşkın korkunç tuhaflıklarından biri daha. Dikkatini sevgi-nesnesi üstünde toplamak, ona sahip olmak da zehirleyicidir.) Yaptığı şakalara

neredeyse günahmış gibi gelen bir iç rahatlamasıyla gülen Justine'e kendisinin ne denli gülünç olduğunu gösterdi. Justine içinse onun derisinin, saçlarının tazeliği, sevişme girişimindeki gevşekliği, utanmasızlığı yanında tuhaf bir biçimde kendini yitirmeyişi vardı. Bu onda yepyeni, tutkulu bir merak uyandırmıştı. Sonra söylediği şeyler! 'Kuşkusuz *Moeurs*'ü okudum, trajik baş kahraman olarak seni yüz yerde tanıdım. İyi bir kitap, doğuştan *lettré*[45] *biri* tarafından yazıldığı belli, çok hoş bir koltuk altı ve çamaşır suyu kokusu var. Ama kendini önemsetmek için her şeyi biraz abartmıyor musun? Kendini hepimize bir sorun gibi yutturacak kadar utanmazsın — belki de bize verecek başka bir şeyin yoktur? Aptallık. Belki de Yahudiler cezadan hoşlandıkları, durmadan daha çok cezalandırılmak istedikleri içindir?' Birden onu ensesinden sımsıkı yakalayıp, ettiği hakaretin derecesini anlamasına ya da kafasında bir yanıt bulmasına zaman bırakmadan sıcak kumların üzerine yıktı. Sonra bir yandan öperken bir yandan öyle komik bir şey söyledi ki, Justine'in kafasında gözyaşlarıyla kahkaha tek ve aynı şeyde, dayanılması güç bir nitelikler karışımında birleşti.»

«Öfkelenmiş gibi yapmaya karar veren Justine, 'Allah aşkına yapma!' dedi. Kendisi için çok hızlı biriydi. Deyim yerindeyse, daha kafasını toparlayamadan neye uğradığını şaşırtıyordu.»

«'Sevişmek istemiyor muydun? Ben öyle sandım!'»

«Yüzündeki yapmacık pişmanlığı görünce Justine biraz yumuşadı. 'Hayır, elbette istemiyordum. Evet.' İçinden bir ses 'Evet, evet,' diyordu. Parmak izi bırakmayacak bir ilişki — bir yelkenliyi yönetmek ya da derin bir suya dalmak kadar kolay. 'Sersem!' diye bağırarak kendi kendine gülmeye başlamasına çok şaşırdı. Edepsizlikle kazanılmış bir zafer mi? Bilmiyorum. Ben yalnızca kendi görüşlerimi yazıyorum.»

«Daha sonra Justine onun cinselliği kahkahaya en yakın — kutsal ya da bayağı diye niteliği olmayan — bir şey saydığını söyleyerek bunu açıkladı. Pursewarden'ın kendisiyse cinselliği aynı zamanda hem komik, hem kötü, hem de kutsal bulduğunu yazmış. Ama Justine anlatmak istediği şeyi bir türlü nasıl anlatacağını bilemiyordu, çünkü ona, 'Benim gibi sen de onmaz biçimde dağınıksın.' dediğinde çok kızmış, çok öfkelenmişti. 'Geri zekâlı,' diye yanıtladı, 'sende bir kâtip ruhu var. Şiiri sevenler için *vers libre*[46] diye bir şey yoktur.' Justine bunu anlayamamıştı.»

«‘Hadi canım, bırak böyle davranmayı, hayranlığımızı göstermek için hepimizin birer küflü toplu iğne batırmak zorunda olduğumuz bir günah yastığı gibi davranmayı bırak,’ diye tersledi. İnce alaylı sözlerle günlüğüne şunları eklemiş: ‘Kişiliğin ışığı pervaneleri çeker. Vampirleri de. Sanatçılar da uyanık olmalı. kendilerini sakınmalılar.’ Hiç hoşlanmadığı bir şeye — içli-dışlı ilişkiye girmesine yol açan bu ayak sürçmesi, bu öz-denetimini yitiriş için aynadaki görüntüsüne açıkça lanet okudu. Ama Justine’in uyuyan yüzündeki çocuğu, ‘kireç taşındaki eğreltiotu izini’ o da gördü. İlk aşk gecesinde kimbilir nasıldı — kara bir kumrunun karıştırılmış tüyleri gibi darmadağın yastığın üstüne sürünen saçlar, asma filizi gibi parmaklar, uyku soluklarını içine çeken, fırından yeni çıkmış bir pasta kadar sıcacık bir ağız. ‘Allah kahretsin!’ diye bağırdı.»

«İskenderiyeli tanıdıklarla dolu bir otelde geceyi geçirdikten sonra ertesi sabah birlikte dışarı çıkarlarken yeniden küfretti. Yaptıkları bu düşüncesizliği görenler dedikoduyu kente yayabilirlerdi. Pursewarden’ın gizleyecek çok şeyi vardı biliyorsun. Göründüğü kadar değildi. O sıralar Nessim’le ilişkilerinin bir önyargı yüzünden bozulmasını istemiyordu. Allahın cezası kadın! Sesini duyuyorum.»

«‘*Ecoute’*»

«*‘Rien — silence.’*»

«*‘Mais cheri, nous sommes seuls.’*[47] Justine hâlâ uykuluydu. Sürgülenmiş kapıya şöyle bir göz attı. Ondaki bu kentsoylu kokusundan bir an tiksinmişti; beklenmeyen bir konuktan mı korkuyordu, bir ajandan mı, yoksa bir kocadan mı?»

«‘*Qu’est-ce que c’est?»*

«Ve *m’écoute moi-même.’*[48] İçlerinde farkedilir en küçük bir tanrılık olmayan sarı gözler; bıyıkları karmakarışık, ince yapılı, kayadan oyulmuş bir tanrı gibiydi. Eski yaşamlar? *‘Le coeur qui bat.’*[49] Alaylı bir havayla bir halk ezgisinin sözlerini söyledi. »

«Tu n’es pas une femme pour moi — pas dans mon genre.’»[50]

«Bunu duyan Justine dövülmüş bir köpek gibi oldu, oysa daha biraz önce kendisini öpen, şimdi anladığına göre, kendisinden değil tutkusundan gelen diretken istekle onu birbiri ardına acı ve zevk imgelerine bölen o değildi sanki.»

«'Ne istiyorsun?' diye sordu ve yüzünün ortasına bir tokat indirdi; karşılığında kendi yanağında da bir tokatm şaklayacağını — attığı şeyin geri püskürececeğini — umuyordu. O gene maskaralık etmeye başladı, Justine dayanamayıp gülmüştü. Bütün bunlar üçüncü ciltte var — orospuyla ilgili bölüm bu olaylara dayanıyor. Kitabı karıştırırken gözüme ilişti.»

«Duygularını, sözcükleri yalanlayan hareketlerle ve hareketleri yalanlayan sözcüklerle anlatma tuhaflığı onu çok şaşırttı. Gülmesi mi, yoksa ağlaması mı gerektiğini söyleyecek biri gerekti.»

«Pursewarden'a gelince, o da Rilke gibi, hiçbir kadının Kadın denen toplama bir şey eklemediğini düşünüyordu, doygunluktan sonra düş gücünün zenginliğine — sanatçının asıl ustalık alanına — sığınmıştı. Belki de Justine'e soğuk, duygusuz görünmesinin nedeni buydu. Justine ona, 'Senin içinde küçük, çirkin bir Anglikan papazı var.' dediği zaman bu sözün üstünde hak ettiğince ciddi düşündü. 'Belki.' diyerek durakladıktan sonra, 'ama senin mizahtan yoksunluğun seni eğlenceye düşman etmiş. Düşman. Yaşamaya yaklaşımın çok hesaplı. Ben daha gerçek bir putataparım,' diye ekledi. Sonra gülmeye başladı. Tam dürüstlük kadar acımasız bir şey olamaz.»

«Ben de onun —kendi yazdığı gibi— 'yaşamın tekerleklerinden sıçrayan çamurlar'dan bıktığı kanısındayım. Çamurları elinden geldiğince kazımak, kendisine çekidüzen vermek için çok çalıştı. Şimdi de kendisinin güldürü yoluyla aştığı bir kişiliğin bataklı ucu olan Justine gibi birinin sorgularını, heyecanlarını mı yüklenecekti yani? 'Aman Tanrım, olamaz!' diyordu kendine. Ne budala olduğunu görüyor musun?»

«Değişik, dolu bir yaşamı vardı, anladığıma göre Dışişleri Bakanlığının daha çok kültür ilişkileriyle ilgili siyasi şubesiyle birtakım görev anlaşmaları yapmış, bu görevlerle çeşitli ülkeleri dolaşmıştı; en azından üç dili iyi konuşuyordu. Evlenmiş, iki çocuk sahibi olmuş, sonra karısından ayrılmıştı. Ondan sözederken hep kekelerdi, oysa anladığıma göre dostça mektuplaşıyorlardı. Karısına para göndermeyi hiç sektirmezdi. Başka? Evet, gerçek adı Percy'ydi. Sanırım ad konusunda ses uyumuna biraz duyarlıydı; kitaplarını imzalarken Ludwig adını kullanması da bu yüzdendi. Eleştiricilerin kendisini Alman asıllı sanmaları çok hoşuna giderdi.»

«Sanırım onda Justine'in en korktuğu, en sevdiği şey, Arnauti'yi de, kitabı *Moeurs*'ü de elinin tersiyle itişiydi. Dikkatini çekerim, bunu da

abartıyordu — aslında kitabı çok sevmişti. Ama Justine'e saldırırken o kitabı sopa olarak kullanıyor, eski kocasını 'belinde küflü kompleks tomarıyla can sıkıcı bir ruhçözüm zindancısı' olarak tanımlıyordu. Justine'in bundan çok hoşlandığını söylemeliyim. Teknik laflara metelik vermeyen, onu bir Hasta olarak görmeyi kabul etmeyen biri çıkmıştı karşısına, anlıyor musun? Hiç kuşkusuz Pursewarden sersemi ondan kurtulmak için yapıyordu bunu, ama hiç de akıllıca bir yol seçmemişti kendisine. İlaçla herhangi bir ilerlemenin sağlanamadığı durumlarda kötü davranmanın iyileştirici etkisi olduğunu, bir doktor sıfatıyla, söyleyebilirim! Gerçekten de Justine ona ilginç görünmeyi başarabildiyse, önemli dersler almış demektir. Tuhaf değil mi? Bir bakıma Pursewarden tam ona göre bir erkekti; ama, sen de bilirsin ya, sözde 'tam aranan' kişilerin ya çok erken, ya da çok geç gelmesi aşkın değişmez yasasıdır. Pursewarden ilgisini öylesine birdenbire kesti ki, Justine onun kişiliğinin gerçek gücünü tartacak zaman bulamadı.»

«Benim sözünü ettiğim o sıralar onun işi gücü, bir oranda tam kendine özgü denebilecek İngilizcesi ya da Fransızcasıyla hakaret etmekti (büyük bir keyifle kullandığı kendi uydurması birkaç sevgili sözcüğü vardı: Biri İngilizcedeki *'bogus'* — yapmacık — sözcüğünden türettiği Fransızca *'bogue'* — sahtekâr — sözcüğüydü; *c'est de la grande bogue ça* ya da 'Lanet olası sahtekâr' derdi). Hakaret etmek denebilirse, onu yıldırmak için hakaret ediyordu. Bunu anımsadıkça kendimi gülmekten alamadığımı söylemeliyim: Justine'in cesaretini yitirmesi gece-gündüz eşitliğinin yitmesi kadar kolaydı. Kendisiyle ilgili olabildiğince çok şey öğrenmeden bu deneyimden vazgeçmeye hiç eğilimi yoktu. Yırtıcı Yahudilik özelliği!»

«Justine onun o dingin ilgisizliğinin ona bir iç tazeliği verdiği kanısındaydı. Daha önce kendisini *istemeyen* ya da onsuz yapabilen biriyle karşılaşmamıştı! Böyle biriyle sevişmek, içinde bambaşka yankılar uyandırıyordu. (Bunu uyduruyor muyum acaba? Sanmam. Her ikisini de çok iyi tanır, her biriyle ötekini konuşurdum.) Sonra, kendisini güldürebilen biriydi — bir kadına yapabilecek en tehlikeli iş bu, çünkü aşktan sonra gülmek onların en sevdikleri şeydir. Elden ne gelir! Hayır, aynaya bakarak kendi kendine "Ludwig, sen bir gerzeksin,' dediği zaman haksız değildi.»

«Daha kötüsü, acımasız alayları Justine'i incitiyor, seviştikten sonra, sözgelişi, şöyle düşünmesine yol açıyordu: 'Yaptığı şey eve gelince hiç düşünmeden ayaklarını paspasa silmek gibi alışkanlık durumuna gelmiş

sıradan bir iş.’ Sonra birden aklına şu korkunç alaycı tümceler geliyordu: ‘Hepimiz aldatacak sevimli birini arıyoruz — sen yalnız kendini mi öyle sanıyordun?’ Ya da ‘İnsan soyu! Elinin altındakiyle işini beceremiyorsan kolayı var — gözlerini kapar, ele geçiremediğin kişiyi düşünürsün. Kim bilecek? Son derece sakıncasız, gizli kalacak bir şey. Seven ruhların evliliği!’ Lavabonun önünde durmuş, beyaz şarapla dişlerini temizliyordu. Justine bu neşesi, bu soğukkanlılığı için onu öldürebilirdi.»

«Kahire’den dönerlerken birkaç kez dalaştılar. ‘Senin şu sözde hastalığına gelince — kendi kendine acıma duygunu pompalamaktan doğmuş olabileceğini düşündün mü hiç?’ Justine öylesine öfkelendi ki az daha arabayı yoldan çıkarıp bir ağaca çarpıyordu. Ağlamaklı bir sesle, ‘Alçak Anglo-Sakson!’ diye bağırdı — ‘Ayı!’»

«O da kendi kendine şöyle düşünüyordu: ‘Aman Tanrım! Sanki yeni evlenmiş bir çift gibi kavga edişimize bak. Yakında evlenir, birbirimizin kafasının etini yiyerek iğrenç bir uyum içinde yaşarız. Öff! Eş-gametlerin Kusursuz Uyumunun çirkinliği. Perce, gene gidip bu işe bulaştın.’ Bunları böyle yazabiliyorum, çünkü sarhoş olduğu zaman tıpkı yalnızken olduğu gibi, kaba Londra ağzıyla kendi kendine konuşurdu.»

«‘Bana vurmaya çalışırsan,’ dedi neşeyle, ‘kaza yaparsın.’ İçine onu koyabileceği küçük, acı bir kısa öykü düşündü. ‘Cinsellik konusunda sanata sokmamız gereken şey,’ diye mırıldandı, ‘tiksinti çarpanı.’ Justine hala çok öfkeliydi. ‘Ne mırıldanıyorsun?’ ‘Dua.’»

Justine için o zamanlar seviştikten sonra elde kalan şey, genellikle olduğu gibi, tiksinti ya da mutsuzluk değil, kahkahaydı: Ona çok kızmasına, bir erkek olarak onu asla ele geçilemeyeceğini, kendi koşulları dışında onunla dost bile olamayacağını bilmesine karşın, gene de yaptığı bir maskaralığa gülmekten kendini alamıyordu. Öpüşlerini tuhaf bir biçimde heyecan verici kılan, dostluksuz, sevecenliksiz bir ateşlilik sürüyordu insanın önüne, Öpüşleri, pişmiş bir elmayı dişleyen aç bir çocuğun ısırığı kadar sağlıklıydılar. Zihninin bir yarısıyla bunu özlerken (yüreğinin derinliklerinde yatan dürüst kadın) Pursewarden’ın siperdeki durumunun bozulmamasını ya da daha geriye çekilmemesini diliyordu. Bütün kadınlar gibi Justine de kendisine yüzde yüz inan duyduğu birinden nefret ederdi; sana belki tuhaf gelecek ama, onun eksiksiz hayranlık duyduğu biri hiç olmamıştı. Sonunda hiç değilse aldatarak cezalandıramayacağı birine

çatmıştı — bağışlanamaz, ama sevindirici bir yenilik. Kadınlar derinlikli oldukları oranda ahmaktırlar.

«Justine onun kendisinde uyandırdığı yeni coşkulara çok şaşıyordu. Oldukça basit şeylerdi — örneğin, aşkının onunla ilgili cansız şeyleri de kapsadığını görüyordu, lüle taşından yapılma, sapı çok dişlenmiş eski piposu gibi. Ya da kötü havaların izlerini taşıyan — sahibinin suluboya bir resmi gibi kapının arkasında asılı duran — eski şapkası. Kullandığı ya da fırlatıp attığı nesnelere bile sevgi beslediğini görüyordu. Sanki onun gövdesini okşanmış gibi eski not defterlerinden birini okşamak çok sinir bozucu bir ruhsal tutsaklıktı; ya da tıraş aynasına fırçasıyla yazdığı (Stendhal'ın) şu sözlerinin üstünde parmağını dolaştırmak: 'Bilinmeyen bir ilkeyi bulgulamak istiyorsanız, bir parça anatomiyle karşı karşıya gelmek yürekliliğini göstermelisiniz.' 'Büyük ruhların beslenmeye gereksinimleri vardır.'»

«Bir keresinde odasında bir Arap orospu yakalayan Justine (Pursewarden banyoda ıslıkla Donizetti'den bir parça çalarak tıraş olmaktaydı), kıskançlık yerine merak duyduğunu görünce çok şaşırdı. Yatağın üstüne oturup zavallı kızın kollarını yastığa bastırarak, sevişirken neler duyduğunu sorgulamaya başladı. Kuşkusuz orospu çok korkmuştu. Ağlayıp sızlamaya başlayan yaratığa Justine habire, 'Kızmadım,' deyip duruyordu. 'Merak ediyorum. Bana yanıt ver.»

«Pursewarden içeri girip kızı kurtarmak zorunda kaldı. Üçü birlikte yatağın üstüne oturdular. Kızın korkusunu yatıştırmak için Justine ona meyve şekerlemesi yedirdi.»

«Daha sürdüreyim mi? Bu çözümleme sana acı verebilir — ama gerçek bir yazarsan sonuna kadar her şeyi bilmek istersin, öyle değil mi? Bunlar sana Melissa'nın durumunun güçlüğünü gösteriyordur sanırım...»

«Pursewarden onu çileden çıkarmayı başardıysa, sevgi duymaksızın ilgilenmeyi başarabildiği içindi. Her zaman maskaralık etmez, ya da onun ulaşamayacağı kadar uzağında durmazdı; dürüstlük derken bunu söylemek istiyorum. Paraya, mantığa uygun değerini verirdi — gerçekten de anlaşılması güç davranışlarının altında yatan asıl gizi ona açıklamıştı. Kitaplarından birinde vardır, bulursun. Ben biliyorum, çünkü Clea insan ilişkileri konusunda onun en anlamlı sözleri olarak bana aktarmıştı. Bir gece şöyle demiş: 'Biliyor musun, Justine, ben Tanrıların insan, insanların da Tanrı olduğuna inanıyorum; iki taraf da birbirlerinin yaşamlarına karışıyor,

kendilerini biribirleri aracılığıyla dile dökmeye çalışıyorlar — insan olarak ruh durumlarımızdaki karışıklığın nedeni bu, içimizdeki ya da çok ötemizdeki güçleri anıştırmamızın nedeni... Sonra (dinle) bence cinsel ilişkinin gövdesel değil, ruhsal bir ilişki olduğunu bilen çok az kişi var. İnsanların o biçimsiz çiftleşmeleri, bu gerçeğin biyolojik açımlamasından başka bir şey değil — ruhların birbirine açılmasının, dolanmasının ilkel yöntemi. Ama insanların çoğu bedensel yönüne çakılır kalırlar, onun bize beceriksizce öğretmeye çabaladığı şiirsel uyumdan habersizdirler. Sen aynı yanlışı yineleyip durmakla kocaman, sıkıcı bir çarpım tablosu yapıyorsun. Başını gömdüğün torbadan çıkarıp ciddi olarak düşünmedikçe de hep öyle olacak.»

«Bu sözlerin Justine üzerindeki etkisini anlatmak olanaksız: Onun yaşamına, davranışlarına yepyeni bir açıklık getirmişlerdi. Şimdi Justine onu yepyeni bir açıdan, insanın 'Gerçekten sevebileceği' bir erkek olarak görüyordu. Ne yazık ki, kendisine yüz vermeyi bırakmıştı bile.»

«İkinci kez Kahire'ye giderken yalnız gitmek istedi, onun yokluğundan sinirleri bozulan Justine uzun, tutkulu bir mektup yazmak yanlışlığında bulundu; kendisi için ne büyük önem taşıdığını hiç mi hiç bilmediği — bu da bütün sevgiler için geçerlidir — dostluğu için ona beceriksizce teşekkür etmeye çalıştı. O bunu yeniden kendisine sokulma girişimi olarak gördü, hemen şu telgrafı çekti. (Benim aracılığımla haberleşirlerdi. Telgrafı hala saklıyorum.)

'Birincisi, hiç kimse bir sanatçıya sahip olamaz, haberin olsun. İkincisi, doğası gereği, ruh bir insana bağlı kalamazken gövdenin bağlı kalmasının ne yararı var? Üçüncüsü, bir Arap gibi sızlanmayı bırak, sen daha iyi şeyler yapmayı bilirsin. Dördüncüsü, sinir bozukluğu özür değildir. İnsanın sağlığını çarpışa çarpışa kazanması, hak etmesi gerekir. Sonuncusu, kaza-namazsan, kendini asmak çok daha onurlu bir şeydir.'

«Bir keresinde Justine ona Al Aktar kahvesinde rastlamış, çok sarhoşmuş; seninle ikimiz oradan ayrıldıktan sonra olmuş bu iş. O akşamı anımsıyor musun? Biraz kırıcı olmaya başlamıştı. Sana Kabala'nın dokuz sayılı önermesinin nasıl kullanıldığını öğretmeye çalıştığım akşamdı. Daha sonra onları daktilo edip Gizli Servis'e göndereceğini nereden bilebilirdim! Ne müthiş bir şaka! Ama olaylann birbiri üstüne çakıştığını, bir sepetin içindeki ıslak yengeçler gibi birbiri üstüne tırmandığını görmek hoşuma gidiyor. Biz oradan çıkar çıkmaz Justine gelmiş. Onu oteline götürüp,

kazasız belasız yatağına itmiş. Boylu boyunca uzanmış yatan insan kopyasına ‘Sen dünyanın en onmaz adamısın!’ diye bağırınca o da ellerini havaya kaldırıp, ‘Onu biliyorum, biliyorum. Ben İngiliz yaşamının uzun bıktırıcı diş ağrısından kaçmış biriyim. İnsanın solumaya dayanamadığı bir yaşamı böylesine çok sevmesi ne iğrenç!’ diye yanıtlamış. Sonra gülmeye yeltenmiş, ama mide bulantısı izin vermemiş. Justine onu lavabonun başında kusarken bırakmış.»

«Ertesi sabah Justine birtakım Fransız edebiyat dergileriyle yeniden uğramış. Dergilerden birinde onun kitabıyla ilgili bir yazı varmış. Pursewarden’ın üstünde bir pijama ceketiyle gözlükten başka bir şey yokmuş. Aynanın üstünde ıslak tıraş sabunuyla Tolstoy’ un şu sözleri yazılıymış: ‘İnsan ruhunu karanlıklaştıran kötülük eğilimlerini, sanatı düşünüyorum hep.’»

«Dergileri elinden alıp, hiçbir şey söylemeden kapıyı yüzüne kapamaya yeltenmiş. ‘Yoo,’ demiş Justine, ‘içeri gireceğim.’ Boğazını temizleyerek, ‘Ama bu son olacak,’ diye karşılık vermiş, ‘kedinin mezarını ziyarete gelir gibi beni ziyaret etmenden bıktım.’ Ama Justine onu kollarından yakalayınca sözünü daha yumuşak tamamlamış. ‘Tamam artık, noktalıyorum, anlıyor musun?’ Kahire’deki konuşmalarını sürdürmekteydi.»

«Justine yatağın ayak ucuna oturup bir sigara yakarak tuhaf bir nesneyi inceler gibi onu incelemeye başlamış. ‘Kendine-egemenlik, sorumluluk konularındaki bütün konuşmalarından sonra senin ne biçim bir Anglo-Sakson olduğunu merak ediyorum — başladığın işi bitiremiyorsun. Neden öyle sinsi sinsi bana bakıyorsun?’ Bu çok güzel bir saldırı noktasıydı. Pursewarden gülümsemiş. ‘Bugün çalışacağım.’»

«— Öyleyse yarın gelirim.»

«— Yarın grip olacağım.»

«— Ertesi günü.»

«— Hayvanat Bahçesine gidiyorum.»

«— Ben de gelirim.»

«Punsewarden’ın kabalığı son sınırına varmış; Justine üstünlük gölünü attığını bildiği için çok neşeliymiş. Bir ayağını halıya vurarak onun tatlı hakaretlerini dinliyormuş. Sonunda ‘Çok güzel,’ demiş, ‘görürüz bakalım.’ (Korkarım insan ilişkilerindeki temel komediyi göstermek için kitabında bunlara da yer vermek zorunda kalacaksın. Pek az yer

veriyorsun.) Ertesi günü Purdsewarden bir kedi yavrusu gibi onu ensesinden tutup otel odasından atmış. Daha ertesi günü sabah uyandığında büyük arabayı otelin önünde park edilmiş görünce *'Merde'*[51] diyerek Justine'in inadına giyinip Hayvanat Bahçesine gitmiş. Justine de ardından. Bütün sabah büyük bir dikkatle maymunlara bakmış. Justine kendisine yapılan hakareti görmüyor değilmiş elbet. Bir banka oturup, aslında maymunlara yedirmek için aldığı fıstıkları yerken yanına gitmiş. Öfkelendiği zamanlar çok güzelleşirdi; titreyen burun delikleri, üstünde tertemiz, parlak tayyörü, yakasında çiçeğiyle gene öyle çok güzelmiş. Yanına oturarak,

«— Pursewarden, demiş.»

«— Allahınm cezası, ne karın ağrısı, ne baş belası bir sosyete karısısın sen — bana inanmıyorsun. Şu andan sonra beni rahat bırakacaksın. Senin paran sökmez.»

«Böyle bir dil kullanabilmesi onun budalalığını gösteriyor zaten. Onu böylesine korkutmak Justine'in çok hoşuna gitmiş. Kuşkusuz sen onun ne kadar kararlı biri olduğunu bilirsin. Ama bir neden varmış —bu hakaretlerin altında, bir kaygı sezinliyormuş— ilişkilerinin şu durumuyla ilgili olmayan bir şey. Başka bir şey. Ama ne?»

«İnsanın kafasından geçen düşünceleri nasıl hiç şaşmadan okuduğuna sen de tanık olmuşsundur; yanında oturup yüzüne bakarak, kötü bir el yazısını sökermiş gibi şunları söylemeye başlamış: 'Nessim. Nessim'le ilgili bir şey. Korkuyorsun... ama ondan değil.' Sonra birden çakan bir şimşekle sezgi devresi kurulmuş: 'Nessim'le ilgili, tehlikeye atmak istemediğin bir şey var: Anlıyorum.' Derin bir soluk almış. 'Ah, sersem, neden bana söylemedin? Bu yüzden senin dostluğunu yitirmem mi gerekir? Hiç de gerekmez. Benimle yatmak isteyip istemediğin hiç umurumda değil. Ama sen — sen başka. Hele şükür, ne olduğunu anlayabildim.'»

«Pursewarden öyle şaşırmıştı ki ağzını bile açamadı. Bu düşünce-okuma işi Justine'de kendisini en çok şaşırtan şey olmuştu. Uzun süre, tek söz söylemeden gözlerini ona dikti. 'Ah, çok mutluyum,' diyordu Justine, 'işlerin bu kadar kolayca yoluna girmesinden. Birbirimizi görmemizi engellemeyecek. Sen istemezsen bir daha hiç yatmayız. Ama hiç değilse seni görebilirim.' 'Aşk-hayvanı'nın başka bir ulamı daha, benim

tanımlayamayacağım bir şey. Artık onun için ateşin içinden bile geçebilecek durumdaydı.»

«Nessim'in suskunluğu Justine'in kafasında dev boyutlara ulaşmıştı. Çölün kendisi gibi her yöne yayılıyor, onda sinir diye bir şey bırakmıyordu. Suçluluk duygusu onun vicdanında yaradılıştan gelen, hatta hiçbir nedene dayanmayan bir şeydi, bu yüzden zararsız varlıklarıyla kendi üstündeki kuşkuları uzaklaştıracak dostlardan kurulu bir savunma halkası oluşturmaya başlamıştı bile — davranışları, eğilimleri herkesçe bilinen, hiçbir kıskançlık uyandırmayacak Toto gibi, Amar gibi eşcinseller sürüsü. İskenderiye sosyetesinde artık küskün bir gezegen gibi dolaşıyor, salt kendini savunmak amacıyla, cinsiyetsizlerin ilgisine karşılık veriyordu. Savunmak istediği kentin doğal engebelerinden yararlanarak halka halka toprak siperler yaptıran bir general gibiydi. Örneğin, Nessim'in suskunluğunun kuşku değil, yalnızca güvensizlik belirtisi olduğunu bilmiyordu — çünkü o bu konuyu kendisine hiç açmamıştı.

«Sen kitabında çocuğa hemen hemen hiç yer vermemişsin — daha önce de söylemiştim, Arnauti çocuk konusunu fazlaca acıklı bulduğu için *Moeurs*'de es geçmişti. Bir yerde Pursewarden, 'Çocuklar insanlar için her şey yankısızdır,' diyor. Ama artık çocuk sorunu Justine için olduğu kadar Nessim için de önemliydi — Justine'in çok istediği aşkını kazanmanın tek yoluydu — ya da o öyle sanıyordu. Var gücüyle bu soruna yöneldi, böylece taş gibi suskun karısının duygusal zırhını delebileceğini düşünüyordu; evlendiği ve yaşamının örümcek ağı bağlamış bir köşesine tıpkı tellere asılı bir kukla gibi bileklerinden astığı karısının yani! Tanrıya şükür hiç 'âşık' olmadım, üstadım, olmayacağım da! Şükürler olsun!»

«Pursewarden (gene Clea'ya göre) bir yerde şöyle yazar: 'İngilizce'de unutulmuş iki önemli sözcük vardır, biri «sevgili»den çok daha yüce olan «refika» sözcüğü; öteki «aşk»tan hatta «tutku»dan çok daha yüce olan «sevecenlik sözcüğü.'»

Bir gün Nessim'in telefon konuşmasının bir bölümüne kulak misafiri olan Justine, onun çocuğun yerini öğrendiği ya da onunla ilgili ama kendisine söylemek istemediği bir şey bildiği sanısına kapılmış. Justine salondan geçerken şu sözleri söylemiş olan Nessim telefonu kapatmak üzereymiş: 'Peki öyleyse, sana bırakıyorum. O asla bunu bilmemeli' Neyi bilmemeliydi? 'O' dediği kimdi? İnsanın hemen birtakım sonuçlar çıkarmaya kalkışmasını doğal karşılamalı. Aradan birkaç gün geçip de bu

konuşmadan Nessim hiç kapak açmayınca Justine ona yüklenmiş. Böyle bir konuşmanın geçmediğini, sekreteriyle yaptığı konuşmayı yanlış duymuş olabileceğini söyleyerek Nessim çok kötü bir yanlışlık yapmış. Bambaşka bir şeyle ilgili olduğunu söyleseydi hiç sorun yoktu ama onu, günlerdir kulaklarında uğuldayan sözcükleri yanlış duymuş olmakla suçlamak, işte bu bağışlanmaz bir hataydı.».

«Bir anda ona olan bütün güvenini yitirip, türlü şeyler düşünmeye başlamıştı. Çocuğuyla ilgili bir bilgi elde ettiyse bunu kendisinden neden saklamak istesindi? Çocuğun yazgısını öğrenmek için elinden geleni yapacağına ta en başta söz vermemiş miydi? Yoksa söylenemeyecek kadar kötü bir şey mi öğrenmişti? Nessim gerçekten bir şey biliyorsa, yüzde yüz ona söylemez miydi? Onun başına gelenlerle ilgili kesin olmayan bir ipucu bulduysa neden saklasın? Hiçbir oranlama yapamıyordu, ama o bilginin bir rehin olarak tutulduğu duygusu vardı içinde — bir şeye karşı rehindi ama neye? İyi hal ve gidişe mi?»

«Oysa bu son beceriksizliğiyle karısının kendisine beslediği son saygı kırıntısını da yok eden Nessim bambaşka bir sorunla karşı karşıyaydı. Justine'in iyileşebilmesi umudu çocuğun bulunmasına bağlıydı. Gerçeği öğrenme girişimlerinde bütün olanakların tükendiği bir sırada Naruz'un kendisine telefon edip 'Geçen gün Magzub'a rastladım, ağzından baklayı çıkardı. Çocuk ölmüş,' dediğini ona nasıl söyleyebilirdi? Kendi kendine bile söyleyemiyordu, öylesine acıydı.»

«Bu, aralarına büyük bir Çin duvarı gerdi, hiçbir biçimde birbirlerine yaklaşma olanakları kalmamıştı, hatta Justine onun kendisine zarar verebileceğinden korkmaya başladı. İşte sen bu noktada işe karıştın.»

Evet, ne yazık gene bu noktada işe karışıyorum, çünkü Justine'in Kavafi konferansıma gelişi, beni oradan alıp kibar Nessim'le tanışmaya sürükleyişi ve «bir balta gibi inerek» yaşamımı ikiye bölüşü aşağı yukarı o günlere rastlıyor. Beni kendi amacına alet ettiğini, bir boğa güreşçisi kırmızı pelerinini arkası sıra nasıl sürüklerse Nessim'in önüne sürüklediğini, bütün bunları kendisiyle yatma isteği bile duymadığı bir adamla buluşmalarını gizlemek için yaptığını bugün anlamamın ne kadar acı olduğunu anlatamam! Ama bunların hepsini daha önce bütün acılığı, bütün ayrıntılarıyla aktardım — bu tabloda olması gerektiğini düşündüğüm tutarlılığı sağlamak için hiçbir tadı, hiçbir kırıntıyı eksik bırakmamaya çalıştım. Gene de o tuhaf yüceltici ilişkiye Justine'in beni sokmuş

olmasından pişmanlık duymaya içim bir türlü el vermiyor; belki Justine onun gücünü hiç anlayamadı, ama ben çok şey öğrendim. Evet, Melissa'nın ölümü pahasına da olsa, o ilişki bana çok şey kazandırdı. Bu şeylere hiç çekinmeden bakabilmeliyiz. Çok merak ediyorum, acaba bütün bunlar bana ancak neden şimdi söyleniyor? Dostlarım baştan beri her şeyi biliyor olmalıydılar, oysa hiç kimse tek söz etmedi. Ama elbette doğrusu da bu; cambaz gergin ipin üstündeyken hiç kimsenin tek söz söylememesi, hiç kimsenin karışmaya kalkmaması, hiç kimsenin en küçük bir fısıltı bile çıkarmaması gerekir; herkes öylece oturur gösteriyi izler, ancak iş işten geçtikten sonra akıl veren çok olur. Ama, bir başka açıdan bakarsak, Justine'e benim gibi tutkuyla, gözü körcesine vurgun biri, hoşuna gitmeyecek böylesine doğruları acaba o zaman nasıl karşılardı? Beni yolumdan çevirebilirler miydi? Bundan kuşkuluyum.

Bu ilişkide, öyle sanıyorum, Justine bana — kollarına tebeşir tozu bulaşmış bu çekingen, okullu âşığa — sahip olduğu, içinde taşıdığı benliklerinden yalnızca birini vermişti!

İnsan haklılık kanıtlarını nerede aramalı? Galiba yalnızca olgularda, çünkü «aşk» denen bilmecenin özündeki doğruyu biraz daha iyi görebilmemi ancak onlar sağlayabilir. Aşk imgesinin denizdeki dalgalar gibi sonsuza dek uzanan bir zincir oluşturarak kıvrıla kıvrıla geri çekildiğini görüyorum; ya da benim ondan ürettiğim düşlerin, yanılmaların üstünde soğuk, ölü bir ay gibi yükselişini görüyorum, ama gerçek aynı kendisi gibi doğrunun öteki yüzünü, güzel ölü bir yıldızın arka yüzünü hep benden gizliyor. Benim ona olan «aşkım», Melissa'nın bana olan «aşkı», Nessim'in ona «aşkı», onun Pursewarden'a olan «aşkı» — aşk sözcüğünü nitelemek için pek çok sıfat olması gerekir çünkü aynı nitelikte iki aşk bulamazsınız; ama hepsinde anlatılması güç ortak bir nitelik var, ihanetin ortak bilinmezi. Ay gibi hepimizin birer yanı karanlık — bizi en çok sevmiş, bizi en çok gereksinmiş kişiye «aşksızlığın» yalancı yüzünü dönebiliriz: Justine nasıl benim aşkımı kullandıysa Nessim de Melissa'nınkini kullandı... «Bir sepet yengeç gibi» biri ötekinin sırtına tırmanarak.

Yarattığımız bunca aşk öyküsüne göre — Hermes'çilerin evliliği tanımlamakta kullandıkları kusursuzluk simgesi — çift sayılar arasında bulunması gereken, ama her zaman sayılar arasında yaşayan bu canavarın bir biyolojisinin olmaması çok tuhaf!

«Hayvanları koruyan, yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan şey nedir? Organik maddeye özgü belli bir ayrıcalık. Bir şey yaşam bulur bulmaz o şeye de sahip olur, yaşamın doğasında olan bir şeydir bu. Bütün doğal olgular gibi iki kutupludur — her zaman bir eksi, bir artı kutbu vardır. Eksi kutupta acı, artı kutupta cinsellik durur... Evcil hayvanları saymazsak, dıştan bir uyarı olmaksızın cinsel istek duyan ilk hayvanlar maymunlarla insanlardır... Bunun sonucu olarak bütün doğa yasalarının en önemlisi olan devirliliği insan soyu yitirmiştir. Cinsel duyuyu uyandırması gereken, belli sürelerde yinelenen organik koşul işlevini yitirmiş, soysuzlaşmış, sayrılık belirtisi durumuna gelmiştir.»[52] (Hayvanat bahçesinde maymunlara dalmış düşünen Pursewarden! Olağanüstü güzel ciltli şehvet kitaplarından oluşan koca bir kitaplığı olan Capodistria! Gizli bilimlerle uğraşan Balthazar! Sıra sıra sayılara, yüzdelere gömülmüş Nessim!)

Ya Melissa? Kuşkusuz hastaydı, hastalığı gerçekten de ciddiydi, bir anlamda onu ben öldürdüm ya da Justine öldürdü demek bana çok acı geliyor. Ne olursa olsun doğrudan doğruya benden kaynaklanan ıstırabının, bırakılmışlığının acısını hiç kimse anlayamaz. Bir gün Amaril'in bana geldiğini anımsıyorum, koca bir köpek gibi aşırı duygulanmış görünüyordu. Balthazar röntgen ve bakım için Melissa'yı ona göndermiş.

Amaril kendi yönünden özgün bir adamdı, ama biraz züppeceydi. Gümüş düello tabancaları, olağanüstü güzel çerçeveli kabartma kartvizitler, en son modanın bütün zarif çizgilerini taşıyan giysiler. Evi mumlarla doluydu, siyah kâğıt üstüne beyaz mürekkeple yazmayı yeğlerdi. Onun için dünyanın en güzel şeyi, zarif bir karısı, birinci sınıf bir tazısı, ya da bir çift yenilmez dövüş horozu olmaktır. Ama bu romantik meraklarına karşın, bir doktor olarak duyarlılığını yitirmemiş, hoş bir adamdır.

En göze çarpan yanı, kadınlara düşkünlüğüydü; onlar için giyinirdi. Bununla birlikte kadınlara ince, hatta çekingen davranırdı — hele böyle kadının bir yiyeceğe, yiyeceklerden de tabak dolusu koyun etine benzetildiği, kadınların kendilerinin, kötüye kullanılmaya teşne oldukları bir kentte.

Ama onları ülküselleştirir, kafasında onlarla ilgili masallar kurar, eksiksiz bir aşk, kadın tayfasından biriyle kusursuz bir anlaşma paylaşmayı düşlerdi. Oysa hepsi boşunaydı. Pombal'a ya da bana ağlaya sızlaya şunları anlatırdı: «Hiç anlayamıyorum. Sevgilim billurlaşmaya fırsat bulamadan

derin, yok edici bir *dostluğa* dönüşüyor. Bu tür bağlılıkları sizin gibi kadın avcıları anlayamaz. Ama bu oldu mu tutku pencereden pırr diye uçup gidiyor. Dostluk içimizi kemiriyor, bizi kötürümleştiriyor. Başka tür bir sevgi başlıyor. Nedir o? Bilmiyorum. Bir sevecenlik, bir *tendresse*, eriyen bir şey. *Fondante.*» Gözleri yaşarırdı. «Ben gerçekten bir kadının erkeği olacak adamım, kadınlar beni seviyor. Ama...» Yakışıklı başını sallar, sigarasının dumanını yukarı, tavana doğru üfleyerek, gülümseyerek, ama kendine acıma duymadan şöyle eklerdi: «Bütün kadınların sevgilisiyim, ama tek bir kadının sevgilisi olamadım, diyebilecek başka bir erkek yoktur. Beni gerçekten seven bir kadın. Aşk konusunda (cinsel anlamda söylemiyorum kuşkusuz) bir bakire kadar safım. Zavallı Amaril!»

Hepsi doğru. Tıpta uzmanlık dalını —kadın hastalıkları hekimliğini— seçmesinde kadınlara düşkünlüğü rol oynamıştı. Güneş nasıl çiçekleri kendine çekerse o da kadınları çekerdi. Onlara nasıl giyineceklerini, nasıl yürüyeceklerini öğretir, sürünecekleri kokuları seçer, rujlarının rengine karar verir. Dahası İskenderiye'de onun kolunda görünmekten gurur duymayacak tek bir kadın bulamazsınız; (asla istemez ama) *istese*, her kadın kocasını ya da sevgilisini onunla aldatmaktan mutlu olur. Ama... ama... Bir yerinden ip kopmuş, aradan bir halka eksilmiştir sanki. Duyduğu arzuları, yani bu kösnü kentinde gövdenin soluk kesici yaz arzularını tezgâhtar kızlar, kendinden düşük düzeydekiler arasında söndürür. Clea, «Amaril'i herkesinkine benzemeyen bir yazgının beklediği duygusuna kapılıyor insan. Sevgili Amaril!» derdi.

Evet. Evet. Ama ne? Kadınlara böylesine yürekten bağlı, böylesine sevecen, böylesine sabırlı bir adamı — bir romantiği — bekleyen yazgı neydi? Elinde şık eldivenleri, başında şapkasıyla onu Balthazar'ın arabasında Balthazar'la birlikte bir ameliyat için hastaneye giderken gördüğümde kendi kendime sorduğum sorular bunlar...

Bana Melissa'nın durumunu anlattıktan sonra yalnızca şunları ekledi: «Biraz olsun sevilse ona çok yararı olurdu.». Beni utanca boğan bir tümce. Kendisinin hiç istememesine karşın onu Filistin'de bir hastaneye göndermek için Justine'den o gece borç almıştım.

Birkaç dakika parkta durup Melissa'nın durumunu konuştuktan sonra birlikte eve yürüdük. Ay ışığında palmiyeler parıldıyor, ilkyaz rüzgârında deniz yanıp sönüyordu. Ciddi bir hastalık — olayların düzenine öylesine aykırıydı ki. Merdivenlerden yukarı çıkarken Amaril kollarımı tutup hafifçe

sıktı. «Yaşam güç,» dedi. Yatak odasına girdiğimizde Melissa'yı küçük solgun yüzü tavana çevrili, kendinden geçmiş yatarken bulduk, esrar ağızlığı yanındaki masanın üstündeydi. Amaril şapkasını çıkararak şöyle ekledi: «Hep böyle... sakın seni suçladığımı düşünme... hayır, seni kıskanıyorum, Justine... ama biz doktorlar ancak bilimin yapacağı bir şey kalmadığı zaman, hep böyle ölüm döşeğindeyken hasta bir kadına en son umutsuz reçeteyi yazar, 'Keşke biraz sevilseydi!' deriz.» İçini çekerek güzel başını salladı.

İnsanın kendisini haklı göstermesinin pek çok yolu vardır ama kağıt üstünde ne kadar mantık safsatası yaparsam yapayım, o Notlardaki bölümleri okuduktan sonra o günlerin anılarının yeniden başıma üşüşmesine, daha önce hiç ayırdına varmamış olabileceğim bir suçluluk duygusuyla beni kıvrandırmasına engel olamam! Melissa'nın kısa bir aşk serüveni yaşadığı Nessim'den olan çocuğunun yanında yürüyorum şu anda (buna «aşk» denir miydi, yoksa Nessim karısıyla ilgili bir şeyler öğrenmek için onu kullanmaya mı çalışıyordu? Belki bir gün bunu öğrenirim): Ne diyordum, bu ıssız kumsallarda çocuğun yanında bir suçlu gibi yürüyorum, ak kentin yaşamından artakalan bu kırıntıları zihnimde durmadan evirip çeviriyorum; pişmanlık duygum öylesine derin ki, çocukla konuşurken bile sesimin tonunda yansıyor. İnsan böyle bir planın anahtarını nerede aramalı?

Ama kuşkusuz suçluluk duyan yalnızca ben değildim: Pursewarden da duyuyor olmalıydı — yoksa Melissa'yla birlikte harcamam özel koşuluyla vasiyetnamesinde bana bıraktığı parayı başka nasıl açıklayabilirim? Hiç değilse bu soru çözüldü.

Hepimizin Melissa'ya verdiğimiz acıdan dolayı Clea'nın da suçluluk duyduğunu biliyorum — ama o bunu, deyim yerindeyse, Justine adına duyuyordu. Kendi sevgilisinin yok yere ikimize zarar vermesi onu çok üzdüğü için suçu kendisi üstleniyordu diyebilirim. Artık Melissa'nın dostu, savunucusu, akıl hocası olmuştu, ölünceye kadar da en yakın sır ortağı olarak kaldı. Kendini düşünmeyen, saf Clea, başka bir budala! Aşkta dürüstlük insana yarar sağlamaz. Melissa için şöyle demişti: «İnsanın kendi iyiliğini istemeyen güçlere böylesine bağımlı olması korkunç bir şey. Gerçeğin üstüne düşmüş bir leke gibi hep birinin düşüncesinde yaşaması...» Öyle sanıyorum ki o da Justine'i düşünüyordu, büyük evde uzun mumlar, unutulmuş ustaların yağlıboya tabloları arasındaki o kadını.

Melissa benim için ona şöyle demiş: «Onun gidişiyle *her şey* yok oldu.» Ölmek üzereyken söylemiş bunu. Ama başka birinin yaşamında böylesine büyük yer tutmaya hiç kimsenin hakkı yoktur, hiç kimsenin! Bir kış denizinin karşısında kendi kendimle yaptığım bu uzun tutkulu söyleşilerde hangi ham maddeyi işlediğimi şimdi görüyorsunuz. Clea bir kez daha, «Seni güçsüzlüğün için sevmişti — sende sevimli bulduğu buydu. Güçlü biri olsaydın bu denli çekingen bir sevgiyi ürkütebilirdin,» dedi. Balthazar'a duyduğum öfke ve kinin etkisiyle sonunda el yazmasının yapraklarını bir yumrukla kapatmadan önce beynimi kızgın demir gibi dağlayan Clea'nın son bir sözü daha: «Melissa bana, 'Clea,' dedi, 'sen benim dostumsun, ben öldükten sonra onu sevmeni istiyorum. Bu işi onunla yap, olur mu, ve beni düşün. Şu hayvansal aşk konusuna kulak asma. Bir dost başka bir dostun adına sevişemez mi? Onunla sevişmeni istiyorum, tıpkı eski kilise resimlerindeki gibi, Panagia'nın inip onu uyurken kutsamasını istermişçesine.'» Nasıl da Melissa'ca bir söz, nasıl da Yunan!

Pazar günleri yürüyerek Scobie'yi yoklamaya gittiğimizi anımsıyorum; Melissa'nın üstünde basma bir entari, başında hasır bir şapka olurdu, bütün bir günü o tozlu gazinodan uzakta geçireceğini düşündükçe gülümser, keyiflenirdi. Liman setinin gerisinde oynaşan pırıltılı dalgalara baka baka Grande Corniche'te yürürdük. Başlarına kırmızı saksılar giymiş kara derili arabacıların sürdüğü atlı arabaların — «aşk-taksi»lerinin — yanından geçerken adamlar bize, «Aşk-taksi bayım, bayan. Saati on kuruş. Çok sakin bir köşe biliyorum ...» diye seslenirlerdi. Melissa kıkır kıkır güler, sabah ışığında inci gibi parlayan minareleri, liman rüzgârına kapılan parlak renkli çocuk uçurtmalarını izleyerek yürürken başını öteki yana çevirirdi.

Scobie genellikle pazar günlerini yatakta geçirir, kışın hemen hemen her zaman soğuk almış numarası yapardı. Abdül'e «tarçın masajı» dediği şeyi (bunun ne olduğunu hiç öğrenemedim) yaptırdıktan sonra kaba çarşafların arasına uzanırdı; tören bu kadarla bitmez, bir tuğla ısıttırır, ayaklarına koydurturdu, başına da küçük, örgü bir takke giyerdi. Çok az okuyan biri olduğu için bildiği bütün ebediyatı, bir eski zaman kabilesi gibi, belleğinde taşır, yalnız başınayken saatlerce ezbere şiir söylerdi. Oldukça geniş bir balad dağarcığı vardı, eliyle tempo tutarak gümbür gümbür okurdu. «Bir zamanlar Tara Şatosundakı Arp Sesi» baladı güzel gözlerinden nasıl gerçek yaşlar getirirse «Arab'ın Atıyla Vedalaşması» baladı da

getirirdi; öte yandan daha az tanınmış olanlar arasında bir tanesi vardı, tam bir fırtına sertliğiyle okunduğu zaman onu yatağından odanın ortasına fırlatıyordu. O şiiri daha yakından incelemek için bir keresinde bana yazmasını istedim, yazıp verdi:

«O'Neil kuşatmasında kapana kısmış
Üç yüz Saksondan çok canlar gidebilirdi
Toledo'sunu ileri sürüp Bagnal ant içmeseydi
Asker kılıcı üstüne kurtarmaya Portmore'u.

Yaban ellerde çok savaşmış kıdemli birlikleri,
Bronz gibiydi yüzleri, mağrur adımları,
Hiç durmadan ilerlediler; Ah! Ne tüyler ürperticiydi
Beal-an-atha — Buidh üzerinde dolaşan o fırtına bulutları!

Owen A'boo ülkesi! Atıldı Irlandalı'lar ileri.
Bir yaylım ateş düşmandan — doğrandı bütün topçuları.
Çıplak göğüslerin önünden uçtu çelik zırhlar,
Ne miğfer para etti ne çelik yelekler, düştü kimisi can çekişerek kimisi cansız yere.

Giyecek verildi İrlandah'lara para, nişan, bol yiyecek,
Silah, ot, saman — ganimetler. Beyaz has ekmekleri çiğnediler, esmer sırt etini dişlediler.
Faliluyah! O gün nasıl da ziyafete kondu yerliler!

Ne yazık, bu şürle ilgili bana hiçbir bilgi veremiyordu; yalnızca önemli günlerde ortaya çıkarılan değerli bir gümüş eşya gibi yarım yüzyıldır orada, belleğinde duruyordu. Benim değerli bulduğum daha böyle birkaç gömü arasında şöyle biten (her zaman büyük bir heyecanla ezbere okuduğu) bir şey vardı:

«Dünyanın bütün topu tüfeği toplansın gelsin
Biçeriz hepsini.
Siz Jochua Scobie'ye bırakın bu biçme işini!»

Melissa onu çok sever, sözlerini, yapmacıklı davranışlarını ilginç tuhaflıklar olarak görürdü. O da Melissa'yı severdi — bence bunun tek nedeni Melissa'nın kendisini «Binbaşı Scobie» diyerek bütün rütbesi ve adıyla çağırmasıydı. Böylece onun karşısında kendini «yüksek görevli» sıfatıyla önemli bir kişi olarak duyumsamak çok hoşuna gidiyordu.

Ama bir gün onu neredeyse ağlamak üzere bulduğumuzu anımsıyorum. Ben önce o keskin şiirlerden birini («Biz Yedi Kişiyiz» en beğendikleri arasındaydı) ezbere okuyarak kendi kendini duygulandırmış olduğunu düşündüm; ama hayır. Çok gülünç bir biçimde göz kırparak,

— Abdül'le kavga ettim — ilk kez oluyor bu. Hem de neden biliyor musun, dostum, sünnetçilik yapmak istediği için, dedi.

Bunda anlaşılmayacak bir şey yoktu; yalnızca saç-sakal tıraşı yapan bir berber olarak kalmaktansa, Abdül gibi birinin berber-cerrah olmaya kalkışması çok doğaldı; doktora yapmak gibi bir şey. Ama öte yandan Scobie'nin sünnetten nasıl nefret ettiğini de biliyordum kuşkusuz. Öfkeyle sözünü sürdürdü:

— Gitmiş koca bir kavonoz pis sülük almış. *Sülük!* Damar açmaya başladı, damar. Ona dedim, 'Bak oğlum,' dedim, 'eğer bütün zamanını gencecik oğlanların pipisine tanesi bir kuruşa tire çekesin diye sana iş kuracağımı düşünüyorsan aldanıyorsun,' dedim.

Soluk almak için durdu, bu gelişmeden çok etkilendiği belliydi.

— Ama Skipper, diye karşı çıktım. «Onun berber-cerrah olmak istemesi çok doğal. Üstelik sünnet artık her yerde yapılıyor, hatta İngiltere'de bile.»

Sünnet işi Mısırlılar için öylesine alışılmış bir şeydi ki onun bu düşünceye bu kadar bozulmuş görünmesini anlayamadım. Somurttu, başını öne eğdi, takma dişlerini gıcırdattı. «Hayır,» diye diretiyordu, «İzin vermeyeceğim.» Sonra birden başını kaldırıp şöyle ekledi:

— Biliyor musun? Mahmud Enayet Allah'ın yanında çalışacak — o kocamış kasabın!

Onun kaygısını anlayamadım; bütün bayram şenliklerinde, *mulid*'lerde mutlaka bir sünnet kulübesi bulunurdu. Dişçi koltuğuna yatırılmış genç oğlanları ellerinde çakılarıyla sünnet eden berber-cerrahları gösteren, ulusal renkli bayraklarla donanmış büyük afişler yan gösterilerin tuhaf da olsa doğal bir parçasıydı. Bu loncanın en kıdemlisi Mahmud'du; her zaman iki dirhem bir çekirdek giyinen, başındaki kırmızı fesi de olmasa

bir Fransız kasaba doktorunu andıran iri, oval bir adamdı. Gümbür gümbür öten sesiyle eski Arapça bir konuşma yapar, sünnet harcamalarını karşılamayacak kadar yoksul müminleri parasız sünnet olmaya çağırırdı. Bunun üzerine istekli ana-babaların iteklemesiyle birkaç aday öne çıkar çıkmaz yüzleri boyalı acayip kılıklı iki palyaço çocukları eğlendirmek, oyalamak amacıyla ortaya fırlar, böylece onları kandırır, Scobie'nin deyimiyle, «tirelenecekleri» ölümcül koltuğa sürüklerlerdi, onlar daha ne olduğunu anlayamadan çığlıklarını kalabalığın gürültüsü boğardı.

Abdül'ün, deyim yerindeyse, bu tire-çekme ustasından öğrenebileceği her şeyi öğrenmek istemesinin ne zararı vardı anlayamıyordum. Ama Scobi şunları söylediği zaman iş anlaşıldı:

— Benim derdim oğlanlar değil — oğlanlara ne yaparlarsa yapsınlar. Benim derdim kızlar, azizim. O zavallı yaratıkların bir taraflarının kesilmesi düşüncesi beni çileden çıkarıyor. Ben İngiliz'im, azizim, duygularımı anlarsın. BÖYLE BİR ŞEYE RAZI OLAMAM.

Kendi sesinin şiddetinden yorgun düşerek arkasındaki yastığa dayandıktan sonra sözünü şöyle sürdürdü:

— Sonra Abdül'e açık açık söyledim de, 'Bak,' dedim, 'bir kıza dokunduğunu duyayım, seni yakalatıp içeri tıktırırım — görürsün sen,' dedim ama içim parçalanarak söyledim bunları, birader, çünkü hepsi öylesine iyi dostum ki. Zavallı marsık bir türlü anlayamıyor. Delirdiğimi falan sanıyor!

İki kez derin derin içini çekti.

— Budgie dışında şimdiye kadar onlardan daha iyi dostum olmadı, hiç abartmıyorum, mirim. Gerçekten de öyle. Şimdi çok şaşırıyorlar. Bir İngiliz'in duygularını anlayamıyorlar. Resmi sıfatımdan yararlanmak da hiç hoşuma gitmiyor.

Bütün bunların ne anlama geldiğini merak ediyordum. Şöyle ekledi:

— Daha geçen hafta Abdel Latif'i içeri tıktık, hapse, altı ay kodeste yatacak, mikroplu ustura kullandığı için. Frengi saçıyormuş, mirim. Dostum olmasına karşın bunu yapmak zorunda kaldım. N'aparsın görev. Onu kaç kez uyardım, şu usturanı ilaçlı suyla temizle diye. Ama dinleyen kim. Burada dezenfekte bilgisi yok gibi bir şey. Biliyor musun, tıraş için kullandıkları kan durdurucuyu sünnette de kullanıyorlar. Eskiden kara barut tozuyla limon suyu karışımı kullanılırmış, ona göre bu daha çağdaş sayılıyor. Üff! Dezenfekte etmenin ne demek olduğundan hiç haberleri yok.

Nasıl oluyor da bu şeylerden ölmüyorlar şaşıyorum valla, hiç anlamıyorum. Ama biz Abdel Latif'i içeri tıkınca hepsinin ödü koptu, Abdül dersen bana gücenik. Ben onu uyardıkça yüzüme bakışı hala gözümün önünde. Sözlerimi tartarmış gibi.

Ama yanında bir dostu varsa yaşlı adam hemen neşelenir, bütün kuruntularını unuturdu. Çoğa kalmadan Toby Mannering'in yaşam öyküsünü anlatmaya başladı gene.

— Beni Kutsal Kitaba ısındıran o oldu, mirim. Dün Kitabı şöyle bir karıştırıyordum, sünnetle ilgili pek çok şey buldum. Biliyor musun, tıpkı bizim pul biriktirdiğimiz gibi eski Amalkitler de sünnet derisi biriktirirlermş. Çok acayip değil mi?

Kurbağa vıraklaması gibi ani bir kahkaha çıkardı.

— Sünnet derisi ya! Bu işin tacirleri vardı belki de, cins cins ayırıp paketliyorlardı, basbayağı bir ticaret ha? Belki deliklileri daha çok para ediyordu!

Tam o sırada Melissa içeri girince yüzü ciddileşti. Kendi yaptığı şakadan hâlâ omuzları sarsılıyordu.

— Ah evet, dedi, bu gece Budgie'ye mektup yazıp bütün haberleri vereyim.

Budgie en eski dostuydu.

— Horsham'da oturuyor. Onlardan bir sürü biriktirmiş, bizim Budgie, biriktirmiş. FRZS'ymiş kendisi, bu ne demek bilmiyorum, ama mektup kâğıdının başlığında böyle yazıyor. Charles Donahue Budgeon FRZS. Ona her hafta yazıyorum. Hiç sektirmedim. Şimdiye kadar hep yazdım, bundan sonra da yazacağım. Sadakat, ben işte böyle böyleyimdir. Hiçbir dostumdan vazgeçmem.

Ölümünden sonra odasında bulunan yarım kalmış mektup galiba Budgie'yeydi.

«*Sevgili Mirim, geçen mektubumdan bu yana sanki herkes bana karşı cephe almış gibi görünüyor. Ben*»

Scobie ile Melissa! O pazar günlerinin altın renkli ışığı içinde yaşamayı sürdürüyorlar; yaşamlarımızı gözyaşlarıyla ya da kahkahalarla zenginleştiren kişilere belleğimizin kazandırdığı canlı renkleri halâ pırıl pırıl duruyor, ama onlar bize neler kazandırdıklarından habersizler. Asıl korkuncu nedir bilir misiniz, Justine'in benim içimde tutuşturduğu zorlayıcı tutku «gerçek» olsaydı da ancak bu kadar değerli olabilirdi. Melissa'nın

bana ne verdiği sorusunu henüz çözmüş değilim — İskenderiye kıyı şeridinin bu solgun, kimsesiz çocuğu gerçekten de bana ne vermişti? Justine'le ilişkisi Clea'yı zenginleştirmiş miydi, yoksullaştırmış mıydı? Zenginleştirmişti diyebilirim, hem de ölçülemeyecek kadar. Öyleyse sizi besleyen şeyler yalnızca yapıntı, yalnızca yalan mıydı? O dik, dilbilgisi uzmanı yazısıyla Balthazar'ın bir yere şöyle bir not aldığını anımsıyorum: «Kendi yeğlediğimiz yapıntılarla yaşıyoruz.» Sonra bir de şu: «Her şey herkes için doğrudur...» Acaba Pursewarden bu sözleri kendisinin kadınlarla, erkeklerle olan deneyimlerinden mi yoksa bizimle, bizim davranışlarımızla, davranışlarımızın sonuçlarıyla ilgili gözlemlerinden mi çıkarmıştı? Bilmiyorum. Bir romanında sanatçının yaşamdaki rolünden sözettiği bölüm geliyor usuma. Şunun gibi bir şey: «İnsanın kendi doğasındaki bütün uyuşmazlıkların, belaların ayırdında olan sanatçı, dostlarını uyaracak, onlara tehlikeyi gösterecek, iş işten geçmeden haber verecek hiçbir şey yapamaz. Yapmasının hiçbir yararı da olmaz. Çünkü onlar kendi mutsuzluklarını kendileri bile bile hazırlarlar. Sanatçı onlardan yalnızca şunu yapmalarını isteyebilir. 'İyi düşünün ve ağlayın.'»

O köhne otel odasında onu ansızın canına kıymaya götüren şey — hepimizin bol bol suçladığımız dış dünyada değil — kendi içimizde, insanlık durumunda yatan kaçınılmaz trajedinin bilinci miydi? Ben öyle olduğunu düşünmek istiyorum, ama belki de öteki insanları harcamak pahasına sanatçıyı gereğinden çok vurgulamış olmak yanlışına düşüyorum. Balthazar şöyle yazıyor: «Onun intiharı benim için açıklanması olanaksız, çok tuhaf bir şey. Türlü baskılar, gerginlikler içinde yaşıyor olabilirdi, ama gene de, bu işi benim aklım almıyor. Ancak sanırım birbirimizin kişiliklerinin sığ sularında dolaşıyoruz, aşağıda, derinlerde nelerin yattığını göremiyoruz. Ne olursa olsun, bu onun kişiliğine şaşılacak kadar aykırıydı diyeceğim. Sanatçıların en büyük derdi olduğunu sandığım sanat konusunda gerçekten de çok rahattı, sanatı 'son derece önemsiz' — tam ona göre bir söz — görmeye başlamış biriydi. Bunu kesinlikle biliyorum, çünkü bir keresinde bir zarfın arkasma 'Yazmanın amacı nedir?' sorusunun yanıtını yazmıştı: 'İnsan sanatın ötesine geçebilecek bir kişilik geliştirmek için yazar.'»

«İnsan ruhunun bileşimi konusunda tuhaf düşünceleri vardı. Örneğin, 'Bence insan ruhu bir gökkuşağı kadar özdekten yoksundur — ancak dikkatler onun üstüne toplandığı zaman tanınabilir durumlarda, özel

niteliklerde billurlaşır. Kuşkusuz en doğru dikkat biçimi sevgidir. Böylece, maddeyi bir enerji biçimi olarak gören fizik bilgini için «madde» ne kadar aldanmaysa, bir gizemci için «insanlar» da o kadar aldanmadır.' der.»

«Benim sihire, daha doğrusu toplantılarına senin de katıldığın Kabala'ya duyduğum ilgiyi küçümsemekten asla geri durmamıştı. Bu konuda söylediği şuydu: 'Dolaysız kavranabilecek bir şeydir doğru — düşünsel kavramlar merdiveninden tırmanılamaz oraya.'»

«En küstahlaştığı zaman en ciddi şeyleri söylediği kanısını bir türlü bırakamıyorum. İngiliz şiirinin en güzel dizelerini Coventry Patmore'un yazdığını Keats'e söylerken duymuştum. Şu dizelermiş:

Doğru yücedir ve kazanacaktır bir gün
Kazanması hiç kimseyi ilgilendirmediği zaman

«Bunu söyledikten sonra şunları ekledi: 'Asıl güzellik nerede biliyor musun, Patmore bunları yazdığında anlamını bilmiyordu. *Sich lassen!* Keats'in kafasının nasıl karmakarışık olduğunu düşünebiliyorsun değil mi. Stendhal'in gizemli bir sözünü de hayranlıkla yinelemişti: 'Gülümseme dış derinin üstünde beliren bir şeydir.'»

«Bütün bunlara bakarak şakanın altında ciddi bir kişinin bulunduğunu mu kabul edeceğiz? Yanıtını sana bırakıyorum — senin kaygın daha dolaysız bir kaygı.»

«Biz onu tanıdığımızda bilim dışında hemen hemen hiçbir şey okumuyordu. Nedense Justine bundan çok rahatsız olmuştu, bu tür uğraşlarla zaman yitirdiği için onu suçluyordu. Pursewarden soyut resmin, atonal müziğin, edebiyatta biçim eksikliğinin (ya da hiç değilse çevrimsel biçimlerin) Görecelik önermesiyle doğrudan doğruya ilişkili olduğunu söyleyerek kendini savunuyordu. Ancak o kavrandıktan sonra ötekiler anlaşılabilirdi. Şöyle söylüyordu: 'Uzayla Zamanın evliliği, işte çağımızın en görkemli kavuşma öyküsü bu. Eski Yunanda Eros ile Psykhe'nin birleşmesi bize nasıl şiirsel geliyorsa, bu da torunlarımızın torunlarına öyle şiirsel gelecek. Biliyorsun Eros ile Psykhe Yunanlar için bir olguydu, kavram değil. Çözümsel düşünmenin tam karşıtı örneksemeli düşünme! Ama çağın asıl şiirselliği, en üretken şiiri, *n* ile başlayıp *n* ile biten gizemde.'»

«— Bu söylediklerinde ciddi misin?»

«— Haydi canım.»

«Justine karşı çıkardı: ‘O hınzırın başvurmayacağı hiçbir numara yoktur, kitaplarında bile.’ Bunu söylerken birinci ciltteki nedense bomboş bırakılmış bir sayfaya gönderme yapan o ünlü yıldız işaretini düşündüğünü biliyordum. Pek çok kişi bunu bir baskı yanlışı sanmıştı. Ama Pursewarden bunu bile bile kendisinin yaptığını söyledi. ‘Okuru boş bir sayfaya gönderiyorum, amacım onu kendi öz kaynaklarına döndürmek — eninde sonunda her okurun gideceği yer zaten orasıdır!’»

«Davranışlarımızın usa yatkınlığından sözediyorsun — bize karşı bir haksızlık bu, çünkü biz hepimiz yaşayan insanlarız, yaşayan insanlar olarak da okurun değilse bile, Tanrı’nın askıda bekleyen yargısına sığınmaya hakkımız var. Ha, tam bunları düşünmüşken dur sana Justine’in kahkahasının öyküsünü anlatayım! O kahkahayı sen kendin hiç duymamışsındır, bunu kabul et, bir kez bile; yani o iğneleyici, kırgın olmayan kahkahasını. Ama Pursewarden duydu — Saharra’daki mezarlarda! *Sham el Nessim*’den iki gün sonra, ay aydınlığında. Geziye çıkmış büyük bir kalabalıkla birlikte oradaydılar. Onların arasına karışıp iki fesatçı gibi biraz konuşabildiler. Pursewarden oteldeki odasına Justine’in gizli ziyaretlerini yasakladıktan sonra oluyordu bu O yüzden biriktirilmiş birkaç sözü birbirlerine gizlice söylemekten yasak bir haz duydular; işte bu akşam bir rastlantı sonucu yalnız kalmışlardı, çok özelleştirilmiş bir ölüm anlayışının dev, ezici anıtları olan mezarlardan birinde birlikteydiler.»

«Justine çoraplarını çıkarmıştı, ayakkabılarının içi kum doluydu. O kumları silkelerken Pursewarden kibrit çaka çaka çevreye bakıyor, havayı kokluyordu. Justine, son günlerde Nessim’in kayıp çocukla ilgili kendisine söylemek istemediği bir şey öğrendiği kuşkusu yüzünden bütün rahatının kaçtığını fısıldadı. Dalgın dalgın dinleyen Pursewarden kibritten yanan parmaklarını birdenbire çekerek şöyle dedi: «‘Dinle Justine, ne diyeceğim biliyor musun? Geçen hafta keyif için *Moeurs*’ü bir kez daha okudum. Aklıma ne geldi bak: Hani senin şu sözde çocukken ırzına geçilmesi öyküsü var ya, bütün o Freud öyküleri falan filan, onlar doğruysa — doğru mu bilmiyorum? Bunların hepsini kolayca anlatabilirdin. Ama sen o gözü kara bantlı aşağılık herifin adını biliyordun, en başta Arnauti olmak üzere ruhbilim meraklısı o budalalara adını vermeye yanaşmadın. Kendince haklı bir nedenin olsa gerekir. Neydi? Bunu çözemiyorum. Kimseye

söylemeyeceğime söz veriyorum. Yoksa hepsi yalan mıydı?' Justine 'Hayır' anlamında başını salladı.»

«İkisi birlikte yürüyerek süt beyazı ayışığına çıktılar. Justine susmuş düşünüyordu. Sonra ağır ağır söze başladı: 'Onların sandığı gibi utangaçlıktan ya da iyileşmek istemediğimden değil —kitapta da öyle gösteriliyordu— asıl sorun onun aramızdan biri olması, bizim, senin, hepimizin bir dostu olmasıydı.' Pursewarden sorarcasına baktı. 'Gözü kara bantlı adam mı?' dedi. Justine başıyla onayladı. Birer sigara yakıp ötekileri beklemek üzere kumlara oturdular. Ona açtığı bütün gizlerinin kesinlikle güvenlikte olduğunu du-yumsadığı için yavaşça, 'Da Capo' dedi. Uzun bir sessizlik oldu. 'Olur şey değil! Bizim şu Porn ha!' (Bu 'Porn' takma adını 'Pornocu' — müstehcen meraklısı — sözcüğünden türetmişti.) Daha sonra yumuşak, kararsız bir sesle sözünü sürdürdü: 'Birden bütün her şeyi yeniden okumak istedim şimdi, biliyor musun, her şey doğruysa, yani bütün o zırıltıları kendini ruhçözümleyiciler kalabalığına ilginç göstermek için uydurmadıysan, her şey doğruysa, ben senin yerinde olsam — şey yapardım... o lanet herifle yeniden yatmaya çalışır, o imgeyi bu yolla alaşağı etmeyi denerdim. Birden usuma bu geldi.'»

«Ruhbilimden hiç anlamadığı nasıl da belli oluyor. Gerçekten de bundan daha felaket bir şey önerilemezdi. Ama o anda Justine gülmeye başlayınca çok şaşırdı — ondan böylesine içten, böylesine hoş bir kahkaha hiç duymamıştı. 'Denedim,' dedi. Neredeyse konuşamayacak kadar çok gülüyordu. 'Denedim. Bunun bana nelere malolduğunu bilemezsin. Kapısının zilini çalacak cesareti toplamaya çalışarak karanlık sokakta, evinin çevresinde az mı dolandım! Evet, aynı şey benim de usuma geldi. Umutsuzdum. Nasıl karşılayacağını bilemiyordum. Yıllardır dosttuk — kuşkusuz o olaya hiç değinmemiştik. Bir kez olsun *Moeurs'*den sözetmedi, biliyor musun, okuduğunu hiç sanmıyorum. Belki de o olayı yok saymayı, üstüne kibarca sünger çekmeyi yeğliyor diye düşünmüştüm.'»

«Yeniden gülmeye başladı, gövdesi öylesine sarsılıyordu ki, Pursewarden telâşla kolundan tuttu, öyküyü yarıda kesmesini istemiyordu. Justine ondan mendilini ödünç alıp gözlerini sildikten sonra konuşmasını sürdürdü: 'Sonunda içeri girdim: Orada, o ünlü kitaplığındaydı! Ben yaprak gibi titriyor, söze nereden başlayacağımı bilemiyordum, anlıyor musun, acıklı bir şeyler mi söyleseydim, yoksa heyecanlı mı? Dişçiye gitmiş gibiydim. Gerçekten de öyle gülünçtü ki, Pursewarden. Sonunda «Sevgili

Da Capo, değerli dostum.» dedim, «uzun bir süredir yaşamımı cehenneme çevirdin, beni bu cehennemden kurtarman için sana geldim. Çocukluğumdaki kötü bir olayın anısından beni kurtarman için. Benimle yatacaksın!» Da Capo'nun yüzünü görmeliydin. Neye uğradığını şaşırarak kekelemeye başladı: *«Mais voyons, Justine, je suis un ami de Nessim!»*[53] gibi bir şeyler söyledi. Bana bir viski doldurdu, bir aspirin uzattı — aklımı kaçırmış gibiydim hiç kuşkusuz. Titreyen elleriyle bana bir iskemle uzattı, «Otur,» dedi, kendisi de ürkek ürkek karşıma oturdu. Yüzünde gülünç bir korku okunuyordu, sanki elma çalarken yakalanmış bir çocuk gibi.' Justine gülmekten acıyan böğrünü eliyle tutuyordu, Pursewarden da onun neşesinden etkilenmiş, elinde olmadan gülmeye başlamıştı. 'Zavallı Da Capo, sokaktaki herhangi bir Arap çocuğuyken benim ırzıma geçmiş olduğunu duyunca nasıl şaşırdı, nasıl telâşlandı bilsen. Bu kadar şaşıran birine hiç rastlamadım. Böyle bir olayı hiç anımsamadığı belliydi, başından sonuna her şeyi yadsıdı. Hatta iyice öfkelenmiş, karşı çıkmaya başlamıştı. Yüzünü görmeni isterdim! Kendini haklı çıkarmaya çalışırken ağzından ne kaçırdı biliyor musun? Akıl almaz bir şey, «Il *y a quinze ans que je n'ai pas fait ça!»*[54]' Bunu söyledikten sonra kendini Pursewarden'ın kucağına yüzükoyun atmış, sarsıla sarsıla gülerek bir süre öyle kalmıştı. Sonra bir kez daha gözlerini kurulamak üzere başını kaldırdı. 'Viskimi bitirdikten sonra gitmeye davrandığımda çok rahatlamıştı; tam kapıdan çıkarken arkamdan şöyle seslendiğini duydum «Unutmayın, çarşamba günü ikiniz bana yemeğe geliyorsunuz. Sekiz, sekiz buçuk arası, beyaz kravatla.» Son birkaç yıldır, bu âdet olmuştu. Eve döndüğümde sersem gibiydim, yarım şişe cin içtim. Biliyor musun, o gece yatakta ne düşündüm — belki de sen şimdi çok saçma bulacaksın; beni bunca yıldır üzmüş, ruh sağlığımı bozmuş, bir sürü insanı incitmeme neden olmuş bir olayı unutan Da Capo'yla ilgili bir şey: Kendi kendime «Belki de,» dedim, «bizi bu dünyanın eline bırakan Tanrı da bize yaptığı haksızlıkları böyle unutuyordur.» Gülümseyerek başını geriye attıktan sonra ayağa kalktı.

«Gözlerinde hayranlık yaşlarıyla Pursewarden'ın kendisine baktığını gördü. Birden kendisini kucaklamış, belki de ilk kez bu kadar tutkuyla öpmüştü. Bana bunları anlatırken tuhaf bir gururla şunları ekledi: 'Biliyor musun, Balthazar, o her türlü aşk öpücüğünden daha iyiydi, gerçek bir ödül, bir kutlamaydı. O zaman anladım ki başka bir durumda onu kendime aşık

edebilirdim, o şey bende vardı — belki de herkesçe bilinen kişiliğimdeki kusurlar yüzünden bana tutulabilirdi.'»

«Daha sonra gezi kalabalığı konuşa konuşa mezarların oraya geldi... sonra ne oldu bilmiyorum. Belki de oradan Nil'e gidip, sonunda geziyi bir gece kulübünde noktalamışlardı. Bütün bu olayları senin için buraya çırpıştırmakla ne yaptığımı sanıyorum ben Allahaşkına? Divanelik! Bir insan olarak bilmemeyi, bir sanatçı olarak gözardı etmeyi yeğleyeceğin şeyleri sana anlattığım için benden yalnızca nefret edeceksin... Bu inatçı, önemsiz, elimizden kaçmış olayları, insansal varoluşumuzun bu gizlice değiştirilmiş çocuklarını bir anahtar gibi kullanabilirsin — ya da istiridyeyi açacak bir bıçak gibi: İçinde bir inci bulur muyuz acaba? Kim bilir? Ama onlar bir yerlerde kendiliklerinden vardırlar, bir doğrunun '*ağzımızdan kaçıveren*' kırıntıları olarak. İnsan doğruyu bilerek söylemez! Her zaman ağzından kaçırır — tıpkı bütün oyunun gizini ele veren bir daktilo yanlışı gibi. Beni anlıyor musun, üstadım? Ama henüz anlatacaklarım bitmedi. Bu kâğıtları sana verme cesaretini asla gösteremeyeceğimi anlıyorum. Öyküyü kendim için tamamlayacağım.»

«Bütün bunlardan sonra şu Pursewarden alçağı gidip canına kıydığı zaman Justine'in kederinin büyüklüğünü şimdi daha iyi ölçebilirsin. Bu işe canım sıkılırken bile gülümsediğimi görüyorum, çünkü onun ölümüne henüz inanmış değilim. Justine de benim gibi, bu olayı hiç beklenmeyen, anlaşılması güç bir şey olarak görüyordu; ama zavallıcık onun yaşıyor olduğu düşüncesini korumaya çalışan bir aldatmacayı yaşıyordu. Artık benden başka güvenecek kimsesi kalmamıştı; sense büyük bir tehlike içindeydin, seni sevmediyse bile, Tanrı bilir, nefret etmemişti. Nasıl kaçıp gideceğini düşünmekten başka yapacak şeyi kalmamıştı. Bir «Tuzak»la karşı karşıyaydı! Bu acı doğrulardan insan bir şeyler öğrenir mi? Bu kâğıtları denize at gitsin, üstadım, artık okuma. Ama bak unuttum. Bunları sana göstermeyeceğim, öyle değil mi? 'Önemli yanını sergilemek için gerçeği yeniden üreten' bir sanatın uydurmalarıyla seni başbaşa bırakacağım. Örneğin Justine, saplantıları yüzünden o sıralar ruhsal dengesi herkese — kendisine bile — bozulmuş gibi görünen Nessim'e hangi önemli yanını dönebilirdi? Nessim'in o zamanki daha ciddi uğraşlarıyla ilgili pek çok şey yazabilirim, çünkü bu arada onun çevirdiği birtakım işler, siyasal ilişkileri konusunda pek çok şey öğrendim. Onun birdenbire değişmesini, eğlenceye düşmesini — senin de çok güzel anlattığın gibi evinin insanlarla

dolup taşmasını, ziyafetleri, baloları falan — açıklayıcı şeyler. Ama şimdi... sansür sorunu beni düşündürüyor, çünkü bunları sana gönderirsem, sen de bütün bu aşağılık kağıt tomarını denize atarsan — pekâlâ atabilirsin — bakarsın deniz onları geriye, doğruca polisin kucağına taşır. En iyisi susmak. Ben sana yalnızca ihtiyatlı görünen şeyleri yazayım. Belki ileride geri kalanını da anlatırım.»

«Pursewarden öldüğünde yüzü bana Melissa'nm yüzünü anımsatmıştı, ikisi de sanki biraz önce çok hoşlarına giden gizli bir şaka yapmış, dudaklarının kıyısındaki gülümseme solmadan uyuyakalmış gibiydiler. Kısa bir süre önce Justine'e şöyle demiş: 'Bir tek şeyden utanıyorum, çünkü sanatçı olmanın ilk buyruğunu çiğnedim, yani, yarat ve aç kal. Biliyor musun, hiç aç kalmadım. Birtakım ufak tefek işler yaparak hep gemimi yüzdürdüm; en az senin kadar, belki de daha çok zararlı oldum.'»

«O gece ben otel odasına vardığımda Nessim Pursewarden'ın cesediyle birlikte oradaydı, hiç telaşsız, sakin bir görünüşü vardı, ama sanki bir patlamadan sağır olmuş gibiydi. Tepedeki yazlık konuttan Mountolive'i telefonla aradı. Belki de gerçekliğin etkisi onu taşlaştırmıştı? O ürkütücü dönemini yaşadığı bir sıraydı (düşlerini not etmiş, onların bir bölümünü sen de kitabında kullanmışsın). Leyla'nın on beş yıl önceki düşlerinin tıpkısı olması çok tuhaf. (Kocasının ölümünden sonra çok kötü bir dönem geçirmişti, Nessim'in ricası üzerine ona ben baktım.) İşte gene Nessim'i yargılarken de öyle yapıyorsun, öznelerinin kendileri için — kendi davranışları, davranışlarının anlamları konusunda — anlattıkları şeylere çok güveniyorsun. İyi bir doktor olamazsın. Hastalıkları bulgulamak doktorun işidir çünkü hastalar *her zaman* yalan söylerler. Yalan söylemeden edemedikleri için değil, hastalığın savunma düzeneğinin bir parçası olduğu için söylerler — senin kitabında gerçekliğin eline geçmek istemeyen düş de bir savunma düzeneği değil mi? Belki de yanılıyorum, ha ne dersin? Hiç kimse için haksız yargılarda bulunmak ya da senin özel alanına burnumu sokmak istemem. Bu notlar bana senin dostluğunu yitirtecek mi yoksa? Umarım böyle olmaz, ama korkuyorum.»

«Ne diyordum? Evet, Pursewarden'ın öldüğü zamanki yüzü! O eski küstahlığı, şeytansılığı öylece duruyordu. Sanki rol yapıyormuş gibiydi — gerçekten de bana öylesine canlı geliyor ki, hala rol yaptığını düşünüyorum.

«Haberi Justine'den duydum. Nessim arabayla onu bana göndermiş, bir de not yazmış, ama notu Justine'in okumasına izin vermedim. Böyle bir tasarıyı ya da olayı Nessim'in hepimizden önce öğrendiği açıkça anlaşılıyordu — belki de Pursewarden kendisi telefon etmişti. Her neyse, intihar durumlarına alışık olduğum için —Nimrod'un gece kolcuları beni sık sık böyle işler için çağırırlardı— tedbirli davrandım. Uyku ilacı ya da yavaş etkileyen bir şey almış olabileceğini düşünerek yanıma ilaçtan başka mide yıkama aletini de aldım. Hastanede gözünü açtığı zaman, dostumun yüzünün alacağı ifadeyi düşündükçe gülümsediğimi gizlememeliyim. Ama galiba onun gururunu, eksiksizlik isteğini yanlış değerlendirmişim, çünkü oraya vardığımda tam anlamıyla ölüydü.»

«Onun çok sevdiği kasvetli otelin merdivenlerini Justine önüm sıra koşarak çıktı (Akbaba Tepesi Oteli adını takan oydu — galiba dışarıda akbabalar gibi kanat çırpan orospu tayfası yüzünden).»

«Nessim odanın kapısını kilitlemişti — kapıyı çalmak zorunda kaldık, tuhaf bir tedirginlikle bizi içeriye aldı, ya da bana öyle geldi. Her taraf nasıl darmadığınıktı bilemezsin. Çekmecelerin içleri boşaltılmış, giyecekler, el yazmaları, tablolar ortalığa saçılmıştı; burnu kayıtsızca havaya dikili Pursewarden köşedeki yatağında yatıyordu. Ben tenkiye aletimi çıkarmaya davrandım —güç anlarda yöntem çok önemlidir— oysa Justine hiç duraksamadan yatağın yanında duran cin şişesine gitmiş, koca bir yudum almıştı. Zehirin o şişede olabileceğini biliyordum, ama hiçbir şey söylemedim — böyle zamanlarda fazla bir şey söylenemez. İnsan bir kez buhran durumuna geldi mi, işi böyle şansa bırakmak zorundadır. İskenderiye'de bugüne değin pek çok yaşam kurtarmış olan (hem de insanın üstüne oturmamış bir giysi gibi üstünden dökülen, sürmesi olanaksız yaşamlar kurtarmış olan) tenkiye aletimi çantamdan çıkardım, hortumunu açtım. Üçüncü sınıf bir doktora yakışacak biçimde ağır ağır... Bütün dünyaya karşı üçüncü sınıf bir doktorun elindeki tek silâh.»

«Bu arada yatağın yanına gelen Justine eğilerek, 'Uyan, Pursewarden,' demişti. Sonra avuçlarını başının üstüne koyarak tıpkı bir Arap kadını gibi uzun bir inilti koyuverdi — sıcak, havasız, küçük odadaki gecenin içinde kalan, dışarıya taşmayan bir ses. Daha sonra halının üstüne küçük küçük işemeye başladı. Kolundan yakalayıp banyoya tıktım. Bu bana Pursewarden'ın yüreğini dinlemek için gerekli soluğu vermiş oldu. Büyük Piramit kadar suskundu. Çok öfkelendim, çünkü —sizin Gizli Servis'in çok

hoşlandığı— canavarca bir siyanür bileşimi kullandığı belliydi. Öylesine çileden çıkmıştım ki, kulağının üstüne bir tokat indirdim — çoktandır hak ettiği bir tokat!»

«Bu arada Nessim'in birden harekete geçtiğinin farkındaydım ama, deyim yerindeyse, kendimi ancak toparlayabildiğim için dikkatimi ona ancak çevirebildim. Deli gibi çekmeceleri, dolapları boşaltıyor, kağıtları, el yazmalarını inceliyor, her şeyi fırlatıp atıyor, birtakım şeyleri alıyordu; o her zamanki soğukkanlılığını büsbütün yitirmişti. 'Ne yapıyorsun Allahaşkına?' diye sordum öfkeyle. 'Mısır polisinin eline hiçbir şey geçmemeli,' diye karşılık verdi. Sanki gereğinden çok konuşmuşcasına sustu. Aynaların hepsinde sabunla yazılmış bir şeyler vardı. Nessim birini yarı yarıya silmişti, ama şu harfler seçilebiliyordu: OHEN... ASTİNE...»

«Çok geçmeden kapıda o tanıdık vuruş duyuldu, sonra dünyanın her yerinde bu tür sahnelerde hep görülen yüzler, şamata. Ellerinde not defterleriyle birtakım adamlar, gazeteciler, papazlar — en başta da Peder Paul çıkagelmişti. Tam bu sırada cesedin kalkıp bir şey fırlatacağını düşünmedim desem yalan olur... ama hayır; Pursewarden burnu tavana dikili, gizlice eğleniyormuş gibi yatıyordu.»

«Üçümüz birlikte sendeleyerek dışarı çıkıp arabayla eve döndük. Nessim'in çalışma odasındaki büyük başarısız tablolar bizi biraz yatıştırdı; viski içerek yaşamı sürdürme cesaretimizi topladık. Justine'in ağzından tek söz çıkmıyordu. Tek bir söz.»

VI

Şimdi Notların başka bir bölümüne geçiyorum, Balthazar'ın «Böylece Naruz *eyleme* geçmeye karar verdi,» deyip «eylem» sözcüğünün altını iki kez çizdiği bölüme. Yeşil mürekkeple çiziktirilmiş birkaç sözcüğün imgelemimde canlandırdığı, apaçık gözümün önüne geliveren o sahneyi yeniden çizsem mi? Evet, böylece İskenderiye'nin çok sevdiğim ıssız bir yöresini bir süre düşleyebilirim.

Anılarımla dolu olan o kent, yalnızca yazıya geçirilmiş zamanın her istasyonunu işaretleyen büyük adlarla süslenmiş tarihimizin gerilerine doğru değil, aynı zamanda yaşayan şimdinin —deyim yerindeyse— kendi çağcıl insanları, soyları arasında ileri geri deviniyor; dinin ya da bilimin türettiği, yan yana geldikleri zaman yerde kocaman bir denizanası gibi yatan bugünkü İskenderiye'yi oluşturan küçük küreler arasında deviniyor. Arkasını tuzlu Mareotis gölünün aytaşı aynasına, onun ötesinde uzanan (şimdi ilkyaz rüzgârlarıyla ipek gibi tozuyup atlas kum tepecikleri oluşturan, bulut kümeleri benzeri değişken biçimli, olağanüstü güzel) çölün bilimsizliğine dayamış, önüyse denize uzanan kurşun rengi bir burunda kentin istemiyle rastlantısal biçimde birleştirilmiş topluluklar çevreden yalıtılmış olarak yaşar, birbirleriyle ilişkide bulunurlar — Türkler Yahudilerle, Araplar, Kıptiler, Suriyeliler, Ermenilerle, İtalyanlar Yunanlılarla. Bir buğday tarlasını rüzgâr nasıl dalgalandırırsa, parasal işlemlerin ürpertisi de hepsini öyle dalgalandırır; törenler, düğünler, sözleşmeler onları birleştiren, ayıran şeylerdir. Ray olukları kumla dolu eski tramvay yolundaki durak adları bile bu kentin kurucularının unutulmuş adlarını yankılarlar — ta İskender'den Amr'a kadar buraya ilk ayak basan bütün ölü kaptanların adlarını, etle ateşin, para sevgisiyle gizemciliğin kargaşasının tohumunu atan bütün kurucuların adlarını yankılarlar. Dünyanın başka neresinde böyle bir karışım bulabilirsiniz?

Karanlık bastığı, ak kentin parklarının, yapılarının binlerce şamdanı yandığı, radyolar Kafkas ya da Fas müziğinin büyülü, yumuşak ritimlerine ayarlandığı zaman Afrika'nın boynuzuna demirlenmiş uyuyan büyük billur bir gemiyi andırır — elmas, sedef parıltılı ışık çubuklarına benzeyen yansımaları birbirine dolanarak savaş gemileriyle dolu limanın yağlı sularına inerler.

Alacakaranlıkta kırık bir prizmadan yayılan renklerle benek benek olmuş, yol iz geçmeyen mor bir ormana dönüşebilir; bir darbukanın takırtılarına ya da bir klarnetin kırıtmalarına uyarak dans eden zencilerin bulunduğu kaba saba kahvelerin, uzun soluk kıyı şeridi çizgisinin üstünde başlayan bir bataklıktaki dev rezene saplarını andıran minareler, çan kuleleri sendeleyerek gün batınımın inci göğüne yükselirler.

Pursewarden, «Yalnızca düşünmek istediğiniz sayıda gerçeklik vardır,» diye yazıyor.

İskenderiye'yi büyük bir tutkuyla, ama bir sürgünün aşkıyla seven Naruz hep ondan uzak dururdu; tavşan dudağından utandığı için kent merkezine inmekten, orada eski tanıdıklarla karşılaşmaktan çekinirdi. Hep dış yörelerde dolaşır, kardeşinin iş girişimlerine, *mondanite'ye*[55] adanmış bir hayat yaşadığı büyük, ışıklı merkezine dosdoğru girmeye cesaret edemezdi. Topraklarıyla ilgili bir iş için gelmesi gerekirse, at sırtında, her günkü kılığıyla gösterişsizce gelirdi. Üstüne bir takım elbise giyip arabayla gelmeye razı etmek çok güçtü, ama gene de gerektiğinde, istemeye istemeye de olsa, bunu da yaptığı olurdu. Çoğunlukla işleri Nessim aracılığıyla bitirtmeyi yeğlerdi; sonra kuşkusuz telefon da vardı, kendisini bu sevimsiz yolculukların bir çoğunu yapmaktan kurtarıyordu. Gene de bir gün kardeşi telefon edip gönderdiği adamların Magzub'dan Justine'in çocuğuyla ilgili bir şey öğrenemediklerini söyleyince Naruz birden çok sevindi — sanki bu işin artık kendisine kaldığını anlamak onu heyecanlandırmıştı.

— Nessim, dedi, «şimdi hangi aydayız? Evet, *Misra*. Pek yakında *Sitna Miriam* bayramı var, öyle değil mi? Gider onu orada ararım, bir şeyler öğrenmeye çalışırım.»

Nessim bu öneri üzerine öylesine uzun düşündü ki Naruz hattın kesildiğini sanarak sert sert «Alo — alo!» dedi. Nessim hemen yanıtladı:

— Evet, evet, buradayım. Ama düşünüyorum; çok dikkatli olacaksın, söz mü?

Naruz kısık kısık güldükten sonra dikkatli olacağına söz verdi. Ama kardeşine yardım edebilmek düşüncesi onu böyle hep heyecanlandırırdı. İşin tuhafı Justine'i falan düşündüğü yoktu ya da öğreneceği şeyin onun için ne anlam taşıdığını; o yalnızca hoşlandığı, hayranlık duyduğu, arada Nessim olduğu için hiç düşünmeden yürekten sevdiği, Nessim yoluyla

kazandıkları biriydi. Nessim'in Justine'e yardım edebilmesi için kendisinin Nessim'den yardımlarını esirgememek göreviydi. Ne fazla, ne eksik.

Sitna Miriam'ın ikinci günü, İskenderiye'nin merkez istasyonunun önündeki alacakaranlıkla gölgelenmiş boz rengi *meidan'*dan yumuşak, acemi, neşeli adımlarla (parmak uçlarında yükselip alçalarak, kollarını sallayarak) geçmesinin nedeni buydu. Atını, bu azizle ilgili şenliklerin yapıldığı yere evi çok yakın olan bir marangoz arkadaşının avlusuna bağlamıştı. Sıcak, ağır kokulu bir yaz gecesiydi.

Alacakaranlıkla birlikte yanan ışıklar, yaklaşan karanlığa dikenler batırmaya başlar, o kocaman havı dökülmüş boş toprak alan önce altın rengine sonra kahverengiye —parçalanmış kahverengi mukavvaya— daha sonra menekşe rengine dönüşürken o Avrupa kentinin arka perdesi pencere pencere, sokak sokak aydınlanır, sonunda kırağılanarak içine binlerce ışıltılı pırlanta yerleştirilmiş bir örümcek ağı görünümünü alırdı.

Bir yerlerden deve horultuları, bazlamaları duyuluyor, gecenin ötelerinden ta ona kadar ulaşan müzik sesleri, insan kokuları onda çocukken ana babasıyla gezdiği panayırın anılarını tazeliyordu. Kırmızı fesi, kirli iş giysileriyle kalabalığın içinde dolaşırken onlardan değişik biri olarak göze batmayacağını biliyordu. Bir Hıristiyan Kıpti azizinin adına yapılmasına karşın, *Sitna Miriam* şenliklerine herkes katılır, herkes koşar, hatta Müslüman nüfus bile gelirdi, çünkü ne de olsa İskenderiye Mısır'dır: Bütün renkler bir arada yaşar.

Yağ ve parafin lambalarıyla, lükslerle, maltızlarla, mum ışıklarıyla, iplere dizilmiş renk renk ampullerle kesik kesik aydınlatılmış kulübeler, tiyatrolar, genelevler, dükkanlar — bütün ilçe, her şeyiyle ansızın karanlığın içinden yükseliyordu. Kalabalığın arasına çarçabuk karıştı, burun deliklerine baharatlı yiyecek, şekerleme, ekşi ter ve yasemin kokuları doluyordu; kulaklarındaysa, yolları üstündeki her kilisenin önünde ağırlaşan kutsal kitaptan parçalar okuyarak ağır ağır şenlik yerine gelen büyük geçit alayının çıkardığı alışılagelmiş seslerin arka planını oluşturan homurtular uğulduyordu.

Çevresine serpiştirilmiş bütün bu tuhaflıklar — ayı oynatıcılar, akrobatlar, yukarı doğru kaldırdıkları ağızlarından iki metre boyunda alev sorguçlar çıkaran ateş-yutucular — yırtık giysili rengârenk başlıklı dansçılar — bir yabancının gözüne hoş gelecek ne varsa ona da hoş geliyordu, çünkü her şey öylesine olağan, kendi yaşamının öylesine ayrılmaz bir parçasıydı.

Bir zamanlar küçük bir çocukken yaptığı gibi ışıkların aydınlığına yürüyüp arasıra durarak panayırdaki tanıdık yüzlerden birine gülümsüyordu. Cicili bicili şeyler giymiş bir sihirbaz, giysisinin kolundan durmadan mendiller çıkarıyordu; deniz kuşu gibi «Gali-Galli — Galli — Galli Huup!» diye bağırarak ağzından yirmi küçük canlı civciv çıkardı. Maymun Manuli, başında parlak renkli kağıt şapkasıyla bir keçinin sırtına binmiş, küçük bölmesinde dolaşıyordu. Yolun iki yanında Delta Folklorunun ünlü kişilerinin — Abu Zeid, Antar gibi kahramanlarının, Yunus, Aziza gibi âşıklarının — serüvenlerini, aşk öykülerini konu alan parlak, cicili bicili renkli şekerden heykelciklerin satıldığı koca barakalar vardı. Ağır ağır amaçsız bir kayıtsızlıkla yürüyor, öykü anlatanları dinlemek ya da hayaletli ışıkta görkemli bir çınar gibi durmuş doksan dokuz kutsal adı ezbere sayan ünlü kör vaız Hüseyin'den uğurlu bir tılsım almak için duruyordu.

Eskrim oynayanların karanlığın ötesinden gelen düzenli takırtıları yaklaşan tören alayından birdenbire yükselen yaylım ateşi benzeri tef, darbuka seslerinin — deve derisinden yapılma davulların uzayıp giden, insanın kamında süren gümbürtüleri arasında bir duyulup bir yiten titrek genizsel flüt müziğinin boğuk gürültüsü yanında çok sönük kalıyordu. «Geliyorlar. Geliyorlar.» Karmakarışık bağırışlar yükselirken çocuklar barakaların arasından fare gibi fırlayıp dağıldılar. Dar bir geçitten alçalıp yükselen uzun bir insan kalabalığı karanlığın üstüne sıçramış, gittikçe genişleyen bir ateş yuvarlağı gibi belirip çıktı; önleri sıra atlayıp sıçrayan akrobatlar, İskenderiye'li cüceler arkaları sıra yürüyen sancaklı acayip atlı alayıyla gizemli bir ışığın gelgiti arasında bir görünüp bir gözden yiterek, çenesi düşük flütlerin, sancılı davulların ya da şenlik yerine doğru ilerleyen özel kılıklı dervişlerin çaldığı teflerin uzun cinsel boşalma titremelerinin kemirdiği azgın müziğin sağımsal ritmine ayak uydurmuş ilerliyorlardı. Her gırtlaktan «Allah Allah!» sesleri duyuluyordu.

Tezgâhların birinden bir şeker kamışı çubuğu alan Naruz bir yandan çubuğu kemiriyor, bir yandan da kendisini yutmaya gelen kalabalığı izliyordu. İşte Rifiya dervişleri, esrime içinde korların üstünde yürüyebilir ya da eritilmiş cam içebilir ya da canlı canlı akrepler yiyebilir — dahası aşırı kurulmuş bir zemberek gibi gerçeklik duruncaya, kuşlar gibi sersemleyip soluk soluğa yere yıkılıncaya kadar evrenin dönüşü dansını edebilirler. Alemler, meşaleler, yanan odunlarla dolu kafesli maltızlar, üstlerine Kutsal Kitap'tan parçalar yazılmış büyük kağıt fenerler,

İskenderiye gecesinin üstünde bir inip bir kalkarak yalpalayan kıvrıntılar, ışık düzenleri oluşturuyorlardı; şu anda satış tezgahları geçit alayını melez köpekler gibi çekiştiren, çığlıklar atan izleyicilerle doluydu; kendi azgın müziğiyle (belki de Kavafi'nin şiirinde Antuvan'ın ölürken duyduğu müzikle) birlikte akın akın gelen kalabalık sonunda büyük *meidan*'ın karanlığını yutarak, önü ardı olmayan, yerden mantar gibi bitivermiş canlı renkleriyle gökyüzünün kıyılarını koyulaştıran giysilerin, yüzlerin, nesnelerin düzensiz dış çizgilerini genişletmeye başladı. İnsanlar birbirlerini tutuşturuyorlardı.

Yıkık duvarların, bağırsakları deşilmiş boş evlerin bulunduğu bu dış bölgenin bir yerinde küçük bir bahçe vardı, bahçenin içindeki mezar bütün patırtının ne adına koptuğunu gösteriyordu. Dört bir yanda İskenderiye'nin kara insan kalabalığı dalgalanırken burada, bir mum ışığının önünde bir Hıristiyan azizi için bir Hıristiyan duası okunacaktı. Zamanın kutsallaştırdığı, herkese yaygınlaştırdığı, tarihsel, kültürel ilintilerini unutturarak bir mevsime, görünüme adadığı kutlamayı bir düzine inan, bir düzine din paylaşırdı. Dindar bir ülke için bütün dinler birdir. Müminler cennetlik bir aziz için dualar okurlarken geri kalan halk kutlamanın çevresine dağılmış panayırda, yalpalayan ışık ve müzik karnavalında eğleniyordu.

Bütün bunların arasından Hindistan yolculuğuna çıkacak bir geminin limandaki dolambaçlı seyir yollarından geçmeye çalışırken çaldığı kesik siren sesi ya da yükleme ambarındaki lokomotiflerin düdükleri (birden kentin kendisini, büyük bir *entrepot*'nun olgunlaşmış isteklerini, güçlerini anımsatan sesleri) duyuldu. Her şeyi içinde barındırıyordu gece — bir darbukanın yutkunma ve şaklama sesleri arasında buraların sert, tiz vurgusuyla şarkı söyleyen bir orospuyu, salıncaklardaki, atlıkarıncalardaki, kan ter içinde kalmış dönme dolaplardaki çocukların bağırışlarını, nişan tahtalarını, yılan oynatıcıları, hilkat garibelerini (sakallı kadın Zübeyde ile beş ayaklı buzağıyı), büyük çadır tiyatrosunu, tiyatronun önünde taş gibi kımıldamadan dururken göğüs, karın, sırt kaslarının yaz şimşeği kadar aldatıcı titreyişi, zorlanışıyla gövdelerinde inanılmaz bir dalgacıklanma oluşturarak becerilerini sergileyen kas-cambazlarını.

Sarhoş gibi sağa sola bakarak yürüyen Naruz çok eğleniyor, ayakları kendisini nereye götürürse oraya gidiyordu. Uzun bir koridorun sonunda, o kaba mesleklerini tezgâhların arasındaki renkli çadırlarda yerine getiren bir

düzine kızın çekiştirmesinden gülerek yakasını kurtardıktan sonra ışıl ışıl aydınlatılmış sünnet çadırlarına geldi. İçlerinde en büyüğü, en renklisi Abdül'ün ustası Mahmud Enayet Allah'ınkiydi. Sünnet töreninden sahneler gösteren soluk renkli yağlıboya, çerçeveli resimlerle süslü çok güzel bir çadırdı, kapının üst kirişinden cam bir kavanoz sarkıyordu, içi sülük doluydu. Üstadın bu gece kendisi de buradaydı, kalabalığa uzun uzun konuşmalar yapıyor, olağan ücreti ödeyemeyecek kadar yoksul müminleri bedava sünnet edeceğini söylüyordu. Onun koca sesi gümbür gümbür öterken kundura boyacılarının kullandıkları pirinç çerçeveli eski zaman iskemlesinin arkasında iki yardımcısı, ellerinde usturalarla hazırda bekliyorlardı. Çadırın içinde koyu renk elbiseli iki yaşlı adam kahvelerini yudumluyorlardı — sanki bir kongrede iki filolog gibi.

İşler kesat gidiyordu... Gelin, gelin, arının, ey müminler, diye bağırıp duruyordu yaşlı adam, baş parmakları eski frakının yaka devrimlerinin arkasındaydı, kırmızı fesinin altındaki yüzünden sel gibi ter boşanıyordu. Mahmud'un bir yanında yeğeni oturuyordu, yağlı bukleleri sırtına kadar inen, gözleriyle dudakları aşırı boyalı, olağanüstü güzel bir erkek orospunun göğsüne dövme yaparken kendinden geçmiş görünüyordu. Biraz ötede asılı duran, göz alıcı renkli cam bir levhaya müşterilerin seçebileceği desen örnekleri boyanmıştı — Müslümanlar için tümüyle geometrik desenler vardı ya da âyetler, ya da bir ant ya da yalnızca sevilenlerin adları. Küçük küçük dokunuşlarla tıpkı iğne işi yaparmışcasına müşterisinin derisindeki delikleri dolduruyor, ara sıra sanki bir şaka duymuş gibi gülümseyerek *pointilliste*[56] resmini tamamlamaya çalışıyordu; beri yanda onun üstündeki basamaktan yaşlı *doyen*[57] olanca sesiyle «Gelin, gelin, ey müminler!» diye haykırmayı sürdürüyordu.

Naruz dövme ustasına doğru eğilerek kısık bir sesle,

— Bu gece Magzub burada mı? diye sordu. Adam şaşkınlıkla başını kaldırıp bir an duraksadıktan sonra,

— Burada sanırım, mezarların orada, dedi.

Ona teşekkür eden Naruz bir kez daha kalabalık çadırlara yöneldi, dar geçitler arasından rastgele yürüyerek aydınlık alanın dış kıyısına vardı. İleride, karanlığın bir yerinde eğik hurma ağaçlarının gölgelediği terkedilmiş bir türbe kümesi bulunuyordu, o ünlü din manyağının kuru,

korkunç gölgesi işte oradaydı, ipnotizmacı kişiliğinin yıldırımlarını korku içindeki, ama aynı zamanda büyülenmiş kalabalığa fırlatıyordu.

O göçmüş yüze bakarken Naruz bile titredi, mum boyayla boyanmış gözlerinden sanki ateş çıkıyordu, insan gözüne değil, bir resimli roman canavarının gözlerine benziyordu. Ermiş adam dinleyici halkasına lanetler, küfürler savuruyor, onları etkilemeye çalışırken parmaklarını yumup açıyor, sıkıştırılmış bir ayı gibi, bir o yana bir bu yana seğirtiyor, arkasına dönüyor, fırıldıyor, karşısındaki kalabalığı gücüyle büyülemek, önünde titretmek için domuz hırıltıları, kükremeler, çığlıklar çıkararak onlara doğru ilerliyor sonra geri çekiliyordu. Arapların dediği gibi «iyi saatindeydi » , cinin gücü bütün gövdesini doldurmuştu.

Ermiş kişi, ipnotizmayla yere yıktığı, kimileri bağıran, keçi gibi meleyen, kimileri anıran insanlar adacığının ortasında duruyordu. Arasıra onlardan birinin üstüne sıçrıyor, çirkin çığlıklar atarak deli gibi kıçına vura vura alanda dolaştırıyor, sonra birden ağzından köpükler saçarak geri dönüp kalabalığın arasına dalıyor, rastgele yakaladığı zavallı bir kurbana bağırmaya başlıyordu: «Benimle alay ediyorsun ha?» Burnundan, kulağından ya da kolundan yakaladığı gibi insanüstü gücüyle yaka paça ortaya sürükleyerek pençelerini hızla adamın üstünde gezdiriyor, 'aklının nurunu öldürdükten sonra' ayaklarının altında, kumların üstünde sürünmekte olan kurbanların arasına fırlatıyordu. Zavallıcığın acıma dileyen tiz çığlıkları kendisinden önce büyülenmiş kişilerin anırtıları, baykuş gibi ötüşleri arasında yitip gidiyordu. İnsan onun kişilik gücünün, sanki bir örsten sıçrayan kıvılcımlar gibi, gerilmiş kalabalığın üstüne sıçradığı izlenimine kapılıyordu.

Naruz kalabalığın dışındaki karanlığa, bir mezar taşının üstüne oturarak izlemeye başladı. Magzub pençelerini öne doğru uzatarak, «İblisler, pis herifler,» diye bağırıyor, onun saldırıları karşısında kalabalık eğiliyordu. «Sen, Sen, Sen, Sen,» derken sesi korkunç bir kükremeye kadar yükseliyordu. «İyi saatinde» hiçbir şeyden korkmaz, hiçbir şeye saygı duymazdı.

Yeşil sarığına bakılırsa Peygamber soyundan geldiği anlaşılan saygıdeğer görünüşlü bir şeyhi kalabalığın kıyısından geçerken gören Magzub, birden etekleri uçuşa uçuşa doğruca yaşlı adamın yanına seğirtip bağırdı:

— Şu adam bir alçak.

Yaşlı şeyh kendisini suçlayan kişiye öfkeyle dönüp onu uyarmaya yeltendi, ama bağnaz dinci, yüzünü kendisine yaklaştırıp, korkunç gözlerini dikmişti. Yaşlı şeyh birden alıklaştı, başı boynunun üstünde yalpalamaya başladı. Magzub bir bağırışta onu da dört ayak üstüne düşürmüş, ötekilerin arasına fırlatmak üzere, domuz gibi hırıldayarak, sarığından sürüklemişti. Kutsallığı olan bir kişiye yapılan bu saygısızlığa öfkelenen insanlar, «Yeter artık,» diye bağırdılar, ama Magzub fırıldak gibi geriye dönüp titreyen parmaklarla onların üstüne yürüyerek,

— ‘Yeter’ diyen kim, kim o ‘Yeter’ diyen? diye çığlık çığlığa haykırıyordu.

Karabasana benzeyen bu korkunç gizemcinin buyruklarına boyun eğen yaşlı şeyh ayağa kalkarak tek başına dans etmeye başladı; kuş sesi gibi ince sesiyle «Allah, Allah!» diye bağırarak insan gövdeleriyle dolu adacığın çevresinde sarsak adımlarla dans ederken sesi birden can çekişen bir hayvanın boğuk haykırışına dönüşüyordu. Kalabalıktan «Vazgeç, ya Magzub,» sesleri yükseliyordu. Bir iki kez elini yaşlı şeyhin üzerinde ağır ağır dolaştırdıktan sonra korkunç lanetler yağdırarak adamı ite kaka halkanın dışına attı.

Adam düşecek gibi oldu, ama toparlandı. Büsbütün kendine geldiğinde, geçirdiği o deneyimden sonra eskisinden daha kötü görünüyordu. Sarığını düzeltir, üstünü başını silkelerken Naruz yanına yaklaşarak şeyhi selamladıktan sonra Magzub’un adını sordu, ama şeyh bilmiyordu.

— Çok iyi bir adam, bir ermiş. Yıllarca çöllerde yapayalnız yaşamış, dedi.

Telaşsızca yürüyerek gecenin karanlığında yitti. Naruz mezar taşına geri dönüp oturarak çevresindeki güzellikleri düşünmeye daldı; bir yandan da panayırın bulanık gürültüsünü, az ilerideki bir türbeden gelen kutsal kişilerin tekdüze homurtularını yırtarak gecenin içinde hayvanca haykırışları çınlayan Magzub’a yaklaşabileceği anı bekliyordu.

Magzub ayaklarının dibindeki hayvan sürüsünü büyüden kurtarıp — sanki kazları kovalarmış gibi ellerini çırparak kovaladığı, böylece gösterisini tamamladığı zaman saat epeyce geç olmuştu. Arkalarından lanetler okuyarak bakıyordu, sonra birden geriye dönüp mezarların arasına yürüdü. Ona karşı zora başvurmaya niyetli olan Naruz, «Çok dikkatli olmalı, gözlerine yakalanmamalıyım,» diye düşünüyordu. Kınında

gevşetilmiş küçük bir kamadan başka bir şey yoktu yanında. Ağır ağır, kararlı adımlarla onu izlemeye başladı.

Ermiş kişi sanki bir ölümlünün taşıyamayacağı kadar ağır, sayısız düşüncenin yükünden beli bükülmüş gibi ağır ağır yürüyordu. Hâla hafifçe iniltiler, hıçkırıklar çıkarıyordu, bir ara diz üstü çöküp homurdanarak yerde süründü. Naruz bütün bunları, hazırolda bekleyen bir av köpeği gibi, başı bir yana eğik izledi. Sıcak gecenin yarı karanlığında ikisi birlikte şenlik yerinin düzensiz sınırının dışına çıktılar. Sonunda Magzub, şimdiki boş bahçelerin, ıssız evlerin bir zamanlar sınırlarını çevirmiş olan uzun yıkık bir kerpiç duvara geldi. Panayırın gürültüsü artık çok azalmıştı, ama çok yakınlardan bir lokomotif sesi geliyordu. Yarımada biçiminde bir karanlık diliminde yürüyorlardı, — bilinmedik bir çölde göreli uzaklıkları oranlayamayan başıboş iki gezginci gibi. Ama Magzub daha dikleşmiş, inine yaklaşan bir tilkinin canlılığıyla daha hızlı yürümeye başlamıştı. Sonunda kerpiç duvardaki oyuktan içeri süzülerek büyük, ıssız bir avluya girdi. Naruz bu yıkık evlerin, tozlu mezarların arasında onun izini yitireceğinden korkuyordu. Bir köşeyi döner dönmez onunla yüz yüze geldi — karanlıkta büyüyüp, üç dört metreyi bulan boybosuyla bir insan serabına dönüşmüştü. Naruz yavaşça,

— Ya Magzub, Tanrı'na şükret, diye fısıldadıktan sonra kamasını gevşeterek yarıya kadar çekti.

Ermiş kişinin etki alanına girmek üzere adım attığı sırada —ne zaman zora başvurması gerekse, hep olduğu gibi— korkusunun yerini delice bir sevincin aldığını duyumsadı.

Bağnaz dinci önce bir adım geriledi, sonra iki adım daha; birden kendilerini karanlığın kuyusuna sızan bir sokak lambasının ışığının aydınlığında buldular. İkisinin de kafası ışıkta madalyon gibi parlıyordu. Naruz adamın kuşkuyla —belki de korkuyla— kollarını, dalgıç gibi, yukarı kaldırdığını, tarihin kimbilir hangi döneminde bir inek ahırının destek duvarına, yumuşak kerpiçlerin altına dayanak olarak konmuş çürük bir tahta hatıla dayandığını gördü. Sonra yan yana dönüp, belki de dua etmek için, ellerini birleştirmişti. Naruz çok ustaca ayarlanmış, hemen hemen eşzamanlı iki harekette bulundu. Sağ eliyle kamasını çekerek tahtaya saplar, böylece Magzub'u kaba cübbesinin uzun kollarından çivilerken, sol eliyle de, sanki kuyruğuyla vurmasını önlemek için bir kobra yılanını başından yakalarmış gibi, adamı sakalından yakalamıştı. Son olarak da, içgüdüsel bir

davranışta bulunmuş, yırtık dudağını iyice ayırıp neredeyse terbiyesizce bir öpücük sesi çıkararak (çünkü Doğu'da sakatlara da büyüsel güçlerin bağışlandığına inanılır) yüzünü onun yüzüne yaklaştırdıktan sonra şöyle fısıldamıştı: «Ey Peygamberin sevgili kulu.»

Uzun süre ikisi böylece durdular, kil ya da bronza defnedilmiş, anımsanmayan bir devinimin yontuları gibiydiler. Onları saran gecenin suskunluğu bir kez daha kendi ürpertici boyutlarına ulaştı. Magzub neredeyse inleyerek derin derin soluyordu, ama hiçbir şey söylemedi; o gece kor gibi yanarken gördüğü o korkunç gözlere bakan Naruz, şimdi onlarda hiçbir güç bulamıyordu. Sanki bu ıssız avluda, duvarın köşesine sıkıştırdığı adam zaten ölü biriydi, kollarına yıkılıp son soluğunu verecek biri.

Bir keder ve pişmanlık fırtınasının dalgalarıyla birlikte Naruz'a korkulacak bir şeyin kalmadığı, Magzub'un «iyi saatinde» olmadığı kanısı geldi, bu adamı deliliğe sığınmaya iten Tanrılık sıfatını, onun dinsel gücünü ölçebileceğini biliyordu. Gözleri yaşararak azizin sakalını bıraktı, keçeleşmiş saçlarını okşuyor, ağlamaklı, sevecen sesiyle «Ey Peygamber'in sevgilisi! Ey bilge kişi, ey sevgili!» diye fısıldıyordu — sanki bu kez de Magzub kendi kendisini bir av köpeğine dönüştürmüştü ve Naruz bir hayvanı okşarmış gibi onu okşuyor, en sevdiği hayvanları için kullandığı alçak, sihirli sesiyle hep aynı sözcükleri yineliyerek kulaklarını, saçlarını karıştırıyordu. Büyücünün ona çevrilmiş gözleri kendine acıma duygusuna kapılan bir çocuğunkiler gibi birden buğulandı. İki eli hâlâ duvara çakılı durumda kuru toprağın üzerine dizüstü çöktü.

Onunla birlikte Naruz da yere çökmüştü, kısık, anlaşılmaz sesiyle onu yatıştırmaya çalışıyordu. Bu davranışı yapmacık değildi. Delilik maskesi ardında dinin değişmez doğrularını aradığını bildiği bu adama karşı büyük bir saygısı vardı.

Ama zihninin bir yanı hâlâ aynı sorunu düşündüğü için sevdiği bir hayvana okşayıcı sözler söyleyen bir avcının sevecen sesiyle değil, eli kamalı bir adamın ses tonuyla:

— Şimdi bana öğrenmek istediğim şeyi söyleyeceksin, değil mi? dedi.

Büyücünün kafası hâlâ canından bezmişcesine sallanıyordu, neredeyse ölüme benzer bir yorgunlukla gözlerini geriye devirmişti. Naruz boğuk boğuk, «Konuş,» diyordu. Ayağa fırlayıp kamasını sapladığı yerden

aldı, yeniden adamın yanına diz çöktü, bir eliyle boynunu sıkarak öğrenmek istediğin şeyin ne olduğunu söyledi, Magzub.

— Bana inanmayacaklar, diye inledi. «Kendi gözlerimle gördüm. Onlara iki kez söyledim. Ben çocuğa dokunmadım.»

Sonra birdenbire usuna bir şey gelmiş gibi sesi, bakışları eski canlılığına kavuşmuş,

— Sana da göstereyim mi? Görmek ister misin? diye bağırmıştı, ama gene yorgunluktan geri yıkıldı.

Onunla yüz yüze gelişin şaşkınlığından titreyen Naruz «Evet, evet,» diye haykırdı. Sanki elektrik akımı geçmiş gibi bacakları titriyordu. «Göster.»

Magzub derin derin solumaya başladı, her soluktan sonra başı göğsüne düşüyordu. Gözleri kapalıydı. Yakıtını havadan alan bir lokomotif gibiydi. Sonra gözlerini açtı,

— Toprağa bak, dedi.

Kupkuru kavrulmuş toprağa diz çökerek, tozların içine işaret parmağıyla bir çember çizdi, sonra avucuyla kumları düzeltti. Ağır ağır, kararlılıkla tozlara dokunarak, «Buraya, ışığın olduğu yere,» diye fısıldadı, sonra parmağıyla bir noktayı göstererek, «Buraya, gözlerini toprağın içine dikeceksin,» dedi.

Naruz acemice diz çöküp söylenenleri yaptı. Bir süre baktıktan sonra yavaşça,

— Hiçbir şey göremiyorum, dedi.

Magzub uzun iç çekişlerle soluğunu yavaş yavaş dışarı bıraktı.

— Toprağın içini görmeyi düşün, diye üsteliyordu.

Naruz gözlerinin toprağa girmesi, gözleri yoluyla zihninin, büyücünün parmağının altındaki noktaya akması için çalıştı. Hiçbir şey olmadı. Ama sonra,

— Görüyorum, diyerek onayladı.

Birdenbire koca gölün bir köşesini, birbiriyle birleşen geçitlerini, bir zamanlar Justine ile Amauti’nin oturdukları, hurma ağaçlarının gölgesindeki rengi atmış eski tuğla evi apaçık gördü — Arıauti’nin *Moeurs’ü* yazmaya başladığı ve çocuğun...

— Çocuğu görüyorum, dedi.

— Ya! İyi bak.

Sanki geçitlerdeki sudan yükselen sis, Naruz'u hafifçe uyuşturmuş gibiydi. Magzub konuşmasını sürdürdü:

— Suyun kıyısında oynuyordu, içine düştü. Üstadın soluklan gittikçe boğuklaşıyordu. Tekdüze bir sesle yineledi:

— İçine düştü.

Naruz şunları ekledi:

— Yanında hiç kimse yok. Tek başına. Üstünde mavi bir elbise var, kelebek biçiminde de bir broş.

Uzun bir sessizlikten sonra büyücü, kalın, neredeyse çağıltılı bir perdeden,

— Gördün işte... yerini bile gördün. Tanrı her şeyden güçlüdür. Benim gücüm ondan gelir.

Yerden bir tutam toz alıp alnına sürünce görüntü yok oldu.

Böylesine güçlerden çok etkilenen Naruz, Magzub'u kucaklayıp öptü, gizemli görüntüyle kendisine bağışlanan bilginin doğruluğundan bir an bile kuşku duymamıştı. Ayağa kalkıp bir köpek gibi silkelendi. Hafif fısıltılarla birbirleriyle vedalaşıp ayrıldılar. Büyücüyü orada, yerde yorgunluktan bitkin bir durumda otururken bırakıp panayır ışıklarına doğru yürüdü. Bütün gövdesi, sanki iğneler batırılıyonnuş gibi, tepkiyle titriyordu — ya da sanki böğürlerinden, uyluklarından elektrik akımı boşalıyormuş gibiydi. Çok korkmuş olduğunu şimdi anladı. Bacaklarını ısıtmak —sanki ağırlaşan kan dolaşımını hızlandırmak— için kollarını bacaklarına çarpa çarpa yürürken esnedi, ürpertiyle titredi.

Atını almak için marangoz dostunun avlusuna giderken, şenlik yerinin doğu köşesinden geçmek zorundaydı, saatin epeyce ilerlemiş olmasına karşın orada, salıncakların çevresindeki gürültü pek azalmamıştı, ışıklar hala yanıyordu. Tam orospuların saatiydi, erkeklerin paralaşmış etini —ne renk olursa olsun, ister fildişi, ister kara, ister altın rengi— arayan kara, bronz, limon sarısı kadınların, tövbe etmemiş kadınların saati. Dişetleri leylak rengi, dilleri Çin köpeklerininki kadar mor Sudan'lılar. Balmumu renginde Mısırlılar. Altın sarısı saçlı, mavi gözlü Çerkezler. Odun dumanı kadar keskin kokulu boz-mor zenci kadınlar. Et denen şeyin her türlüsü, yaşlanmış kemiklerin üstünde cesaretini yitirmiş yaşlı et, ya da heykelle, resimle dile getirilebilse de sözsüz devinimler dışında hiçbir şeyle söndürülemeyen arzuların şiddetinden güçsüzleşmiş bacaklar üstünde duran oğlanların, kadınların söndürülmemiş eti — çünkü bunlar ruhun

ormanlarında doğan, kendilerinin değil, kendileri yoluyla konuşan uzak ataların malı olan arzulardı. Kösnü tohuma aittir, tohumsa insan ruhunun bulunduğu düzeyin daha altındadır.

Sıcak, bomboş İskenderiye gecesi kara ayakların çıplak tabanlarından, düzeltilmesi olanaksız yüreklere, ruhlara kadar ulaşan bir meşale gibi pırıl pırıl yanıyordu. Bütün bu güzel, çıldırtıcı şeylerin arasında Naruz kendisini bu olağanüstü imgelerin ilk örneklerinin beklediği yere doğru giderken bir ırmağın sularında yüzen, ama zihnindeki sessizliğin içine derin oyuklar açan bir su zambağı gibi hiç ağırlığı yokmuşçasına sürüklendiğini duyumsuyordu.

Gözlerinin önünde oynanan kısa bir sahneye kayıtsızca tanık olması işte tam bu sıraya rastladı — hiç tanımadığı, bu yazılan yapraklar da olmasa asla tanımayacağı birini —Scobie'yi— ilgilendiren, anlamını hiç kavrayamadığı bir sahne.

Sünnet çadırlarının oradaki bir yerden bir gürültü kopmuştu. Dirençsiz çadır bezi, üstüne korkutucu betimler çizilmiş kâğıt duvarlar tir tir titriyor, sallanıyordu, hırlama, bağırışma sesleri arasında eğreti döşenmiş taban tahtalarının üstünde dolaşan kabaralı çizmelerin takırtıları duyuluyordu; biraz sonra o kâğıt duvarların arkasından bir adam beyaz aydınlığa çıktı, kucağında battaniyeye sarılı bir çocuk vardı. Üstünde Mısır Polis üniforması bulunan yaşlı adam koşarken sendeliyor, dolak sarılı ince baldırları titriyordu. Arkasından azgın, ama korkak köpekler gibi acı acı bağıran, hırıldayan bir Arap kalabalığı aktı. Bu koca ordu Naruz'un yürüyüş yolunun üzerinden çaprazlamasına geçerek umutsuz bir çıkarma hareketinde bulunmuştu. Üniformalı yaşlı adam, ince sesiyle bir şeyler bağırıyordu, ama ne dediği gürültüden anlaşılmıyordu. Sendeleyerek yolu geçip eski moda bir arabaya bindi. Hemen hareket edip sarsıla sarsıla gitmeye başlayan arabanın ardından taşlar, lanetler yağıyordu. Hepsi buydu.

Naruz merakını çeken bu sahneyi izlerken biraz ötesindeki gölgelikten gelen bir ses duydu — o tatlı, o tok ses yeryüzünde ancak bir kişinin sesi olabilirdi: Clea'nın. Yüreğine bir hançer batırılmış gibiydi, sesi duyar duymaz çocukça bir utangaçlık hareketinde bulunarak ellerini birleştirmiş, güçlükle hızlı hızlı soluk almaya başlamıştı. Bu ses sevdiği kadının sesiydi, ama yarı gölgede oturan çok çirkin birinden geliyordu — karton kulübesinin önünde üç ayaklı bir taburenin üstünde oturan kat kat

yağlı bir Müslüman kadından. Susamlı simit geveleyerek konuşuyordu — marul kemiren dev bir tırtıl gibi— hem de Clea'nın vurgularının aynısıyla!

Naruz hemen onun yanına gidip alçak sesle yakarırcasına,

— Ah, anacığım, konuş benimle, dedi.

Kendisini işkence odasına çekmek için o seslerin kusursuz orkestrasının bir kez daha okşayıcı sözler, sade yaltaklanmalar mırıldanışını duydu. (Timsah tanrıça Petesouchos, ta kendisi.)

Naruz sesin uyumu dışında hiçbir şey duymadan, bir tutsak gibi onun ardından yürüdü, karanlık odada gözlerini kapamış, ellerini kadının tir tir titreyen kocaman memelerinin üstüne koymuş —sanki ağır ağır dökülen o aşk sözcüklerinin müziğini tek bir koca lokmada yutmak istermiş gibi— ayakta dikiliyordu. Sonra delicesine ağzını aradı, onun soluğundan —o susam kokulu soluğundan— Clea'nın imgesini emmek istiyordu. Heyecandan titredi — zihninde şimşek gibi yanıp sönen, bambaşka güzellikte anlamlı, karşı konması olanaksız edepsizce bir davranışla kutsal bir yere saygısızlık etmek üzere olan birinin korkulu duygusu vardı içinde. (Afrodit aşkta ruhla duyuların her türlü birleşmesini kabul eder.)

Üstündekileri gevşetti, kirli yatakta o kocaman etli taş bebeği yavaş yavaş sıkıştırmaya başladı, güçlü elleriyle onun bedeninden, belki de başka —daha çok sevilen— birinden tatlılıkla elde edebileceğini düşlediği tepkileri almaya çalışıyordu. Boğuk boğuk fısıldadı:

— Konuş, anacığım. Ben yaparken sen konuş. Konuş.

Bu koca beyaz tırtıl gövdesinden —belki de gece tavuskelebeği kadar az rastlanan— olağanüstü bir imge, Clea'nın güzelliğini sıkıp çıkarmaya çalışıyordu. Ah ama en sonunda orada uzanmak, vasiyetsiz ölen arzuların ağlayan yıkıntıları arasında eski bir boya tüpü gibi sıkılmak ne korkunç, ne güzeldi: Kendisi, kendi içindeki erkekliği kişisel bir düşün —Clea düşünün — çocukluk kadar gelip geçici, en az onun kadar gönül kırıcı yalnızlığına geri püskürtülmüştü.

Ama Naruz'un işi yarıda kesilmişti, evet; şimdi Notlar'dan bu sahneleri okurken belleğimden çıkıp gitmiş bir şeyi anımsadım: Pis bir kulübenin içinde yatakta yatan bir kadın-bir erkek, onlara yukarıdan bakan, yarı sarhoş, sırasını bekleyen ben. Bu sahneyi başka bir yerde anlatmıştım, ama o zaman o adamı Mnemjian sanmıştım. Şimdi Naruz olduğu kanısındayım. «Münasebetsizce karıştıkları korkunç bir kazanın kurbanıymışlar gibi yatıyorlardı, sanki insanlık tarihinde böyle saçma bir

deneyin, böylesine tuhaf bir iletişim yolunun ne biçim bir şey olduğunu anlamaya çalışmak zorunda kalan ilk çift bunlardı.»

Sonra, Naruz'un kollarında yatan şu «kara çalı saçlı kadında acaba Clea ya da Justine —kendilerinin bu ana-imgesinde, şu paralaşmış ette— kendilerini tanırlar mıydı? Naruz cinsel haz için kiralanmış bu kart bedenden büyük bir susuzlukla Clea'yı içiyordu — tıpkı benim de yalnızca Justine'i içmek istediğim gibi. Bir kez «Afrodit'in sert, ahmak, ilkel yüzü! »

Evet, ama insan susuzluğunu böyle de söndürebilir — yatağına bir dişi ifrit alarak. Daha sonra Naruz neredeyse dayanılmaz bir rahatlamadan içi kabararak, deli gibi ne yaptığını bilmeden karanlık sokaklarda dolaştı. Canı şarkı söylemek istiyordu. Gerçekten de o anda Clea'yı büsbütün unuttuğu söylenemese bile, gerçekleştirdiği eylemin hiç değilse onu Clea'nın imgesinden kurtardığı ileri sürülebilir. Ondan tümüyle arınmıştı — hatta şu anda ondan *nefret* etme cesaretini bile kendinde bulabilirdi. Aşk işte böyle iki kutupludur. «Gerçek» aşk.

Dolambaçlı yollarda ağır ağır yürüyerek atını istemek üzere marangoz dostunun evine döndü; ahırda bu saatte gürültü edenin hırsız olduğunu sanmasınlar diye ilkin ev halkını uyandırdı.

Daha sonra dünyanın en mutlu adamı olarak kendi topraklarına dönüyordu, malikâneye vardığında tan vaktinin ilk belirtileri gökyüzünde belirmişti bile. Ortalıkta hiç kimse yoktu, bir abaya sarınıp güneşin kendisini uyandıracağı saate kadar balkonda kaldı. Haberi kardeşine iletmek istiyordu.

Ama ertesi sabah Nessim öyküyü başından sonuna kadar ciddi bir yüzle sessizce dinledi, insanın yüreğinden bütün kan böyle damla damla boşalırken nasıl olup da hiç ses çıkmadığına şaşıyordu — yüreğinden kan çekilmişti çünkü, bu haberde karısının kazanmak istediği güvenini önemli ölçüde engelleyecek bir şey görüyordu. Naruz,

— Aradan bu kadar zaman geçtikten sonra cesedi bulabileceğimizi sanmıyorum, ama Faraj'la birlikte bir gidip arayalım bakalım, yanımıza kanca falan da alırız — denemekle bir şey kaybetmeyiz. Öyle değil mi? dedi.

Nessim omuzlarını kısmıştı. Kardeşi bir anlık bir suskunluktan sonra aynı düz ses tonuyla konuşmasını sürdürdü.

— Daha önceden çocuğun üstünde neler olduğunu bilmiyordum. Ama şimdi sana toprakta gördüklerimi söyleyeyim. Mavi bir entarisi vardı,

kelebek biçiminde bir yaka iğnesi.

Nessim neredeyse sabırsızlıkla atıldı,

— Evet. Kesinlikle doğru. Justine’in savcılıkta verdiği ifade böyleydi. Eh, Naruz... ne söyleyebilirim? Doğru. Sana teşekkür etmek isterim. Ama suyun dibini aramaya gelince — bu işi savcılık en az on kez yaptı. Evet, hiçbir sonuç alınamadı. Kanalın orada bir yarık var, güçlü bir dip akıntısı ve kaçak yapıyor.

— Anlıyorum, dedi Naruz, gözlerini yere dikerek.

— Bir şey öğrenebilmek çok güç.

Daha sonra şu sözleri eklerken Nessim’in sesi sertleşmişti:

— Ama bir konuda bana söz vermelisin. O, bu gerçeği senin ağzından asla öğrenmemeli. Söz ver bana.

Salondaki telefonda konuşan Nessim yana dönüp karısıyla yüz yüze geldiği zaman kardeşi «Sana söz veriyorum,» demekteydi. Karısının yüzü solgundu, kuşku ve merak dolu iri gözleri kocasınınkileri aradı. Nessim aceleyle «Hemen gitmeliyim,» deyip telefonun almacını yerine koyduktan sonra yana döndüğü zaman yüz yüze geldiği karısının ellerini avuçlarına aldı. Belleğimde onları hep böyle elleri kenetli birbirlerine bakarken görüyorum, birbirlerine öylesine yakın, birbirlerinden öylesine uzak. Telefon, asla gerçekleşmeyen iletişimin çağdaş bir simgesi.

VIII

«Sana Scobie'nin ölümünden sözetmiştim ama, (diye yazıyor Balthazar) ayrıntısını anlatmadım. Ben şahsen onu pek iyi tanımasam da, senin sevdiğini biliyordum. Hiç de hoş bir ölüm değildi, benim işe karışmamsa tam anlamıyla bir rastlantı. Gerçekten de öyle, Sekreterlik dairesi başkanı, Scobie'nin üç derece üst şefi olan Nimrod'la yemek yememiz o geceye rast geldi.»

«Nimrod'u anımsarsın değil mi? Evet, son zamanlarda ikimiz genç, güzel, Atinalı bir tiyatro oyuncusunun ilgisini kazanmak için birbirimizle yarışıyorduk; çok hoş bir adı vardı, Sokrates Pittakakis. Ciddi bir rakipliğin aramızda yaratacağı düşmanlık duygusu, resmi ilişkilerimiz açısından (ben bir anlamda onun dairesinin danışmanıydım) ikimizin de işine gelmeyeceği için bu işi akıllıca bir çözüme bağladık: Kıskançlığımızı yüreğimize gömüp delikanlıyı açıkça paylaşmaya karar verdik — bütün gerçek İskenderiyelilere yakışan da budur. İşte bu yüzden üçümüz, *Auberge Bleue'*de oturmuş yemek yiyorduk, genç adamı aramıza almıştık — sandviç ekmeği arasında biftek gibi. Nimrod'a oranla benim durumumun biraz daha iyi olduğunu kabul etmem gerekir, çünkü onun Yunancası pek iyi değildi, ama genellikle sağduyuyu, ölçülülüğü elden bırakmıyorduk. Bütün akşam şampanyaları deviren —böyle yaparak zayıflatıcı bir hastalığı yenmeye çalıştığını söyleyen— oyuncu, sözün kısası, sonunda ne benimle ne de onunla ilişkiye yanaşmadı, dahası benim hastanemde çalışan, basbayağı bıyıklı bir Ermeni kızına tutkun olduğu da anlaşıldı. Böylece bütün çabalarımız boşa gitti — hele bu acayip yemeğin parasını ödemek zorunda kalan Nimrod'un durumu daha da kötüydü. Evet, dediğim gibi, önemli adam telefona çağrıldığı zaman hepimiz oradaydık.»

«Biraz sonra geri döndüğünde yüzü ciddileşmiş görünüyordu. 'Limanın oradaki Polis Karakolundan aramışlar. Anlaşılan Majestelerinin Milton Gemisinin deniz piyadeleri yaşlı bir adamı tekmeleyerek öldürmüşler. O şubesindeki kaçıklardan biridir, hem de büyük bir olasılıkla — orada çalışan yaşlı bir binbaşı var...' dedi. Tek ayağının üstünde kararsızlıkla duruyordu. 'Her neyse,' diye sözünü sürdürdü, 'aşağı inip bir bakayım. Bilinmez ki.' Sesini alçaltıp sır verecekmiş gibi beni bir yana çekerek, 'Galiba kadın kılığında dolaşıyormuş. Bir rezalet çıkmış olabilir,' dedi.»

«Zavallı Nimrod! Görev duygusu onu gitmeye zorlarken benim oyuncuyla yalnız kalacak olmamdan da hiç hoşlanmadığı belliydi. Ağırdan alıyor, derin derin düşünüyordu. Sonunda gene de tam umudumu kestiğim sırada duygulu yanım yardımıma yetişti. Ben de ayağa kalktım. Sportmenlik ölmedi! 'Ben de seninle gelsem iyi olacak.' dedim. Zavallıcığın yüzünde gülücükler açıverdi, bu davranışım için bana içtenlikle teşekkür etti. Genç adamı —bu kez de zihin yorgunluğuna karşı— balık yerken bırakıp Nimrod'u bekleyen resmi arabanın bulunduğu parka yürüdük. Çarçabuk Corniche'i geçip büyük yük iskeleleri boyunca sıralanmış titrek ışıklı gaz lâmbalarıyla, kaldırım taşlı dar geçitleriyle 1850'lerin Marsilya'sından bir köşeyi andıran rıhtım bölgesinin yankılı karanlığına dalmamız çok sürmedi. Oradan hep nefret etmişimdir, oradaki deniz ıslaklığından, susam ve çiş kokularından.

«Polis karakolu Viktorya dönemi postanelerine benzeyen yuvarlak kırmızı bir yapıydı, küçük bir başkanlık odasıyla iki karanlık, terli zindandan oluşuyordu, bu yaz gecesinde içerisi korkunç havasızdı, anlaşılmaz şeyler konuşan terli polislerle doluydu, kederli atlar gibi hepsinin şaşkın gözleri belermişti. Hücrelerden birindeki taş sıranın üstünde eteği beline kadar sıvanmış yaşlı bir kadının çelimsiz, kocamış gövdesi yatıyordu, askıyla tutturulmuş yeşil çoraplı, kara gemici botlu incecik bacakları görünüyordu. Elektrik yoktu, gövdenin üstündeki pencerenin içinde duran titrek ışıklı mumdan yaşlı, kuru bir kolun üstüne mum damlıyordu; tepkisizleşmeye başlayan kol —sanki tiyatro sahnesinde bir yumruktan kendini korumak istermiş gibi— tiyatrovari bir harekette karar kılmak üzereydi. İşte senin dostun Scobie'ydi bu,»

«Oldukça çirkin bir biçimde dövülerek öldürülmüştü. Yaşlı derinin içinde çanak çömlek kırıkları. Onu muayene etmeye başladığım sırada bir yerden telefon çalmaya başladı. Keats bir şeylerin kokusunu almış; olay yerini saptamaya çalışıyordu. Yamru yumru eski Citroen'i birazdan kapıya dayanırdı. Kuşkusuz ciddi bir rezalet, felaket demekti; korku Nimrod'un düş gücünü kanatlandırmıştı. 'Üstündekileri çıkarmalı,' diye hırıldadıktan sonra bastonunu sağa sola savurmaya başladı, polisleri dışarı, koridora çıkararak içeriyi boşaltıyordu. 'Peki,' diyerek ölünün üstündeki giysileri olabildiğince soydum, Nimrod terleyen yüzünü öteki yana çevirmişti. Hiç de hoş bir manzara değildi, ama sonunda yaşlı günahkâr, Yunanca'daki

deyimle, ‘bir ilâhi gibi çırılçıplak’ yatıyordu. Birinci sahne buydu. Yüzlerimizi sildik. Küçük hücre fırın gibiydi.»

«Nimrod korkudan aklını yitirmişcesine, ‘Ne yapıp yapıp ona üniformasını giydirmeliyiz,’ dedi. ‘Keats gelip buraları kurcalamaya başlamadan önce. Bak sana ne diyeceğim, haydi gel, evine gidip eşyalarım alalım. Nerede oturduğunu biliyorum.’ Böylece yaşlı adamı odaya kilitledik: Parçalanmış olan cam gözü ona dargın, mahzun bir görünüş veriyordu — sanki derisinin içine çok acemice saman doldurulmuş bir hayvan gibi. Her neyse, arabaya atlayıp iskeleyi geçtikten sonra dosdoğru Tatwig Sokağı’na sürdük Yolda Nimrod yaşlı adamın bu çılgın serüvene çıkmadan önce yanına aldığı yapay deriden küçük şık el çantasının içindekileri tek tek gözden geçirdi. Birkaç madeni para, küçük bir Katolik dua kitabı, kaptanlık beratı, sigara kâğıdı tomarına benzeyen (şimdilerde hemen hemen hiç rastlanmayan) bir paket eski zaman Çin kâğıdı buldu. Hepsi bu. Nimrod yol boyu ‘Lanet olası koca budala’ diye söylenip durmuştu, ‘Lanet olası koca budala.’»

«Yaşlı adamın odasını darmadağınık bulunca çok şaşırdık, çünkü komşuları nasıl duydularsa ölümünü duymuşlardı. Hiç değilse ben o kanıya vardım. Bütün odaların kapıları açıktı, dolaplar talan edilmişti. Banyo gibi bir yerde *arak* kokusuna benzer bir koku yayan, mayalanmış içkiyle dolu bir küvet vardı, besbelli yerli halk onu sebil etmiş, çünkü basamakların, duvarların üstü ıslak ayak, ıslak el izleriyle doluydu. Sahanlık sırılsıklamdı. Avluda çomağının çevresinde dans edip şarkı söyleyen bir *boab* — çok acayip bir görüntü. Gerçekten de bütün mahallede aşağılık bir bayram havası vardı. Çok tuhafıma gitti. Scobie’nin eşyalarının çoğu çalınmıştı, ama üniforması kapının arkasında öylece asılı duruyordu, hemen atılıp aldık. Tam biz bunu yaptığımız sırada bizi birden yerimizden sıçratan korkunç bir şey oldu, çünkü odanın bir köşesinde kafesin içindeki yeşil bir papağan, Nimrod’ un yeminle söylediğine göre, Scobie’nin sesinin tıpkısıyla konuşmuştu:

Dünyanın bütün topu tüfeği toplansın gelsin
Biçeriz (hık) hepsini.

«Kuşun sarhoş olduğu belliydi. O kasvetli, boş odada sesi öylesine tuhaf yankılanıyordu ki. (Clea’ya bundan hiç sözetmedim, onun keyfini kaçırmaktan korktum, çünkü o da Scobie’yi çok severdi.)»

«Evet, sonra üniformayla birlikte polis noktasına döndük. Şansımız varmış, çünkü Keats ortalarda yoktu. Küçük hücrenin kapısını yine üstümüzden kilitledik, sıcaktan boğuluyorduk. Gövde öylesine hızlı katılaşıyordu ki, kollarını kırmadan ceketi giydirmek olanaksız gibiydi — ipince kolları, Tanrı bilir, kereviz sapı gibi çıt diye kırılabilirdi, ya da öyle görünüyordu. Bu yüzden ceketi üstüne sarmakla yetindim. Pantalonu giydirmek daha kolaydı. Nimrod bana yardım etmek istedi, ama korkunç bir mide bulantısına yakalanmış, bir köşede öğürmekten zaman bulamamıştı. Bütün bu olanların onu gerçekten çok etkilediği gün gibi ortadaydı, alçak sesle 'Zavallı kart kulampara,' diye yineleyip duruyordu. Her neyse, küçük bir el çabukluğuyla korktuğu felaketi atlatmış oluyorduk. Biz tam senin Scobie'yi insan içine çıkacak duruma getirdiğimiz sırada, kapının önünde Globe'un arabasının şaşmaz gürültüsü duyuldu, başkanlık odasından Keats'in sesi geliyordu.»

«Şunu da eklemeden geçmemeliyim: Bu olayı izleyen birkaç gün içinde Tatwig Sokağı dolaylarında iki ölüm, yirmiden fazla ağır *arak* zehirlenmesi olayı görüldü, böylece Scobie'nin o yöreye izini bıraktığı söylenebilir. Mayaladığı şeyin tahlilini yaptırmaya çalıştık, ama hükümet görevlisi birkaç örneği tattıktan sonra bu işten caydı. Yaşlı adamın ne halt karıştırdığını Tanrı bilir.»

«Gene de cenaze çok başarılı geçti (ancak görev başında yaşamım yitirmiş bir memura yapılacak bir törenle gömüldü), herkes gelmişti. Evinin bulunduğu yöredeki Arap'lardan neredeyse bir kurul vardı. Bir Hıristiyan mezarının başmda Müslüman uluması duymak olacak şey değildir; Katolik papaz Peder Paul çok bozulmuştu, belki de ev-yapısı *arak'la* çağrılmış İblis'in *ifritlerinden* kuşkulanıyordu — kimbilir? Sonra, tam buraların yaşam özelliğine uyan, öyle hoş, öyle olağan düşüncesizlikler oldu ki (çok küçük bir mezar, mezarı genişleten kazıcılar, işin tam ortasında ücretlerini arttırmak için grev yapıyorlar, Yunan konsolosunun arabası hızını alamayıp konsolosu bir çalının içine boca ediyor, falan, filan.) Galiba sana bunları bir mektupta anlatmıştım. Her şey tam Scobie'nin isteyeceği gibi oldu — Polis Bandosu her ne kadar titrek, her ne kadar Mısır çeyrek tonlarına kaya kaya da olsa, mezarının başında Yat Borusu çalarken o nişanlar içinde yatıyordu. Yapılan konuşmaları, gözyaşlarını görmeliydin! Böyle durumlarda insanlar kendilerini nasıl kapıp koyuverirler bilirsin. Sanki bir aziz öldü sanırdın. Polis karakolundaki yaşlı kadın ölüsü gözümün önünden gitmiyordu!»

«Nimrod'un bana dediğine göre bir zamanlar kendi *quartier*'sinde[58] çok sevilen bir kişiymiş, ama sonra çocukların din töresince yapılan sünnetlerine burnunu sokmaya başlayınca herkes ondan nefret etmiş. Arapları bilirsin. Hatta birkaç kez onu zehirleyeceklerini söyleyerek korkutmuşlar. Bütün bunların onu nasıl etkilediğini anlamak güç değil. Yıllardır orada yaşıyordu ve sanırım kendisinin ondan başka yaşamı yoktu. Yabancı ülkeye yerleşen pek çok kişinin başına böyle şeyler gelir, öyle değil mi? Her neyse, son zamanlarda çok içmeye, Ermenilerin dediği gibi 'uykusunda yürümeye' başlamış. Herkes ona karşı hoşgörülü davranmaya çalışıyormuş, bu gezintilerinde kendisini korumak için iki polis görevlendirilmiş. Ama öldüğü gece onların elinden sıvışmışmış.»

«'Bunlar bir kez giyinip süslenmeye başladılar mı,' diyor Nimrod (sözlerinde en küçük bir mizah, yok) 'sonun başlangıcı gelmiş demektir.' Ve işte görüyorsun. Böyle konuşmamı saygısızlık sanma. Tıp bana her şeye alaylı bir yansızlıkla bakmayı, böylece haklı olarak sevdiklerimize yöneltmemiz gerekip de ölenlere harcadığımız duygu yetilerini korumayı öğretti. Ya da ben öyle sanıyorum.»

«Acaba sonuç olarak insan yaşamın şu garip kıvrımlarına ne anlam versin? Sonra, sanatçı kendi anlamlamalarını bulaştırdığı yaşama belli bir biçimi zorla benimsetmek cesaretini nasıl kendinde bulabilir? (Bu birazcık sana.) Belki de sığ yerleri, insan yutan kumlukları, sevinçleri, felâketleri gözler önüne sermek böylece öteki insanları bunlara hazırlamak, kılavuzun görevidir diyeceksin. Evet, ama...»

«Bu gecelik burada bırakıyorum. Yaşlı adamın papağanını Clea yanına aldı, cenaze giderlerini de o ödedi. Sanırım Clea'nın yaptığı portresi, şimdi Clea' nın oturmadığı odanın bir rafında halâ duruyordur. Papağana gelince, galiba hala sahibinin sesini yansılayarak konuşuyormuş, Clea'nın dediğine göre öyle şeyler söylüyormuş ki, kızcağızı yerinden sıçratıyormuş. Sence bir insanın ruhu o insanın anısını biraz daha ileri bir zamana taşımak için yeşil bir Amazon papağanının bedenine girer mi? Ben böyle olduğunu düşünmek isterdim. Ama artık bu eski bir öykü.»

IX

Ne zaman Pombal'ın bir şeye çok canı sıkılsa (o tuhaf İngilizce'siyle «Mon Dieu![59] Bugün kötüyüm!» derdi) kendi kendisine Norman atalarını anımsatmak için tumturaklı bir damla hastalığı nöbetine sığınırdı. Böyle olaylar için sakladığı eski moda, yüksek arkalıklı, kırmızı kadife kaplı bir saray koltuğu vardı. Koltuğa oturur, bir bacağını yastıklı ayak iskemlesinin üstüne koyar. *Mercure* okuyarak son yaptığı *gaffe*'ın[60] ardından duyacağı azarları ya da görev değişikliğini düşünmeye başlardı. Bütün konsolosluğun kendisine karşı olduğunu, davranış *biçimini (*çok içki içmesini, kadınlara düşkünlüğünü) yapılan görev açısından zararlı bulduklarını biliyordu. Aslında onu kıskanıyorlardı, çünkü yaşamını kazanmak için çalışmak zorunluluğundan kendisini kurtaracak kadar geniş olmamakla birlikte az çok prenslere yaraşır bir yaşam sürmesine elverecek serveti vardı — birlikte oturduğumuz o küçük isli dairenin prenslere yaraşır bir hali varsa!

Bugün merdivenleri çıkarken duyduğum sesinin hırçınlığından, kötü durumda olduğunu anladım. «Buna haber *denmez,*» diye sinirli sinirli yineliyordu. «Yayınlamanıza izin veremem!» Tek gözlü Hamid beni girişte karşıladı, üstü başı kızartma kokuyordu, havada yumuşak bir el işareti yaparak, «Hanım kız gitti,» diye fısıldadı. Melissa'nın gittiğini söylemek istiyordu. «Saat altı, döner. Bay Pombal iyi pek değil.» Dostumun adını sanki içinde hiç ünlü harf yokmuş gibi söylüyordu. Pombal diye.

Salonda Keats'i kocaman, terli gövdesiyle kanapeye biçimsizce yayılmış, onunla otururken buldum. Dişlerini göstererek sırıtıyordu, şapkasını başının gerisine itmişti. Damla hastalığı koltuğunda tüneyen Pombal üzgün, hırçın görünüyordu. Yalnızca akşamdan kalmadığı değil, yeni bir *gaffe* yaptığı da anlaşılıyordu. Acaba Keats bu kez neyini yakalamıştı?

— Pombal, arabana n'oldu, Allahaşkına? dedim. İnledi, sarkık gerdanını tuttu; sanki benden bu konuyu hiç açmamamı yalvarırmış gibiydi. Deminden beri Keats ona bu konuda balta oluyordu besbelli.

Pombal'ın sözkonusu sevgili küçük arabası çok kötü çarpılıp eğrilmiş olarak dışarda, kapının önündeydi. Keats burnunu çekip yutkunduktan sonra,

— Sveva’yla ilgili, ama benim yazmama izin vermiyor, diyerek açıklamada bulundu.

Pombal inildiyor, sallanıyordu.

— Bana şu öyküyü doğru dürüst anlatmıyor. Pombal gerçekten öfkelenmeye başlamıştı.

— Lütfen defol şuradan, dedi.

Keats, adı diplomatlar listesinde olan birinin karşısında kolayca cesaretini yitirecek cinsten bir insandı. Yerinden kalkıp defterini cebine soktu, yüzündeki gülümseme silinmişti. Küçük bir sözcük oyunu yaparak,

— Peki, dedi, damla hastalığına tutulmuşsun, ama bir şey damlatmıyorsun, öyle olsun.

Ağır ağır merdivenlerden aşağı indi. Pombal’ın karşısına oturup biraz yatışmasını bekledim. Sonunda,

— Yeni bir *gaffe* daha, aziz dostum, dedi, gene şu Sveva dâvâsı, ama bu kadar kötüsü hiç olmamıştı. Zavallıcığın başına gelenler... arabamın... gördün mü arabamı? Bak, boynumdaki şu şişliği elle. Nasıl? Lanet olası taş.

O, her zamanki sıkıntılı el-kol hareketleriyle en son terslikleri anlatırken Hamid’den bir kahve istedim.

Şu azgın Sveva’yla böyle bir serüvene girişmekle akılsızlık etmişti, çünkü kadın ona aşıktı. Pombal «Aşk!» diyerek inleyip koltuğunda kıvranırken, «Kadınlara karşı çok zayıf,» olduğunu onayladı, «ama o da hiç zorluk çıkarmadı. Tanrım, tıpkı ısmarlamadığın —ya da bir başkasınca ısmarlanıp da senin masana yanlışlıkla getirilen— tabağındaki şeyi yemek gibiydi; yaşamıma tıpkı bir *bifteck* a *point*[61] gibi, bir patlıcan dolması gibi geldi... Ne yapsaydım?»

«Dün kendi kendime şöyle dedim: ‘Her şeyi —yaşını, dişlerinin durumunu falan— düşünürsek, bir yerden bir hastalığın patlak vermesi olmayacak şey değil, başıma bir yığın masraf açabilir.’ Üstelik ben *perpetuum mobile*[62] bir kapatma *istemiyorum.* Bunun üzerine onu göl kıyısında sessiz bir yere götürüp veda etmeye karar verdim. Deliye döndü. Bir anda ırmak kıyısına seğirtip orada kocaman bir taş yığını buldu. Ben daha ne diyeceğimi bulamadan pat, küt, bam, bum!» El hareketleri her şeyi çok güzel anlatıyordu. «Havada kaya parçaları uçuşmaya başladı. Ön cam, farlar, her şey... Ben debriyajın yanma yattım, bağırıyordum. Boynumdaki şu şişliğe dokun bak. Deli oldu, deli. Cam diye bir şey kalmayınca yerden

bir kaya parçası alıp arabaya vurmaya başladı. Her vuruşu, *" Amour. Amour,'* diye bağırışlarla noktalıyordu. O sözcüğü bir daha hiç duymak istemiyorum. Radyatör gitti, kapılar eğrildi. Gördün, değil mi? Bir kızın böyle bir şey yapabileceğine inanır mısın? Sonra n'oldu dersin? N'oldu sana söyleyeyim. *Kendisini ırmağa attı.* Sen bendeki heyecanı düşün. O yüzme bilmez, ben de öyle. Ölse, *rezillik!* Arkasından ben de ırmağa atladım. Birbirimize sarılıp, sevişen iki kedi gibi bağırışmaya başladık. O yuttuğumuz sular! Birtakım polisler gelip bizi dışarı çıkardılar. Uzun uzun *proces-verbal*, falan filan. Bu sabah konsolosluğa telefon etmeye korktum. Yaşamaya değmez bir hayat.»

Gözleri yaşarmak üzereydi. «Bu ay bu benim üçüncü çam devirişim. Yarın karnaval var. Ne yapacağım biliyor musun? Uzun uzun düşündüm, sonunda buldum.» Neşesizce gülümsedi. « Karnaval işini çok sağlam tutacağım — her zamanki gibi gene çok içsem, başımı belaya soksam bile hiç tanınmayacak bir kılığa gireceğim. Evet.» Ellerini oğuşturarak yineledi: «Hiç tanınmayacak bir kılığa.» Sonra bir an beni süzdü, sanki güvenilir biri olup olmadığımı tartmak istiyordu. Bu inceleme kuşkularını gidermiş olsa gerek, çünkü birden dolaba yönelip,

— Sana gösteıirsem kimseye söylemezsin, değil mi? Ne de olsa dostuz. Oradaki üst raftan bana o şapkayı getirsene. Çok güleceksin, dedi.

Dolabın içinde 1912 modeli, geniş kıyılı, modası geçmiş kocaman bir şapka buldum, iri mavi taşlı, kalın bir şapka iğnesiyle tutturulmuş bir demet soluk, balıkkartalı tüyüyle süslenmişti. Gözlerime inanamayarak,

— Bu mu? dedim.

Başıyla onaylarken keyifli keyifli gülüyordu.

— Beni bununla kim tanıyabilir? Ver şunu bana...

Şapkayla öylesine maskaraya döndü ki, oturup gülmekten başka bir şey yapamadım.

Bana o soytarı Dolly Varden şapkasını giyen Scobie'nin halini anımsatmıştı. Pombal'ı şeye benzettim... hayır, bu kepaze icatla tombul yüzünün neye benzediğini anlatmak olanaksız. «Harika, değil mi?» derken kendisi de gülüyordu.

— Benim alçak meslektaşlarım sarhoş kadının kim olduğunu asla bilemeyecekler. Başkonsolos maskeli, kukuletalı manto giymemişse ona... pasımı vereceğim. Tutkulu öpüşlerle onu deliye çevireceğim. Domuz herif.

Nefretle buruşan yüzü daha gülünç görünüyordu. Scobie'ye yaptığım gibi ona yalvarmak zorunda kaldım:

— Şunu çıkar, Allahaşkına!

Dediğimi yaptı, ama aklı hep o parlak tasarıdaydı, bana dişlerini göstererek sırıtıyordu. Hiç değilse yapacağı bu tür zirzopluklar kendisine yüklenemeyecekti.

— Bütün kılığım hazır, diye övündü, «Sakın beni gözünden kaçırma, ha, olur mu? Geliyorsun, değil mi? Duyduğuma göre aynı anda iki büyük balo birden verilecekmiş, ikisi arasında mekik dokuyacağız demek ki, ha? Çok iyi. Valla sıkıntım biraz geçti. Ya senin?»

Ama ertesi akşam Cervoni'lerde Toto de Brunel'in gizemli ölümüne yol açan şey Pombal'ın bu ölümcül şapkasının ta kendisiydi — Justine'in inancına göre kocasının Justine için uygun gördüğü ve benim... Ama şimdi bu geldiğim yoldan geri dönüp yine Notlar'ı iz-lesem daha iyi olur.

«Saat anahtarı olayına gelince,» diye yazıyor Balthazar, «hani o kış gecesi Grande Corniche'te taşların arasında aramama yardım etmiştin ya — o iş çok tuhaf sonuçlandı. Bildiğin gibi saatim durmuştu, ona yeni bir altın anahtar yaptırmak üzere sipariş vermiştim. Ama bu arada anahtar çok tuhaf bir biçimde bana geri geldi. Bir gün Justine kliniğe uğramıştı, beni heyecanla öptükten sonra el çantasından anahtarı çıkardı. Gülümseyerek. 'Bunu tanıdın mı?' dedikten sonra özür dilemeye başladı: 'Seni üzdüğüm için özür dilerim, sevgili Balthazar. Hayatımda ilk kez yankesicilik yapmak zorunda kaldım. Biliyor musun, evde bir duvar kasası var, ne yapıp yapıp onu açmaya kararlıydım. İlk bakışta anahtarlar bana aynı gibi geldi, senin saat anahtarının kilide uyup uymadığına bakmak istedim. Ertesi sabah, seni telâşlandırmadan, anahtarı geri getirecektim, ama tuvalet masamdan alınmıştı. Bunu kimseye anlatmayacaksın. Herhalde Nessim'in gözüne ilişti, benim niyetimden kuşkulandığı için anahtarın kasaya uyup uymadığına bakmak amacıyla onu aldı, diye düşündüm. İyi ki (ya da ne yazık ki) uymuyor, küçük kasayı açamadım. Ama (belki de anahtarı hiç görmemiştir korkusuyla) bu konuda en küçük bir telaş gösteremedim. Kendisininkine benzeyen böyle bir anahtarın varlığına dikkatini çekmek istemiyordum. Gizlice Fatma'ya sordum, mücevher kutularımı aradım. Boşuna. Sonunda, iki gün sonra Nessim anahtarı çıkardı, kol düğmesi kutusunda bulduğunu söyledi; kendi anahtarıyla benzerliğinin farkındaydı, ama kasadan hiç sözetmedi. Yalnızca sana geri vermemi söyledi, ben de

bunca gecikme için en içten üzüntülerimle birlikte anahtarı sana veriyoyorum!»

«Kuşkusuz canım sıkılmıştı, kendisine de söyledim. ‘Peki ama Nessim’in özel kasasından sana ne?’ dedim. ‘Bu senin normal davranışlarına hiç benzemiyor, hele Nessim’in sana karşı tutumundan sonra seni çok ayıpladığımı söylemeliyim.’ Başını önüne eğip, ‘Ben yalnızca çocukla ilgili bir şey bulacağımı umuyordum — benden sakladığını sandığım bir şey,’ dedi.»

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

X

«Galiba (diye yazıyor Balthazar) sana şu anlattıklarımı kendi yazdığın Justine ile herhangi bir biçimde birleştirmek istersen çok tuhaf bir kitapla karşılaşırsın — deyim yerindeyse birbiri üstüne anlatılmış bir öyküyle. İstemeyerek sana bir biçim armağan etmiş olabilirim, alışılmış dışı bir şey! Pursewarden'in dediği gibi 'sürgülü levha'lı roman dizisi yazmak düşüncesine benzemiyor değil. Ya da belki üzeri silinip yeniden yazılan ortaçağ parşömeni gibi, birbiri üzerine yığılmış, biri ötekini bozan ya da tamamlayan değişik doğrular. Kutsal Kitap'ın bir ayetine yer açmak için ağıtımsı bir şiiri silen çalışkan keşişler!

«Böyle bir örneksemeyi İskenderiye gibi aynı zamanda hem kutsal, hem bayağı bir kentin gerçeğine uygulamanın pek kötü bir şey olacağı kanısında değilim... Theocritus, Plotinus ile Yetmişler[63] arasında geçilen ara düzlemler vardır; bu düzlemler — tıpkı Kıpti, Yunan, Yahudi ya da Müslüman, Türk, Ermeni dendiği zamanki gibi — soy olduğu kadar başka şeyler de olabilir... Haksız mıyım? Bunlar mekân üzerine zamanın yavaş yavaş alüvyon biriktirmesidir. Tıpkı Hayatın art arda gelen dalgalarının insanların yüzlerinde bıraktığı görmüş geçirmişlik çizgileri gibi; o kırışıklıklarda gözyaşlarıyla neşeyi birbirinden ayıramazsın. Hayatın kumlukları üstünde solucan izleri gibi yaşam deneyiminin izleri...»

Böyle yazıyor dostum, çok haklı, çünkü Notlar benim önüme «yaşamın.. ya da isterseniz «yapıntının» diyelim, «nesnel gerçeği» sorunundan da öte bir sorun çıkarıyor. Hayatın kendisinin de karşımıza çıkardığı tam bir çetin ceviz olan biçim sorunu. Peki bu billurlaşmış veriler yığınındaki anlamı ele geçirmek böylece bir aşk ve edepsizlik kenti olan bu akıl almaz kentin tutarlı bir haritasını çizebilmek için elimdeki bu yığından nasıl yararlanmalıyım?

Keşke bilebilseydim. Keşke bilebilseydim. Bütün bunlar öyle çok şeyin perdesini kaldırdı ki, sanki yepyeni bir kitabın —bir İskenderiye'nin — eşiğindeymiş gibiyim. Kentin ana örneklerinin adlarıyla —Kavafi' nin, İskender'in, Kleopatra'nın, daha başkalarının adlarıyla— örerek çizdiğim daha önceki esinleyici çizgiler özneldi. O imge herkesten kıskandığım,

kendi özel mülkümde ve ancak bir bölümüyle kavranmış bir gerçeğin sınırları içinde doğruydu. Şimdi bu yeni hazinelerin ışığında —çünkü aşk gibi acımasız da olsa gerçeğin her zaman değerli bir hazine olması gerekir — ne yapsam? İlk gerçeğin sınırlarını genişletsem, yeni kuracağım İskenderiye'nin temellerini bu bilginin moloz taşlarıyla doldursam mı? Yoksa ilk düzenlemeyi, roman kişilerini aynı mı bıraksam — değişen, eskisiyle çelişen yalnızca gerçeğin *kendisi* mi?

Geçtiğimiz ilkyaz yapayalnız adamda her şeye —tuhaf ama hatta geçmişteki şeylere— karşı duygularımı önemli ölçüde değiştiren bu şaşırtıcı bilgilerin ağırlığı altında ezildim. Coşkular geçmişe yönelik, geriye etkili olabilir mi?

Yazdıklarımın çoğu Justine'in Nessim'den duyduğu korkuya dayanıyordu —yalansızca dışa vurulmuş, gerçek korkular. Nessim'in yüzündeki soğuk, suskun kıskançlığı kendi gözlerimle görmüştüm— ve Justine' in gözlerinde yansıyan korkuyu. Oysa şimdi Balthazar Nessim'in ona en küçük bir kötülük yapamayacağını yazıyor. Ben hangisine inanayım?

Dördümüz kimbilir kaç kez birlikte yemek yedik; ben Justine'in gerçek öpüşlerinin anısından sarhoşlamış olarak yanlarında sessizce oturur (bana kendisi öyle söylediği için) dördüncünün —Pursewarden'ın— oradaki varlığının Nessim'in kıskanç beynini uyutacağına, o yanımızdayken bizim için bir tehlike bulunmadığına inanırdım! Oysa şimdi Balthazar'ın dediğine inanırsam tuzak hayvanı olan bendim. (Arasıra Pursewarden'ın dudaklarının kıyısından, belki utanmazca belki de gözdağı verici hafif bir gülümsemenin geçtiğini anımsıyor muyum? Yoksa uyduruyor muyum?) O zamanlar ben yazarın varlığının arkasına gizlendiğimi sanıyordum meğer o benim arkama gizleniyormuş! Buna şu yüzden büsbütün inanamam... ne yüzden? Gövdesini işkence aletine bırakırmış gibi bana bırakırken, «Seni seviyorum» sözcüklerini mırıldanabilen bir kişinin dudaklarının öpüşündeki nitelik buna inanmamı engeller. Elbette, elbette. Aşk konusunda ben uzmanımdır — her erkek kendisinin uzman olduğuna inanır; ama özellikle İngiliz erkekleri. Bu bakımdan dostumun sözlerine değil o öpüşlere mi inanmam daha doğru olur? Olanaksız, Balthazar yalan söylemez...

Doğası gereği aşk bir körlük müdür? Hiç kuşkusuz Justine'e sahip olurken onun beni bir başkasıyla aldatabileceği düşüncesini kafamdan uzaklaştırmaya çalıştığımı biliyordum — kim yaklaştırır ki? Kabul

edilemeyecek kadar acı bir gerçektir bu, oysa yüreğimin en gizli köşesinde onun bana sürgit sadık kalamayacağını çok iyi biliyordum. Bu düşünceyi kendi kendime fısıldama yürekliliğini gösterecek olsam bile her koca, her âşık gibi hemen şunu eklemeden edemiyordum: «Ama her şeye karşın asıl sevdiği kişi kuşkusuz benim!» İnsanı avutan safsatalar — aşkın sürmesini sağlayan yalanlar!

Justine kuşkulanmama neden olacak hiçbir şey yapmadı, ama Pursewarden'dan işkillenmeme yol açan bir olay anımsıyorum. Gene de kuşkum çarçabuk dağılmıştı. Bir gün Pursewarden çalışma odasından çıkarak bize doğru yürüdüğünde, dudağında dudak boyası izi vardı. Ama hemen hemen aynı anda elindeki sigara gözüme ilişti — besbelli Justine'in (sık sık yaptığı gibi) bir küllüğe bıraktığı yanan sigarasını almıştı, çünkü sigaranın ucu kırmızıydı. Aşk konularında her şeyi açıklamak kolaydır.

Bu kuşkuları sırtlanıp bana taşıyan acımasız Notlar, nasırlaşmış bir başparmak gibi orama burama bastırıyor, hem de hep yaralı yerlerime. Onları —baştan sona hepsini— kopye etmeye başladım, yavaş ve yorucu bir iş; bu işi yalnızca benim gerçeklik yorumumdan onun nerelerde ayrıldığını görmek için değil, onları ayrı bir bütün, kendi başına varlığı olan bir el yazması, benim kendi açımdan —öyle yaşadığım ya da onlar beni öyle yaşadığı için öyle— yorumladığım olaylara başka bir gözün şaşmaz bakışı olarak görmek için yapıyorum. Çevremde olup biten şeylerden çoğunu kaçırmış mıyım — gülümsemelerin, rastgele sözcüklerin, el-kol hareketlerinin örtülü anlamları, masanın üstüne dökülmüş şaraba batırılan parmakla karalanan ileti, gazete köşesine yazılıp katlanan adresler gözümden kaçmış mı? Gerçeğin özüne varabilmek için kendi deneyimlerimi yeniden mi elden geçirmeliyim? «Gerçeğin özü yoktur,» diye yazıyor Pursewarden. «Gerçek, kadına benzer. Bilmece gibi olmasının nedeni budur. Fransız olmadığımıza göre kadınlar için en çok şunu söyleyebiliriz: Onlar toprağı alttan kazan hayvanlardır.»

Balthazar'a göre ben Justine'in Nessim'le ilgili korkularının bağlantılarını yanlış değerlendirmişim. Araba olayını daha önce yazmıştım; bir gece Pursewarden'la buluşmak üzere Kahire'ye yetişmeye çalışırken gece kelebeği renginde kocaman Rolls'un ışıklarının nasıl söndüğünü. Karanlıkta hiçbir şey göremeyen Justine arabanın yönetimini büsbütün yitirmişti; yoldan çıkan araba bir kum tepeciğinden ötekine fırlamaya, can çekişen bir balinanın havaya fışkırttığı sular gibi kum fışkırtmaya

başlamıştı. Daha sonra «bir ok gibi ıslık çalarak» ta ön camına kadar kum tepeciğine saplandı. Zangır zangır titriyor, hırıldıyordu. Bereket versin ona bir şey olmamıştı, ayrıca motoru durduracak kadar aklı başındaydı. Ama bu kaza nasıl oldu? Bana anlattığına göre, daha sonra arabadaki bozukluğun nedeni araştırıldığında, elektrik tellerinin eğelenmiş olduğu görülmüş — ama eğeleyen kim?

Bildiğim kadarıyla Nessim'le, kendisine bir kötülük yapılacağı olasılığıyla ilgili korkularının açıklık kazanması böyle oldu. Daha önce Justine onun kıskançlığından sözetmişti, evet; ama böyle bir şeyden, böylesine somut —böylesine İskenderiye'ye özgü bir şeyden— hiç sözetmedi. Hadi benim kendi korkum hayal ürünü olabilir diyelim.

Oysa burada, notlarında Balthazar bu olaydan on gün kadar önce Justine'in çalışma odasının penceresinden Selim'i çimenliği geçip arabaya doğru yürürken gördüğünü yazıyor. Kendisini gören birinin olmadığına inanan Selim arabanın kapağını açıp altından bir şey çıkarmış, Justine Nessim'in sık sık büroda kullandığı diktafona ait bir gerecin parçasına benzediği kanısındaymış. Selim o nesneyi bir beze sarıp içeri götürmüş. Justine herhangi bir harekette bulunmadan önce pencerenin önünde uzun süre oturup sigara içerek düşünmüş. Daha sonra arabayı almış, rahatça araştırabilmek için çöl yolu üzerinde ıssız bir yere götürmüş. Kapağı açınca ne olduğunu tanıyamadığı, ama bir kayıt makinesi olabilirmiş gibi görünen küçük bir âlet bulmuş. Arabanın ön tablasındaki elektrik tellerinin renkli kangalları arasına gizlenmiş küçük bir mikrofona bağlı olabilirmiş bu alet, ama teli izleyememiş. Gene tırnak törpüsüyle teli birkaç yerinden kesmiş. Alete dokunmamış, çalışır görünümünü bozmamış. Balthazar'a göre, işte bu sırada farlara giden tellerden birini bilmeyerek zedelemiş ya da yarı-koparmış olmalıymış. Hiç değilse Justine ona böyle söylemiş, oysa bana bu tür bir açıklamadan hiç kapak açmadı. Balthazar'a inanırsam, demek ki herkesin gözü önünde düşüncesizce davranışlarda bulunduğumuz, kendimizi tehlikeye attığımız yolunda durmadan başımın etini yiyen Justine, aslında bir boğanın önünde sürüklenen pelerin gibi beni Nessim'in önünde sürüklüyordu!

Ama bu yalnızca başlangıçta böyleydi; daha sonra, diyor dostum, Justine'e kocasının kendisine karşı gerçekten bir saldırı tasarladığını düşündürecek bir şey oldu; yani Cervoni'lerdeki karnaval balosunda Toto de Brunel'in öldürülüşü. Sahi şimdiye kadar bundan niye hiç sözetmedim?

Aynı gece benim de orada olduğum doğru ama o günlerin ortamına özgü bu olay başka konuların sıkıştırmasıyla usumdan çıkıp gitmiş. O zamanlar İskenderiye'de böyle çözülmeden kalmış pek çok giz vardı. Justine'in bu olay konusundaki yorumunu bilmeme karşın o zaman hiç inanmamıştım. Her neyse, bunu hiç anmamış olmam tuhaf, hatta, şöyle söz arasında bile olsa. Kuşkusuz işin doğru açıklaması bana ancak aylar sonra, ben Melissa'nın — Nessim'den olma — çocuğuyla İskenderiye'den, düşündüğüm gibi, hemen hemen hiç dönmemecesine ayrılmak üzereyken yapıldı. Clea bir gece bana gerçeği kendi ağzıyla anlattı!

İskenderiye'deki karnaval büsbütün toplumsal bir olaydır — kentin öteki dinsel bayramlarının takviminde yeri yoktur. Öyle sanıyorum ilin üç ya da dört büyük ailesince başlatılmış bir şey — belki de bu yolla Akdeniz'in öteki kıyısına, Venedik'e, Atina'ya vekillik ederek onlarla özdeşlik duygusunu tadıyorlardı. Her neyse, bugün arlık ister Kıpti, ister Müslüman, ister Yahudi olsun, o üç günlük çılgınlık için bir dolapta kadife dominolar[64] saklamayan tek bir varlıklı aile yoktur. Yılbaşı gecesinden sonra belki de yılın en büyük Hıristiyan bayramıdır, o üç gün üç gecenin kesin kuralı tam anlamıyla adsızlıktır: İnsanın kimliğini, cinsiyetini perdeleyen, kadını erkekten karınızı sevgilinizden, dostu düşmandan ayırmanızı engelleyen o suratsız kara kadife dominonun bağışladığı bir adsızlık. Bu mevsime başkanlık eden görünmez Başıbozukluk krallarının koruyuculuğu altında kentin en çılgın sapıklıkları hiç çekinmeden ortaya dökülür. Karanlık basar basmaz sokaklarda —önce birer ikişer, sonra küçük topluluklar halinde— maskeliler boy göstermeye başlar, ellerinde genellikle müzik aletleri, davullar vardır, büyük evlerden ya da gece kulüplerinden birine doğru gülerek, şarkı söyleyerek yürürler. Kentin soğuk havası zenci cazının yüksek ısısının —saksafonlarla davulların gına verici hırıltılı seslerinin— içinde yüzmeye başlamıştır bile. Solgun ayışığında her köşeden keşişler gibi başlıklı insanlar fırlar. Bu kılıkla herkes aynı iç karartıcı, bağnaz, bir örnek çizgileri taşır, beyaz entarili Araplar bundan çok ürker, korku ve telaşa kapılırlar — evlerden taşan kahkahalara çeşni katan, açıklara doğru esen hafif rüzgârla yalı kahvelerine taşınan bir korkunun, kulak delici tizliği yüzünden deliliğin sınırında titrermiş gibi görünen bir neşenin ürpertisini duyarlar.

Mavimsi ilkyaz ayı yavaş yavaş evlere tırmanır, minarelerin tepelerine, çıtırtılı palmiyelerin içlerine kayar. Ayışığıyla birlikte kent, kış uykusuna yattığı toprağın altından çıkıp gerinen, üç günlük şenliğin müziğini içine çeken bir hayvan gibi kıvrımlarını açar.

Mahzenlerden yukarı saldıran caz müziği sesi parklardaki, caddelerdeki sessiz kış havasını kovalar, deniz boyuna ulaştığı zaman belki bir geminin, körfez girintisinin derinliklerindeki, uskurunun sesine karışır. Ya da tutuşan bir karbon kâğıdı gibi kıyıları kıvrışıp kızaran gökyüzünde yarılıp hızla aşağıya doğru kayan maytapları görürsünüz; liman setinin dışında kalmış eski bir geminin — kapalı bir bahçe kapısının dışında kalmış bir ineğinki gibi — boğuk böğürtüsüne karışan bir kahkaha çalınır kulağınıza.

«Âşıklar karnavaldan korkar,» der atasözü. Hele her yerde mantar gibi bitiveren bu kara giysili gece yaratıklarıyla her şey sinsice değişir. Kent yaşamının bütün ısısı değişir, ilkyazın üstü kapalı habercileriyle birlikte ısı daha da artar. *Carni vale* — etin yıla veda edişi; cinsiyet, kimlik, ad gibi sargıları üstünden atıp bir düş olan geleceğe doğru çırılçıplak ilerleyişi.

Bütün büyük evler kapılarını açarlar, porselenlerle mermerlerin, pirinçle bakırın üzerinde ve kendi işlerine bakan uşakların kara kurşun rengi yüzlerinde diken diken parlayan şömine ateşinin ışığıyla sımsıcacık masalsı görünen eviçleri ortaya çıkar. Ayın aydınlattığı alacakaranlıkta simsarların, kumarbazların büyük kupa otomobilleri, insanlara gerçek boş zaman ve kafa huzuru getirmede güçsüz kalan, çünkü insanın ruhuna el koyan bir varlıklılığın etkileyici, dayanıklı simgeleri olarak, limandaki gemiler gibi aylâk aylâk sokaklarda duruyorlar. İnsanın yıkılışını bekleyen makinelerin suskunluğunu, gücünü yansıtarak kış ışığının ağı içinde yatar, büyük evlerin ışıklı pencerelerinin önünden gelip geçen ve kara ayılar gibi birbirlerini yakalayıp —beyaz adamın avuncu— zenci müziğinin nabız atışlarına uygun dans eden maskelileri izlerler.

Ayaklarının ucundaki sepetin içinde küçük kedisi uyurken dizlerinin üstüne koyduğu kartona sabırla resim çizen Clea'nın oturduğu pencereye kadar kahkaha ve müzik sesleri çıkıyordur herhalde. Ya da belki apansız bir suskunluk anında tellerine dokunulan gitarın, sanki bir kuyunun dibinden gelir gibi uzak bir türküden yükselen sesle birleşinceye kadar sokağın açık havasında kalıp yuvarlanan sesi. Ya da çığlıklar, yardım isteyen haykırışlar.

Ama genel eğilimi tam anlamıyla yaramazlaşma olan karnavala damgasını basan şey o kadife dominodur — onu giyen herkesin yüreğinde yatan, her şeyden çok gizlenme isteğini gerçekleştirirler. Adsız bir kalabalıkta adsızlaşmak, cinsiyetini, ilişkilerini, hatta yüz ifadeni saklamak — çünkü bu deli keşiş kılığı insanı büsbütün örten bir kılıktır, yalnızca Müslüman kadınlarının ya da ayının gözleri gibi parlayan iki göz görünür. Başka hiçbir yerinizden tanınmazsınız; o kara şeyin kalın kıvrımları gövdenin çizgilerini bile gizler. Hiç kimsenin kalçası, göğsü, yüzü yoktur. Karnaval giysisinin altında insanın kendisi için düşünmeye pek cesaret edemediği bir özgürlüğün mikropları yatar — tıpkı insanın yüreğinde yatan suç işleme isteği gibi, karşı konması olanaksız bir kışkırtma gibi, değişmez bir içgüdü gibi. Bu kılığın içine gizlenen insan hiçbir yasak tanımadan kendini istediği şeyi yapmakta özgür bulur. Kentte işlenen en iyi cinayetler, kimlik yanılgılarından doğan en acıklı durumlar, hep bu yıllık karnavalın ürünüdür; öte yandan kişiliğin tutsaklığından, kendi kendimizin boyunduruğundan kurtulduğumuz bu üç gün üç gece sırasında pek çok yeni aşk serüveni başlar ya da sona erer. Bir kez bu kadife pelerinle başlığın içine girince, karı kocayı, koca karıyı, âşık sevgilisini yitirir. Hava, kan gütmelerin, beyinsizliklerin barutuyla, kavgaların, gece boyu süren sancılı aramaların, umutsuzlukların kızgınlığıyla kırılganlaşır. Bir kadınla mı, yoksa bir erkekle mi dans ettiğinizi bilemezsiniz. İnsanın ruhundan dışarı taşabilmesi için tam bir gizlilik isteyen Eros'un karanlık gelgitleri, sanki nicedir bir setin arkasında birikmiş gibi, karnaval sırasında önündeki engeli yıkar, birtakım tuhaf ilkel yaratıkları —ruhun besini olduğunu sandığım sapıklıkları— İblis'e ait olduğu düşünülebilecek kılıklarda ortalığa salıverir. Satir ile Baküs rahibesi birbirlerini yeniden bulup birleşebilirler. Evet, —suçluluk diye, önceden tasarlama diye, insan vicdanının ya da toplumun cezalandırması diye bir şey olmadan— bütün borçların ödendiği, bütün suçların işlendiği ya da cezasının çekildiği, bütün yasadışı isteklerin doyurulduğu Karnaval günlerini sevmemek kimin elinde?

Ama bir konuda haksızlık ediyorum — çünkü dostunuzun ya da düşmanınızın sizi tanıyabilmesini sağlayacak bir belirti vardır: Eller. Maskelilerin en sıkışık olduğu yerde bile sevgilinizin elleri —elbette daha önce dikkat ettiyseniz— sizi ona götürebilir. Ya da daha önceden anlaşarak, Justine'in yaptığı gibi sizin tanıdığınız bir yüzüğü —genç bir Bizanteni'nin mezarından çıkarılmış fildişi rengi oyma taşlı bir yüzüğü— sağ elin işaret

parmağına takabilir. Bu kadar basit, ama zaten bu kadarı da yeter. (Karnaval sırasında tam aradığı kadına rastlayan, ama onu başlığını çıkartıp kimliğini açıklamaya razı edemeyen Amaril kadar şanssız olmamak için Tanrı'ya yakarın. Havuzun kıyısındaki otların üzerine yatıp kadife yüzlerini birbirine sürterek, gözleriyle birbirlerini okşayarak bütün gece konuşmuş, sevişmişler. Amaril bütün bir yıl kenti deli gibi karış karış dolaşıp bir çift eli aradı. Ama eller birbirine çok benzer! Kadın ertesi yıl aynı küçük sarı taşlı yüzüğünü takarak aynı yere geleceğine söz vermiş. Onun için bu gece zambaklı havuzun başında titreye titreye onu bekleyecek —belki de hayatında bir daha hiç karşısına çıkmayacak olan elleri. Belki de, her şeye karşın, o kadın bir ifrit ya da vampirdi— kim bilir? Gene de yılar sonra bir başka kitapta, bir başka bağlamda, o kadına bir kez daha rastlayacak, hemen hemen beklenmedik bir biçimde, ama burada, kötü yazgılı aşklarla zaten yeterince başı dertte olan bu kitapta değil...)

Böylece, karanlık sokaklarda kim olduğu bilinmeyen bir katil gibi sakin sakin yürürsünüz, kara kukuleta bütün izleri örter, gözkapaklarınızm üstünde kentin serin havasını duyarsınız. Yanından geçtiğiniz Mısırlılar şaşkın şaşkın yüzünüze bakar, gülmek mi yoksa görünüşünüzden korkmak mı gerektiğine karar veremezler. Karnaval başladığı zaman —onu nasıl karşılamak gerektiği konusunda— büyük bir kararsızlık geçirirler. Yanlarından geçerken onların ürktüğünü, başlarını başka yana çevirdiklerini görmek hoşunuza gider, kukuletanızın içinden onları daha da zor duruma sokan bir bakış fırlatırsınız. Her köşeden sizin gibi başka dominolar çıkar, kimileri küçük topluluklar halinde gülüşerek ya da şarkı söyleyerek büyük evlerden ya da çevredeki gece kulüplerinden birine doğru yürürler. Yunan Patrikhanesi'nin oralardaki karışık sokaklardan Cervoniler'e doğru yürürken yitik kimliklerin armağanı olan aynı neşenin, aynı çılgınlığın yaşandığı, belki de başka kentlerdeki karnavalları anımsarsınız. Bir zamanlar başınızdan geçmiş tuhaf serüvenleri. Geçen yıl Bartout Sokağının köşesinde koşan ayakların seslerini, haykırışları. Bir adam kamayı boğazınıza dayar, yaralı bir hayvan gibi bağırır: «Helen, bu gece de benden kaçmaya çalışırsan, şart olsun seni öldürürüm...» ama siz maskenizi kaldırıp yüzünüzü gösterdiğiniz an adam sözünü tamamlayamaz, özür anlamında bir şeyler geveledikten sonra geri döndüğünde hıçkırmaya başlayacak, kendisini demir bir parmaklığın üstüne atacaktır. Helen çoktan sır olmuştur. Bütün gece her yerde Helen'i arayacaktır adam!

Sönük sokak ışığında korkutucu görünen bir avlunun kapısındaki iki kara gölge, saçsaça başbaşa, korkunç, sessiz bir öfkeyle boğuşuyorlar. Yere düşüp karanlıktan aydınlığa, sonra yine karanlığa doğru durmadan yuvarlanıyor, tek söz söylemiyorlar. Etoile'de bir kirişten sarkan, boynu kırık bir adam var; ama yanına yaklaşınca onun yalnızca çiviye asılmış kara bir domino olduğunu görüyorsunuz. Ne tuhaf değil mi, insanın suçtan yakasını sıyırmak için kılık olarak kendisine Engizisyoncuların simgesini, ispanyol engizisyoncularının peleriniyle başlığını seçmesi...

Ama herkes domino giymiyor — çünkü giysi konusunda saplantıları olan pek çok kişi var, ayrıca kalabalık bir odada sıcak gelebilir. Bu yüzden sokaklarda yürürken palyaçolara, çoban kızlarına, Antuvanlara, Kleopatralara, İskenderlere rastlayabilirsiniz. Kartınızı gösterdikten sonra içerideki ılıklığa, aydınlığa, esrikliğe doğru merdivenlerini tırmanacağınız Cervoniler'in evinin demir parmaklıklı büyük bahçe kapısından içeri girdiğinizde, şu anki soytarı ya da palyaço kılığıyla adamakıllı değişmiş, ya da kara pelerinlerin, kukuletaların yokluğuna sığınmış, benzeri az bulunur başıboş bir neşeye kendilerini delice kaptırmış dostlarınızın, tanıdıklarınızın sevilen ya da korkulan çizgilerini karanlığın içinde seçersiniz.

Kahkahalar sanki basınç yapılıyormuş gibi ta tavana kadar fışkırır ya da yırtılan bir yastıktan çıkan tüyler gibi o yüksek ateşli havada küme küme uçuşurlar. İnsan seslerinin bastırdığı iki bando, çılgın caz müziğinin kısa, sendelemeli —havalı tulumbanın değişmez vuruşlarına benzeyen— ritmiyle çabalayıp duruyor. Balo salonunun tabanındaki milyonlarca ayağın gıcırtısı, boru sesleri bütün şamatayı ezer, çirkinleştirirken, dans edenlerin omuzlarına sarkan renkli kâğıt şeritler kitlesi kayaların yüzeyini yalayan tropik deniz yosunları gibi sağa sola sallanıyor, cilalı tabanın üstünde bilek boyu yığıntılar halinde sürükleniyor.

Sözkonusu gece, yani karnavalın ilk gecesi, büyük evde yemek veriliyordu. Holdeki uzun kanapelerin üzerindeki dominolar sahiplerini beklerken mum ışığı çirkin, ama etkileyici yemek odasının duvarlarına dizilmiş portrelerle çerçevelenmiş bir Justine ile Nessim'in yüzlerinde tütüyordu. Ancak ruhun hastalıklarının, saplantılarının çizgileriyle dolu insan yüzleriyle boy ölçüşebilecek —hepsi mum ışığının klasik aydınlığında bir araya gelmiş, birleşmiş— yağlıboya yüzler. Yemekten sonra Justine ile Nessim her yıl olduğu gibi bu yıl da Cervoniler'in balosuna gideceklerdi. Gene her yıl olduğu gibi Naruz son anda bir özür

uydurmuştu. Tam saat onda gelecekti, yani herkes baloya gitmek üzere konuşa gülüşe yola çıkmadan önce, tam dominosunu alabileceği bir saatte.

Her zamanki gibi kente atla gelip atını marangoz dostuna bırakmayı yeğlemişti, ama bu olaya verdiği bir ödün olarak sırtına istemeyerek, mavi serj, eski bir takım giymiş, yakasına da bir kravat takmıştı. Giyinmesine gerek yoktu, çünkü nasıl olsa daha sonra domino giyecekti. Tanıdık görüntüler, sesler arasında olmaktan mutluluk duyarak kötü aydınlatılmış Arap mahallesinden hızlı hafif adımlarla geçiyordu, ama Fuad caddesinin sonuna gelip de kendisini yeni kentin eşiğinde bulduğu zaman maskelileri görmek için sabırsızlanmaya başladı.

Bir köşebaşında, haytalık etmeye karar vermiş dominolu kadınlar vardı, cırlak sesleriyle konuşup duruyorlardı. Dillerinden, vurgularından onların Yunanlı sosyete kadınları olduklarını hemen anladı. Bu kara cadalozlar her geçeni yakalıyor, onunla bağıra çağıra şakalaşıyor, maskeliyse kukuletasını çekiştiriyorlardı. Naruz da onlardan sıra dayağı yemek zorunda kaldı: Biri elini yakalayıp falına bakacakmış gibi yaptı, bir başkası elini Naruz'un kalçasına dayayarak Arapça bir öneri fısıldadı, bir üçüncüsü tavuk gibi gıdaklayarak, «Karının bir aşığı var,» dedi, daha başka kötü şeyler de söyledi. Kendisini tanıdılar mı tanımadılar mı bilmiyordu.

Naruz geri kaçtı, kendini ellerinden kurtardı. Karısı konusundaki nükteye kahkahalarla gülerek, onları güleryüzle iterek aralarından sıyrıldı. Birden Clea'yı anımsayınca kısık bir sesle Arapça, «Bu gece olmaz kumrularım,» dedi; ama onlar kendisini bütün gece bırakmaya niyetli görünmeyince kaçmaya başladı. Saçma sapan şeyler bağırarak, gülüşerek arkasından biraz koştular, ama onları kolayca geride bırakıp büyük evin köşesini döndü, hala gülümsüyordu, biraz soluğu tıkanmıştı, ama bu ilgi gururunu okşamamış değildi, böylece bu gece eğlencenin düğmesi çevrilmiş görünüyordu. Sessiz holde dominoların karalığı gözüne ilişti, oturma salonunun kapısını açmadan önce birini sırtına geçirdi, böylece kılığının kötülüğü kapanmıştı, pelerin omuzlarından aşağı, arkaya sarkıyordu, kapının ardında onların seslerini duydu.

Hepsi orada, ateşin başında toplanmış kendisini bekliyorlardı, karşılama çığlıklarını ağırbaşlılık ve açlıkla kabul etti, Justine'i yanağından öptükten sonra geri kalanların ellerini sırayla, acemi bir sessizlikten boğulur gibi olarak sıktı. Yüzüne yapay bir içtenlik ifadesi takınmıştı, (keçi sakalından, kısa tozluklarından nefret ettiği) Pierre Balbz'ın miyop

gözlerine, (yaşlı bir kadının fino köpeği) Toto de Brunel'e tiksintiyle baktı; ama geçkin güle benzeyen Athena Trasha'yı seviyordu, annesiyle aynı parfümü kullandığı için; Drusilla Banubulla için üzülürdü, çünkü öyle akıllıydı ki, hiç kadına benzemiyordu. Pursewarden'la suç ortağıymışlarcasına birbirlerine hafifçe gülümsediler. Sonunda soluğunu dışarı verip rahatlayarak «Eveet.» dedi. Ağabeyinin verdiği pek sert olmayan viskiyi, ağır ama köylü gibi bir yudumda içti.

— Seni bekliyorduk, Naruz.

— Sürgün Hosnani, diye yaltaklanarak sırıttı Pierre Balbz.

— Çiftçi, diye bağırdı Toto.

Onun gelişiyle birden kesilen konuşma, yeniden onun anlamayacağı konulara atlayınca gidip ocağın yanına oturarak Cervoniler'in evine gitmek için herkesin hazır olmasını beklemeye başladı. İri ellerini sanki bütün güçlerinin üzerine açılmamacasıya kilit vururmuş gibi kesinlik yansıtan bir hareketle birbiri üstüne koymuştu. Nessim'in şakaklarının derisi gergin görünüyordu, eski günlerden tanıdığı bir öfke ya da gerginlik belirtisi. Tavşan kanı rengi elbisesiyle Justine'in bütün güzelliği ikonların arasında kor gibi parlıyor, mum ışığının yarı karanlığından —ışığı kendine çekip yaban mücevherlerinin pırıltısını geri vererek— parsasını topluyordu. Naruz olağanüstü bir kayıtsızlık, ilgisizlik duygusuyla doluydu; bu küçük kaygı, gerginlik belirtilerinin ne anlama geldiğinden haberi yoktu. Onun kendi kendine yeterliliğini yaralayan, düşüncesini karartan yalnızca Clea'ydı. Her yıl ağabeyinin evine geldiğinde onu grubun içinde bulmayı umuyordu. Ama hiçbir yıl yoktu, bu yüzden bütün gece onu arayarak bir hayalet gibi sokaklarda amaçsızca, hatta ona rastlamayı bile gerçekten ummadan dolaşmak kalıyordu ona. Gene de yedek tayınla yaşayan bir asker gibi bu güzel, lnce öfkeyle yaşıyordu.

O gece Amaril'den, Amaril'in bir çift adsız elle, bir insanın karnaval sesine duyduğu mutsuz tutkudan sözedildiği sırada, Pursewarden o etkili, bükünsüz Fransızca'sıyla ünlü öykülerinden birini anlatmaya başladı:

«Uzun süredir mektuplaştığım bir İtalyan Ozanı, Carlo Negroponte'nin çağrısı üzerine ilk kez Venedik'e gittiğimde yirmi yaşımdaydım. Benim gibi orta sınıftan bir İngiliz genci için bu çok önemli bir olaydı, Büyük Kanal üzerinde yıkılacak gibi görünen kocaman gerçek bir *palazzo*da[65] mum ışığında oturmak, elinin altında bir gondol filosunun

hazır bulunması gibi şeyler — koca bir dolap dolusu ipek biyeli mantoyu saymıyorum. Negroponte çok cömert bir insandı, bir ozan dostunu en iyi biçimde eğlendirmek için hiçbir şeyi esirgemiyordu. O zamanlar yaşı elli dolaylarındaydı, az rastlanır bir sivrisinek türü gibi ipince ve güzel denebilecek bir insandı. Cinlerle perilerle uğraşan bir prens. Şiirinde Byron ile Baudelaire'in etkilerini ustaca birleştiriyordu. Manto, tokalı iskarpin ve gümüş bastonla dolaşır, beni de aynı şeyi yapmam için yüreklendirirdi. Gotik bir roman yaşıyor gibiydim. Hiç bu kadar kötü şiir yazmadım.»

«O yıl karnavala ikimiz birlikte gittik, sonra birbirimizden ayrıldık, ama kendimizi tanıtacak bir şey takmıştık; vampirlerin yılda ancak bir kez, o da karnaval zamanı ortalıkta serbestçe dolaştıklarını bilirsiniz, aklı başında insanlar onları kaçırmak için ceplerinden bir baş sarımsağı eksik etmezler — ne olur ne olmaz belki karşılarına bir vampir çıkıverir. Ertesi sabah ev sahibimin odasına gittiğimde, onu manşetleri dantelalı beyaz gecelik entarisiyle, yüzü ölü gibi sapsarı, yatakta yatarken buldum, doktor nabzına bakıyordu. Doktor gittikten sonra bana: 'Tam aradığım kadına rastladım, maskeliydi; onunla birlikte evine gittim, vampir çıktı.' dedi. Sonra geceliğini sıvayarak gelincik ısırığına benzeyen koca koca ısırıklarla kaplı gövdesini bitkin bir gururla gösterdi. Bütün gücü tükenmişti, ama aynı zamanda heyecanlıydı — asıl korkuncu deli gibi âşık olmasıydı. 'İnsan bunu yaşamadan,' dedi, 'nasıl bir şey olduğunu bilemez. Delice tutulduğun birinin karanlıkta senin kanını emmesi.' Sesi kırıklaştı. 'De Sade bunu anlatamazdı. Kadının yüzünü görmedim, ama bana sarışınmış gibi geldi, kuzeyliler gibi sarışın. Karanlıkta rastlaşıp karanlıkta ayrıldık. Bende kalan yalnızca beyaz dişlerle bir ses izlenimi — onun söylediği şeyleri şimdiye kadar hiçbir kadından duymadım. Yıllardır beklediğim sevgilinin ta kendisiydi. Bu akşam Haydutlar Köprüsü'ndeki mermer ejderha heykelinin yanında onunla buluşuyorum. Ah, sevgili dostum, benim için sevinmelisin. Gerçek dünya benim için çok anlamsızlaştı. Oysa şimdi bu vampirin aşkıyla yaşamaya, duymaya, yazmaya başlayacağımı sezinliyorum!' Bütün günü kâğıtlarıyla uğraşarak geçirdi, akşam olunca mantosunu giyip gondolla yola çıktı. Bir şey söylemek bana düşmezdi. Ertesi gün onu gene sapsarı, ölü gibi yorgun buldum. Ateşi vardı, bir de o korkunç ısırıklar. Ama yaşadığı şeyi ağlamadan anlatamıyor, aşk ve bitkinlik gözyaşları döküyordu. Şöyle başlayan o yüce şiirini işte o zaman yazdı — onu hepiniz bilirsiniz —

'Dudaklara değil birbirinin yaralarına kapanan dudaklar

Emmeli zehirli gövdesini sevgilinin
O kandadır işte onların ölümleriyle
Beslenen aşkı doyuracak bütün besin...'

«Ertesi hafta Ravenna'ya gitmek üzere ayrıldım. Yazmakta olduğum bir kitap için birtakım araştırmalar yapmam gerekiyordu, orada iki ay kaldım. Ev sahibimden hiçbir haber alamamıştım, ama kızkardeşinden bir mektup geldi. Onun hasta olduğunu, doktorların tanılayamadığı eritici bir hastalığa yakalandığını, bütün ailenin çok üzüldüğünü, çünkü geceleri gondoluyla hiçbir biçimde açıklamak istemediği bir yerlere gittiğini, asla engel olamadıklarını, ama bu yolculuklardan tam anlamıyla bitkin döndüğünü yazıyordu. Buna ne karşılık vereceğimi bilemedim.»

Ravenna'dan Yunanistan'a geçtim, ancak ertesi sonbahar oraya dönebildim. Negroponte'ye, onun yanında bir süre kalmayı düşündüğümü bildiren bir kart atmıştım, ama yanıt alamadım. Ben Büyük Kanal'dan aşağı gelirken çırpıntılı sularda, alacakaranlıkta korkunç ölüm nişanları, ölüm simgeleriyle süslü bir cenazenin yola çıkmakta olduğunu gördüm. Negroponte Palazzo'dan geliyorlardı. Alayın son gondolu da yaslı insanlarla, rahiplerle dolduğunda ben karaya çıkmış, bahçe kapısına koşuyordum. Kayıklardan birinde doktoru tanımıştım, hemen onun yanına atladım. Kanalda üstümüze sıçrayan sulardan ıslanarak, şimşekler çaktıkça gözlerimizi kırpıştırarak hızlı hızlı ilerlerken, doktor bana bildiklerini anlattı. Negroponte evvelsi gün ölmüş. Cesedi cenaze töreni için hazırlamaya geldiklerinde ısırıkları görmüşler: Kimbilir belki de tropikal bir böcek ısırığıydı. Doktor şaşırıp kalmıştı. 'Buna benzer ısırıkları,' dedi, 'Napoli'deki veba salgını sırasında, fareler insan gövdelerine musallat oldukları zaman görmüştüm. Isırıklar öyle kötüydü ki, kızkardeşine göstermeden önce bütün gövdesini talk pudrasıyla pudralamak zorunda kaldık.'»

Pursewarden kadehinden uzun bir yudum aldıktan sonra sözünü haşarıca sürdürdü: «Öykü burada bitmiyor; çünkü onun intikamını nasıl almaya çalıştığımı, gece nasıl Haydutlar Köprüsüne gittiğimi size anlatmam gerek — gondolculann dediğine göre bu kadın hep gölgede beklermiş... Ama gecikiyoruz, üstelik öykünün sonunu henüz uyduramadım.»

Epey gülüşme oldu, Athena şalını omuzlarına çekerek kibarca bir ürperti geçirdi. Naruz öyküyü ağzı bir karış açık, taş kesilmiş gibi dinliyordu. Şaşkınlıktan dili tutulmuştu. «Ama, ama, diye kekeledi, «doğru

mu bütün bunlar?» Bu soru yeni gülüşmelere neden oldu. Pursewarden çok ciddiydi,

— Elbette doğru, dedi, ben hayatımda hiç Venedik’e gitmedim.

Ayağa kalktı, çünkü gitme zamanı gelmişti, duvar gibi tepkisiz kara uşaklar hazır beklerken kadife pelerinlerini giyip tiyatro oyuncuları gibi maskelerini yerleştirdiler, hurma ağaçlarının arasındaki heybetli iki aynada yan yana duran, birbirinin kopyesi olan yansımalarını karşılaştırdılar. Pierre’den küçük kıkırtılar, Toto de Brunel’den nükteli sözler. Böylece gülüşerek gecenin duru havasına çıktılar — zevk ve acının engizisyoncuları, İskenderiyeliler...

Arabalar çevrelerini sardı, meraklı hizmetçiler, şoförler, değerli ticaret eşyasını ya da baharat denklerini yerleştirir gibi büyük bir dikkatle ve çiçek tutarmış gibi nazikçe, eteklerini arabalara tıkıştırdılar. Bunca özen karşısında Toto kıkırdadı,

— Kendimi kırılacak eşya sanıyorum. Burası üste gelecek, ha? Nereyi üste getireyim, diye soruyorum kendi kendime, dedi.

Bu kentte kendi sorduğu soruların yanıtını bilmeyen tek kişi odur herhalde.

Yola çıktıkları zaman, Justine arabada öne eğilip onun dirseğini dürttü. Kısık sesle,

— Kulağına bir şey söyleyeceğim, dedi.

Oysa buna hiç gerek yoktu, çünkü Nessim ile Naruz sert ses tonlarıyla bir şey tartışıyorlar (Naruz’un sesinde ergenlik çağına özgü o çatlaklık), Athena’ysa Pierre’e vır vır bir şeyler anlatıyordu.

— Toto... dinle. Bu gece istersen bana büyük bir iyilikte bulunabilirsin. Mantonun koluna tebeşirle bir işaret koydum, şuraya, kolun arkasına. Bu akşam daha geç bir saatte yüzüğümü senin takmanı istiyorum. Ben bir saat kadar tek başıma ortadan yok olacağım. Şşşşt... Kikirdeme.

Ama kadife başlıktan ciyak ciyak bağırışlar geliyordu.

— Ben yokken benim adıma sen serüvenler yaşayacaksın, Toto. Kabul mü?

Ne kadar sevindiğini, fıldır fıldır dönen gözlerini, o küçük ciddi pezevenk gülümseyişini göstermek için başlığını geriye attı. Bu öneriye bayılmış, deli gibi sevinmişti: «Peki» diye fısıldadı. İçinden bir kehanet gibi Justine’in sesinin yayıldığı yanı başındaki yüzü görünmeyen kukuleta, ölüm simgesi kafatasına özgü bir güzellikle kor gibi yanıyor, yanlarından geçen

sokak lâmbalarının ışığında kendisine eğiliyordu. Çevrelerindeki konuşmalar, gülüşmeler onları gizli bir işbirliğinin suskunluğuna itmişti.

— Kabul ediyor musun?

— Elbette, sevgilim.

Arabanın ön koltuğundaki iki maskeli adamın bir ortaçağ manastırının baş papazları gibi İlahiyatın inceliklerini tartıştıkları söylenebilirdi. Kendi sesinden yorulan Athena hala Pierre'e dırdırlanıyordu.

— Ebette canım.

Justine Toto'nun kolunu yakalayıp tebeşirle koyduğu işareti göstermek için döndürdü. Kısık, buyurgan konuşma sesiyle,

— Sana güveniyorum, beni yarı yolda bırakma, diye fısıldadı.

Toto Justine'in elini alıp dudaklarına götürerek, Bizanslı bir genç ölünün parmağından alınmış yüzüğü nice zamandır beklediği bir mucize gerçekleştirmiş bir azizin resmini öper gibi öptü; cinsiyet değiştirecek, kadın olacaktı. Bunun ardından gülerek bağırdı:

— Benim zirzopluklarım da senin üzerinde kalacak. Hayatının bundan sonraki bölümünü...

— Şşşşşt.

Athena Trasha duymaya değer bir şaka ya da rezillik yapıldığını sezmişti.

— Ne oluyor? Ne zirzopluğu? dedi.

Toto çok sevinçli bir sesle, karanlığa doğru,

— Benim. Benim kendimin, diye yanıtladı.

Ama Justine başında kukuletasıyla karanlık arabanın içinde kaygısızca geriye yaslanmış, hiç konuşmamıştı. Athena,

— Oraya varmak için sabırsızlanıyorum, diyerek yeniden Pierre'e döndü.

Araba Cervoniler'in bahçe kapısından içeri girdiğinde farların ışığı (yanık süt rengindeki) taş kabartmanın üstüne vurmuş, bir keçinin boynuzlarını yakalamış ırzına geçen, esriklikten başını geriye atmış Pan'ı bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkarmıştı. Justine son bir kez daha, «Unutma,» dedi, böylesine olağanüstü bir tasarıya teşekkür olarak elini sıkmasına izin verdi. «Unutma,» diyerek, tıpkı sütünün sağılmasına izin veren soğuk, duygusuz bir inek gibi, yüzüklü parmaklarını onun avucuna bıraktı.

— Ama yaptığın bütün ilginç konuşmaları bana anlatacaksın, olur mu?

Toto cinselliği elinden alınmışların yumurtalıksal tutkusuyla,

— Sevgilim, sevgilim, sevgilim, diye mırıldanıyordu yalnızca.

Tıpkı Golfstrim'in ılık akıntılarıyla bir buzulun parçalanıp dağılışı gibi balo salonuna girer girmez, hemen hemen bir anda hepsi dağılıp kalabalığın içine karıştılar. Kukuletasının içinde hindi gibi guruldayıp anlaşılmaz sövgüler haykıran dev bir domino Athena'yı çığlıklarına aldırmadan yakapaça kalabalığa çekti. Nessim, Naruz, Pierre hepsi kendilerini birden silinmiş, rastgele buluşmaların belirsiz dünyasına atılmış buldular, kara kara maskelerin karşısında yeni bir böcek yaşamına başlamış gibiydiler. Akıntıya kapılmış bir şişe mantarı gibi sürüklenen Toto'nun, kolundaki tebeşirli işaretten —(benim bütün gece boş yere aradığım) Justine'in yüzüğünden— tanındığı birkaç kaçak anı oldu.

Ama artık her şey davul, saksafon gıcırtılarıyla, gürültünün her türlüsüyle desteklenen zenci cazının delibozuk, karmakarışık dans devinimlerine ayak uydurmuştu. Bütün yönetimi karanlık perilerinin ele geçirdiğini sanırdınız — maskelerin içindeki kafalardan, yüreklerden gün ışığını kovan, onları bir daha ele geçmeyecek kendi kimliklerinin yalnızlığına eskisinden daha çok gömen, kentin çok biçimli arzularının dizginlerini gevşeten cinlerin yönetimine. Yükselen sularla birlikte kendi kişiliklerinin bataklık kıyılarına atıldılar — İskenderiye'nin simgeleri, ölü, acı bir göl, gölün çevresinde, ölü bir aym altında ta Afrika'nın içlerine kadar uzanan sessiz, yargılamasız, gözleri belermiş bir çöl.

Maskelerimizin içine tıkılıp kalmış, konutlar arasında umutsuzca sinsi sinsi dolaşıyor, büyük evin ışıklı katlarında, odalarında sevgimizi yöneltebileceğimiz tanıdık bir nesne arıyorduk: Elbise koluna iliştirilmiş bir gül, bir yüzük, bir eşarp, renkli bir boncuk, sevgililerimizi tanımamıza yardım edecek bir şey, herhangi bir şey. Tanrı'yı arayan çöl papazları gibi kafamızda tek bir saplantıyla, onlar kadar yersiz yurtsuz dolaşırken, başımızdaki o kukuletalar, maskeler sanki ruhumuzun gizli köşelerinin simgeleri gibiydiler. Büyük karnaval balosu yavaş yavaş, ama karşı konması olanaksız bir hızla gemi azıya alıyordu. Anlaşılması güç bir metnin şurasına burasına serpiştirilmiş anlaşılır parçalar gibi, arasıra tanıdık birine rastlıyordunuz: Bir koridorda viski içen bir boğa güreşçisi Tony Umbada'nın peltek konuşmasını selamladı ya da Pozzo di Borgo tir tir titreyen karısına kendisini tanıtmak için bir an kukuletasını çıkardı. Dışarıda karanlıkta zambaklı havuzun kıyısındaki çimenlerin üstünde Amaril

oturuyor, o da titreyerek bekliyordu. Maskesini çıkarmaya cesaret edemiyordu, çünkü o kadın kararlaştırdıkları yere gelir de yüzünden hoşlanmaz ya da düş kırıklığına uğrar diye korkuyordu. Bir insan kendi yüzü maskeliyken bir başka maskeliye âşık olursa... İçlerinden hangisi maskesini ilkin çıkarmayı göze alabilir? Belki de böyle sevgililer ömür boyu maskeli kalırlar? (Amaril'in duygusal beyninden geçen düşünceler bunlar... Aşk kendi kendine işkence etmekten hoşlanır...)

Geniş kıyılı tanıdık bir şapka, tanıdık çizmeler giymiş çok çarpıcı bir çamaşırcı kadın (Pombal her zamanki gibi) çelimsiz yapılı eski Romalı bir yüzbaşıyı şöminenin köşesine sıkıştırmış papağan sesiyle ona sövgüler yağdırıyor. Kulağıma «*salaud*»[66] sözcüğü çalındı. Başkonsolosun bücür gölgesi, çırpıntılı el-kol devinimleriyle, çabalamalarla canının çok sıkıldığını anlatmayı başarıyordu, ama ne yapsa boşunaydı, çünkü Pombal iri pençeleriyle onu sımsıkı yakalamıştı. Görülecek şeydi doğrusu. Romalı yüzbaşının miğferi düştü, adamcağızı ite kaka cazın yanına götüren Pombal, bir yandan kıçında davul çalıyor, bir yandan tutkuyla öpüyordu. Öcünü alıyordu elbet. Ama ben bu kısa sahneyi izlerken büyük bir insan kalabalığı, konfeti ve kâğıt şerit fırtınası halinde, üstlerine çullanıp kapandı. Gövde gövdeye, başlık başlığa, göz göze sıkışıp kaldık. Müzik bizi yerde döndürüp dolaştırıp duruyordu. Justine hâla ortalıkta yoktu.

Old Tiresias
No *one half so breezy as.*
Half so *free and easy as*
Old Tiresias.

Birinci katın bacalarından birinde yangın çıktığında saat iki olmalıydı, ama ciddi boyutlara ulaşmadığı gibi, uygunluğuyla telaştan çok neşe kaynağı oldu. Uşaklar telâşlı telâşlı koşturuyorlardı; bir ara maskesiz üst kata seğirten Cervoni gözüme ilişti, daha sonra bir telefon çaldı. Derin bir kükürt kuyusundan yükselen buhar bulutçukları gibi sevimli duman bulutçukları belirdi. Birkaç dakika içinde siren çala çala, itfaiye arabası geldi, kürekli kovalı pompier[67] kılıklı adamlar salona doluştular. Kalabalığı yara yara şöminenin bulunduğu yere doğru geçerlerken bir alkış tufanı koptu. Baltalarla şömineyi resmen yıktılar. Ekibin bir bölümü tavana

tırmanmış, bacadan aşağı kova kova su döküyordu. Bunun sonucunda birinci katı Londra sisi gibi kalın bir sis bulutu bastı. Maskeliler neşeli çığlıklar atarak içeri doldular, derviş gibi dönüyorlardı. Bir eğlenceyi körükleyen dikkatsizliklerdir bunlar. Ben de kendimi onlarla birlikte bağırırken buldum. Galiba o sırada artık biraz sarhoşlamıştım.

Tabanı halılı büyük salonda telefon durmadan çalıyor, gürültüyü iğne gibi delip geçiyordu. Bir uşağın telefonu yanıtladığını gördüm: Almacı yere bıraktı, bir av köpeği gibi aranmaya başladı, bir süre sonra maskesini çıkarmış gülümseyen Nessim'le birlikte geri döndü. Nessim telefonda hızlı hızlı, telâşlı bir şeyler konuştu, sonra o da almacı yere bırakıp dans pistinin kıyısına geldi. Gözlerini kısmış çevresine bakıyordu. Yanına yaklaşıp kukuletamı çıkararak,

— Bir şey mi var? dedim. Gülümsedi,

— Yoo, dedi, Justine'i göremiyorum. Clea onunla konuşmak istiyor. Sen görebiliyor musun?

Ne gezer! Bütün gece onun tanıtım işareti olan yüzüğü aradım ama bulamadım. İkimiz, dans eden kalabalığın ağır dönüş devinimini izleyerek, balığın yemi ısırmasını bekleyen iki balıkçı gibi dikkat kesilmiş bekliyorduk. O, «Hayır,» dedi, ben de yankıladım, «Hayır.» Pierre Balbz da bizim yanımıza geldi, kukuletasını çıkardı,

— Biraz önce onunla dans ediyordum. Belki dışarı çıkmıştır, dedi.

Telefona dönen Nessim'in, «Buralarda bir yerde olacak. Evet, elbette. Hayır. Hiçbir şey olmadı. En son Pierre'le dans etmiş Öyle kalabalık ki. Belki bahçededir. Bir diyeceğin var mı? Sana telefon etmesini söyleyeyim mi? Peki, olur. Hayır, bir baca yangını yalnızca. Söndürüldü,» dediğini duydum. Telefonu kapatıp bizim yanımıza döndü:

— Her neyse, saat üçte salonda maskesiz buluşmak üzere sözleşmiştik, dedi.

Böylece büyük balo çevremizde bütün gürültüsüyle sürerken, işlerini bitiren itfaiyeciler dans eden kalabalığın arasına karıştılar. Kendinden geçmiş görünen iriyarı, koca memeli bir çamaşırcı kadını alkışlar arasında limonluğa taşıyan dört şeytan ilişti gözüme bir aralık. Pombal en sevdiği viski markasına bir kez daha yenik düşmüştü anlaşılan. Şapkası başında yoktu, ama neyse ki şapkasının altına kocaman sarı bir peruk takmayı önceden akıl etmiş. Bu kılıkta onu tanıyan birinin çıkacağı çok kuşkulu.

Tam saat üçte Justine maskesini çıkarmış olarak bahçeden salona girdi: Pierre ile ben, Nessim bizi eve bırakmayı önerirse kabul etmeyip burada kalarak artık gevşemeye başlayan baloya kendi gücümüzü ödünç vermeye karar vermiştik. Küçük gruplar halinde buluşuluyor, vedalaşılıyor, arabalar çağrılıyordu. Nessim Justine'i sevecence öperek sordu,

— Yüzüğün nerede?

Ben de bu soruyu sormak için yanıp tutuşuyordum, ama bir türlü cesaret edememiştim. O saf, büyüleyici gülümseyişiyle,

— Birkaç dakika önce dans ederken Toto parmağımdan aşırdı. Nerede o küçük canavar? Yüzüğümü geri istiyorum, dedi.

Toto'yu bulmak için bütün katı aradık, ama en küçük bir izine rastlamadık, çok yorgun olan Nessim sonunda onu yitirdiğimiz düşüncesiyle aramaktan vazgeçmeye karar verdi. Ama Justine'e Clea'nın iletisini ulaştırmayı unutmadı. Sevgilimin uysalca telefona gidip dostunun numarasını çevirdiğini gördüm. Birkaç dakika büyük bir şaşkınlıkla, alçak sesle konuştu, sonra Clea'ya epeyce gecikmiş bir iyi geceler dilemeden önce, «Elbette iyiyim,» dediğini duydum... Daha sonra kocasıyla kol kola merdivenlerden inerek gitgide soluklaşan ayışığına çıktılar. Pierre ile ben eteklerini arabaya tıkıştırmalarına yardım ettik. Direksiyonda tepkisiz, kartal yüzlü Selim oturuyordu. Justine, «İyi geceler,» diye bağırdı, dudakları yanağımı yalayıp geçti. Pierre ile birlikte ışıklı eve dönerken Justine'in giderayak fısıldadığı «Yarın» sözcüğü beynimde bir kurşun gibi vınlayıp duruyordu. Nessim'in yüzünde acayip şeytansı bir dinginlik görmüştüm, sanki çok yorucu bir iş yapmış da şimdi dinleniyormuş gibi.

Birisi karanlıkta bir şeyler mırıldanan bir hayalet görmüş. Çılgınca kahkahalar, Athena,

— Hayır ama ciddi söylüyorum, diye ciyak ciyak bağırıyordu. «Jacques'la ben sedirde oturuyorduk, öyle değil mi Jacques?»

Maskeli biri karşılarında belirip yüzüne bir çığlık attıktan sonra geri çekilmiş. İçimden bir ses bana bunun Toto olduğunu söyledi. Kukuletasını geriye çektim, içinden Chloe Martinengo'nun yüzü çıktı. Athena,

— Ama yemin ederim, inleyerek bir sözcük mırıldanıyordu — nasıl bir şey desem size... dedi.

Zihnini toparlamak için kaşlarını çattı, kısa bir duraklamadan sonra ölen birinin son sözlerini bir ninni sesiyle yineledi:

— *Justice...*[68] *Justice...*

Herkes kahkahadan kırılıyordu, kimileri onu yansıladılar: «*Justice*», koşa koşa merdivenleri çıkan bir domino avaz avaz bağırıyordu: «*Justice*!»

Bir kez daha yalnız kalınca, kararsızlığımla karamsarlığımın fiziksel açlığa dönüştüğünü gördüm, sakına sakına dans pistinden geçip açılan şampanya şişelerinin kuru patlama seslerinin geldiği yemek odasına doğru yürüdüm. Balo hâlâ bütün şiddetiyle sürüyordu, dans edenler sert rüzgârda sallanan ıslak çamaşırlara benziyorlardı, yeni doğmuş domuz yavrusu gibi ciyak ciyak bağırıyordu saksafonlar. Girintili bir yere oturmuş olan Drussila Banubula eteklerini biçimli dizlerinin üstüne kadar sıvamıştı, burkulan bileğini saran iki zavallı soytarıyı sessizce izliyordu. Düşmüş ya da düşürülmüş olmalıydı. Arkadaki kanapede uzanan tek gözlüklü Afrikalı bir büyücü horul horul uyuyordu. İkinci odada büyük bir piyanoda caz müziği çalarak kendi kendine şarkı söyleyen gece elbiseli sulugöz bir kadının yanaklarından iri iri gözyaşları süzülüyordu. Onun tepesinde ayakta duran kıllı bacaklı yaşlı şişman adam Milo Venüsü kılığına girmişti. O da ağlıyordu, karnını titrete titrete.

Yemek odası biraz daha sessizceydi; Pursewarden'ı orada buldum, kukuletasızdı, biraz da çekirkeyif. O tuhaf aksak yürüyüşüyle masanın çevresinde kayarcasına dolaşıp tabağına soğuk hindi eti, salata dolduran Mountolive'le konuşuyordu. Pursewarden şampanya yerine Spumante ikram eden Cervoniler'e çok kızmış, biraz da uygunsuzca, verip veriştiriyordu. Bana,

— Dikkatli olmalıyım, diye bağırdı, «ağzıma aldığım her yudumda baş ağrısı var.»

Ama kadehini neredeyse boşalır boşalmaz yeniden doldurttu, abartılı bir çabayla titretmemeye çalışıyordu. Kendime bir tabak almak üzere uzandığım sırada bana düşünceli, kibar bir bakış yönelten Mountolive'in, beni tanıyınca içinin rahatladığını anladım:

— Ha Darley, dedi, bir an sizi sekreterlerimden biri sanmıştım. Bütün gece peşimden hiç ayrılmadılar. Eğlencemin canına okundu. Errol protokolü bozup Şef'inden önce gitmeyi kabul etmiyor; bu yüzden onlar benim gittiğime inanıncaya kadar bahçede gizlendim, zavallıcıklar. Ben daha küçük kadrodayken Ortaelçi can sıkıcı toplantılarda beni sık sık geç saatlere kadar bekletirdi, ona içimden çok küfrederdim, bir gün elçilik

görevinin başına gelirsem astlarıma aynı sıkıntıyı çektirmeyeceğime ant içtim.

Şen, zorlamasız konuşması, yapmacıksız üslubu onu hemen sevimlileştiriyordu, oysa bunun meslek gereği bir davranış, iyi eğitilmiş bir diplomat davranışı olduğunu çok iyi biliyordum. Astlarını rahatlatmak, onlara yukarıdan baktığını belli etmemek için yıllarını harcamış, sonunda içten görünmeyi büyük bir başarıyla öğrenmişti; bu içtenlik istediği kadar doğal görünsün, gerçekteki yapmacıklığını azaltamazdı. Büyük oyunculuk kadar hakikatli bir içtenlik. Ama onu hep böyle hoş bulmam canımı sıkıyordu. Konuşa konuşa masanın çevresinde ağır ağır dolanarak tabaklarımızı dolduruyorduk.

Pursewarden, «Bahçede ne gördün, David?» diye şaka yollu sordu. Elçi sanki boşboğazlık edip yersiz bir şey söylememesi için onu uyarmak istermiş gibi dik dik baktıktan sonra gülümsedi, «Gölün kıyısında,» deyip bir kadehe uzandı.

— Gölün kıyısında aşk çeken Amaril'i gördüm — dominolu bir kadınla konuşuyordu. Belki de düşleri gerçek olmuştur.

Amaril'in aşkını bilmeyen yoktu.

— Dilerim öyledir.

Pursewarden meydan okuyan daha kaba bir ses tonuyla, sanki onunla aralarında bir giz varmış gibi,

— Daha *başka*? Daha başka *kimi* gördün, David? dedi.

Hafifçe sarhoşlamıştı, sesinde dostça da olsa bir kabadayılanma seziliyordu. Mountolive öfkelenerek gözlerini tabağına indirdi.

Bu sırada ben onları bırakıp tabağım ve kadehimle geri döndüm. Yüreğimde Pursewarden'a karşı bir küçükseme, bozum olduğunu düşündüğüm Mountolive'e karşı bir yakınlık duyuyordum. Yalnız kalmak, sessizce yemeğimi yiyip Justine'i düşünmek istedi canım. Salonda kıpkırmızı boyalı üç güzel kadın, kalın seslerine bakılırsa üç erkek itişip kakışırken tepeleme dolu tabağımı az daha deviriyorlardı. Köpekler gibi şakacı hırıltılarla birbirlerinin mahrem yerlerine saldırıyorlardı. Birden aklıma yukarı kattaki kitaplığa çıkmak geldi, bu saatte kesinlikle boş olurdu. Belki Kavafi'nin yeni el yazmalarını bulabilirdim, belki de koleksiyon açıktı. Cervoni önemli bir kitap koleksiyoncusuydu.

Birinci katta Kırmızı Başlıklı Kız kılığında uzun bacaklı, şişman bir adam tuvaletin kapısını yumrukluyordu; uşaklar odaların halılarının isini Hoover'lerle alıyor, aralarında alçak sesle konuşuyorlardı. Kitaplık bir üst kattaydı. Yatak odalarından birinde gürültü vardı, alt kattaki banyodan kromatik olarak kusan birinin sesi geliyordu. Sahanlığa varınca hava geçirmez kapıyı ayağımla ittim, içeri doğru çekilerek açıldı. Işıl ışıl kitap raflarıyla dolu upuzun odada ocağın yanındaki koltukta dizlerinin üstünde bir kitapla oturan bir Mefisto dışında kimse yoktu. Beni tanıyabilmek için gözlüklerini çıkardı, Capodistria olduğunu gördüm. Kendisine bundan daha uygun bir kılık seçemezdi. Yırtıcı kuşların gagasına benzeyen kocaman burnuna, o küçük, keskin, birbirine yakın gözlerine çok uymuştu.

— Gelsene, diye seslendi. «Sevişmek isteyen birileri geldiyse diye korkmuştum, o zaman... *toujours la politesse,*[69] gitmek zorunda kalacaktım. Ne yiyorsun? Ateş çok güzel. Bütün gece kafamı kurcalayan bir metni arıyordum.»

Yanına gittim, dolu tabağımı kendisiyle paylaşmayı önerir biçimde yere bıraktıktan sonra,

— Kavafi'nin yeni el yazmalarına bakmaya gelmiştim, dedim.

— Hepsi kilitli. Bütün el yazmaları.

— Ya.

Ateş çıtırdayarak yanıyordu, oda çok sessiz, raflara dizilmiş güzelim kitaplarla çok hoştu. İlkin şöyle bir duvarlara gözattıktan sonra pelerinimi çıkarıp oturdum, bu arada Da Capo kitaptan kâğıda kopya ettiği şeyi tamamlamıştı. Dalgın dalgın,

— Mountolive'in babası, ne tuhaf. Budist metinlerinin kocaman sekiz ciltlik baskısı. Biliyor musun? dedi.

— Duymuştum, dedim kararsızca.

— Yaşlı adam Hindistan'da yargıçlık etmiş. Emekli olunca orada kalmış, hala da orada; Pali metinleri konusunda en tanınmış Avrupalı bilim adamı. Neredeyse... yirmi yıldır Mountolive onu görmemiş. Bir Hint zahidi gibi giyindiğini söylüyor. Siz İngilizler hepiniz bir tuhafsınız. Neden sanki o metinleri gidip Oxford'da incelemez, ha?

— İklim, belki de?

— Belki, diye onayladı, «İşte, aradığım şuydu — dördüncü cildin bir yerinde olduğunu biliyordum.»

Bir yumrukla kitabı kapattı.

— Neymiş o?

Kağıdı ateşe tutarak kopye ettiği bölümü ikircimli bir kıvançla ağır ağır okudu: «İyilik, kötülük ağacının meyvesi bedendir, başka bir şey değil; evet, ve o elma çamurdan bir elmadır...

— Budistlikle ilgisi yok bunun, dedim.

— Hayır, bu Mountolive babanın, giriş bölümünden.

— Bence...

Ama tam bu sırada yakın bir yerden bir şaşkınlık çığlığı duyuldu. Capodistria içini çekerek,

— Şu kahrolası karnavala hangi akla hizmet her yıl katılırım bilmem ki, diyerek viskisini devirdi. «Müneccimlik etmek için çok şanssız bir dönem. Benim için yani. Her yıl kötü kazalar oluyor. Çok sinir bozucu. İki yıl önce Fontana'ların evinde, Arnelh müzik salonunda asılı bulundu. Ne komik değil mi? Eğer kendisi yaptıysa alçakça bir saygısızlık. Sonra Martin Fery'nin Jacomo Forte'yle düellosu... Şeytan kovuğundan çıkıyor. Bu yüzden şeytan kılığına girdim. Ortalıkta dolaşıyor, insanların gelip bana ruhlarını satmalarını bekliyorum. Yaa!»

Burun büktü, kâğıt hışırtısı sesi çıkararak ellerini ovuşturdu, o küçük sinirli kahkahasını koyuverdi. Sonra ayağa kalkıp son hindi eti dilimini yerken,

— Aman Tanrım, saat kaç biliyor musun? Hemen eve gitmeliyim. Beelzebub'ın yatma saati geldi, dedi.

— Ben de, ben de gideyim, dedim.

Yaşlı ozanın el yazmalarını görememenin düş kırıklığı içindeydim.

— Seni evine bırakayım mı? dedi.

İçeri açılan kapı bizi bir kez daha sahanlığın müzik ve tepinme seslerinin içine atmıştı.

— Ev sahibimize veda edebileceğimizi hiç sanmıyorum. Cervoni belki çoktan yatmıştır bile, diye ekledi.

Konuşa konuşa yavaşça merdivenlerden salona indik, uyumu bozulmuş müzik hiç kesintisiz gümbürdeyip duruyordu. Da Capo orada maskesini düzeltti, uğursuz kuş suratlı bir iblise benzedi. Bir an duraklayıp dans edenleri izledik, Da Capo esneyerek,

— İşte tam Kavafi'nin okunacağı yer... «Tanrı Antuvan'ı Yüzüstü Bırakıyor.» İyi geceler. Daha fazla uykusuzluğa dayanamayacağım, oysa

kimbilir daha nelere gebedir gece. Her zaman umulmadık şeyler olur, dedi.

Haksız da çıkmayacaktı. Ben bir süre daha dans edenlere bakıp orada oyalandım, sonra merdivenleri inerek gecenin serin karanlığına çıktım. Birkaç kupa arabası vardı, kapılarında uykulu uşaklar bekliyordu, ama sokaklar boşalmaya başlamıştı, kaldırımdan kalkarken şaplayan ayaklarımın sesi çok sert, çok tuhaftı. Fuad caddesinin köşesinde Avrupa'daki gibi duvara dayanmış, keyifsiz keyifsiz sigara içen bir çift orospu duruyordu. Arkamdan bir kez soğuk boğuk seslendiler. Saçlarına manolyalar iliştirmişlerdi.

Esneye esneye Etoile'e uğradım, belki Melissa hala çalışıyordur diye, ama eve gitmeye razı olmayan sarhoş bir aileden başka kimsecikler yoktu. Zoltan onların oturduğu dans pistinin çevresine masaları, sandalyeleri, üst üste dizmiş, ama para etmemiş.

— Gideli epey oluyor. Caz gitti. Kızlar gitti. Herkes gitti. Ama şu Assuan'lı canaille[70] hâlâ burada. Ağabeyi polis, onun için kapatmaya cesaret edemiyoruz, diye açıkladı.

Şişman bir adam kalçalarını, leğen kemiğini kös-nül hareketlerle sallayarak göbek dansına başladı, ötekiler el çırparak tempo tutuyorlardı. Oradan çıkıp, Melissa'yı uyumamış bulabileceğimi ummuş olmalıyım ki, eski evinin önünden geçtim. Biriyle konuşmak isteği duyuyordum; hayır, bir sigara isteyecektim. Hepsi bu. Daha sonra onunla yatmak isteyeceğimi biliyordum, o incecik, canım gövdesini kollarımın arasına almak, alkol ve sigara dumanı karışımı ekşi kokusunu içime çekmek, durmadan Justine'i düşünmek isteyecektim. Ama penceresinde ışık yoktu; ya uyumuş ya da henüz eve gelmemiş olmalıydı. Zoltan, amiral kılığında birkaç işadamıyla birlikte çıktığını söylemişti. «*Des petits commerçant quelconques,*»[71] diye eklemişti burun kıvırarak, ama sonra hemen özür diledi. Yoo, bu gece böyle boş geçecekti. Cılız loş ayışığı koydaki dalgaların üzerinde sekiyor, deniz gidip gelip dalgakıranı yalıyor, kıyı çizgisinin beyazlığı yavaş yavaş azalarak mika benzeri bir griliğin içinde parıltısını sürdürüyordu. Bir süre Corniche'te durup ince bir kâğıt şeridini parmaklarımın arasında ince ince doğradım; her parça bir insan ilişkisinin kopuşu gibi katı soğuk bir kesinlikle kopuyordu. Sonra uykulu uykulu evin yolunu tuttum. Kafamın içinde Da Capo' nun sözleri yankılanıp duruyordu: «Kimbilir daha nelere gebedir gece.»

Gerçekten de biraz önce ayrıldığım evde şaşırtıcı şeyler olmaya başlamıştı bile, ama elbette ben bunları ertesi güne kadar öğrenemeyecektim. Hiç beklenmeyen şeylerdi, evet, ama bunlara gösterilen tepki de tam bu kente uygun bir tepkiydi — yazgıya böylesine boyun eğişine bakılırsa, neredeyse Müslüman bir kent. Çünkü İskenderiye'de hiçkimse, hiçbir zaman, hiçbir şeye çok şaşırmaz; bizim aramızda trajedi, konuşmaya çeşni katan bir şeydir yalnızca. Yaşam da, ölüm de, kaçınılmaz birer şans oyunundan başka bir şey değildir, ikisinin de her an gelebileceği bilinciyle gülümsemeler, konuşmalar daha bir canlanır, ikisi de bundan daha fazlasına değmezler. Bir İskenderiyeliye kötü bir haber verecek olsanız, ağzından ilk çıkacak sözler şunlardır: «Biliyordum. Böyle bir şey er geç olacaktı. Hep olur.» Hepsi budur işte.

Cervoniler'in limonluğunda eski moda birkaç *chaises-longues*[72] vardı, üstlerine paltolar, atkılar dağ gibi yığılmıştı; konuklar eve gitmeye koyulunca, bilindiği üzere dominolar çıkarılmaya, kürkler pelerinler aranmaya başlandı. Galiba bu koca palto höyüğünün içinde, akşam bir ara çıkardığı kadife smokin ceketini ararken onu bulan Pierre'miş. Her neyse, ben o saatte çoktan oradan ayrılmış, evimin yolunu tutmuştum.

Toto de Brunel'i bulmuş, kadife dominosunun içindeki gövdesi hala ılıkmış. Küçük düzgün pirzolaları andıran, öne doğru uzatılmış pençeleriyle duruşu, karnını kaşıtmak için sırtüstü yatmış bir köpeğin duruşuna benziyormuş. Palto yığınının en altındaymış. Bir eli, ölümüne yol açan şakağına doğru yarı uzanmış, ama hareket tamamlanamadan tepkinin arkası kesilince, sanki görünmez bir sopayla orkestra yönetiyormuş gibi öteki eline göre biraz daha yukarıda kalmış. Tüyler ürpertici bir güçle yandan başına batırılmış olan Pombal'ın şapka iğnesi onu bir gece kelebeği gibi başlığına zımbalamış. Athena Jacques'la sevişirken sözcüğün tam anlamıyla onun üstünde yatmaktaydı demek — doğal koşullarda olsa Toto buna bayılırdı. Ama, zavallı Toto, ölüydü, üstelik benim sevgilimin, yani '*Justice*!'in yüzüğü hala parmağındaydı.

— Kesinlikle her yıl böyle bir şey olur.

— Öyle.

Halâ şaşkınlıktan donmuş gibiydim.

— Ama Toto — bu gerçekten hiç umulmayacak bir şey.»

Ertesi sabah saat on bir sularında Balthazar bana telefon edip her şeyi anlattı. Benim gibi uyku sersemi birine bütün bu olanlar yalnızca olanaksız değil, anlaşılmaz görünüyordu. *«Procès-verbal»*[73] ‘tutulacak, sana o yüzden telefon ediyorum. Nimrod elinden geldiğince işleri kolaylaştırıyor. Yemekte bulunanlardan tek bir tanık — Justine’in aklına sen geldin, senin için bir sakıncası yoksa? Güzel. Kuşkusuz. Hayır, Cervoniler beni saat dörde çeyrek kala uyandırdılar. Etekleri tutuşmuştu. Kalkıp gittim... gerekenleri yapmak için. Korkarım henüz hiçbir şey aydınlığa kavuşmuş değil. İğne, şapka iğnesiydi — evet, senin dostun Pombal’ ın... diplomat dokunulmazlığı anlaşılan. Her neyse, kendisi çok sarhoştu... Elbette, onun yaptığı düşünülemez, ama polisi bilirsin. Uyanmış mıdır?»

Sabahın bu erken saatinde onu uyandırmaya cesaret edemezdim. Böyle söyledim.

— Peki, her neyse, onun ölümü pek çok güvercin yuvasına çomak soktu, Fransız elçiliği de bunun içinde.

— Ama parmağında Justine’in yüzüğü vardı, dedim, duyulur duyulmaz bir sesle.

Son birkaç ayın bütün önsezileri dirseğimde toplanıp oradan üstüme saldırdılar. Sanki hastaydım, ateşim vardı, bir an telefonun yanındaki duvara dayanmak zorunda kaldım. Balthazar’ın ölçülü konuşmaları, neşeli sesi bana iğrenç geliyordu. Uzun bir sessizlik oldu.

— Evet yüzükten haberim var, dedi.

Küçük bir kıkırtı çıkardıktan sonra şöyle ekledi:

— Ama bunu da bir kanıt saymak olanaksız. Toto kıskanç Amar’ın sevgilisiydi biliyorsun. Neden mi ararsın...

«Balthazar,» dedim, gerisini getiremedim.

— Başka bir şey olursa sana telefon ederim. *Proces* yedide, Nimrod’un bürosunda. Orada görüşürüz, tamam mı?

— Olur.

Telefonu kapatıp paldır küldür Pombal’ın odasına daldım. Perdeler kâlâ kapalı, yatak korkunç dağınıktı, içinde yatıldığı belliydi ama yatan ortalarda yoktu. Çizmeleri, çamaşırcı kadın kılığının parçaları, odanın orasında burasında atılı duruyordu, böylelikle bir önceki gece eve gelmiş olduğunu anlayabiliyordum. Gerçekten de peruğu ön kapının dışındaki sahanlıktaydı: Bunu çok iyi biliyorum, çünkü çok daha sonra, öğleye doğru

merdivenlerde sert ayak seslerini duydum, elinde perukla içeri girdi. Hemen ve hiç uzatmadan,

— Boku yedim, dedi. Boku yedim, *mon ami*.[74]

Sanki o özel ve gizli hastalık nöbetinin birden tutacağını sezmiş gibi damla koltuğuna seğirtirken, her zamankinden daha löp löp görünüyordu. Kendisini koltuğa atıp kaykılırken içini çekerek, «Boku yedim,» diye yineledi. Pijamalarımla ayakta dikilmiş, hiçbir şey anlamadan şaşkın şaşkın bakıyordum. Pombal derin derin içini çekti. Suratını ekşitip çenesini kısarak,

— Bizim konsolosluk her şeyi anlamış. Başlangıçta çok kötü davrandım... evet... Başkonsolos bugün sinir krizi geçiriyormuş... dedi.

Sonra birden gözlerine öfke, şaşkınlık, aşırı korku karışımı gerçek gözyaşları doldu.

— Ne oldu biliyor musun? diyerek aksırdı. «Bizim ikinci şube baloya özellikle Brunel'e iğne batırmak için gittiğim kanısında. En iyi, en güvenilir ajanımıza!»

Bunun üzerine anırır gibi hıçkırmaya başladı, akıl almaz bir biçimde gözyaşları kahkahaya dönüşüyordu. Sonra hâlâ süren nöbetlerden tıkana tıkana koltuğundan kalkıp bostan kirpisi gibi halının üstüne yuvarlandı, sarsıla sarsıla bir süre orada yattı, sonra yavaş yavaş duvarın tahta pervazına kadar yuvarlandı, hâlâ gözyaşları ve kahkahadan sarsılırken düzenli aralıklarla başını duvara vurmaya başladı, her vuruşta içi anlam dolu o olağanüstü güzel sözcüğü — bütün umutsuzlukların *summa'sı*[75] olan sözcüğü — yineliyordu.- *«Merde. Merde. Merde. Merde. Merde.»*[76]

Hafif bir sesle, «Pombal,» dedim, «yapma artık, lütfen!»

Yattığı yerden bağırdı:

— Git. Sen gitmeden kendimi toparlayamayacağım. Git, n'olursun.

Böylece onun iyiliği için odadan çıktım, banyoya soğuk su doldurup içine girdim, biraz sonra onun yiyecek dolabından kendisine ekmekle tereyağı aldığını duydum. Kapıya gelip, tık tık vurdu.

— Orada mısın?

— Evet.

— Öyleyse söylediklerimin hepsini unut. Unut n'olursun, ha? diye bağırdı.

— Unuttum bile.

— Çok iyi. Sağol, *mon ami*.

Sert ayak seslerinin kendi odasına doğru uzaklaştığını duydum. O gün ikimiz de öğle yemeği saatine kadar sessizce yataklarımızda kaldık. Bir buçukta Hamid gelip yemeği hazırladı, ama ikimizde de yiyecek hal yoktu. Yemeğin ortasında telefon çaldı, ben açtım. Justine'di. Toto de Brunel'i duymuş olacağımı varsayıyordu herhalde, çünkü konuya hiç doğrudan değinmedi. «Yüzüğümü almak istiyorum," dedi, «Balthazar Polisten geri verilmesi isteğinde bulunmuş. Toto'nun benden aldığı, evet. Ama galiba birinin yüzüğü tanıması ve tutanağı imzalaması gerekiyor. *Proces* sırasında. Gitmeyi önerdiğin için binlerce teşekkür. Sen de hak verirsin sanırım, Nessim'le ben... yalnızca tanıklık edeceksin. Daha sonra istersen buluşuruz, sevgilim, yüzüğü de bana geri verebilirsin. Öğleden sonra Nessim iş için Kahire'ye gidiyor. Ben seni arabada beklerim. Seninle konuşmayı çok istiyorum. Evet. Şimdi gitmem gerekiyor. Tekrar teşekkürler. Çok sağol»

Bir kez daha suçluluk, bitkinlik duygusunun ezikliğiyle iki parça yemeğe oturduk. Hamid tam bir sessizlik, merak içinde bekliyordu. Her ikimizin kafasına takılan şeyin ne olduğunu bilmiyor muydu acaba? O yumuşak çiçek bozuğu yüzden, o şaşı bakan tek gözden hiçbir şey anlama olanağı yoktu.

XI

Muhammed Ali alanında arabadan inip Nimrod’un bürosunun bulunduğu Valilik konağına doğru yürürken hava kararmıştı bile. Gelişen olayların etkisinden hala kurtulamamıştım, onların bana düşündürdüğü cesaret kıncı olasılıklar —yalnızca tek bir kişinin, Justine’in aşkıyla yandığım şu son birkaç ayın bütün uyarıları, tehlike işaretleri— keyfimi adamakıllı kaçırmıştı. Justine’i bir an önce yeniden görmek için yanıp tutuşuyordum.

Dükkânların ışıkları yanmıştı, para bozdurma tezgâhlarının önü Fransız gemicileriyle doluydu; franklarını verip yiyecek, şarap, ipekli kumaş, kadın, oğlan ya da afyon — anlaşılabilir her türlü uyuşturucuyu — alıyorlardı. Nimrod’un odası yola koşut olmayan, içerlek, gri, eskiden kalma bir yapının gerisindeydi. Bomboş koridorları, bomboş odalarıyla şu anda bütün bina ıpıssızdı. Saat altıda bütün görevliler gitmişti. Sürünen ayaklarımın sesi boş kapıcı-evinin, açık kapıların önünden yankılanarak geçiyordu. Bir polis dairesinde böyle elini kolunu sallayarak, hiç durdurulmadan yürümek olacak şey değildi. Üçüncü uzun koridorun sonunda Nimrod’un odasına gelince kapıyı tıklattım. İçeride sesler vardı. Geniş, gerçekten gösterişlice sayılabilecek, önemine uygun bir odaydı, pencereleri çıplak bir avluya bakardı, avluda bütün gün kuru toprak tabanı gagalayıp gıdaklayan tavuklar, ortada yazın birazcık gölge olanağı sağlayan saçak saçak tek bir hurma ağacı vardı.

İçeriden hiç yanıt gelmeyince kapıyı açıp girdim — ama oracıkta kalakaldım; çünkü parlak ışıkla karanlık, bende bir sinema gösterisi yapıldığı izlenimini uyandırdı. Ama büyük bir projeksiyon makinesinden başka bir şey değildi. Nimrod’un bir zarftan çıkarıp tek tek taktığı fotoğrafların büyütülmüş parlak imgelerini makine karşı duvara yansıtıyordu. Gözlerim kamaşarak ilerledim, makinenin çevresindeki o fosforlu yarı aydınlık-yarı karanlıkta Balthazar’la Keats’i seçebilmiştim. Yüzlerinin yapay görünüşü güçlü ampulün ışığını mıknatıs gibi çekmişti.

Nimrod yan yana dönerek «Güzel,» dedikten sonra, dalgın dalgın bana bir iskemle uzatırken «Oturun,» diye ekledi. Bana gülümseyen Keats’in yüzünde gizemli bir mutluluk, bir coşku vardı. Böylesine dikkatle incelenen resimler, onun Cervoni balosunda flaşla çektiği fotoğraflardı. Bu

kadar büyütülünce, beyaz duvarın üstünde bir belirip bir yok olan ucube duvar resimlerine benziyorlardı. Nimrod,

— Bakın bakalım, tanımamıza yardımcı olabilecek misiniz? dedi.

Dediğini yapıp oturarak yüzümü büyük parıltıya çevirdim. Bir arada dans eden bir düzine kadar kaçık keşişin dağılmış gölgelerini görüyordum. Keats, «Bu değil,» dedi. Beyaz magnezyum ışığı mantolu gölgelerin dış çizgilerini tutuşturmuş gibiydi.

Böylesine dev boyutlarda büyütülmüş, Goya'nın zihninden bile geçmeyecek kadar iç karartıcı resimler, yeni bir sanat hareketi düşüncesi ileri sürüyorlardı. Bu yepyeni bir ikonografiydi — şimşek parıltısı ve dumanla yapılmış resimler. Nimrod her birinin üstünde dura dura tek tek değiştiriyor, gözlerimizin önünde gerçek yaşamın bir başka şişirilmiş kopyasına geçmeden önce, «Hiç yorum yok, ha?» diye soruyordu. «Yorum yok mu?»

İnsanları tanıma amacıyla bunları kullanmak boşunaydı. Sekiz resmin her biri bir ortaçağ kilisesinde ölülerin gömüldüğü mahzende şeytan keşişlerin kutladığı bir ölüm şöleninin korkulu taslağı olabilirdi, bunlar ancak de Sade'ın zihninden geçebilecek şeylerdi! Beşinci resim görüntüye gelip duvarda sallandığı zaman Balthazar,

— İşte yüzüklüsü şurada, dedi.

Kol kola kenetlenmiş delice bir coşkuyla sallanan kukuletalı beş on kişi önümüzde bir yana ağnamış duruyorlardı, mürekkepbalığı kadar ifadesizdiler ya da bazan akvaryumların karanlık köşelerinde sinsi sinsi dolaşırken gördüğümüz o garip canavarlar kadar. Gözleri anlamsız birer çizgiden başka bir şey değildi, eğlencelerinde insanca olan her şeyin alaya alınması vardı. Demek görev dışı zamanlarda Engizisyoncular böyle hareket ederler! Keats umutsuzca içini çekti. Gölgelerden birinin bir eli ötekinin kara giysisinin kolunun üstündeydi. O elde, Justine'in kötü yazgılı yüzüğü olabilecek belli belirsiz bir beyazlık görülüyordu. Nimrod bir ölçü aygıtını okunmuş gibi kendi kendine resimde gördüklerini özenle anlatıyordu:

— Maskeli beş kişi... büfeye yakın bir yerdeler, büfenin köşesi görünüyor... Ama şu el. Brunel'in eli mi? Ne dersiniz?

Baktım.

— Onun eli olsa gerek. Justine yüzüğü öteki eline takardı, dedim.

Nimrod büyük bir sevinçle «Hah.» dedikten sonra şöyle ekledi:

— İşte bu önemli bir nokta.

Evet ama flaş ışığına rastgele yakalanmış öteki beş kişi kimdi? Kadife başlıklarının içine sipere yatmış gibi, ifadesizce onlar bize bakıyordu, biz onlara.

Sonunda Balthazar içini çekip, «Boşuna,» dedi, Nimrod vızıldayan makineyi durdurdu. Bir anlık bir karanlıktan sonra normal elektrik ışığı odayı aydınlatmıştı. Masa, imzalanacak daktilo edilmiş kâğıtlarla doluydu — *procès-verbal,* hiç kuşkusuz. Gri, kare biçimli, ipekli bir bez parçasının üstünde kafamızın içindeki düşüncelerle doğrudan doğruya ilgili nesneler duruyordu — çirkin mavi taşlı büyük şapka iğnesi, şimdi bile soluğum kesilmeden bakamadığım fildişi yüzük, sevgilimin yüzüğü.

Nimrod kâğıdı göstererek,

— Elinizdeki kopyayı okuduktan sonra imzalayıverin, olmaz mı? dedi.

Eliyle ağzını kapatıp öksürdükten sonra,

— Yüzüğü alabilirsiniz, diye ekledi.

Balthazar yüzüğü bana uzattı; buz gibiydi, ince bir toz tabakasıyla kaplıydı, parmakizi tozuyla. Kravatıma sürterek temizledikten sonra saat cebime koydum.

— Teşekkür ederim.

Polis raporunu okumak için masanın yanındaki iskemleye oturdum, o sırada ötekiler sigaralarını yakmışlar, alçak sesle konuşuyorlardı. Daktilo edilmiş kâğıtların yanı başında başka bir kâğıt daha vardı, General Cervoni’nin sinirli, kişiliksiz yazısı göze çarpıyordu. Karnaval balosuna çağrılıların listesiydi; benim için çok şey demek olmaya başlamış adların, İskenderiyelilerin adlarının görkemli şiiriyle yankılanan bir liste. Dinleyin:

Pia dei Tolomei, Benedict Dangeau, Dante Borromeo, Albay Necib, Toto de Brunei, Wilmot Pierrefeu, Mehmet Adm, Pozzo di Borgo, Ahmed Hassan Paşa, Delphine de Francueil. Cambulat Bey, Athena Trasha. Haddad Fahmi Amin, Gaston Phipps, Pierre Balbz, Jacques de Guéry, Kont Banubula, Onouphrios Papas, Dmitri Randidi, Paul Capodistria, Claude Amaril, Nessim Hosnani, Tony Umbada, Baldassaro Trivizani, Gilda Ambron...

Listeyi okurken adları mırıldanıyor, her birinin ardına içimden «Katil» sözcüğünü ekliyordum, bakalım uyacak mı diye. Ama Nessim’in adına geldiğimde, durup gözlerimi karanlık duvara kaldırdım — onun

imgesini zihnimden duvara yansıtmak, öteki resimleri incelediğimiz gibi incelemek istiyordum. Büyük arabaya mantosunun eteklerini tıkıştırmaya yardım ederken yüzünde gördüğüm ifade hâlâ gözümün önündeydi — sanki çok yorucu bir iş yaptıktan sonra dinlenen birinin yüzündeki tuhaf, şeytanca dinginlik.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

XII

Mevsimin geçmesine karşın kentin deniz kıyısı — alçak bir ufka doğru kıvrılarak uzaklaşan Grande Corniche'in inişli yokuşlu şeridi — ışık içindeydi; binlerce ışıklı camın ardında, göz alıcı tropikal balıklar gibi, kentteki Avrupalılar sakız rakısı, anasonlu rakı ya da konyak kadehleriyle dolu parlak masalarda oturuyorlardı. Onları izlerken bana bir açlık bastırdı (öğle yemeğinde çok az yemiştim). Justine'le buluşmama daha zaman vardı, bunun üzerine Diamond Sutra'nın parlak kapılarından içeri girip kendime bir jambonlu sandviçle bir kadeh viski söyledim. Dış olayların yıkımı her şeyin duygusal düzenini değiştirdiği zamanlarda hep olduğu gibi gene kenti yepyeni bir gözle görmeye başlamıştım — insanlardan oluşan biçimleri, renkleri, şimdiye değin bilinmeyen böcek türlerini inceleyen bir böcek bilgininin yansızlığıyla inceliyordum. İşte her biri kendi bireysel kaygılarının, sevgilerinin, nefretlerinin, korkularının çözümüyle uğraşan bir tür vardı karşımda. Cam bir masanın üstüne para sayan kadın, bir köpeğe yemek veren yaşlı adam, bir perdeyi kapatan kırmızı saksılı bir Arap.

Baharatlı bağırsaklarla yüklü demir şişlerin durmadan bir ileri bir geri döndüğü ya da parlak bakır kazanların kapaklarının altından sıcak sıcak kalamar, mürekkepbalığı, güvercin kokularının taştığı kıyı boyundaki küçük gemici meyhanelerinden hoş kokulu dumanlar çıkıyordu. Buralarda mavi teneke kutulardan içilir, elle yenirdi — Kikladlar'da hala yapıldığı gibi.

Her yanı dökülen bir faytona bindim, çözümlenemeyecek kadar kısa süren pişmanlıklarla, korkularla dolu, ışıklandırılmış karanlığı iliklerimde duyarak iç çeken denizin yanı sıra Aurore'a doğru sarsıla sarsıla gidiyordum; ama (sanki soğuk bir taşın, gecenin dış görünüşünün altında yatan bir kara kurbağa gibi) kafamın gerisinde yatan, «karşılıklı aşkımız»ın Justine'i tehlikeye sokabileceği düşüncesi, içimde müthiş korkuların kımıldamasına yol açıyordu. Bu düşünceyi kafamda evirip çeviriyordum. Dayanılmaz bir tutsaklıktan kurtulmak için kaçacak bir delik arayan, var gücüyle kapılara yüklenen bir mahkûm gibiydim, onun ya da aynı zamanda benim ölümümle bitecek gibi görünen bir durumdan çıkış yolu bulmaya çalışıyordum. Yolun kıyısına park edilmiş araba, karabiber ağaçlarının

altında karanlıkta bekliyordu. Justine hiçbir şey söylemeden bana kapıyı açtı, kendi korkularımdan dilim tutulmuş olarak arabaya bindim.

Sonunda, «Ah!» dedi, her şeyi anlatan küçük bir inilti çıkararak kendini kollarıma atıp ılık ağzını ağzıma bastırdı.

— Gittin mi? Bitti mi?

— Evet.

Vitesi geçirdi, araba incimsi akşam karanlığına çıkarken tekerleklerden çakıllar fırlamıştı. Kıyı yolunu izleyerek çöle doğru gitmeye başladık. Farlarm, yol kıyısındaki olağan nesnelerden geri yansıyan tüylü ışığında sert Sami yüzünün yandan görünüşünü inceliyordum. İki yanımızdan ötelere doğru uzanan simgeler dizisi — minareler, güvercinler, yontular, gemiler, madeni paralar, develer, hurma ağaçları — olarak görmeye başladığım kentin ayrılmaz bir parçasıydı. Kendisini saran bitkin doğa görünümleriyle — büyük gölün girinti çıkıntılarıyla — bir ulaklık ilişkisi sürdürüyordu. Sfenks çöle ne kadar uygunsa o da çevresine öylesine uygundu.

— Yüzüğüm. Yüzüğümü getirdin mi?

— Evet.

Bir kez daha kravatıma sürterek temizledikten sonra ait olduğu parmağa yeniden geçirdim. Daha sonra elimde olmadan,

— Justine, bizim ilişkimiz ne olacak? dedim. Bedevi kadınlar gibi öfkeyle kaşlarını çatıp bana baktıktan sonra yüzünde o tatlı gülümsemesi belirdi.

— İlişkimiz mi?

— Evet, görüyorsun ya? Her şeye son vermek zorundayız. Senin tehlikede olabileceğini düşünmeye dayanamıyorum... Yoksa dosdoğru Nessim'e gidip yüzüne söylemek zorundayım...

Ne söyleyecektim bilmiyorum. Yumuşak bir sesle,

— Yo, hayır. Bunu yapamazsın. Sen bir Anglosakson'sun, böyle kural dışına çıkamazsın, öyle değil mi? Bizden biri değilsin. Ayrıca Nessim'e, bilmiyorsa bile en azından kestiremediği ne söyleyebilirsin?.. dedi.

Ilık elini elimin üstüne koymuştu.

— Sevgilim, senin tek yapacağın şey beklemek ve sevmek, her şeyden önce sevmek... daha sonrasını düşünme.

Şimdi bu sahneyi yazarken, Justine'in (dölyatağına düşmüş, görünmeyen bir çocuk dölütü gibi) Pursewarden'ın ölümünü karnında

taşıdığını yavaş yavaş anlamam çok şaşırtıcı: Demek, bildiğime göre, bütün o öpücükler —kendisini sevmeyen, gerçekten alaya alan— yazar dostumuzun yüzünün alçıdan kalıbına, oyma tahtadan putunun üstüne konduruluyormuş. Ama aşk çok şaşılası bir iblistir, Pursewarden'ın ölümü bizim sevişmelerimizi renklendirdiyse hiç şaşmam; bizim sevişmelerimizi kadınların ruhlarının gereksinimi olan yalanlarla, her insan ilişkisinin ayrılmaz parçası olan gizli hazlar, gizli ihanetlerle doyurmuş olabilir.

Gene de yakınacak neyim vardı? Bu yarı aşk bile yüreğimi ağzına kadar dolduruyordu. Yakınması gereken biri varsa, o da Justine olmalıydı. Bunları anlamak çok zordur. Daha o zaman İskenderiye'den kaçmayı düşünmeye başlamış mıydı acaba? Pursewarden şöyle yazıyor: «Kadınlarda öyle bir güç vardır ki, bir öpüşle erkeğin yaşamının gerçekliğini özetlerler ve onu...» ama daha fazla söze ne gerek var? Onun yanında oturmak, avucumda tuttuğum elinin sıcaklığını duymak beni mutlu ediyordu.

Masmavi gece yıldızlarla ağarmıştı, büyük bir perili köşkün boş odalarına benzeyen anfitiyatrolarıyla uyanık çöl iki yanımızda uzanıyordu. Ay bu gece geç kalmıştı, solgundu, hava durgun, kum tepecikleri rüzgârdan oyuk oyuktu. Sevdiğim,

— Ne düşünüyorsun? diye sordu.

Ne düşünüyordum? Proclus'ta rastladığım bir bölümü. Orpheus'un gümüş bir soya —yani «Gümüş» bir yaşam sürmüş olanlara— hükümdarlık ettiğini söylüyordu; Balthazar'ın şöminesinin üstünde, galiba, Pitagoras'ın beş köşeli yıldız biçimindeki tılsımının altında, pipo temizleyicileriyle kötülüğü hiç görmemiş, hiç duymamış, hiç konuşmamış olan tahta oyma Kızılderili maymunlarının arasındaydı. Ne mi düşünüyordum? Yumuşak torbanın içindeki dölütü, buğdayların arasına çömelmiş çekırgeyi, insanın kafasında yankılanan bir Arap atasözünü, «insanoğlunun belleği mutsuzlukla aynı yaştadır.» Kapısı açılan kafesten yere bal gibi yumuşacık yayılan, kaçmayı hiç düşünmeyen bıldırcınları. Koku Pazarında Acem leylağı kokusunu. Yüksek sesle,

— On dört bin yıl önce Şilyak burcundaki Vega yıldızı kutup yıldızıydı. Bak şimdi nerede parlıyor, dedim.

Çukur, çatık gözleriyle o sevdiğim baş döndü, bir kez daha Faros adasına yönelmiş uzun kayıkları, dalgaların akışını, çiyin ıslaklığıyla parlayan minareleri görüyorum; güneş ışığının saldırısına uğramış bir köstebek sesiyle bağıran kör hocanın yaygarası; kör fenerler taşıyarak, ağır

adımlarla bir karnavala giden deve kervanının karmakarışık ayak sürtme sesleri. Bir Arap kadını yatağımı yapıyor, telle çırpılan yumurta akı gibi kabarıncaya kadar yastıkları dövüyor; Pursewarden'ın kitabında şöyle bir bölüm: «Birbirlerine baktılar, birbirlerinden ayrılmalarını önleyebilecek kadar ne gençliklerinin, ne de güçlerinin kaldığını anladılar.» Melissa Nessim'den hamile kaldığı zaman Amaril Nessim'in çok üstelemesine karşın Melissa'nın hastalığını, kalbinin dayanıksızlığını öne sürerek çocuğu almamıştı. «Ama gene de ölebilir,» dedi. Nessim sertçe başını sallayıp paltosunu aldı. Ama ölmedi, çocuğu doğurdu...

Justine benim hiç bilmediğim Yunanca bir şey okuyor ezbere:

Ak kayaları, yaban gülleri, kumu.
İskenderiye'nin, gemicilere yol göstericilik eden
Dağınık kum tepecikleri yıkılıp
Akıyor kumlar denize deniz kuma
Ama asla sürgün şarabının içine değil
Dökülürken havayı lekeleyen
Ya da ruhu lekeleyen bir ses
Arapça türkü söyleyen: «Yelkensiz bir tekne
Göğüssüz bir kadına benzer.» Hepsi bu. Hepsi bu.

El ele tutuşup yumuşak kum tepeciklerini böcekler gibi güçlükle geçerek eski zamandan kalma, kötü havalardan aşınmış, kara işareti olan direklerin arasına yuvarlanmış sütun, sütun başlığı kırıklarıyla dolu Taposiris'e kadar yürüdük. («Coşkunun kutsal kalıntıları,» der Coleridge, «Zihnimizde kazındıkları düzende hiç değişmeden sınırsız bir süre gizlice varlıklarını sürdürebilirler.») Evet, ama düş gücünün düzeniyle belleğinki aynı değildir. Yunan takımadalarından denizi yalayarak ince bir rüzgâr esti. Bir insan yanağı kadar pürüzsüzdü deniz. Yalnızca kıyılarda kıpırdıyor, iç çekiyordu. O sıcak öpüşler orada, önceden ve sonradan koparılmış, eski kitapların yaprakları arasında kurutulmuş saydam, kırılgan eğrelti ya da gül yaprakları gibi kendi başlarına yaşamlarını sürdürüyorlar — çağrıştırdıkları, simgeledikleri kentin anıları kadar benzersiz, silinmez öpüşler: Unutulmuş bir karnavalda bir gitardan dökülen, İskenderiye'nin karanlık sokaklarında sessizlik sürdüğü sürece yankılanan müzik sesi...

Artık hepimizi, erkekler, kadınlar olarak değil, yaptıkları dikkatsizlikler, budalalıklar, yalancılıklarla şişinen kişiler olarak değil; bilinçsizce mekânın bir parçası durumuna gelmiş, tek bir kentin kalıntıları arasına beline kadar gömülmüş, kafası o kentin değerleriyle dolu varlıklar olarak görüyorum. Empedocles'in bir yerde: «Tek tek kollar bacaklar başıboş dolaşıyor, birbirleriyle birleşmeye çabalıyorlardı,» ya da başka bir yerde: «Bu böyledir, tatlı tatlının yakasını bırakmaz, acı acıya koşar, ekşi ekşiye gelir, sıcak sıcakla birleşir,» diye sözettiği yaratıklar gibi. Gizli dolaplar çevirme, ya da anlaşmalar yapma genel eğilimine uygun davranışlarda bulunmayan bütün kent üyeleri: İskenderiyeliler.

Justine Taposiris'te yıkık bir sütuna dayanmış yatıyor, iç çeken denizin karanlığı üstünde onun başının karaltısı, denizden esen rüzgâr bir bukleyi uçuruyor; «İngilizce'de benim için yalnızca bir tek sözün bir anlamı var: '*Time Immemorial*'[77] sözü,» diyor.

Belleğin dönüştürücü perdesinin ardından bakıldığında o unutulmuş akşam ne kadar da uzak görünüyor! Oysa tepemize kaynar su gibi dökülecek, sonun başlangıcı olacak o değişikliğe —Justine'in ortadan yok oluşuna— yol açacak o büyük ördek avı olayına kadar yaşanacak daha bir sürü şey vardı. Ama bütün bunlar başka bir İskenderiye'ye ait — benim kendi kafamda yarattığım. Balthazar'ın notlarıyla, yerle bir olmadıysa bile, tanınmaz duruma gelmiş bir İskenderiye'ye.

Balthazar, «Zamana doğru davranmanın tek yolu araya gerçeklikler eklemektir,» diye yazıyor, «çünkü Zamanın her anında çeşitlilikleri açısından olasılıklar sonsuzdur. Hayat seçme eylemine dayanır. Yargının sürekli saklı tutulması, sürekli seçme.»

Daha iyi bir gözlem noktası olan bu adadan her şeyi iki yüzüyle, olgu ve düş karışımı olarak yepyeni bir gözle görüyorum; yeni öğrendiğim şeylerin ışığında gerçekliği yeniden gözden geçirir, yeniden yorumlarken kendi duygularımın bile değiştiğini, olgunlaştığını, derinleştiğini görünce şaşırıyorum. O zaman belki de kendi özel İskenderiye'min («gerçek bir sanat yapıtı nesnesi asla dümdüz bir yüzey olarak çıkmaz karşımıza») yok olması gerekiyordu; belki de bütün bunların içinde, eğer uzlaştırabilirsem, kendi gerçek benliğimi arama girişiminde beni biraz daha ötelere götürecek bir doğrunun tohumu, özü —zamanın elindeki yararlanma hakkı— gömülüdür.

XIII

«Clea'nın taparcasına sevdiği babasıyla Clea. Ak saçlı, dimdik bir adam: babası olduğu bu genç, evlenmemiş tanrıçaya karşı gözlerinde kaygılı bir acıma ifadesi. Yılda bir kez, ama yalnızca yılbaşı gecesi Cecil'de dans ederler; ağırbaşlı, zarif bir biçimde. Babası kurulmuş makine gibi düzenli hareketlerle vals yapar. Bu sözleri bir kere bir yerde yazmıştım. Bunlar usuma başka bir sahneyi, başka olaylar dizisini getiriyor.

Yaşlı bilgin gelip masama oturuyor. Bana karşı özel bir düşkünlüğü var, neden bilmiyorum, ama birlikte oturmuş, bu kadar çekici, bu kadar güzel kızının bir hayranının kollarında salonda dans edişini izlerken şakacı bir alçakgönüllülükle durmadan konuşuyor. «Birçok bakımdan hala bir okullu kız — ya da ressam. Bu gece pelerinine biraz şarap dökülmüştü, bu yüzden tuvaletinin üstüne yağmurluğunu giymek zorunda kaldı. Cebinde şekerleme varmış, onları da yedi. Annesi yaşasaydı ne derdi bilmiyorum... Sessizce içkilerimizi içerek dans eden insanların arasında yanıp sönen renkli ışıkları izliyorduk. «Yaşlı bir çöpçatana benzetiyorum kendimi,» dedi, «onunla evlenecek birini arayıp duruyorum... Ne de olsa onun mutluluğu benim için çok önemli... işlerine burnumu sokarak onun mutluluğunu bozacak her şeyi yaptığımı da biliyorum... ama oluruna bırakamam... yıllar yılı drahomasını kuruş kuruş biriktirdim. Para artık bana batmaya başladı... Sizin gibi kibar bir İngiliz gördüm müydü hemen içimden 'Tanrı aşkına şu kızı al bak,' demek geliyor... Onu annesiz büyütmek acı, ama zevkliydi. Nasıl? Yaşlı bir soytarıdan daha kötü soytarı olmaz.» Gülümseyerek hızla bara seğirtti.

O gece daha sonra Clea'nın kendisi köşeme gelip yanıma oturdu. Yelpazelenirken gülümseyerek şöyle dedi:

— Gece yarısına çeyrek var. Zavallı Külkedisi. Saat on ikiyi vurmadan babamı eve götürmeliyim, yoksa güzellik uykusunu kaçırır.

Sonra Amar'dan sözettik, Brunel'in öldürülüşüyle ilgili duruşması o gün öğleden sonra bitmiş, yeterli kanıt eksikliğinden salıvermişler. Clea yavaşça,

— Duyduğumda çok sevindim. Böylece bir *crise de conscience*'tan[78] kurtulmuş oldum. Suçlu bulunsaydı ne yapardım bilemiyorum. Onun

yapmadığını biliyorum. Nereden mi? Çünkü, sevgili dostum, kimin ve neden yaptığı konusunda bilgim var... dedi.

O güzel gözlerini kısarak şöyle ekledi:

— Bir İskenderiye öyküsü — sana anlatayım mı? Ama aramızda kalacak. Söz mü? Giden eski yılla birlikte onu da gömeceksin — bütün mutsuzluklarımız, budalalıklarımızla birlikte. Bugüne kadar onlara karnın doymuş olmalı, öyle değil mi? Peki. Dinle. Karnaval gecesi yatağıma uzanmış bir resmi düşünüyordum — Justine'in büyük portresini. Baştan sona yanlış bir resimdi, ama yanlışlığın nerede olduğunu bulamıyordum. Ellerden kuşkulandım — o esmer, biçimli ellerden. Ellerin duruşu gerçeğe tıpatıp uygundu ama, nasıl desem, bütününde yürümeyen bir şey vardı; bittikten aylar sonra, ancak şimdi beni rahatsız ediyordu. Neden bilmem. Birden kendi kendime 'Bu ellerin üstünde durmalı,' dedim, gidip resmi çalışma odamda duvara dayalı yerinden yüklenip yatak odama getirdim. Ama hiçbir yere varamadım, gerçekten: Bütün gece sigara üstüne sigara içerek düşündüm belleğimden elleri çeşitli duruşlarda çizdim. Nasıl olduysa, parmağındaki o kaba Bizans yüzüğünden olabileceği geldi usuma. Her neyse, düşüncelerim hiçbir işe yaramadı, ben de bunun üzerine gece yarısı sularında bu işten vazgeçip yatağıma uzanarak sigara içmeye başladım. Kedim de ayak ucumda yatmış uyuyordu.»

«Arasıra sokaktan şarkı söyleyen, gülüşen küçük kalabalıklar geçiyordu, ama artık ortalıktan el ayak çekilmeye başlamıştı, çünkü saat epey geç olmak üzereydi.»

«Birden sessizliğin içinde, var gücüyle koşan birinin ayak seslerini duydum. Bu kadar hızlı, bu kadar hafif koşan birini ilk kez duyuyordum. Sesleri dinlerken, ancak tehlike, korku ya da acı insanı böyle delice koşturtabilir, diye düşündüm. Fuad caddesinin aşağılarından aynı aşırı hızda başka ayak sesleri geldi, Aziz Saba sokağına saptılar, sesler gittikçe yükseliyordu. Karşıya geçtiler, durakladılar, yeniden benim evimin bulunduğu yakaya geri döndüler. Sonra kapımın zili çılgınca çalınmaya başladı.»

«Biraz şaşırarak kalktım, saate bakmak için ışığı yaktım. Bu saatte kim olabilirdi? Ben öylece kararsız otururken zil bir daha çaldı; uzun uzun, iki kez. N'aparsın? Ön kapının elektrik düğmesi gece yarısından sonra çalışmaz, aşağı inip kim olduğuna bakmaktan başka yapılacak bir şey yoktu. Üstüme sabahlığımı giydim, küçük tabancamı cebime koyup indim.

Ön kapının camında bir karaltı vardı, ama cam çok kalın olduğu için tanımak olanaksızdı, o yüzden açmak zorundaydım. Biraz geriye çekilerek ‘Kim o?’ dedim.»

«Karşımda bir adam duruyordu, kapının bir köşesine yarasa gibi yapışmıştı. Derin derin soluyordu, çünkü göğsünün inip kalktığını görüyordum, ama hiç sesi çıkmıyordu. Sırtında domino vardı, başlığı geriye atılmış olduğu için sokak lambasının ışığında yüzünü görebildim. Bir an için korkmuştum elbette. Bayılmak üzereymiş gibi görünüyordu. Acınası, tavşan dudaklı, çirkin yüzün adını anımsamam on saniye sürdü. Sonra geniş bir soluk alarak rahatladım, ayaklarım karıncalandı. Kimdi biliyor musun? Saçları terden keçe gibi olmuştu, o garip ışıkta gözleri iri iri görünüyordu — mavi, çocuksu. Nessim’in, hiç kimseye görünmeyen, yabansı kardeşi olduğunu anladım. Naruz Hosnani. Bu kadarını anımsamam bile belleğim için büyük başarıydı: Nessim’in beni Hosnani topraklarına ata binmeye götürdüğü zamandan hayal meyal kalmış usumda. Onu böyle ansızın, gecenin yarısında görüverince nasıl şaşırdığımı düşün.»

«Ne diyeceğimi bilemedim, ayrıca o da bir şeyler söylemeye çalışıyor, ama ağzından sözcükler bir türlü çıkmıyordu. Sanki bir tüfeğin ağzına sıkışmış iki fişek gibi dilinin ucunda sıkışıp kalmış iki tümce vardı, birbirlerine yol vermiyorlardı. İçeriye, üstüme yıkılacakmış gibi kendini koyuverince korktum. Neredeyse dizlerinin altına inen kollarıyla maymuna benziyordu, kulak tırmalayıcı bir sesle bir şeyler söyledi. Gülme. Çok korkunçtu. Sonra derin bir soluk alıp kaslarına egemen olarak incecik, kukla sesine benzer bir sesle, ‘Buraya seni sevdiğimi söylemeye geldim, çünkü Justine’i öldürdüm,’ dedi. Bir an neredeyse şaka ettiğinden kuşkulandım. ‘Ne?’ diye kekeledim. Bu kez daha alçak bir sesle, fısıltıyla, dersini ezbere yineleyen bir çocuk gibi yineledi: ‘Buraya seni sevdiğimi söylemeye geldim, çünkü Justine’i öldürdüm.’ Sonra sesi kalınlaştı: ‘Ah, Clea, duyduğum acıyı bilemezsin,’ diye ekledi. Hıçkırarak yere diz çöktü, sabahlığımın eteğini tutuyordu, başı öne eğikti, burnundan yaşlar damlıyordu.»

«Ne yapacağımı bilemedim. Hem ürperiyor, hem iğreniyordum, ama üzülmemek de elimde değildi. Ara-sıra, ağlayan bir dişi deve ya da iğrenç bir mekanik oyuncak gibi küçük, keskin hırıltılar çıkarıyordu. Hayatımda böyle bir şey ne görmüş, ne duymuştum. Gövdesinin titremesi, iki parmağıyla tuttuğu sabahlığımın eteğinden bana geçiyordu...

«Sonunda ‘Kalk,’ dedim, başını kaldırıp çatlak bir sesle, ‘Yemin ederim böyle bir şey yapmak istemedim. Ne olduğunu anlamadan her şey olup bitti. Elini üstümden çekmiyordu, Clea, bana yaltaklandı. Çok iğrenç. Nessim’in kendi karısı,’ dedi.»

«Bunlardan hiçbir şey anlayamadım. Gerçekten Justine’e kötü bir şey yapmış mıydı? ‘Yukarı gel,’ dedim, cebimdeki tabancayı sıkı sıkı tutuyordum, çünkü yüzü oldukça korkunçtu. ‘Kalk artık.’ Hemen kalktı, uysal uysal arkamdan merdivenleri tırmanmaya başladı, ama duvara bütün ağırlığını vererek dayanıyor, kendi kendine ipe sapa gelmez bir şeyler mırıldanıyordu. Justine’in adı geçiyordu galiba ama ‘*Justice’* gibi çıkıyordu.»

«‘İçeri gir, ben telefon edeceğim,’ dedim. Işıktan gözü kamaşarak arkamdan ağır ağır geldi. Bir an kapıda durup gözü ışığa alıştıktan sonra resmi gördü. Büyük bir öfkeyle bağırdı: ‘Bu Yahudi tilki hayatımı söndürdü benim.’ Birkaç kez yumruklarını kalçalarına vurdu. Sonra ellerini yüzüne kapayarak derin derin solumaya başladı. Bir süre böyle karşı karşıya durduk. Ben ne yapılabileceğini düşünüyordum. Hepsi Cervoniler’in balosuna gitmişti, biliyordum. Öykünün doğruluk derecesini öğrenmek için onlara telefon edecektim.»

«Bu arada Naruz parmaklarını aralamış, gizlice bana bakıyordu. ‘Ağabeyime teslim olmadan önce, seni sevdiğimi söylemek için buraya geldim,’ dedi. Daha sonra umutsuzca ellerini açtı: ‘Hepsi bu.’»

«Aşk ne iğrenç, ne haksız bir şey! Varlığından bile habersiz olduğum —insan diyemeyeceğim— bir yaratık tarafından kimbilir ne zamandan beri seviliyorum. Benim aldığım her soluk bilmeyerek onun acı çekmesine neden olmaktaydı, benim bundan hiç haberim yoktu. Böyle bir felaket nereden çıkmıştı? Düşüncende hayvanın bu türlüsüne de yer ayırman gerekecek, öfke, iğrenme, incinmişlik, hepsi bir aradaydı. Neredeyse ondan özür dilemem gerektiği kanısına kapılmıştım; öte yandan hiçbir zaman bana duyulmasını istemediğim rahatsız edici bir aşk tarafından hakarete uğramış gibiydim.»

«Naruz’un ateşi çıkmıştı sanki, ağzının içinde dişleri birbirine çarpıyor, bütün gövdesi şiddetli titreme nöbetleriyle sarsılıyordu. Bir kadeh konyak verdim, bir dikişte içti, sonra bir tane daha doldurdum, daha da çok koydum. Bunları içtikten sonra yavaşça halının üstüne çöküp Arap’lar gibi ayaklarını altına aldı. ‘Şimdi biraz daha iyiceyim,’ diye fısıldadıktan sonra

kederli bakışlarla çevresini gözden geçirdi: ‘Demek burada yaşıyorsun, yıllardır hep burayı görmek isterdim. Burayı kafamda canlandırmaya çalışırdım,’ dedi. Sonra kaşlarını çattı, öksürdü, parmaklarıyla saçlarını geriye taradı.»

«Cernoviler’in evine telefon edip Nessim’i hemen buldum. Hiçbir şey belli etmemeye çalışarak onu usul usul sorguya çektim. O anda Justine’in nerede olduğunu bilmiyordu, ama anlaşıldığı kadarıyla kötü bir durum yoktu. Dans pistinde bir yerde olmalıydı. Naruz, şaşırmış, inanmayan bakışlarla bunları dinledi. ‘On dakika sonra Justine’le salonda buluşacaklarmış. İçkini bitirir, Justine telefon edinceye kadar beklersin. O zaman bir yanlışlık olduğunu anlayacaksın.’ Gözlerini kapadı, dua ediyor gibiydi.»

«Onun karşısındaki kanapeye oturdum, ne konuşacağımı bilemiyordum. ‘Nasıl oldu?’ diye sordum. Birden gözleri kısıldı, küçüldü, güvensizlikle doldu. Sonra içini çekip başını önüne eğdi, parmağını halının motiflerinde gezdiriyordu. Dudakları titreyerek, ‘Senin duymanı istemem,’ diye fısıldadı»

«Böylece bekleşirken birden bana olan aşkından sözetmeye başlayınca çok utandım, çok tiksindim, ama kendi kendine konuşurmuş gibi anlatıyordu. Sanki beni unutmuştu, bir kez bile yüzüme bakmadı. Biri beni beğendiği, istediği, ama ben onun duygularına karşılık veremediğim zamanlarda duyduğum özür dilemeyle karışık tiksintiyi duyuyordum. Gözyaşlarıyla ıslanmış o hayvansı yüze bakarken içimde en küçük bir sevgi kımıldamadığı için utanıyordum. Orada, halının üstünde, kocaman, konuşan bir kara kurbağa gibi oturuyordu, öykü kitaplarındaki bir mağara adamı gibi. Ne halt edeceğimi şaşırmıştım. ‘Beni ne zaman gördün?’ diye sordum. Topu topu üç kez görmüştü, ama geceleri sık sık penceremin önünden geçer, ışığımın yanıp yanmadığına bakarmış. Ağzımın içinde bir sövgü homurdandım. Haksızlıktı bu. Bu gudubet tutkuyu hakedecek hiçbir şey yapmamıştım.»

«Sonunda bu cezadan kurtuldum. Telefon çaldı. Öldürdüğünü sandığı kadının kuşkuya yer bırakmayan boğuk sesini duyduğu zaman tazı gibi tepeden tırnağa kadar titredi. Justine kendisinin hiçbir şey duymadığını, Nessim’le birlikte eve gitmek üzere olduklarını söyledi. Cernoviler’in evinde her şey yolundaydı, balo bütün hızıyla sürüyordu. Ona iyi geceler

dediğim sırada, iyiliğime karşı Naruz'un terliklerime sarılıp öpmeye başladığını duyumsadım. Durmadan 'Sağol. Sağol,' diye yineliyordu.»

«'Haydi kalk artık eve gitmelisin,' Artık ölü gibi yorgundum. Dosdoğru eve gidip bu öyküyü kimseye anlatmamasını söyledim. 'Belki de hepsi bir düştü,' dedim. Yorgun ama zekice gülümsedi.»

«Önüm sıra merdivenlerden aşağı ağır, gevşek adımlarla indi, yaşadığı şeylerin etkisinden hala kurtulamamıştı kuşkusuz, ama sinirleri yatışmıştı. Sokak kapısını açtım, abuk sabuk sözlerle bana duyduğu gönül borcunu, sevgisini bir kez daha dile getirmeye çalıştı. Ellerimi yakalayıp kocaman, ıslak, kıllı öpücüklere boğdu. Pöf! Şimdi bile onları duyar gibi oluyorum. Daha sonra gecenin karanlığına karışmadan önce gülümseyerek alçak sesle, 'Clea, bu yaşamımım en mutlu günü, seni görmüş, sana dokunmuş olmak, küçük odanı görmek...' dedi.»

Clea içkisini yudumlarken yüzünde hüzünlü bir gülümsemeyle bir an dalıp gitti. Sonra kendi esmer ellerine bakıp hafif bir ürperti geçirdi. Duyulur duyulmaz bir sesle, «Öff! O öpüşler,» dedi. Hiç farkında olmadan avuçlarını yukarı kaldırarak ellerini koltuğun kırmızı kadife kaplı kollarına sürtmeye başladı, sanki o öpüşleri son kez silmek, anısını kazıp çıkarmak istiyordu.

Ama tam bu sırada orkestra bir Paul Jones çalmaya başladı (galiba Arnauti Justine'le ilk kez bu dansta karşılaşmıştı), sıcak, aydınlık yüzler sergisi — soğuktan titreyen aynalarda saçak saçak bölünen hurma ağaçlarıyla kocaman, kasvetli balo salonundaki ten, kumaş, takı parlaklığı — bir kez daha karanlığın merkezinden dışarı doğru yayılarak pencerelerden sızdı, ıssız parklarda, yollarda sabırla bekleyen, acımasız çalımlarıyla dış limanın tedirgin sularının rahatını kaçıran ayışığının içine aktı. Clea,

— Gel, neden sen bu şeylere hiç katılmıyorsun? Neden hep her şeyin dışında kalıp bizi izlemeyi yeğliyorsun? dedi.

Ama ben takı parıltıları, ipek hışırtıları arasında bir ileri bir geri kımıldayan sevimli yüzler çemberini izlerken, İskenderiye'lileri düşünüyordum; onlar için bunca bol, bunca çeşitli deneyim demek, dünyaya kanıksamışlığın tutumluluğuyla birikmiş sınırsız bilgi toplamına bir ek daha demekti. Döşemenin üstünde dönüp duruyorduk, kadınlar yıldızların devinimini, boşlukta yörüngesini çizen yerkürenin devinimini bilinçsizce izliyorlardı; sonra birden sanki savaş ilan edilmiş, bir dölyatağı boşalmış

gibi bir sessizlik oldu. ‘Lütfen eşlerinizi seçin,’ diye bağıran bir ses duyuldu. Işıklar mora kadar tayfın bütün renkleriyle titreştiler, vals çalmaya başladı. Karanlığın ta öteki ucunda Nessim’le Justine bir an gözüne ilişti, birbirlerinin gözlerine bakarak dans ediyorlardı. Nessim’in omuzunda duran o biçimli elde Bizans’lı gencin mezarından alınmış o koca yüzük hala vardı. Hayat kısa, sanat uzun.

Clea’nın babası kurulmuş bir fare gibi kaskatı Clea’yla dans ederken çok mutluydu, unutulup giden o akşam Naruz’un istenmeyen öpüşleriyle ıslanmış o yetenekli eli öpüyordu. İnsana kızı karısından daha yakındır.

«İlkin,» diye yazıyor Pursewarden, «kişiliğimizdeki boşluğu aşkla doldurmaya çabalarız, kısa bir süre bütünlendiğimizi sanır, seviniriz. Ama bu, yanılgıdan başka bir şey değildir. Çünkü bizi dünyanın bütününe bağlayacağını sandığımız bu şaşılası yaratık, sonunda bizi ondan büsbütün koparmayı başarır. Aşk önce birleştirir, sonra ayırır. Başka nasıl büyürdük?»

Gerçekten de başka yolu var mı? Ama bir kez daha kendimi eşsiz kalmış bulunca rahatladım, el yordamıyla karanlık köşeme döndüm, dansa katılanların iskemleleri boşalmış buğday başakları gibi duruyordu.

XIV

Yaz başlarında Clea'dan bir mektup aldım, bu kısa İskenderiye anmalığını onunla bitirmenin yerinde olacağını düşünüyorum. Hiç beklenmeyen bir mektup.

Taşkent Suriye

«Ömür boyu süreceğinden korktuğum bunca uzun bir suskunluktan sonra, hiç beklemediğim mektubun, İran'dan dolanıp buraya gelerek beni sedir ve çam ağaçları arasında bir yamacın tepesine tünemiş bu küçük evde buldu. Bu evi altı aylığına tuttum, bu garip dağlarda — içinden tatlı sular, Akdeniz çiçekleri fışkıran bu kayalarda — fırçamı denemek istiyorum. Gündüzleri kumrular, geceleri bülbüller. Tozdan sonra ne büyük bir erinç. Ne kadar oldu — iki yıl, belki de daha çok, ha? Ah, sevgili dostum, zarfı yırtarken hafifçe titredim. Neden mi? Yazmak zorunda olabileceğin şeylerin beni saçlarımdan tutup çoktandır unutulmuş yerlere, sahnelere sürükleyeceğinden korktum; artık, hiç değilse tümüyle, bana ait olmayan, senin tanıdığın İskenderiye'li Clea'ya ait bir kişiliğin yaşadığı eski yerlere, eski istasyonlara. Değiştim. Yepyeni bir kadın, hiç kuşkusuz yepyeni bir ressam doğuyor, hala bir salyangozun boynuzları kadar yumuşak, utangaç, ama yeni. Aramızda yepyeni bir deneyimler dünyası var... Bütün bunları nasıl bilebilirsin? Mektubunu okumayı geceye bıraktım. Beni duygulandırdı, yanıtlamam gerek: İşte yanıtlıyorum — tuhaf zamanlarda, resim çalışmaları arasında ya da gece ocağı yakıp yemeği hazırlarken yazılmış bir mektup. Bugün bu iş için iyi bir gün, çünkü yağmur yağıyor — yamaçta, yağmurun suskunluğundan, kabaran kaynakların gümbürtüsünden başka bir şey duyulmuyor. Ağaçlar dev salyangozlarla dolu.»

«Demek Balthazar can sıkıcı açıklamalarıyla senin rahatını kaçırdı ha? Bunu onaylayacağımı hiç sanmıyorum. Senin için iyi olabilir, ama gerçekliğin karşısında bizleri çok özel bir konuma yerleştirmesi gerektiğini düşündüğüm kitabın ya da kitapların için hiç de öyle değil. İnsandan çok 'roman kişileri' olan bizlerden sözediyorum. Öyle değil mi? Şimdi öğrendiğin şeylerin onda birini bile niçin sana hiç söylemediğimi soruyorsun. İnsan hiçbir zaman yapamıyor biliyor musun, hiçbir zaman. İki dost ya da iki sevgili arasında, ikisinden de eşit uzaklıkta duran bir izleyici olarak insan dostluk duygusuyla araya girmek, işe el atmak için kıvranıyor

— ama asla yapamıyor. Doğrusu da bu. Justine'le ilgili bildiğim şeyleri sana nasıl anlatırdım — ya da Melissa'ya gereken ilgiyi göstermediğin için neler düşündüğümü? Bunu yapmamı engelleyen şey, üçünüze duyduğum sınırsız sevgi değil de neydi? Aşka gelince, aşk öylesine şaşılası, öylesine kendi içinde doyurucu bir yaratık ki, birtakım doğruların dışarıdan işe karışmasıyla pek değişmez. Duygularını şöyle bir tart bak, sana ihanet ettiği için Justine'i daha *çok* sevdiğini göreceğine inanıyorum! Daha önce de söylediğim gibi erkeklerin en çok sevdiği fahişelerdir, bizi en çok yaralayan kişiyi sevmek için yaratılmışız. Söyle, bilge dostum, yanılıyor muyum? Üstelik, benim sana olan sevgimin temelinde çok başka bir şey yatıyordu. Bir yazar olarak seni kıskanıyordum — bir yazar olarak seni kendime istiyordum. Öyle de yaptım, seni bırakmadım. Anlıyor musun?»

«Sana herhangi bir yardımımın dokunabileceğini sanmıyorum — yani kitabına. Ya Balthazar'ın acımasızca önüne attığı verileri gözardı edersin ya da dediğin gibi 'gerçekleri yeniden yoğurursun.'»

«Pursewarden'a haksızlık ettiğini söylüyorsun; evet, ama önemli değil. O da sana aynı derecede haksızlık etti. İkiniz de bilmeden bende buluştunuz! Yazarlar olarak. Tek üzüldüğüm şey, onun tasarladığı gibi *Tanrı Bir Gülmece Ustasıdır*'ın son cildini yazamamış olması. Başarısını azaltmaz, ama gene de bir kayıp. Sanırım sen kısa zamanda aynı yetkinlik düzeyine erişeceksin — belki de en çok nefret ettiğimiz zaman en çok ait olduğumuz bu lanetli kent. İskenderiye sayesinde başaracaksın bunu. Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim, Pursewarden'ın eksik kalan ciltle ilgili bir mektubu var, yıllardır onu kâğıtlarımın arasında, tılsım gibi, her gittiğim yere taşıyorum. Bu mektup bir süre için onu yeniden diriltmeye yaradığı gibi, yaptığım iş konusunda umutsuzluğa düştüğüm zamanlar beni de diriltiyor. (Şimdi köye gidip yumurta alacağım. Bu gece sana o mektubun bir kopyasını yazarım.)»

«Daha sonra. İşte sana sözünü ettiğim mektup, biraz sert, istersen kırıcı diyelim, ama dostumuzun tipine çok uygun. Seninle ilgili sözlerini pek ciddiye alma. Seni beğenirdi, sana inanırdı — bir keresinde bana öyle söylemişti. Belki de yalan söylüyordu. Her neyse.»

Akbaba Tepesi Oteli
İskenderiye

'Sevgili Clea:

‘Mektubunu bulmak beni çok şaşırttı, çok da sevindim. Tatlı okuyucum, sağol — övgüler ya da yergiler için değil (insan birinden ne kadar ürkerse ötekinden de o kadar ürküyor), asıl yazılanları, yani satır aralarını özenle, kendini vererek okuyabilen gerçek bir okuyucu olduğun için teşekkür ediyorum. Al Aktar kahvesinde Pombal, Keats ve bizim büyük Çehre arasında geçen uzun bir ‘roman’ tartışmasını dinledikten sonra biraz önce eve geldim. Sanki her roman *sui generis*[79] değilmiş gibi konuşuyorlar — Pombal’ın «Kadınlar» diyerek bütün kadın soyu üzerine yaptığı genellemeler ne kadar anlamsızsa, bu da benim için o kadar anlamsız; çünkü her şeye karşın asıl önemli olan tür ilişkileri değil. Evet, büyük Çehre, İnsanların Kurtuluşu, İlk Günah gibi izleklerin yeni olduğunu, günümüz yazarlarının... Öff! Kendimi evvel zaman yazarı gibi duyumsamaya başladığım için oradan kaçtım, çocuk gibi kendilerine çamurdan çörek yapmalarına yardım etmek istemedim.’

‘Büyük Çehre’nin ilk Günah konusunda çok tatlı bir roman yazıp benim kendimce *saygınlık emziği* dediğim (insanın ettiği masrafı bile karşılamayan) şeyi bile kazanabileceğine kuşkum yok. Aslında onun gelecekteki ününü düşününce öylesine karamsarlaştım ki, doğruca bir geneleve gidip ilk olmayan günah duygumdan hemen kurtulmayı düşündüm. Ama daha saat erkendi, üstelik ter koktuğumu farkettim, çok sıcak bir gündü. Bu yüzden duş yapıp gömlek değiştirmek üzere otele döndüğümde mektubunu buldum. Şişede biraz cin var, daha sonra nerede olacağımı bilmediğim için şimdi burada oturup genelevlerin açılacağı saate — altıya — kadar elimden geldiğince seni yanıtlamaya çalışacağım.’

‘Senin bana sorduğun soruları, sevgili Clea, ben de kendime soruyorum. Her şeyden önce şimdiye kadarki gerilimleri birleştirmesini, çözmesini, bağdaştırmasını istediğim üçüncü cildi yazmaya koyulmadan önce bunları biraz daha açıklığa kavuşturmalıyım. Galiba onun... olumlama sesi vermesini istiyorum — felsefedeki ya da dindeki anlamıyla değil. Bir kucaklamanın yayını, sevgililerin anlaşma dillerinin sözsüzlüğünü taşısın istiyorum. İçinde yaşadığımız dünyanın acunsal bir yasa olarak tanımlanamayacak kadar basit — sözgelişi bir sevgi olayını, hayvanla bitki, yağmurla toprak, tohumla ağaç, insanla Tanrı arasındaki ilişkinin temelinde yatan yalın sevgi olayını kavramak kadar kolay — bir şeye dayandığı duygusunu yansıtsın istiyorum. Kırılgan, sorgulamacı insan zihninin, insan

conscience'ının[80] kolayca koparabileceği kadar ince bir ilişki bu (kuşkusuz, *conscience* sözcüğünü kendi hukuku, kendi kapsamı içinde Fransızca'daki anlamıyla kullanıyorum). Kendi yapıtımı bir beşik gibi düşünmek isterdim, felsefeyi içine yatırıp, başparmağı ağzında, uyutabilmeli. Ne dersin buna? Dünyada en çok gereksindiğimiz şey bu olmasa da, dünyadaki en yalın sürecin durumunu dile getiren şey bu. Bir süre sessizce dur, bu sevgi olayını anladığını du-yumsayacaksm — güçten ya da görkemden sözetmiyorum. İnsanın yalnızca kırbaç altında eğildiğini düşünen Yahudi kafasının bayalığı olan acımadan da değil. Hayır, çünkü benim sözünü ettiğim sevgi tam anlamıyla acımasızdır! Bizde dendiği gibi «kendisine karşı bir yasa.» Kuşkusuz söze döküldüğü zaman doğrunun yersiz yurtsuz kaldığını unutmamalı. Gene de bu son kitapta basit bir yasanın sınırları içinde insan için umut, fırsat bulunduğunu vurgulamak istiyorum; ayrıca insanoğlunun, kendisine gerekli bilgiyi *akıl* yoluyla değil yalnızca dikkat yoluyla yavaş yavaş edindiğini görür gibiyim, bu bilgi onun bir gün — «sınırsız neşe»nin doğru anlatımı olan — böyle bir düşünceye göre yaşamasını sağlayabilir. Neşe başka nasıl olabilir? Biz sanatçıların aradığı bu yeni yaratık «yaşayacak» diyemeyeceğim, daha çok zaman gibi salt «geçip gidecek». Allah kahretsin, bunları bilebilmek çok zor. Belki de anahtarı kahkahada, Gülmece Ustası Tanrı'nın elindedir? Eninde sonunda saygısızlıklarıyla yürek huzurunu bozanlar —Justine gibi— ciddi insanlar. (Dur. Kendime günlük cin payımı dolduray ım.)'

'Bence Güzellik gibi, Doğruluk gibi, boyu eninden uzun, koca koca sözcüklerden kaçınmamız gerek. Ne dersin? İş yaşamaya geldiğinde bu kadar aptal, kafasız davranan bizler, evren üzerine konuşurken aslan kesiliyoruz. *Sufflaminandus erat.* Senin gibi benim de birbiriyle ilintili iki sorunum var: Sanatım, yaşamını. Biraz kararsız, biraz hırpani bir yaşamım var, ama sanatımda olmak istediğim gibi görünmemi engelleyecek hiçbir şey yok — çevremde ölüp giden yaşamlara kararlılık, uyum getirebilecek biri olabilirim. Sanatımda, evet, sanatım aracılığıyla, deri değiştiren bir yılan gibi, hiçbir *önemi* olmayan yapıtımı üstümden çıkarıp atarak kendimi gerçekleştirmek istiyorum. Belki de yazarların, gizliden gizliye, kendilerinin değil yapıtlarının beğenilmesini istemelerinin nedeni budur — mu dersin? Ama bu, yeni bir kadın türünün varlığını da kabul ediyor. Nerede o kadın?'

‘İşte, sevgili Clea, bunlar senin her şeyi bilen dostun, klasik kafalı, romantik yürekli Ludwig Pursewarden’ın zihnini karıştıran şeylerden bazıları.’

«Uff! Geç olmuş, lâmbadaki gaz tükenmek üzere. Bu gecelik mektubu burada kesmeli. Belki yarın, alışverişten sonra canım isterse biraz daha yazarım, istemezse yazmam. Bilge dostum, ah keşke *konuşabilseydik*, ne iyi olurdu. İçimde kullanılmadan duran bir sürü tamamlanmış konuşma var! Yalnız yaşayan insanların belki de gerçekten eksikliğini duydukları tek şey bu; düşüncelerini kendi düşüncelerinin yanına koyup uyup uymadıklarına bakabileceğin bir dostun arabuluculuğu! Yalnız insanlar saltçı oluyorlar, olmak zorundalar, şeylerin doğası uyarınca yargıları da öyle, *ex cathedra.*[81] Belki de yapıt açısından bu pek iyi bir şey değil. Ama hiç değilse bu noktada birbirimize çok uygun düşüyoruz, sen — Descartes’ın sobası gibi bir tür eğretileme olan, öyle değil mi? — kendi adanda, ben dağların arasındaki peri masalı kulübemde.»

«Geçen hafta ağaçların arasından bir adam çıkageldi, bir ressam, yüreğim olağandışı bir hızla çarpmaya başladı. Birden kendimde âşık olma eğilimi sezinledim — galiba şöyle düşünüyordum: ‘Dünyanın böylesine uzak bir köşesine gider de orada bir adama rastlarsan, o adam senin yalnızlığını paylaşmaya yazgılı, senin bencil olmayan özleminin görünmez gücüyle buraya çekilmiş, özellikle sana gönderilmiş bir kişi değil de nedir?’ Sürekli sevilme isteğiyle kıvranan insan yüreğinin kendine oynadığı tehlikeli, yanıltıcı oyunlar! Balthazar bir keresinde denetimli deney tarzında basit bir eylemle insanları âşık edebileceğini ileri sürmüştü, yani birbirini hiç tanımayan iki insana ötekinin kendisini tanımayı çok istediğini, onun gibi çekici birini hiç görmediğini falan söyleyerek. Dediğine göre bu onları birbirine âşık etmenin en şaşmaz yoluymuş, kesinlikle sonuç veriyormuş. Ne dersin buna?»

«Her neyse, benim kendi korkularım beni gerçekten yakışıklı, üstelik oldukça zeki — hiç değilse bir yazlık — bir sevgili olarak işime yarayabileceğini sandığım gence âşık olmaktan kurtardı. Ama *resimlerini* gördüğüm zaman ruhum bir kez daha katılaştı, güçlendi, ondan koptu; sanki avuçiçini, ya da yüzünü okurmuş gibi, resimlerinden bütün kişiliğini okudum. Onda güçsüzlük gördüm, yürek yoksulluğu, kötülük yapma

eğilimi gördüm. Bunun üzerine hemen oracıkta oğlanı sepetledim. Zavallı çocuk durmadan, ‘Ne oldu, sizi kıracak bir şey mi yaptım, bir şey mi dedim?’ diye sorup duruyordu. Ona ne söyleyebilirdim; ‘Beni kıracak şeyi yaşa tüket, onun resmini yap,’ demekten başka, ama böyle yaparsa, içindeki o şeyin bilincine varacaktı, bunu kabul etmiş oluyordum.»

«Kulübeme dönüp, gerçek bir iç rahatlamasıyla kapımı kilitledim. Gece yarısı gelip kapıya dayandı. ‘Git,’ diye bağırdım, sözümü dinledi. Bu sabah onu otobüsle ayrılırken gördüm, güle güle demek için el bile sallamadım. Yiyecek bir şeyler almak için kasabaya giderken baktım orman yolunda neşeyle ıslık çalıyorum, bu kadarla kalsa iyi, neredeyse keyiften oynuyorum. İnsanın kalleş yüreğini alt etmesi kadar güzel bir şey yok. Sonra eve döndüm, daha kapıdan içeri adımımı atar atmaz fırçayı kapıp neredeyse bir aydır beni engelleyen resmi yapmaya başladım; bütün tıkanıklıklar açılmış, bütün ilişkiler kurulmuştu. O gizemli engel kalkıvermişti. Bunda ressam dostumun, onunla girişmediğim aşk serüveninin payı olmadığını kim söyleyebilir? Bu satırları sana yazarken hala bir türkü mırıldanıyorum...»

«Daha sonra: Mektubunu bir kez daha okuyunca merak ettim, Pursewarden’ın ölümü konusunda neden öyle davranıyorsun? Anlayamıyorum, çünkü senin yaptığında bir bakıma bayağı bir şey buluyorum. Yani, demek istediğim şu: Onun ölümü konusunda sen ya da ben apaçık yargıda bulunmak yetkisini kendimizde bulabilir miyiz? Tek söyleyebileceğimiz şey, sanatının engel tanımadığıdır. Çünkü gerisi, bence onun kendi özel sorunudur. Bu konularda onun özel yaşamına yalnızca saygı göstermekle kalmayıp, katı yüreklilere karşı kendini savunmasına da yardım etmeliyiz. Onlar, ne de olsa onun kendi gizleridir, çünkü biz onda yalnızca sanatçıların kendilerini gizlemek için taktıkları insan maskesini görüyorduk (kitabının ikinci cildinde tartışmalı Son Yemek duvar resmini yapan kişi olduğu anlaşılan kurtuluşsuz kösnü düşkünü roman kişisi yaşlı Parr’da olduğu gibi — anımsıyor musun?) »

«İşte Pursewarden da, aynı öyle, gündelik yaşamının gizini kendisiyle birlikte mezara götürdü, bize şaşırtıcı kitaplarıyla, kafamızı karıştıran mezar yazıtını bıraktı: ‘Doğudan gelen çağrısız konuk yatıyor burada.’»

«Hayır. Hayır. Bir sanatçının ölümüne saldırılamaz. İnsan ancak gülümseyip, başını eğebilir.»

«Scobie'ye gelince, söylediklerinde haklısın. Balthazar bana Emniyet Müdürlüğünün o korkunç merdivenlerinden düşüp öldüğünü yazdığı zaman beynimden vurulmuşa döndüm. Evet, papağanı bendeydi, bu arada yaşlı adamın ruhu uzun süre papağanın yakasını bırakmadı. Papağan her sabah şaşmaz bir bağlılıkla *'Taisez-vous, petit babouin'den* (anımsıyor musun?) küçük bir bölüm söyleyerek, hatta yaşlı adamın kemiklerinin yataktan çıkarkenki neşesiz çatırtısını bile yansılayarak onun uyanışının aynını yapıyordu. Ama sonra eskiyen bir plak gibi, anısı yavaş yavaş silikleşti, bunları daha seyrek yapmaya, sesi daha az güvenli çıkmaya başladı. Tıpkı ağır ağır ölerek tam bir suskunluğa gömülen Scobie'nin kendisine benziyordu; bence galiba insan dostlarının, dünyanın gözünde böyle ölüyor, eski bir dans ezgisi gibi ya da bir vişne ağacının altında bir filozofla yapılmış unutulmaz bir konuşma gibi yavaş yavaş eskiyor. Suskunluğa geri dönüyor. Sonunda kuş iyice güçten düştü, bir gün başı kanatları altında öldü. Çok üzüldüm, ama çok da sevindim.»

«Biz yaşayanlar için sorun daha başka — bir yürek biçemi oluşturmaya çalışırken zamanın dizginlerini nasıl kullanmalı — bunun gibi bir şey? Ben yalnızca anlatmaya çalışıyorum. Güçsüz kişilerin yaptığı gibi zamanı zorlamamak — çünkü bunun sonu kendi kendini incitme, büyük iç acısıdır — ama dizginleri elimizde tutup ritmini istediğimiz gibi, işimize geldiği biçimde ayarlamak. Pursewarden, 'Tanrım, bize sanatçıların kararlılığını, ustalığını ver,' derdi, benim buna ekleyecek tek sözüm, yürekten bir Amin olurdu.»

«Ama sen de beni bildiğinden şaşmaz yaşlı bir cadaloz gibi düşünmeye başlayacaksın artık. Belki de öyleyim. Ne önemi var, yeter ki insan tek bir düşünceyi olsun kendisine anlatabilsin.»

«Zaman öylesine az; Avrupa'dan gelen haberler her gün biraz daha kötüleştikçe yaşadığımız günlerde sonbahar niteliği bulur oldum — sanki önceden kestirilemeyecek bir geleceğe kayar gibiyiz. Bu duygunun yanı sıra bir başka duygum daha var: Sanki kollarıma bağlı ipleri geriyorlar, ipleri gererek bizi bir kez daha sahneye geri çekiyorlar. Bu sahne İskenderiye'den başka neresi olabilir? Belki de bambaşka bir kentle karşılaşırız, bunca zamandır düşlerimizden çıkmayan kente hiç benzemeyen bir kentle. Ben böyle olmasını yeğlerdim, çünkü eskisi, eskisinin simgelediği her şey, şu anda olduğumu sandığım kişi için, ölü değilse bile, anlamsız. Belki sen de aynı nedenle değiştin. Belki senin kitabın da değişti.

Ya da belki herkesten çok senin bizleri, kenti yeniden görmen gerek. Biz kendi adımıza seni yeniden görmeye, yazılı yapıtın öteki yakasında yaşayan dostluğu yenilemeye çok gereksinme duyuyoruz. — kuşkusuz bir yazar için kendi roman kişilerinin yalnızca dostu olması olasılığı varsa. Sanki Kraliçe'ymişim gibi, İmparatorluk ağzıyla konuşarak 'biz' diyorum, ama bunu hem eski, hem yeni Clea'yı amaçladığım için kullandığımı kestirebilirsin — çünkü her ikisinin de gelecekte...»

Bu böylece birkaç satır daha sürdükten sonra sevgi sözleriyle bitiyor.

SON VERİLER

Pursewarden'ın *Obiter Dictum'l*arını[82] bölük pörçük kaydeden Kaats'in stenolu notlarından bazıları:

(a)

«Benim düzyazılarımda alantalanlık olduğunu biliyorum, uma o zaman şiir süremine ait düzyazılar da öyledir; kişilere üç boyutluluk vermeyi amaçlayan bir şeydir bu. Olaylar art arda dizilmez, gerçek yaşamdaki gibi herkesin payına öbek öbek ayrılmışlardır.»

(b)

«Nessim'de biz *Anglo-Saksonlar'da bulunan zenginlik kaynaklarından hiçbiri yok! bizim bütün kadınlarımız aslında birer hastabakıcıdan başka bir şey değildir. Bir Anglo-Sakson kadınının bağlılığını ömür boyu güvence altına almak için bacaklarınızı belinizden kestirmeniz yeter. Bu bakımdan Lady Chatterley'deki simgeciliği hep yetersiz bulmuşumdur. Clifford'ın hastalığından başka hiçbir şey, karısının bağlılığını böylesine kesin kazanamazdı. Anglo-Saksonlar belki de öteki Avrupalılar kadar aşkla ilgilenmeyi bilmezler, ama hasta olmayı çok iyi bilirler. Laforgue'un şu sözleri bir İngiliz olan Kate'e söylemesi çok simgeseldir: 'Une Garde-malade pour lamour de l'art!»*[83] *O,* hastabakıcıyı *sezinlemişti.»*

(c)

«Sanatın klasiği, çağın acunbilimiyle isteyerek sınırdaş olandır.»

(d)

«Devlet zoruyla kabul ettirilen fizikötesine ya da dine karşı çıkmak gerekir, başka yol kalmayınca, tabanca ucuyla bile olsa. Savaşacaksak, değişiklik için savaşmalıyız. Tekbiçim kılık, bir yumurta yontusu kadar can sıkıcıdır.»

(e)

Da Capox'dan: «Kumarcılarla âşıklar gerçekten kaybetmek için oynarlar.»

(f)

«Yaşam gibi sanat da açık bir gizdir.»

(g)

«Bilim insan aklının şiiridir, şiirse yürekteki duygulanımların bilimi."

(h)

«Doğru, olgudan bağımsızdır. Yanlışlığının kanıtlanmasına hiç aldırmaz. Zaten ağza alınınca yoksunlaşır.»

(i)

«Yaprakları kesilmemiş Fransız baskısı kitaplara, bayılıyorum. Bir bıçakla beni açmayacak kadar tembel bir okuyucu istemezdim.»

(j)

Bir şiir kitabından: «Zaman zaman gerektikçe ele alınıp ruhta erimesine izin verilecek bir kitap.»

(k)

«Platon'u Aristo'ya karşı, Aristo'yu Platon'a karşı savunmalıyız, çünkü onlar birbirlerinden koparlarsa biz yolumuzu şaşırırız. Onların her ikisini insan ruhunun çiftbiçimliliği yarattı.»

(l)

«Ortaçağın (her biri bir kitaba değebilecek) Dünya, Beden, Şeytan tasarımına biz çağdaşlar Zaman'ı ekledik: Dördüncü boyut.»

(m)

«Yeni eleştiri aygıtı: Le roman bifteck, guignol, ya *da* cafard.»

(n)

«Avrupa'daki gerçek yıkıntılar büyük adamlardır.»

(o)

«Okuyucuyu kendi haline bırakmak gerektiğine inandım hep: İster batar ister suyun yüzünde seker.»

(p)

Tanrı Gülmece Ustesıdır'ın *üstüne yazılmış uzun bir eleştiri yazısını okurken: «Aman Tanrım! Sonunda beni ciddiye almaya başlıyorlar. Bu benim için taşınmayacak kadar ağır bir yük. Kahkahalarımı iki katına çıkarmalıyım.»*

(q)

«Neden her zaman kitaplarımın başına de Sade'dan bir alıntı koyuyorum? Çünkü o, saf usçuluğu tanıtlıyor — Descartes'tan bu yana, Avrupa'da yaşadığımız tatlı us çağlarını. O, son us *çiçeği, Avrupa'ya özgü tutumun örneği. Dilerim Çince'ye çevrildiğini görmeye ömrüm yeter. Kitapları alkışlarla karşılanır,* su *katılmamış mizah olarak okunurlardı. Ama zaten onun ruhunun neden olduğu alkış tufanından kulaklarımız patladı.»*

(r)

«Avrupa: Mantığa uygun çıkarsamalarla var olduğunu kendi kendine kanıtlamaya çalışan Mantıksal Olgucu.»

(s)

«Romanlardaki amaçlarım mı? İnsan tutkularını dürüstçe betimleyerek insansal değerleri sorgulamalı. Hoş bir amaç, belki de umutsuz.»

(t)

«En katı yürekli eleştiricilerim insan derisinden abajur yaptığımı ileri sürüyorlar. Bu beni afallatıyor. Belki de Anglo-Sakson ruhunun derinliklerinde durmadan şunları fısıldayan küçük bir ses hala var: 'Bu yeterince dürüst mü?': kitaplarım hiçbir zaman bu sınavı geçmiş görünmüyor.»

SCOBIE'NİN SIK SIK KULLANDIĞI DEYİMLER

Scobie'nin antika konuşmalarından not edilmiş deyimler, birtakım sözcüklerin kullanılış biçimi:

Canlı «öfkeli» anlamında, ör. «Bu kadar canlı olma, mirim.»

Leylakrengi «aptal» anlamında, ör. «...falan filan olunca adam düpedüz leylakrengine girdi.»

Maytapa alma «aldatmak» anlamında, ör. «Beni maytapa alma, canım.»

Merasim «kılık, üniforma» anlamında, ör. «Hepimiz giyeriz. Polis merasimidir.»

Kerihleşmek «çok sevinmek» anlamında, ör. «Toby haberi duyunca çok kerihleşti.»

Mikroplu «berbat» anlamında, ör. «Bugün hava amma mikroplu!»

Safran Walden «erkek genelevi» anlamında, ör. «Onu Safran Walden'da yakalamışlar, dostum, her yanı reçel kaplıymış.»

Kukumav «erkek orospu» anlamında, ör. «Budgie, koca Horsham'da tek bir Kukumav olmadığını söylüyor. İlânla aranıyormuş.»

ÇALIŞMA NOTLARI

Clea, «Pygmalion'dan bu yana kaç âşık, Amaril'in yaptığı gibi sevgilisine etten bir yüz oyuntulamayı başarmıştır?» diye soruyor. İçlerinden birisini seçsin diye hiç usanmadan çizilmiş bir yığın burun — ta Nefertiti'ninkinden Kloopatra'nınkine kadar. Karanlık bir odada kişisel yorumlar.

Ayışığıyla aydınlanmış odanın anısı Naruz'un bilincinin gerisinde hep yaşardı; aynanın karşısında tekerlekli iskemlesinde oturmuş tabancasıyla aynaya nişan alırken hep aynı tümceyi yineleyen babası.

Mountolive sonunda tasarlama ve eyleme geçme özgürlüğünün olduğu yanılgısına kapıldı — bir diplomatın geleceğini etkileyecek önemli bir yanılgı.

Nessim kederli bir sesle, «Nedeni çok karışık. Biliyor musun, onunla, yani bir Yahudi kadınla evlendiğimden beri bütün çekingenlikleri geçti, benden kuşkulanmayı bıraktılar. Tek neden buydu demek istemiyorum. Aşk olağanüstü gösterişli bir çiçek, ama gerçekten sınıflandırılması olanaksız. Bir ucu gizemciliğe, bir ucu düpedüz doymazlığa dayanıyor,» dedi.

Bu bana şimdi ne zamandır anlayamadığım bir şeyi açıkladı; yani ölümünden sonra Da Capo'nun dev kitaplığının tek tek İzmir'e taşınışını. Paketleme, postalama işlerini Balthazar yapmıştı.

SON

Notlar

[←1]

Takım.

[←2]
Bitirim.

[←3]

Yeni sanat.

[←4]

Toto, hayatım, sen ha!

[←5]

Şu Toto ne tatlı çocuk!

[←6]

Nasılsın Toto? — Sizi gördüğüme çok memnun oldum. Madam Martinengo.

[←7]

Yardımsever insan, iyiliksever insan.

[←8]

Meslek gereği.

[←9]

Rastgele söz.

[←10]

Cinsel yetersizlik.

[←11]

Nasılsın, kuzum? — Yakın dost.

[←12]

Buraya bak, bir aspirin ister misin?

[←13]

Ya da — istersen odamda sarı bir dostum var.

[←14]

Orospu.

[←15]

Jeune femme: Genç kadın. *jaune femme*: Sarı kadın.

[←16]

Ha? Kadın fena değil — üstelik parası ödendi, sevgili dostum. Ama bu sabah kendimi birazcık anti-kadıncı hissediyorum — bıktım!

[←17]

Gittikçe yamyamlaşıyorum.

[←18]

Sveva davası.

[←19]

Bay Pombal! Resmi davranışınızla ilgili bir takım uyarılarda bulunmak zorundayım.

[←20]

(Lat.) Entrika adına entrika.

[←21]

Tam yatak odası sıcaklığındaymış gibi görünüyor.

[←22]

Zavallı küçük bir orospu.

[←23]

Eski Mısır gizemciliği. Simya, astroloji, büyücülük gibi gizli bilgileri geliştirmiş bir gizemcilik.

[←24]

İkinci Şube.

[←25]

Fes.

[←26]

Oğlancı.

[←27]

Dickens'in *Barnaby Rudge* adlı romanında kırmızı başlıklı bir kadın kahraman. Sonradan kenarlıklı bir kadın şapkasına ad olmuş.

[←28]

Kendi kendinin bilinci.

[←29]

Sonradan görme.

[←30]

Kavga.

[←31]

Özel nitelikli.

[←32]
İkinci Şube.

[←33]

J.M. Morton’un komedisinde iki oyun kişisi. Sahnede ikisi bir arada hiç görünmezler. Biri girerken biri çıkar.

[←34]

Başka şey.

[←35]

Çürümüş, bozuk.

[←36]

Tanrım.

[←37]

Pişmanlığa gerek yok, dostum.

[←38]

Kara mizah.

[←39]

Sakallı kapçık.

[←40]

Kof bilim.

[←41]

Başkalarını baskı altında tutmak, onların cesaretlerini kırmak için sevişilir.

[←42]

Ne fesat, şu herif.

[←43]
Üstad, Üstad.

[←44]

Allah kahretsin.

[←45]

Kültürlü, aydın.

[←46]

Serbest koşuk.

[←47]

— Dinle...

— Hiç — sus.

— Ama sevgilim, yalnızız.

[←48]

— Ne var?

— Kendimi dinliyorum.

[←49]

Yürek ki çarpar.

[←50]

Sen bana göre bir kadın değilsin — benim hamuruma uymuyorsun.

[←51]

Allah kahretsin.

[←52]

Eugène Marais’nin *Beyaz Karıncanın Ruhu* kitabından. (L.D.)

[←53]

Ama unutma ki, Justine, ben Nessim’in dostuyum.

[←54]

Ben bu işi yapmayalı on beş yıl oluyor.

[←55]

Yüksek sosyete yaşamı.

[←56]

Noktacı.

[←57]

En kıdemli kişi.

[←58]
Mahalle.

[←59]

Tanrım!

[←60]
Gaf.

[←61]

Tam kıvamında pişmiş biftek.

[←62]

Sürekli hareketli.

[←63]

İncil'i Yunancaya çeviren 70 kişilik çevirmenler kurulu.

[←64]

Maskeli ve kukuletalı manto.

[←65]

Saray.

[←66]

İt herif.

[←67]

İtfaiyeci.

[←68]

Adalet.

[←69]

Hep şu kibarlık.

[←70]

Ayaktakımı.

[←71]

Basit, küçük tacirler.

[←72]

Şezlong.

[←73]

Tutanak.

[←74]

Dostum.

[←75]

(Lat.) En yüksek nokta.

[←76]

Bok.

[←77]

Çok eski, anımsanmayan zaman.

[←78]

Vicdan azabı.

[←79]

(Lat.) — Tek, benzersiz.

[←80]

Bilinç, vicdan.

[←81]

(Lat.) — Yetkeli.

[←82]

(Lat.) Rastgele söz.

[←83]

Bir hastabakıcı, sanat aşkına.